

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

RESİMLİ 12 EYLÜL TARİHİ
SİVİL ANAYASA TARTIŞMASI
AKP DEMOKRASİNİN NERESİNDE?
KÜRT AŞURESİNDE YENİ TARİFLER
"PLAN YAPMAYIN PLAN"IN ARKA PLANI
TERSANE CİNAYETLERİ
NOVAMED GREVİ BİR YAŞINDA
KEYNES YENİDEN KEŞFEDİLİYOR
TOPRAKSIZLAR AYAKLANDI
RADİKAL'IN CHOMSKY'Sİ
NAOMI KLEIN'IN YENİ KİTABI
SHOPPING TV VAKASI

ÖLÜMCÜL DİYET

TINA REJİMİ

Türkiye işletmesi **Na** demokratik
laik sosyal şirketidir
hukuk

BURADAN NEREYE
ÇIKILIYOR?

"ACIK HAVA OYUNLARI
TERTİPLEMELİSİN! BEN
OYUN STRATİJİSİNİ PA-
RAVİ TOPLAR VE BİR
TARAFтан DA KUKLA-
LARLA KONUŞURUM!..

"YEVKALADE BİR
FİKİR BİL,
BUNUN BİR TUF
TARAFI VAR
AMA HENÜZ ANI-
YAMADIN DÜŞÜ-
NÜ."

© 2007 W. JOURNAL MAG.

12 EYLÜL'ÜN 27. YILDÖNÜMÜNDE "DİYARBAKIR GERÇEĞİ"

Safiye Ana'lar ve oğulları

78'liler Vakfı Girişimi öncülüğünde kurulan "Diyarbakır Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonu" ilk adımını Karşı Sanat Çalışmalarıyla birlikte düzenlediği sergiyle attı. "Büyük Kapatma"yı 78'lilerin sözcülerinden Celalettin Can ve Karşı Sanat'ın kurucularından Feyyaz Yaman'dan dinliyoruz.

Karşı Sanat, 12 Eylül – Diyarbakır 5 No'lu Askeri Cezaevi'ni sergileyen "Büyük Kapatma" adlı sergiye ev sahipliği yaptı. Zülfikâr Tak'ın çizgisiyle izlediğimiz bu sergi nasıl gerçekleşti?

Celalettin Can: 78'liler Vakfı Girişimi olarak "Diyarbakır Gerçeğini Araştırma ve Adalet Komisyonu" adını verdiğimiz bir çalışma başlattık. Zülfikâr Tak'ın resimlerinden haberdardık. Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananları Türkiye kamuoyuna daha iyi duyurabilmek adına bu sergiyi gerçekleştirdik. "Büyük Kapatma" İngiltere'de ve Diyarbakır'da da sergilendi. Bu sergi bütün çıplaklığıyla Diyarbakır Cezaevi'ndeki vahşeti anlatıyor.

Feyyaz Yaman: Geçen yıllarda, geriye bakmak, doğruyu söylemek teması etrafında gerçekleştirdiğimiz 6-7 Eylül, F Tipleri, ölüm orucu sergilerine paralel bir sergi bu. Ama esas 78'lilerle birlikte 12 Eylül etkinlikleri kapsamında düzenlediğimiz bir sergi. Bizim açımızdan önemi şu: Sanat günümüzde bir tür ideolojik çarpıtma tahakkümü altında varlığını sürdürüyor. Bunu 2010 çalışmalarında da, kentsel dönüşümün soylulaştırma projelerinde de, bienalin içeriğinde de görebiliriz. İçinde bulunduğumuz hal ve gerçeklikle karşılaştırma ihtiyacından doğdu bu sergi. Sanata katkısı nedir, ne değildir diye tartışarak ortada çok ciddi bir ayırım var. Bu resimler herhangi bir akademik eğitim almamış Zülfikâr Tak'ın tamamen yaşadıklarını, gördüklerini dile getirme ihtiyacından kaynaklanıyor. O yüzden de samimiyet içeriyor. Günümüz sanatına çok ciddi bir sorgulayıcı karşı ses oluşturuyor. Mesela bienalin konusunu düşünelim: İçinde yaşadığımız dünyayı savaş diye tanımlayıp sonra yine bir oksimoronlukla,

iyimserlikle karşılaştıran bir yaklaşımla gündemini oluşturuyor. Sanat bugün tragedyanın içinde yaşıyor, ama trajik olana elini uzatmıyor. Zülfikâr Tak'ın gerçekliği bize şunu getiriyor: Kuşağımızın bir sözü vardı, "güneş balçıkla sıvanmaz" diye. Tak, öyle bir sanat diliyle konuşuyor ki, tam da bunun cevabını veriyor. Ekspresyonist bir dili yok, ama çok güzel bir dışavurumu var. Her şeyden önce müthiş bir sakinlikle, öykü şeklinde anlatıyor. 27 yıl boyunca bu kuşağın hayatı gasp edildi. Buna rağmen de hâlâ konuşulmuş, hesaplaşmış değil. Onun için de edebiyattan, şiirden, resimden nereden ne bulursa sızıyor ve akıyor. Zülfikâr Tak gibi, bu travmayı direkt yaşayanlar doğal dışavurma algısını, isteğini taşıyorlar. Çünkü bu kuşak hâlâ hesaplaşamamanın, adaleti yerine getirenin huzursuzluğu içinde. Ve bir sonraki kuşağa sorumluluğunu devretme arzusunu yaşıyor. Sergi hazırlığı öncesinde bir takım kitaplar aradım; Elhamra Pasajı'nda kitap dükkanı olan Selahattin diye bir arkadaşımız var, o da 12 Eylül'de Diyarbakır Cezaevi'nde yatmış. Selahattin, kitapevinde gayet sakin, gayet dışarıdan, yaşadıklarına dair hiçbir ipucu vermeyen bir sükunetle işini yapmaya çalışan, bu yaşadığı topluma adapte olmaya çalışan bir insan. Diğer insanlar da benzer şekilde. Diyarbakır Cezaevi'nde o gün, o vahşeti yaşamış insanlar varlar ve yaşıyorlar.

12 Eylül günü Diyarbakır'da açılan serginin Diyarbakırlılar üzerindeki etkisini nasıl gözlemlediniz?

Yaman: O gün basın açıklamamızı yaptıktan sonra bir masa açtık ve orada bulunan Diyarbakırlılara dedik ki, "tanıklık yapmak isteyenler başvursun..." Anında masanın etra-

Feyyaz Yaman ve Celalettin Can

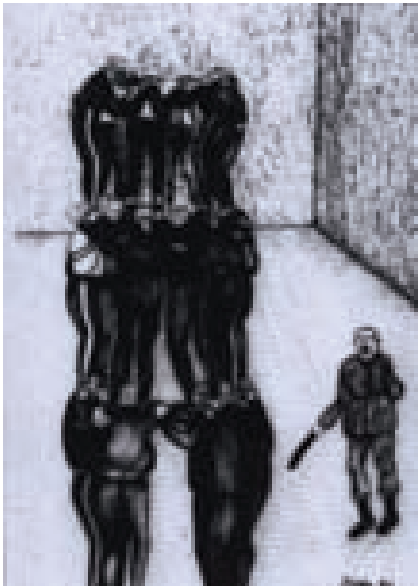
Mesele Diyarbakır Cezaevi'nde yatan 500 kişinin hesaplaşması değil. Dışarıdaki insanlar da şu ya da bu ölçüde aynı gerçekliği yaşıyor. Diyarbakır Cezaevi tanımı, o süreyi, o dört duvarı tarif etmiyor. Bugünü de içine alan çok geniş bir dönemi tarif ediyor.

fına yığınla insan doldu. İki oğlunu ölüm orucunda kaybetmiş bir anne geldi, yaşadıklarını anlattı. İnsanlar mikrofonu sahiplendi, hiçbir sorumluluktan kaçmadan, utanma duygularını kenara iterek tanıklıklarını dile getirdiler. Daha sonra sergiyi beraber gezdik. Gün boyunca, sanatla insanların, politikanın bir araya gelmesi çok özel ve ayrıksı bir hal aldı. Toplamda 500 bin kişi izledi sergiyi. O günleri yaşayanlar tekrar tekrar gelip izledi.

Can: 12 Eylül günü Diyarbakır'da bir araya geldiğimizde iki gruba ayrıldık. Bir grup Diyarbakır Cezaevi'nde evladı yatmış aileleri ziyaret etti. Diğerleri de mezarlığa gitti. Mezarlıkta ilk sözü ailelere verdik. Diyarbakır Cezaevi'nde 1984'te yapılan ve 54 gün süren ölüm orucuna katılan Cemal Arat'ın annesi Sakine Ana aldı sözü. Sakine Ana, ölüm orucundaki oğluna ziyarete gidiyor, oğlunun son günleri, tabii anne yüreği yanıyor, "oğlum başka yolu yok mu" diyor. Cemal Arat'ın verdiği yanıt şöyle oluyor: "Ana! Artık, her gün başkasının bokunu yemek ağır geliyor." Diyarbakır Cezaevi anlaşılırsa, Türkiye bunu anlarsa, bu insanlar niye dağa çıktılar, neden bu kadar sert bir mücadele verdiler, veriyorlar anlaşılacaktır. Eller bir kere birbirine uzatılmaya başlandığı zaman, banş gelir, demokrasi gelir.

Yaman: Mesele Diyarbakır Cezaevi'nde yatan 500 kişinin hesaplaşması değil. Dışarıdaki insanlar da şu ya da bu ölçüde aynı gerçekliği yaşıyor. Diyarbakır Cezaevi tanımı, o süreyi, o dört duvarı tarif etmiyor. Bugünü de içine alan çok geniş bir dönemi tarif ediyor. Bu hâlâ içinde olduğumuz 12 Eylül sürecidir. Bugün 12 Eylül'le hesaplaşmayan hiçbir düşünce haklılığını savunamaz.

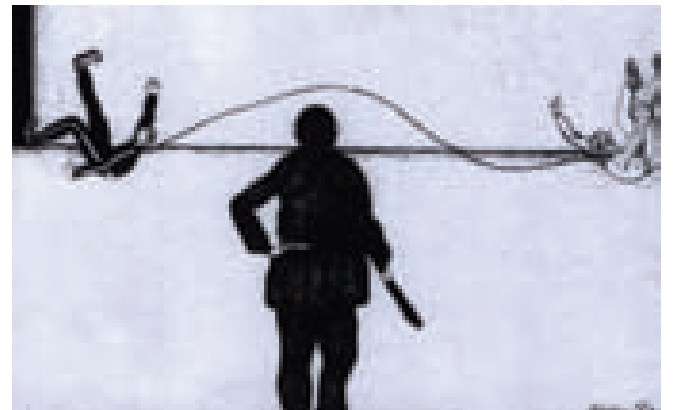
Söyleşi: Ayşegül Oğuz

Tutuklular üst üste çıkartılarak piramit oluşturulur. Tutuklulardan oluşturulan piramidi, gardiyanlar cop ve kalaslarla yıkmaya çalışır, tutuklular üst üste beton zemine çakılır.

Tutuklular üst üste yığın gibi atılarak Atatürk'ün Kocatepe'ye çıkışı canlandırılır.

Boyunlarından aynı zincirle bağlanmış iki tutuklu ters yönlerde koşturulur. Tutuklular zincirin gerilmesiyle birlikte sırt üstü beton zemine çakılır.

Tina rejimi

1969'un Tina adlı çizgi roman dergisinden.

• Şehir Hatları	5
• Turgut Tarhanlı	8
• Ertuğrul Yalçınbayır	12
• Kürt aşuresi	15
• Tersane cinayetleri	18
• Novamed grevi	20
• Radyo Express	25
• Naomi Klein	32
• Festus Okey cinayeti ve ötesi	34
• Kiraat	38
• Noam Chomsky	40
• Ronald Wright	43
• Sopping TV vakası	46
• Müzik Dolabı	50
• "Plan Yapmayın Plan"ın arka planı .	51
• Zülfikâr Tak	53

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Ahmet Sık, Ali Kesgin, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Asena Günel, Aysegül Oğuz, Balkan Talu, Batu Boran, Bilge Ceren Şekerciler, Çiğdem Öztürk, Derya Sayın, Didem Danış, Ender Ergün, Eray Ay-timur, Erdir Zat, Hakan Lokanoğlu, Halit Karlı, Handan Koc, Haziran, HknKrtsh, Hüseyin Ustaoglu, İlker Aksoy, İrfan Ak-tan, Kıvanç Koçak, Merve Erol, Murat Meric, Murat Toklu-cu, Nilgün Yurdalan, Ogan Güner, Özay Selmo, Özgür Eren, Pelin Özer, Pinar Ögünc, Reha Öztunalı, Saner Şen, Serkan Seymen, Sinan Yusufoglu, Siren İdemem, Sungu Çapan, Süleyman Bilgi, Şahan Nuhoglu, Tora Pekin, Tun- cer Erdem, Ulaş Özdemir, Ümit Bayazoglu, Yasemin Av- dan, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoglu **basım Mikado Matba- acılık ve Tic. Ltd. Şti. İmam Çeşme Cd. G/47 Sk. No:6 Seyrantepe 80660 İstanbul Tel: 0.212.289 27 93 basım yeri ve tarihi İstanbul Eylül 2007 dağıtım Doğan Dağıtım A.Ş. yönetim yeri: Abdullah Sok. No. 9 Beyoğlu - İstanbul tel-faks: 0.212.251 87 67 e-mail: expressdergisi@yahoo.com abonelik expressroll@gmail.com yıl 6 sayı 76 25 Eylül - 25 Ekim 2007 imtiyaz hakkı Bilge Ceren Şe- kerciler sorumlu yazışları müdürü Şahan Nuhoglu ilan ir- tibat Özay Selmo (0.533.514 90 49)**
YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR.
ISSN 1307 - 461X

Noam Chomsky'nin Le Monde Diplomatique'de yayınlanan söyleşisinde, sorulardan biri "Tina totalitarizmi" üzerine. Türkiye, Thatcher'la birlikte neoliberalizmin şiarı olan "Tina"yla ("There is No Alternative": Başka Alternatif Yok) Özal döneminde tanıştı. Yaşı müsait olmayanlara ve hafızası zayıf- layanlara hatırlatalım: Özal 12 Eylül cuntasının Başba- kan Yardımcısı'ydı. 12 Eylül öncesinde Erbakan'ın MSP'sinden İzmir milletvekili adayı olmasına ve 12 Eylül'de MSP'nin (AP, MHP ve CHP'yle birlikte) kapa- tılmasına, yöneticilerine siyaset yasağı getirilmesine rağmen, Özal'ın 12 Eylül rejimi tarafından Ekonomi- den Sorumlu Başbakan Yardımcılığı'na getirilmesi şa- şırtıcı değildi. Zira, 12 Eylül 1980'den sekiz ay önce, Demirel'in azınlık hükümeti döneminde yürürlüğe gi- ren "24 Ocak kararları"nın mimarıydı. 24 Ocak libe- ralizmi için Bülent Ecevit (o günlerde "Halkçı Ecevit") şu öngörüyü yapmıştı: "Bu Latin Amerika modelidir, demokrasi içinde uygulanamaz." Aynen öyle oldu, 1970'lerde Şili ve Arjantin'de ne olduysa, 12 Eylül 1980'den itibaren Türkiye'de de o oldu, olmaya da de- vam ediyor. Olanın ne olduğunu, darbenin hemen er- tesinde dönemin TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) Başkanı Halit Narin, veciz bir şekil- de söylemişti: "Şimdiye kadar işçiler güldü, şimdi gül- me sırası bizde." Devamı Özal'ı korodan geliyordu: "Başka alternatif yok." Bu Tina rejimini, Naomi Klein gayet güzel özetliyor: "Sağcı bir sınıf taaruzu. Sonuç, felâket kapitalizmi."

Türkiye hâlâ o taaruzun altında ve hâlâ "başka al- ternatif yok". Latin Amerika ise Tina girdabından çık- makla kalmadı, "başka bir dünya mümkün"ü gezege- nin dört bir yanında yankılanır kıldı. Gelgelelim, AKP'nin muhalif isimlerinden Ertuğrul Yalçınbayır'ın ifadesiyle, "Türkiye sadece Davos'a bakıyor; iktidar partisi de, kendisine sosyal demokrat olduğunu söyle- yen parti de Davos'a bakıyor."

CHP kendisine ne derse desin, ne olduğu malûm. Ancak, her nasılsa, AKP'nin yalnız demokrat değil, solda olduğu da iddia ediliyor. Bu iddiaya, Yalçınbayır iki basit soruyla karşılık veriyor: "Düşünce özgürlü- ğünde neredeyiz? Emekçinin eline geçen ne?"

Düşünce özgürlüğünde nerede olduğumuzun göstergelerinden biri, AKP'nin mührünü taşı- yan Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi. Hrant Dink'in boy hedefi gösterilmesine yol açan bu maddenin, Dink'in katledilmesinin ardından yarattığı tartışmayı ve yasadan çıkarılması / değiştirilmesi tale- bini hatırlayalım. Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, 301'i hararetle savunmuyor muydu?

Bir başka gösterge, aynı kanunun 216. maddesi. Baskın Oran ve İbrahim Kaboğlu, o maddeden, yani "kin ve nefret uyandırmak"tan yargılandılar, yeniden yargılanacaklar. Üstelik Başbakanlığa bağlı İnsan Hakları Danışma Kurulu adına hazırladıkları Azınlıklar Raporu nedeniyle. Anayasayı değiştirebilecek sayısal güce sahip olan AKP, 301 ve 216 gibi maddelere dokunmuyor ama, antidemokratikliğin sittin senedir tes- cilli olan Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanunu'nunda, yaşam hakkının ihlâlini kolaylaştıran düzenlemelere gitmekten geri kalmıyor.

"Emekçinin eline geçen ne?" sorusunu ise resmî rakamlar cevaplıyor: 20 milyon insan yoksulluk, bir milyon insan açlık sınırında. BM'nin insanî gelişmişlik liginde Türkiye 96. sırada.

Türkiye'nin "başka alternatif yok"la geldiği nokta bu. Kürt sorunu da cabası. Şimdi, yeni anayasa tartış- maları dolayısıyla, devletin niteliğini -daha doğrusu sözde niteliğini- daha da sık duyacağız: "Türkiye

Cumhuriyeti demokratik, laik, sosyal bir hukuk devle- tidir." George Orwell'in "1984"ündeki "newspeak" tü- ründen bir Türkçe bu. Resmen ne söyleniyorsa, ger- çek onun zıddı oluyor genellikle. Anayasa'nın başlan- gıç bölümüne bakıldığında, "Türkiye Cumhuriyeti de- mokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir." Öyle ol- madığı ortada. Her sıfat okunmayan, söylenmeyen bir "na" taşıyor önünde. O cümlelerin tamamı "na" paran- tezine alınabilir: Türkiye Cumhuriyeti, Na(demokratik, laik, sosyal bir hukuk) devletidir.

Demokratik mi? Na: Örnek çok, ama yüzde 10 ba- rajı ve Siyasî Partiler Kanunu yeterli.

Laik mi? Na: Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir ku- rumun varlığı, bu kurumun başta nüfusun üçte birini oluşturan Aleviler olmak üzere, diğer inançları yok sayması, din dersinin mecburi olması ve daha sayısız örnek. 2002 Ramazan'ı itibarıyla son örnek, Emniyet Müdürlüğü'nün "oruç tutmayan personelin" listesini çıkarması. (Gerekçe, öğle yemeği israfının önüne geç- mek. Ramazan'da ne kadar öğle yemeği gerektiği başka türlü anlaşılamazmış gibi!)

Sosyal devlet mi? Na: Anayasa'nın kendisi itiraf ediyor: "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anaya- sa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeter- liliği ölçüsünde yerine getirir." Yani getirmez, çünkü öncelikleri başka olduğu için "malî kaynaklar yet- mez". Örneğin, bir Özal buluşu olarak, KİT'lerin ka- mu bankalarından kredi kullanması yasaktır, yüksek faizle özel bankalardan kredi kullanırlar. Özel sektör ise, kamu bankalarından düşük faizli kredi kullanır. Sadece bu örnek bile yeter, yoksa sendikal örgütlen- meye getirilen engellemeler, lokavttan bir hak sayılma- sı, grevlerin "kamu yararı" adına ertelenebilmesi, as- garî ücret düzeyi diye liste uzayıp gider.

Hukuk devleti mi? Na: 367 meselesi, 301, 12 Ey- lül cuntasının yargılanmasını önleyen Geçici 15. mad- de gibi örnekler bir yana, Anayasa'sı "Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türktür" diyen bir devlet hukuk devleti olabilir mi?

Fakat aslında, bu "devlet"e devlet denebilir mi? Malûm, 1980'den beri "şirket devlet" sürecin- deyiz. Bir Yönetim Kurulu var, adı MGK. Bir İc- ra Kurulu var, adı hükümet. Hissedarların kimler oldu- ğu malûm, borsada kayıtları var. Bir de çalışanlar var, onlar da malûm. Velhasıl, bir cumhuriyetten ziyade, bir işletme. Öyle olunca, devlet de "şirket devlet" ola- cak elbette. Halile "tüccar Başbakan" da "Türkiye'yi pazarlıyor."

Yeni Anayasa'nın taslağı da "şirket devlet"e teka- bül ediyor zaten. Taslağı hazırlayan Tina zihniyeti, ni- hai metne damgasını vurursa, Anayasa'nın giriş bölü- münde, "newspeak" ne derse desin, tercümesi şu ola- cak: "Türkiye İşletmesi Na demokratik, nalaik, nasos- yal bir nahukuk şirkettir."

Gelelim kadim soruya: Ne yapmalı?

Gönlümüzze göre olanı bir yana, kerhen evet diye- bileceğimiz bir Anayasa henüz ufukta görünmüyor. Dolayısıyla, o istikâmette ne kadar hızlı mesafe alırsak, o kadar iyi. Bu bakımdan, örneğin "301 Kaldırıl- sın, İrk- çılar Yargılsın" kampanyası çok yerinde bir hamle. Benzeri hamleler, geniş bir alana yayılan somut hedef- li kampanyalar, önemli kilometre taşları olacaktır.

Peki, Tina rejimine alternatifimiz ne? Bu sa- atten sonra ulus-devlete dönüş olamayaca- ğına göre, şirket devlete, herhangi bir şir- kete ne yapılması gerekiyorsa, o yapılmalı: Kamulaştırılmalı. "Devletin sönmesi" baş- ka türlü olabilir mi?

Oğlak'tan bir aşk öyküsü, bir arayış romanı...

Kahramanımız Aslı bizi *Ankara* vapurunda zaman yolculuğuna davet ederken, kırk yıl önceki bir ihanetin esrarını çözmek için de yardım ister. Ama daha önemlisi, okuru birlikte bir roman yazmaya çağırmaktadır...

Bir roman yazsaydım Kerem, aşkın hayatımıza nasıl girdiğini görmek isterdim.

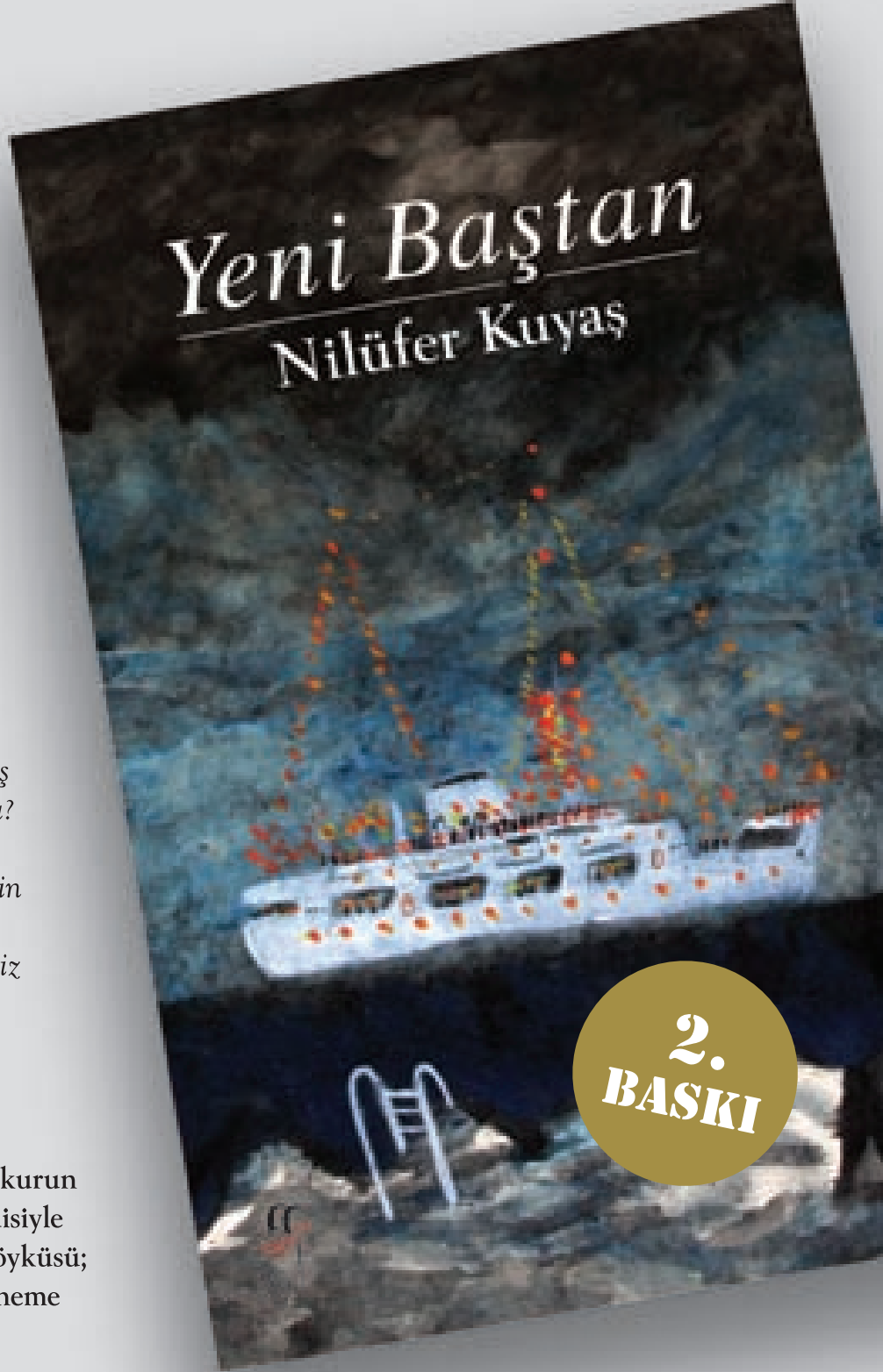
Bir roman yazsaydım, Enver'in Yassıada'ya gönderilmesine neden olan muhbiri bulmam gerekirdi. Kim bu kadar nefret etmiş olabilir ondan?

Bir roman yazsaydım, Fevziye'nin başkaldırısının tam hakkını vermem gerekirdi. Gencecik kız kendinden yirmi yaş büyük bir adamla sevişmeyi nasıl göze aldı?

Bir roman yazsaydım, 27 Mayıs'ın demokrasiyi nasıl öldürdüğünü ve bizi rehin aldığını anlamam gerekmez miydi?

Bir roman yazmaya kalkışsam, sevdiğimiz kişiyi kendi içimizde öldürmek zorunda kaldığımızı da anlatacaktım. Sıradan bir cinayet...

Aslı, sonunda böyle bir roman yazıyor. Okurun elinden bırakamayacağı, geçmişle ve kendisiyle yüzleşeceği bir 27 Mayıs romanı, bir aşk öyküsü; tarihi ve insan ruhunu sorgulayan bir deneme roman *Yeni Baştan*.

Türkiye'nin Auschwitz'i

DIYARBAKIR- "Günün her saatinde işkence vardı. Bazı günler elektrik, bazı günler askı vardı. Çok afedersin ama, kötü şeyler de yapılıyordu, cop, sopa kullanma gibi. (...) Başka işkenceler de vardı. Mesela bit, serum, tuvalet gibi. Kafana zeytinyağı döküp bit atıyorlardı. Veya seni sıkıca bağlar, tepene de bir serum takarlardı. Bazen günlerce o serum kafanda dururdu. Her üç saniyede bir damla düşerdi kafana, aynı noktaya! (...) İşkencelerde kendini inkâr etmen isteniyordu. Pişmanlık duymanı, 'ben Kürt değilim, köpeğim' demeni istiyorlardı. (...) Bize sıradan askerler işkence etmezdi, psikiyatristler, insan ruhunu bilenler işkence ederdi. (...) Aynı işkenceye başışıklık kazanmaman için, haftada bir işkence yöntemini değiştirirlerdi. Bir hafta lağıma sokarlardı mesela, 'bu sizin hamamınız, tertemiz olmadan çıkmayacaksınız' derler, öbür hafta sürekli pislik yedirirlerdi."

Bu sözler Expres'in 53. sayısında, 12 Eylül döneminde Diyarbakır Cezaevi vahşetini yaşayan Ekrem Toğan'ın anlattıklarından alınma.

Korkunç işkencelerin yaşandığı Diyarbakır Cezaevi'nde 1981-1984 yılları arasında 34 tutuklu öldü, yüzlerce tutuklu sakat kaldı. Yirmi tutuklunun aldığı ağır darbelerle, beş tutuklunun da açlık grevinde öldüğü, koşulları protesto eden beş tutuklunun kendini asarak, dördünün de kendini yakarak yaşamına son verdiği cezaevinde yaşanan vahşet, hayal gücünü o kadar aşıyordu ki, 1987'de Aziz Nesin'e anlatıldığında "yahu çocuklar, kendi hayal dünyamı çok geniş biliyordum. Ama Kürtlerinki daha çok genişmiş" dedirtmişti.

78'liler Vakfı Girişimi'nin sözcülerinden Celalettin Can'ın basın açıklamasından sonra 78'liler, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ve Diyarbakır halkı cezaevinden 12 Eylül parkına kadar bir kilometrelik sessiz bir yürüyüş yaptı. Eylemin ardından en çok konuşulan, Diyarbakır Cezaevi'nin vahşetini yaşamış bir tutuklunun söyledikleriydi: "Türk basını Geceyarısı Ekspresi filmine gösterdiği tepkinin binde birini Diyarbakır Cezaevi'ne gösterse, gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışsa, nasıl bir ülkede yaşıyor olurduk acaba?"

1980 darbesi ve Diyarbakır Cezaevi'nde yaşananlar 12 Eylül günü Diyarbakır Cezaevi önünde yapılan bir açıklama ile protesto edildi. Polisin sıkı önlemler aldığı eyleme 78'liler Vakfı Girişimi'nin sözcülerinden Celalettin Can, kapatılan DEP'in eski milletvekili Selim Sadak, DTP Diyarbakır milletvekilleri Selahattin Demirtaş, Gültan Kışanak, DTP Mardin milletvekili Emine Ayna, eski Devlet Bakanı Ziya Halis, Tank Ziya Ekinci, Şanar Yurdapınar, Celal Başlangıç, Suavi, Ahmet Kaya'nın eşi Gültan Kaya'nın da aralarında bulunduğu yaklaşık 200 kişi katıldı. Katılımcıların arasında Emile Zola'nın Dreyfus Davası sırasında söylediği "gerçek yürüyor ve onu hiçbir şey durduramayacaktır" yazıyordu.

Grup adına bir basın açıklaması yapan 78'liler Vakfı Girişimi sözcüsü Celalettin Can şunları söyledi: "Darbeden tam 27 yıl sonra darbe-

cilerin, işkencenin en karanlık odalarında insan onurunun insanlar tarafından yok edildiği cezaevine gelebildik. Diyarbakır Cezaevi ölümün, işkencenin, ırkçılığın düştüğü yana, aşkların, sevdaların, yaşamın aslında hukuk devletinin bittiği yere düşer. Diyarbakır'a gelme amacımız, Gerçekleri Araştırma ve Adalet Komisyonu'nu kurup çalışmaya başlamak. Diyarbakır Cezaevi, 12 Eylül darbesinin en karanlık cezaeviydi. Bu nedenle buradan başlıyoruz. Kuracağımız komisyon bir sivil toplum hareketidir. Hiçbir parti ile ilgisi yoktur ve asla bir yargı organı değildir. Amaç, öç almak değil, gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlamaktır. 12 Eylül öncesi ve sonrasında Diyarbakır cezaevinde yatan, işkence gören, yakınları kaybolanları tanıklığa çağırıyoruz."

Basın açıklamasından sonra 78'liler Vakfı üyeleri ve Diyarbakır'daki sivil toplum kuruluşlarının

temsilcileri cezaevinden Koşuyolu parkına kadar yürüdüler. Diyarbakır halkının ve Barış Anneleri'nin de gruba katılımıyla 12 Eylül parkına kadar bir kilometrelik sessiz bir yürüyüş gerçekleştirildi. Parkta Diyarbakır Cezaevi'nde işkence görmüş eski tutsaklar hoparlörler aracılığıyla halka yaşadıklarını anlattılar. Anlatılanlar, eyleme katılanları bir kez daha dehşete düşürürken, eylemden sonra en çok konuşulan Diyarbakır Cezaevi'nin vahşetini yaşamış bir tutuklunun söyledikleriydi: "Türk basını Geceyarısı Ekspresi filmine gösterdiği tepkinin binde birini Diyarbakır Cezaevi'ne gösterse, gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışsa, nasıl bir ülkede yaşıyor olurduk acaba? Bence çok daha iyi bir ülkede yaşıyor olurduk."

– Kader Günay

Michael Moore buradaydı!

ANKARA- Evet, yanlış okumadınız. Michael Moore geçenlerde Ankara sokaklarındaydı. Uykumun neresindeydim, hangi REM dönemi-me denk geldi, bilemiyorum ama çok canlı, çok etkileyici bir rüyaydı. Michael Moore yine siyahlar giymiş, beysbol kepi de başında. Gelirken filmlerinden birer kopya getirmiş. Meğer "Bowling for Columbine" için bir toplantıda söylediklerim kulağıma gitmiş; ondan üç tane getirmiş, jest olsun diye. Oturup "Fahrenheit 9/11"deki Bush'lu sahneleri izliyoruz. Bir sonraki an, Kurtuluş Parkı'ndan Orman Çiftliği'ne uzanan bulvardaydı. Akşamın geç saatleri. Bulvar eski Ankaralılar için yeni sayılır; bol şeritli. Önümüzde her şeritte yavaş giden araçlar var, 6-7 araba, iki taksi, bir de minibüs; hepsi de korna çalıyor. Her araçta en azından bir tane bayrak, birkaç tane de dışarı sarkmış erkek var. Michael başladı soru sormaya. "Neden korna çalarak gidiyorlar? Neden sarkanlar arasında kadınlar yok? Bunu daha önce gördün mü?" Dilim döndüğünce anlatmaya çalışıyorum. Tarihsel bilgilerden giriyorum; "Ben Ankaralıyım, eskiden böyle şeyler olmazdı." Michael en öndeki minibüsün camından çıkmış adamı gösteriyor bana. Film yönetmeni demek ki, böyle keskin gözülü oluyor. Adam havaya ateş etmeye başlayınca anlıyorum ki, elinde silahı varmış.

Pattadanak, otogarın oraya gelmişiz. Direksiyonda bu kez ben oturuyorum. Michael yanımda, elinde kamera, "Aşti, faşti, fişti" diye tekerleme yapıyor. Buram buram terliyorum. Hava çok sıcak, ama beni asıl terleten, o minibüste ki adam gibi biri kamerayı görürse nasıl bir durum ortaya çıkacağı. Minibüslü-bayraklı-silahlı konvoyların ortasındayız. Güzelim filmlerin yönetmeni demezler, bu koca adama hiç mi hiç acımazlar. Michael bir yandan soru sormaya devam edi-

Michael soru üstüne soru soruyor, Ankara emniyet müdürüne, valiye... "Yolu kapayanlar sendikası oldukları için işten atılan işçiler olsaydı ne olurdu? Ya da hakları için yürüyen öğrenciler... Ya da Cumartesi Anneleri... Yine izlemekle yetinir miydiniz?"

yor. "Bu her sene olan bir şeyse, polis nerede? Yolu nasıl oluyor da kapıyorlar? Burada isteyen istediğini yapabilir mi?" Bir de "otogara girelim" diye tutturamaz mı? Ben dinler miyim? Üç değişik kentte gördüm içeride neler olduğunu. Girmedim de ne oldu? 100 metre gitmedik; arabalar yine yavaşladı. Yerde bir adam var. Michael kamerayı kaptığı gibi indi. Ben arabayı bırakıp inemiyorum. Michael gitti. Hangi konvoydan düştü ki bu adam?

Akış kesiliyor. Tam nerdeyiz, çıkarmak zor. Kamera ortada görünmüyor. Galiba filmin içindeyiz. Film şeridinin sesi geliyor arkadan. Michael soru üstüne soru soruyor –ama sakın sakın, Michael usulü. Otogara en yakın trafik polisi aracından başlayarak Ankara emniyet müdürüne, valiye dek herkese bana sorduğu soruların hepsini tek tek, aksatmadan soruyor. Sonra birkaç yeni soru ekliyor. "Yolu kapayanlar sendikası oldukları için işten atılan işçiler olsaydı ne olurdu? Ya da hakları için yürüyen öğrenciler... Ya da Cumartesi Anneleri... Yine izlemekle yetinir miydiniz?" Rüya tü-müyle Michael'ın filmine dönüştü. Şimdi E-5'teyiz. Yol camlardan taşmış, fırlamış, böğüren erkeklerle dolu araçlarla, daha doğrusu bu araçlardan oluşan konvoylarca kapatılmış. Kenarda bir polis otosu; içindeki polisler durumu izlemekle yetiniyor. Yolum öteki yakasında bir tane daha var; oradaki polisler de geçide gelmişler sanki, bakıp duruyorlar. Michael soracağı soruları sormazsa duramayacak, belli. Polis otosundan başlayarak bir dizi kamu görevlisine Ankara'da sorduğu sorulardan sormaya başlıyor. Gittiğimiz makam yükseldikçe, sorduğu sorular zorlaşıyor. "Bu araçlar yolları kapıyor, havaya ateş edenler var, ama kanışmıyorsunuz. Ya bu kurşunlar birilerine denk gelse? 1 Ma-

yıs'ta ise bütün kenti ablukaya almıştınız. Bunu açıklar mısınız?". En sonunda "hani bir otel yakılmıştı, içinde insanlar varken. Güvenlik güçleri izlemişti. Bu oteli yakmak isteyenler muhalifler olsaydı, ne olurdu?" sorusunu bile soruyor. Soracak o kadar çok soru ve hesap var ki, sorular ne kadar devam edecek kestiremiyorum.

Film tam burada kesiliyor. Michael bana el sallıyor. "Film çok iyi oldu, bu konuda daha yapılacak çok şey var!" diyor. Uzaklaştıkça ses daha az geliyor. Bana uzaktan elindeki fotoğrafı gösteriyor; Türk Tarih Kurumu Başkanı Yusuf Hala-çoğlu'nun fotoğrafı galiba. "Kolay gele" diye mırıldanıyorum. İnanır mısınız, ondan sonra mışıl mışıl uyumuşum

– Serdar M. Değirmencioglu

Dağların gevşek düğümü

ARTVİN/ ÇXALA- Yılan gördük ama, ayıya rastlamadık. Önümüzden kıvrılarak hızla geçen çelimsiz sarı sürüngen, o bölgede yaşayan en zehirli yılanlardanmış, ciddiye almadık pek. Siyah yılanlar zehirsizmiş, ama heybetli olduklarından daha çok korkuturlarmış. Köyde Emine teyzeye görünen yılanın hikâyesi günlerdir anlatılıyormuş. Birden burnunun dibinde dimdik bir yılanla karşılaşmış, "Sanki iki metre boyunda, 20 yaşında bir delikanlı" diyor, dehşetini hatırladıkça gözleri parlıyor. Az sonra, hiç tereddüt etmeden dönüp, onunla karşılaştığı mısır tarlasına orağıyla daldı. Çok güçlü bir kadın, istese rahatlıkla meydan okuyabilir kara delikanlıya, ama ona karşı âcizmiş gibi görünmeyi seçiyor. Fındıkları toplayıp gelmiş, teri soğumadan ineklere yem biçmek için yukarı çıkmış. Kartalın arkasını tıkabasa doldurduktan sonra o yemek yapacak, eşi Fevzi amca da serender inşaatına giriş-

cek. Fevzi amca sonradan dindar olmuş, uzun bir sakal bırakmış. Gezici müzisyenmiş bir zamanlar. Bağlamasından, kemençesinden dem vururken yüzü aydınlanıyor, azıcık hüznüldikten sonra ağaçlarını işlemeye gidiyor. Mevlüt okurken yolunu saptırıp uzattığı, doğaçlamaya daldığı, İstanbul'da folklor öğretmeni olan kızıyla içten içe gururlandığı anlatılıyor.

Artvin'in Borçka kasabasına bağlı Megrel köyü Çxala'nın Türkçeleştirilmiş adı Fındıklı. Ardeşen'e arabayla bir buçuk saatlik mesafede. Müzisyen arkadaşımız Mircan Kaya'nın dedesinin köyü burası, dağları onunla aştık. Otobanda kıvrılıp dönerek ulaşıyoruz Çxala'ya. Birbirine uzak evler ve ilk başta terk edilmiş izlenimi veren dilsiz bir köy. O saatte herkes tarlada, sadece yaşlılar ve köpekler... Daha önce dağ köyü görmeyenler için tam bir sürpriz, çukurda mıyız yoksa arada bir yerde asılı mı kaldık diye düşün- nüyoruz önce. Elimize bir sopa alıp yürümeye başladığımızda, hemen uyum sağlayabileceğimizi anlayıp rahatlıyoruz. Daha sonra göreceğiz; buranın insanları da, doğası da konuksever. Törensiz, beklentisiz bir konukseverlik bu, şehirde nadir bulunan türden. Köylüler Megrel kökleri üzerine sır vermiyorlar, sanki geçmişin üzerine bir inkâr örtüsü atılmış. Megrelce pek bilmediklerini iddia ediyorlar ama zaman zaman aralarında, duymaya pek de alışık olmadığımız akıcı bir dil konuşuyorlar. O dil beden ritimlerine, onları çevreleyen doğaya daha bir yakışıyor. Türkçede yaptıkları hatalara tanık olmaksızın o bilmediğimiz dilin müziğini dinlemek istiyoruz, ama onlar saygısızlık etmemek için adımlarını bizim sözlerimize uydu- ruyorlar. Oysa o konuşmalardan

sonra attıkları kahkahalar kulağımızda çok daha canlı çınlıyor. "Kahkahalara altıyazı gerekmez" de-yip tulumun ezgisinde birleşiyoruz. Bütün gün tarlada çalıştıktan sonra akşamları tulum çalıp danseden, arada maniler okuyan gençler bizi de halaya katıyor.

Önce kertenkelelerle karşılaştık, taşların arasındaki oyuklara kıvrılarak girip çıkıyorlar; suyun sesini takip edip dereyi buluyor, tepelere tırmanıp köyün her açıdan değişen büyü-lü manzarasına kaptırıyor kendimi-z. Ancak sessizlik eşlik eder bize, burada sessizlik doğayı dinlemek anlamına geliyor. Rüzgârın sesi yaprak hışırtısına kanışmış, yağmuru andırı-n, günün her vaktinin aynı bir sesi var. "Suyun gözü" derlermiş, Metin abinin kulübesine çıkarken orada du-rup soluklandık. Bir oyuktan buz gibi akan incecik suyu yaprakla içmeyi köyün gençlerinden Ender öğretti. Metin abi, fındık tarlalarının üstün-deki kulübeyi iki ayda tek başına yapmış. Bu bölgenin insanları yorul-mak nedir bilmiyor, yaşı sorulduğun-da 80 diyen, ama aslında 88 olan an-nesi Fadime teyzenin, kulübeye gün-de üç kez tırmandığı oluyormuş. Ye-meğe o da yetmişti. Köye bir saatlik mesafeden söz ediyoruz ama tek bir yorgunluk belirtisi yok bedeninde. Terasta kuzine yanıyor, üstünde her zaman bir şeyler pişiyor, kaynıyor; mısır, minci, mıhlama, çay... Masada hep fındık oluyor. Dürbün sayesinde köyün bütün havadisleri canlıyaynla hizmetinizde. Bizim önceki gün han-gi ağacın altında ne kadar oturdu-ğumuz, kimlerle sohbet ettiğimizi, hangi köpeğin eteğimize atladığını bir bir anlatıyor Metin abi. O gün fın-dık toplayanlar, torunları ona emanet etmiş. İki yaşındaki torun kuzinenin kenarında kıvrılıp uyuyor, abisi dür-bünle oynuyor. Fındık toplayanlar

Çxala'da (Türkçeleştirilmiş adı Fındıklı) efsaneler günlük hayatın içinde, her an birkaç gün önce yaşanmış yeni bir masal ekleniyor dev kitaba. Mesela, 2000 metre yüksekliğindeki bir yayla köyünde, dağa yanan bulutu deniz sanıp, atlayan bir köylüden söz ediliyor. Ya da bir ayının kaçır-dığı kadını 15 gün mağarasında konuk edip balla besledikten sonra serbest bıraktığı anlatılıyor...

geldiğinde beş dakikada bereketli bir sofraya kuruldu. Bu sene fındık pek yokmuş, bir sene bol, bir sene kıt olmmuş mahsul. Ekonomilerini bu doğa bilgisine uydurmaya alışmışlar.

Dağlar bizi paketlemiş, ama gevşek bir düğüm atmış, aralarda başka uzak dağlara zıplayabileceğimiz geçitler bırakmış, yükseklik ayarlarını da öylesine inceliklerle yapmış ki, sanki o dağları aşip düzlükle ulaşma ihtimalini hep anımsatmak istemiş. Uzaktan kuş seslerini taklit eden çocukların sesleri geliyor, karanlık indiğinde yarasaların dansı başlıyor, fosforlu izler bırakıyorlar havada, çoban ateşlerinin çırtısı ve her beş dakikada bir atılan tüfek sesi... “Bir mermi sarhoşluğu mu acaba” diye sorup, “silahı bu kadar da çok seviyor olamazlar” demiştik, gerçekten de bir sebebi varmış. Ayılar fındık tarlalarına ve kovanlara zarar verdiklerinden, onları kaçırmak için tüpgaz marifetiyle böyle bir düzenek kurulmuş dağlarda. Ayılar bir girişte koca tarlayı talan ediyor, tek bir fındık bile bırakmıyormuş. Yine de buna pek güven olmaz, her an sistem çökebilir, zira insanları kandırma konusunda uzmanlaşmış ayılar yaşamış bu dağlarda. Öyle hikâyeler anlatılıyor ki ayılar üzerine, başta yadırgadık ama, bir süre sonra onları da aileden görmeye başladık. Geldiğimiz gün Ardeşenli arkadaşımız bize bir ayının bir kadını kaçırdığını ve on beş gün mağarasında konuk edip balla besledikten sonra serbest bıraktığını anlatmıştı. Öyle güldük ki, inanmadığımızı düşünüp alındı. İnandığımızıza ikna etmek için epey dil dökmek zorunda kaldık. Karadeniz vizesi almak için böyle bir anlaşmaya varmalısınız. Burada efsaneler günlük hayatın içinde, geçmişe doğru uzun anımsama yolculuklarına çıkmaya gerek yok, her an birkaç gün önce yaşamış yeni bir masal ekleniyor dev kitaba. Mesela, 2000 metre yüksekliğindeki bir yayla köyünde, dağa yanaşan bulutu deniz sanıp, atlayan bir köylüden söz ediliyor. Bunun bir fıkra mı, yoksa bir şiir mi olduğunu tartışmaya başladığımızda, biri bizi kolumuzdan tutup ayın beyaza boyadığı çiemenleri göstermek üzere evin öteki ucuna sürüklüyor. Hiç çiemen mehtabı görmemiştik daha önce, ya da eylül başında kar manzarası... Dilimiz tutuluyor. Gerçeği doğanın oyunlarından, masalı gündelik hayattan ayıramayacağımızı anlıyoruz, bunda ısrarlı olanları doğa ayıklar zaten, ya mideleri bozulur ya basıncı çarpar. Ne kadar uyum sağlamış olsa da, bizim gibi yeşil derinliklerin içinden yürüyüp geçen her yabancı aykırı bir fırça darbesini andırıyor. Tabloya nüfuz etmek için doğanın damgasına ihtiyaç var. Rüzgârın, suyun, dağların izi yüzümüze, derimizdeki haritaya işlendiğinde biz de bu köyün insanları gibi doğaya karışmış olacağız.

—Pelin Özer

“Kendimiz” nedir?

ŞAM— Piyano Perküsyon Grubu olarak Suriye Caz festivaline katıldık. Daha önceleri bilmiyordum, orada bir caz festivali düzenlendiğini, bu seneki üçüncüsüyümüş, ama biz zaten oradaki hayat ve hayatlar üstüne ne biliyoruz ki! Sanki merak ve öğrenme isteğimizin okları hep batı ve kuzey yönümüzde atılmış da, doğu ve güney yönünde ilerlemiyorlar, o yönlerimiz tıkanmış. Buralardan oralara gitmeye kalktığınızda ise tıkalı olan yönler tam da öbürleri; Londra’ya, Hollanda’ya gitmeye kalktığınızda giderek bir tez çalışması halini alan bir vize alma süreci yaşarken Suriye’ye yarım günde vize alıyorsunuz.

Uçakla Şam’a indiğimizde Büyükelçiliğin şoförü bizi aldı. Tabii yolda hemen sormaya başladık, cevaplar arda arkasına... Mesela Suriye’de yolda diyelim kaza yapıldı, küfür sallamak yerine “kusura bakma gözüm” deniyor ve zaten sokaklarda sinirli korna sesleri de yok, çünkü ilişkilerde genelde bir saldırganlık eksikliği var, onun yerine bir yumuşaklık, şefkat ve anlayış hissediliyor. Kadınlar gecenin üçünde, dördünde kendi başlarına güvenle sokakta dolaşıyorlar.

Bizlere pek güzel sahip çıkan elçilik mensupları hem gezdirip yedirip içirdiler, hem de her tür acil ihtiyaç için hazır ve nazır bulundular. Gerçi insan Türkiye’den gelen biri olarak Suriye’de kendini zaten pek hoş hissediyor, nasıl bir sevgi, ilgi, dostluk ve kolaylıklar silsilesinin içinde sürükleniyorsunuz anlatamam, yol sorduğunuzda gideceğiniz yere kadar götürüvermeler; herkese 10 lira, size iki lira olmaları... Konserden önceki gün Şam’da gezindik, yemeklerini tattık, sokaklarını, birkaç mahalleyi, evleri cepheden ve eskiden ev/konak olmuş olan lokantaların içini gördük, bazen sokağın sağı Müslüman, solu Hristiyan mahallesi oluyor veya bir sokak boyunca ilerlerken, bir cami, bir Ermeni kilisesi, sonra bir sinagog peşpeşe geliveriyorlar, öyle içiçe, yanyana, dirsek dirseğe duruyorlar yüzyıllardır. Bu bize de yabancı değil aslında ya...

O gün birkaç saat de piyano çalmak istediğim için beni konseratuara (klasik batı müziği) götürüp bıraktılar. Çok enteresan bir his yaşadım, bize hem çok benzer, hem de farklı olan şeylerin karışımı. Piyano çaldığım odanın penceresinden bakıyorum, çok sıcak, ama kuru sıcak, ora ağaçları pencereden içeri eğiliyorlar ve içeri tozlu bir ışık seli giriyor, sicim gibi ter dökerek çalmaya devam ediyorum. Yan odada konservatuvar öğrencileri “caz takılıyorlar”, aynen bizdeki gibi, acaba diyorum bu burada da illegal bir durum mu? 1970’li yıllarda İstanbul’da konservatuarda caz çalarken yakalanırsanız disipline verilirsiniz... Disiplini “bozan” hangi-

siydi acaba, cazın klasik müzik disiplinine yabancı olması mı, yoksa o yıllarda Türkiye’ye ve müziği hissedişimize yabancı olması mıydı bilemiyorum. Ara verip koridora çıkıyorum; simsiyah, kıvrırcık saçlı bir trompet öğretmeni ile iki çift laf ediyorum, üstüme sanki ben Avrupa’lıymışım gibi bir hal geliyor, bir trompetçinin Arap olmasını hani diye yadırgayacağım. “İdeolojik düşünme” bu olsa gerek.

Evet, Şam kalesindeki konserimizin başında seyirciyle üç cümle kadar Arapça konuştum, “komşuyuz, ama yine de ancak İngilizce konuşup anlaşabiliyoruz, Arapça bilmeyi isterdim” dedim. Bir “aaa” ve dalgalanma oldu Arapça konuştum diye. Birisi kırk bir Türkçeyle “çok güzel söyledin” diye bağırdı, ki Suriye’de zaten çoğunluk biraz Türkçe konuşuyor. Seyirciler Arap, Kürt, Filistinli ve Ermenilerden oluşuyordu. Sıra geldi “Kapılar” parçamıza, biz sondaki “Banş istiyorum/ Huzur/ Birlikte/ Kardeşlik/ Bütünlenmek istiyorum...” sözlerini Ladino, Kürtçe, Ermenice, Rumca sıralarken Kürtçede seyircilerin sağ tarafı “yaşaaa” diye ayağa fırlarken, Ermenicede sol tarafı galeyana geldi, öbek öbek oturup kalktılar. Bir çeşitliliğe hitap ettiğimizi hiç bu kadar dolaysızca yaşamamıştım.

Sıra geldi sürprizimize, yani benim geçen sene eylülde Banş Günlerinde Feyruz’dan öğrenip Arapça söylediğim parçaya. (Anlamışsınızdır Arapçaya bayılmaktayım, o sesleri çıkarmak için ağızımı, gırtlığımı şekilden şekile sokmak ve benzetebildikçe pek sevindirici olmak...) “Baadek ala beeli” ilk sözleri, tabii yazılışı bu değil... Aramızda önceden konu olmuştu, “aman baltayı taşa vurmayalım, bakalım Feyruz Suriye’de sevilir mi, kadın Lübnan’da yaşıyor, soğukluk olmasın şimdi” diye, meğerse, aaa ne demek Araplar sabahdan öğlene kadar

Feyruz, öğleden akşama kadar da Ümmü Gülsüm dinlermiş. İyi o zaman, anons ettim, “şimdi korku içindeyim çünkü size bir parça söyleyeceğim, ama siz onun âlâsını binlerce kere dinlediniz.” Parçanın serbest girişini çaldık, yine bir dalgalanma oldu Arapça olduğu için, ama pek de değil, ammaa parçanın ritmi ve esas melodisi oturduğu anda anladılar ki bu Feyruzdur, bir çılgılık silsilesi, bir feryat figandır koptu gitti... İyi çaldık, çok güzel bir konser oldu, ama daha çok hatırladığım konserin sonunda seyircinin kucaklamak için üzerimize koşup bizi hasretle bir kuşatması vardı ki, o zaman Türkiye’den gelenler olarak oralarda ne kadar çok izlenip düşünülüp sevildiğimizi, zihinlerinde adeta tahtlarda oturduğumuzu ve buna karşılık bizlerin de ne kadar onları unutup sırt çevirdiğimizi, kendimiz olmak için yıllar önce nasıl kaçarcasına ruhumuzu onlardan ayırdığımızı hissettim. Ki, bu “kendimiz” nedir?

First Lady ve Araplar, Türkler ve İsviçrelilerce düzenlenen bu festivalde Suriyeli, Kanadalı ve çeşitli Avrupalı ekipler vardı, CD satış tezgâhında duran genç, konserden sonra bana: “Seyirciyi çok ciddiye aldığınızı onlara hissettirdiniz, bu onlar için çok önemliydi” dedi.

Halep kalesi muhteşem bir yerdi. Kebabı da Yee Yee Yee! Organizatörlere, elçilik ve konsolosluğumuza çok teşekkür ettik – ve Büyükelçimizin bize mektubundan satırlar: “Çeşitli otantik enstrümanların kullanımı sayesinde caz müziğine getirmiş olduğunuz farklı bakış açısı ile Batı ve Doğu ritmlerinin kaynaşmasının eserlerinizde ortaya çıkardığı kompozisyon, iki kültür arasında önemli bir bağ olan ülkemizin benzersiz yapısının Suriye halkına da sergilenmesi fırsatını vermiştir...” Yine gidelim.

—Ayşe Tütüncü

Piyano Perküsyon Grubu, Haziran 2007’de Hayal Kahvesi konserinde. Yahya Dai(saksofon), Cengiz Baysal (davul), Timuçin Gürer (perküsyon), Ayşe Tütüncü (piyano)

TURGUT TARHANLI'YLA 301 VE ANAYASA TARTIŞMASI ÜZERİNE

Mühim olan kılcal damarlar

Hrant Dink'in katledilmesinin yolunu döşeyen 301 yerli yerinde, hukuk adamları Dink'in katillerini öven türküyü savunuyor, Yargıtay Baskın Oran ve İbrahim Kaboğlu'nun "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek"ten yargılanmasını istiyor... Türkiye, yeni anayasa tartışmasına bu ortamda başladı. "301 kaldırılсын, ırkçılar yargılansın" kampanyasının katılımcılarından Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Turgut Tarhanlı'yla kulak veriyoruz.

"301 kaldırılсын, ırkçılar yargılansın!" sloganıyla bir kampanya yürütülüyor. Siz de bu çerçevede "301. madde niçin kaldırılmalıdır?" başlıklı panele katıldınız. Ne düşünüyorsunuz kampanya hakkında?

Turgut Tarhanlı: Çok pozitif, ümit verici bir girişim, ama bundan sonra kampanyanın nasıl yürütüleceği çok önemli. Sorun sadece Ceza Kanunu'nun 301. maddesiyle sınırlı değil. Ceza Kanunu'nun başka maddelerinde, başka yasal düzenlemelerde, mesela Basın Kanunu'nda da sorunlu hükümler var. Uygulamada pek çok sorunlu örnek var. Yasal düzenlemelerdeki bir çok maddede çok önemli sorunlar var, ama uygulamayı ve toplumsal ilişkilerimizi de gözönüne almak lazım. Bu çerçevede 301. madde kampanyası boşa kürek çekmek mi? Hayır, değil. 301 artık bir arketip oldu; bunun Ceza Kanunu'ndan çıkartılmasını mutlaka sağlamak gerekiyor. Bu bir inatlaşma da değil, Ceza Kanunu'nda o maddeye ihtiyacımız yok. "Türklüğü korumak" istiyorsanız, bütün etnik kimliklerle birlikte, 216. madde sayesinde koruyabilirsiniz.

Yargıtay'ın Baskın Oran ve İbrahim Kaboğlu hakkındaki 216. maddeyle ilgili kararı bir uygulama sorunu mu? Ceza Kanunu'nun 216. maddesi, demokrasiye ihtiyaç duyulan, toplumun belli bir kesiminin etnik, dinsel, sosyal menşubiyet gibi nedenlerle, bir diğeri aleyhine kışkırtıcı, husumete teşvik edici davranışlar içinde olmasını önlemeye yönelik bir madde. Irkçılık veya ayrımcılığa karşı temel sigortalardan biri. Yeni Ceza Kanunu'nda, "açık ve yakın tehlike olması halinde" denerek, keyfi karar alınmasını önleyen bir filtreyle bu madde desteklendi. Madde, demokrasiye uygundu. Ama uy-

Anayasa tartışması, Türkiye'nin yakın geçmişiyile, 12 Eylül'le hesaplaşması meselesidir. Türkiye'nin yoğun, şedit, askerî bir müdahalenin, Diyarbakır cezaevi olaylarının, çocuk yaşta insanların idam edildiği o karanlık dönemin ürünü bu güdümlü metinle artık kendini bağlı görmediğinin ferahlığını hissetmesi önemli.

gulamada Yargıtay, Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu gibi bir heyetin iç çalışması ve Başbakanlığa sunacağı insan haklarına ilişkin raporun, "açık ve yakın tehlike" oluşturduğu sonucuna ulaştı. Buradaki neden-sonuç ilişkisini bir demokrasi bağlamında anlamak mümkün değil.

İsmail Türüt ve Ozan Arif'e de Türklüğe ve Karadenizliliğe hakaretten dava açılabilir...

(Gülüyor) O konuda öyle bir duruma yol açılıyor ki, "Karadeniz halkı Türklüğe, Türkiye'ye hasmane davrandığı ima edilen kişilerin hakkından şiddet yoluyla gelebilecek bir topluluktur" deniyor. Bu, demokrasi içinde olacak şey değil, birilerinin yaşam hakkını şiddet yoluyla ortadan kaldırmak istediklerini söyleme hakkına sahip değilsiniz. Dolayısıyla, 216. maddenin de kapsamına giren bir durum; etnik temelde kışkırtıcı olduğu, suça teşvik ettiği için.

Hrant Dink cinayetini ve cinayetin faillerini açık açık övüyor...

Kesinlikle, çok açık. Türüt o görüntüleri bizzat o klibe yerleştirmiş olmayabilir, ama türkünün güftesi de ifade özgürlüğü kapsamında değil. Bir vakayla karşı karşıya kaldığınızda, söz konusu durumun insan hakları perspektifinden ifade özgürlüğü kapsamında mı, yoksa sınırlandırılabilir mi olduğuna, hangi bağlamda, hangi tarihî zaman dilimi içerisinde, hangi sosyal ilişkilerde, nasıl ortaya çıktığına bakarak karar veriyorsunuz. Bu türkünün Ocak 2007'de işlenen cinayetten bu yana kendine bir yol bulmuş olması, o cinayetin nasıl sunulduğunu ve nasıl bir algı yarattığını ortaya koyuyor.

Sözünü ettiğiniz tarihsel, sosyal, kültürel vs. bağlamın da kesin bir çerçevesinin olması lazım değil mi? Yoksa, örneğin, Ermeni meselesini tartışan-

lara ya da vicdani redçilere karşı girilen saldırılar da "tarihsel, kültürel, sosyal hassasiyetlerle" hoşgörülebilir. İfade özgürlüğünün tanımının, kapsamının muğlaklıktan çıkarılması mümkün herhalde.

Freemuse (Freedom of Musical Expression) adlı Danimarka merkezli, dünyanın her ülkesindeki müzisyenlerin, sanatçıların ifade özgürlüğünü savunan uluslararası bir sivil toplum örgütü var. Onlar da ayrımcılığı veya savaşı teşvik eden sözlerle sahip şarkıların özgürlük kapsamında kabul etmiyor. Bu aslında, uluslararası bir standart. BM'nin 1966 tarihli Medeni ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşme adlı bir anlaşması var; Türkiye de 2003'ten beri bu anlaşmanın tarafı ve yükümlülük altında. Bu anlaşmanın 19. maddesi ifade özgürlüğünü düzenler; 20. maddesi ise, ulusal, ırksal veya dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete kışkırtma şeklini alabilecek biçimde savunulmasını yasaklar. İkinci sınırlama, her türlü savaş propagandasının yasaklanmasıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM) de ifade özgürlüğünün sınırlarını somut olarak çizdi. Bir sınırlamada bulunmak için, öncelikle yasal bir dayanağın olması ve bunun açık, berrak, erişilebilir olması lazım. İkincisi, özgürlüğünüzün sınırlandırmaya maruz kalabilmesi için meşru amaçların olması lazım. Birbirleriyle çatışan iki menfaat durumunda, birine ağırlık verilmesi söz konusu olabilir. Mesela, ülke askerî işgale uğramıştır, basın özgürlüğü ile ulusal güvenlik parametresi karşı karşıya gelir. Basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü mutlak bir hak değil, sınırlandırılabilir bir haktır.

Ulusal güvenliğin tarifi de bizde çok geniş ve muğlak değil mi?

Hukuken, "Bizim coğrafi konumumuz o kadar stratejik, o kadar kötü bir mahallede oturuyoruz ki, her an teyakkuz durumunda olmamız gerekir" temelinde bir anlayış savunulamaz. Savaş, işgal gibi durumlarda ya da kamu düzeni, genel sağlık gibi gerekçelerle sınırlama mümkündür. İnsan hakları anlaşmalarında "meşru amaçlar" kapsamında bunlar sıralanmıştır. Baskın Oran, İbrahim Kaboğlu vakasına dönersek, yasalık ve kamu düzenini koruma parametreleriyle hareket ediliyor gördüğümüz kadarıyla. Ancak, bir demokraside, neden-sonuç ilişkisini titizlikle ölçmeniz gerekiyor. Bu raporu kim hazırlamış? Ne için hazırlamış? Şiddete başvuran bir örgütün stratejik bir merhale katetmesine destek olmak için hazırlanmamış. "Türk milleti tanımı, alt kimlikleri yok sayan, onların üstünü örten bir sonuç doğurabilir, dolayısıyla toplumsal huzursuzluklara, gerginliklere yol açıcı olabilir. Bu nedenle alt kimlikleri de görebilecek bir kimlik politikası tercihi şayandır" denmiş. Şiddete teşvik yok, husumete yöneltici bir ifade yok. Mahkeme bu açıklamada kamu düzeninin bozulması konusunda açık ve yakın tehlike görüyor ve "Kamu düzeni kavramı ülkelere ve toplumlara göre yorumlanır" diyor. Kamu düzeninin bozulup bozulmadığının her vakada ayrıca değerlendirilmesi tabii ki gerekir, ama belli uluslararası standartlar da vardır. Ükelere göre değişen muğlak bir kavram değildir. Bu vakada, problem bu noktada ortaya çıkıyor. Bu vahim bir durumdur, çünkü kamu düzeni kavramını muhayyeli, somutlaşma-

miş, ölçülmekten yoksun, sübjektif bir kavram haline sokuyor.

Yargıtay'ın kararının açıklandığı zamanlamaya, siyasal bağlama baktığımızda da durum düşündürücü. Yeni anayasa tartışmaları gündemdeyken Yargıtay'ın bu kararı karşısında yargının güdümlü olmadığını söylemek pek mümkün değil...

Kendi adıma, kararı alanların neyi hedefledikleri hakkında bir şey söylemek zor. Ama, hukuki çerçevede baktığımızda, bu karar hukuki yorum sorunları taşıyor. Yargı siyasi gerilimler içinde taraf olmaması gereken bir organdır.

Bu herhalde yargı mensuplarının tarafsızlık ilkesine bağlılık göstermeleri beklenerek sağlanamaz. Yargıda bu kadar sık uygulama sorunu yaşıyorsa, yargıçlar kararlarında "yorum" sınırlarını bu kadar zorlayabiliyorsa, sisteme dair temel bir sorun var demektir. Örneğin, Hrant Dink'in mahkûm olduğu davada da gayet açık olan ifadesi ("Türk kanı") mahkeme tarafından akıldışı bir şekilde "yorumlandı". Eleştiriler karşısında hükümet de hep "uygulama sorunu" diye geçiştiriyor. Bu sorunun çözülmesi için sizce ne yapılması gerekiyor?

Bir kere, meslekçi eğitim gerekiyor. Yargı bağımsız ve tarafsız olmalıdır, fakat yargının performansının da ölçülmesi gerekir. Bu, onun bağımsızlığı ya da tarafsızlığına gölge düşürür diye yorumlanmamalı. Bir demokraside bütün kurumlar, belli kurumlar adına yetki kullanan herkes hesap verebilir durumda olmalı. Bunu önce kendi içinde, meslekî etik anlayışıyla gerçekleştirmeli. Eğitim önemli, bu bir girdi çalışmasıdır. Ama çıktı değerlendirmesi de yapılmalı. Türkiye'de, kamu yönetiminde çıktı değerlendirmesi yapılmaz. Mesela, hakim ve savcılara, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi konusunda eğitimler veriliyor. Peki o hakim ve savcılar karşılanna bu türden vakalar geldiğinde ne yapıyor? Bilmiyoruz. Bunun sınanması için mesela pilot davalar açılabilir. Toplumun örgütlü bir biçimde bunları takip edebilmesi lazım. Bu konuya ilişkin istatistiksel veriler konusunda bilgi edinme hakkından da yararlanılabilir. Kanalları sonuna kadar götürerek bu duyarlılığın takibi çok önemli. Yasa metinlerinde sorunlar yok değil, ama uygulamadaki sorunlar daha büyük. Metinde değişiklik yapmak da yeterli değil; 301. maddeyi kaldırmanızda sorun bitmeyecektir. Onu o şekilde uygulayan zihniyete sahip aktörler o icraati yine sürdürebilir. Yargı kendisini adeta bir ulusal mücadele içinde görebilir.

301. madde ve tartışılan pek çok maddedeki temel sorun, Anayasa'da yapılan "Türklük" tanımına ve kamu düzeni tarifine dayanmıyor mu?

Ondan da ötede, Türkiye'deki tartışmalar da hukukun araçsallaştığını görüyoruz. Siyasi aktörler için de geçerli bu. Örneğin Oran-Kaboğlu davasındaki Yargıtay kararı Yeni Şafak'ta beş satırlık bir haberdir. Yeni Şafak ifade özgürlüğünü savunan birçok yazarın da olduğu, hükümete yakın bir gazete. Başbakanın kendisi ifade özgürlüğünden hüküm giymiş, cezaevinde yatmış bir kişi. Ama, herkes hukuku araçsallaştırıyor. Hukukun böyle bir anlayışla uygulanmasını, yorumlanmasını takip etmek ve eleştir-

mek çok önemli.

Başbakan ifade özgürlüğü çerçevesinde cezaevinde yatmış bir kişi ama, Türkiye'de gazetecilere, mizahçılara, kendisini eleştirenlere en çok dava açan siyasetçi de aynı zamanda...

Türkiye'nin çelişkisi bu işte. Hukukun araçsallaştırılmasının çok tipik bir örneği.

Ceza yasasında "demokratikleştirme"ye gidilirken, 301 gibi maddelerin ısrarla savunulması, anayasayı "sivilleştirme" girişiminin hemen öncesinde polisin yetkilerini akıllamaz biçimde genişleten Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nda Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun... Demokratikleşme ya da sivilleşme adına herhangi bir prensipten söz etmek mümkün değil. Bu tabloda, Anayasa tartışmalarını nasıl görüyorsunuz?

Anayasa tartışması önemli. Çünkü bu, aslında Türkiye'nin yakın geçmişiyle, 12 Eylül dönemiyle hesaplaşması ve çok gecikmiş bir sınavdan çıkması meselesidir. 12 Eylül'le elbette sadece bu şekilde hesaplaşmış oluyorsunuz. Bu önemlidir, ama yeterli değildir. Anayasalar sonuçta sihirli metinler değil, tamam, en üstteki normu belli ilkelere uygun bir şekilde yeniden inşa ettiğinizi söylüyorsunuz. Ama, önemli olan aslında bundan sonrası. Bireylerarası ilişkilerde, devlet yetkilerine sahip kişilerle buna sahip olmayan kişiler arasındaki uygulama. Bunlar sadece anayasayla belirlenmiyor, çok daha alttaki düzenlemelerle işler yapılıyor. Onların da baştan düzenlenmesine ihtiyaç var. Mesela, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nda, polise yaşama hakkına müdahale edebilme yetkisi veriliyor. İşkenceyle mücadele açısından da kuşku uyandıracak değişiklikler yapılıyor. İsimiz anayasayla bitmeyecek, bu çelişkileri de ortaya çıkarmak gerekecek. Mesele Türkiye hukuk düzeninin bütün dikenlerinden arındırılmasıdır.

Anayasanın nötrlüğünün, ideolojilerden arınmasının önemli olduğu söyleniyor. Öyle bir şey mümkün mü?

İdeolojiden arınmışlık mümkün değildir. Kastedilenin, anayasanın belli hukuki ilkelere, insan hakları ve demokrasi anlayışı dışında inşa edilmemesi olduğunu düşünüyorum. İnsan hakları ve demokrasinin yapısal unsurlarını güçlendirici, bunların uyumlu biçimde biraradalığını sağlayan bir metin olması dışında, anayasayı ekonomik, siyasi, dini veya toplumsal etkilerden arındırmak gerekiyor.

Anayasanın girişindeki "sosyal devlet" ifadesi de ideoloji değil mi? Ve sahip çıkılması gereken bir ideoloji...

Tabii, bunu sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesine yönelik bir güçlendirme mekanizması olarak okumak gerekir. Oysa Türkiye'nin ekonomik, sosyal haklar cephesi bir fecaattir. Anayasada, "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kay-

naklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir" deniyor. Bu tartışılabilir bir ifadedir. Örneğin Ayşe Buğra ile Çağlar Keyder'in, "Vatandaşlık Geline Doğru" başlıklı kitaplarında savundukları sorumluluk anlayışı bu bağlamda önemli bir tartışma açıyor. Bunun ciddi biçimde tartışılması gerekir. Bence bu, örneğin başörtüsü konusundan daha büyük bir sorundur. Asıl sorunlar bu alandadır diyebiliriz.

Anayasa tartışmasında bireysel özgürlükler vurgulanıyor, ama örgütlenme ve sendikalaşma gibi kolektif hak ve özgürlüklerden bahsedilmiyor.

Maalesef, çalışma hayatındaki kolektif özgürlükler özellikle bireysel ilişki haline dönüştürülüyor, kolektif olma kimliğinden uzaklaştırılmaya çalışılıyor. Neoliberal anlayış böyle: "Sosyal güvence mi? Özel sigorta

ta yaptırın, bireysel emekli olun." Temel mesele, kolektif özgürlüklerin temelindeki biraradalığın yarattığı etkidir; birey olarak bir işletme karşısında ya da idare karşısında tek başınıza güçsüz olabilirsiniz, ama kolektif özgürlüklerin özünde, aynı menfaati paylaşan kişilerin biraraya gelmesinin yarattığı güçlendirme motifi yatar. Bütün bu sulandırma çabalarının nedeni o güçlendirme etkisini ortadan kaldırmak.

"Birey", "bireyi güçlendirmek" dillerden düşmüyor, ama bireyin güçlendirilmesinin temeli örgütlenme, sendikalaşma hakları değil mi? Bir de tabii, devlete karşı korunacağı söylenen bireyin şirketlere karşı korunmasından hiç söz edilmiyor...

O tamamen karanlık nokta. İnsan hakları terminolojisinde, devlet yetkilerine sahip olmayan kişiler arasındaki ilişkilerde hakların ihlâl edilmesine "yatay ihlâl" deniyor. Dünyada da son çeyrek yüzyıldır, neoliberal anlayışla birlikte, şirketler karşısında bu çok sık ortaya çıkıyor. Özelleştirmelerin yoğunluğu, artık büyük ölçüde, devlet iktidarından başka, özel sahada da güçlü iktidarlara ortaya çıkması sonucunu doğurdu. O güç karşısında, o gücün ihlalleri karşısında yapabileceğiniz bir şey yok. Şirketlerin insan kaynakları birimlerinin politikaları mesela, çoğu gizli kodlarla çalışıyor. İnsan hakları aktivizminde giderek güdüme gelen bir konu bu. Tabii hemen verimlilik, kârlılık esasları gibi konulara getiriliyor iş. Çalışanın kendini güçlendirici bir yapı içerisinde o ilişkide yer alması lazım; birey olarak o güce sahip olamazsınız, hakkınızı koruyabilecek bir örgüt içinde olmanız gerekir. Bu sayede, ilişkilerdeki bu asimetriyi olabildiğince simetrik bir biçime sokma çabası söz konusu olabilir. "İşkenceye sıfır tolerans" diyorsanız, ekonomik ilişkilerde de böyle bir asimetriye izin vermeyeniz lazım. Bunlar birbirinden farklı şeyler değil, aradaki mantık bağı aynıdır, bu gücün belirleyici olmasını önleme mantığıdır. İnsan hakları bütüncüldür, bileşik kaplar gibidir. Sendikal örgütlenme zorlaştırdıkça, aslında ne zorlaştırılıyor? Bireyi ekonomik iktidar karşısında haklarını koruma bakımından güçlendirmekten uzak duran, onu güçsüz kıl-

Turgut Tarhanlı

Çalışma hayatındaki kolektif özgürlükler bireysel ilişki haline getiriliyor. "Sosyal güvence mi? Özel sigorta yaptırın, bireysel emekli olun..." Kolektif özgürlüklerin özünde, aynı menfaati paylaşan kişilerin bir araya gelmesinin yarattığı güçlendirme motifi yatar. Bütün bu sulandırma çabalarının nedeni o güçlendirme efektini ortadan kaldırmak.

Kaos'un Kutsal Kitabı

Albert Caraco

Yirminci yüzyılın son peygamberi Caraco'nun eserinden rahatsız edici hakikatler birer havai fişek gibi fırlar ve patlar. Bu fişeklerin soğukluğu, doğrudanlığı, berrak karamsarlığı az rastlanır türdendir; ne Nietzsche'de ne de Cioran'da rastlarız böylesine. Caraco "acı gerçekler"i çarpar yüzümüze; hem de Klasik yazarlara özgü bir sadelik ve akıl gücüyle. O bir "nesnellik fanatığı"dır. Guy Debord'u andıran -doğru çıkan- bir kehânet gücü vardır. Bedduası ve laneti "nesnel"dir: Ürememize, üretmemize ve tüketmemize itiraz eder; dünyanın sonunu hazırlayan şehirlerimize, üst üste koyduğunuz beton yığınlarına, budala politikacılara ve yok olmaya mahkûm kitlelere, sürüleredir onun laneti, böcekleşmiş yığınlara, gökten firar etmiş tanrılara -bu yüzden de "doğru"dur. Dünyada en çok sevdiği şeyin, uygarlığın ihanetine uğramış birinin öfkesidir onunki.

Cinsellikten Yahudi sorununa, sembolizmden felsefi meselelere ve edebiyata dek her alanda yazmış, şu ana dek yirmi iki ciltlik eseri yayımlanmış bir yazar olan, ancak pek az tanınan, pek az okunan, tanınmayı ve bilinmeyi ise hem içerik hem de biçim bakımından hak eden Albert Caraco'nun eserinin en özlü kısmı olan "Kaos'un Kutsal Kitabı" ideal bir saldırı malzemesi, bir dinamit, bir tahrip kalıbıdır: Yoğun, kısa, esinli, terörist, sert, kehanet dolu, provokatif, karanlık, gizli -ve yeterli...

Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri

Lev Çestov

Ucu açık, soru soran metinler zamana dirençlidir. "Klasik" olmak, bir anlamda, bütün zaman ve mekânlardaki insanın varoluş sorunlarına ve sorularına denk düşmektir. Çestov'un eserini bu "klasik" tanımlamasıyla anmanın gerekçesi, sorunsalları bir yana, asıl sınıflandırılmazlığı, özetlenemezliği, moda olmaması, hatta unutulmasıdır... Ama Georges Bataille'dan D. H. Lawrence'a, André Gide'den André Malraux'ya, Albert Camus'den Emmanuel Lévinas'a, Benjamin Fondan'dan Cioran'a, Yves Bonnefoy'dan Deleuze'e dek Çestov'dan etkilenmiş, ona hayran kalmış, onunla boğuşmuş yazar, düşünür de çok...

"Nietzsche ve Tolstoy'da İyilik Fikri", tüm bu düşünsel yapının ve üslubun kendini hissettirdiği önemli bir metindir. Gerek Çestov açısından gerekse de insanlık açısından önemli iki şahsiyeti karşı karşıya getirirken, aralarındaki düşünce akrabalıklarına ve aykırılıklara vurgu yapılır. Ama asıl önemlisi, hayatın dolaysız deneyimi karşısında Tolstoy'un "vaazı" ile Nietzsche'nin "ahlak-karşıtlığı" sınanır. Bu sinamadan, Çestov'a göre, ayakta kalarak çıkanın (hem de ne bedellerle!) Tolstoy mu yoksa Nietzsche mi olduğunu görmek, "iyilik", "kötülük", "merhamet", "isyan" gibi varlığımızın evrensel sorunlarıyla daha iyi yüzleşmemizi sağlayabilir... Camus'nün deyişiyle, "Sisifos'u mutlu hayal etmeliyiz."

mayı tercih eden bir anlayışı güçlendir-mektir bu. Sivil ilişkileri güce bağlı mı be-lirleyeceksiniz, yoksa tarafların varlığına saygı duyduğunuz, eşit ilişkiler içinde mi belirleyeceksiniz? Bu alanda güç ön plana çıkıyor. Bu durumda, sivil bir uygulamadan söz etmek mümkün değil.

“Sivil anayasa”da, “Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı herkes Türktür” tanımı kalacak mı?

Saniyorum, o şekilde olacak yine. Ancak, “etnik, dinsel, dilssel fark gözetilmeksizin” ifadesinin ekleneceği söyleniyor.

Anayasada değiştirilmesi gereken en temel unsurlar neler sizce?

Her tür devlet aygıtının hesap verebilir ol-ması çok önemli. Mevcut Anayasa’da bun-dan muaf tutulan kara delikler var.

Muaf tutulanlar askerî merciler mi?

Sadece askerî de değil, Hakimler ve Savcı-lar Üst Kurulu mesela, olağanüstü dönem-de çıkan kararnamele, Cumhurbaşkan-ının yaptığı işlemler...

12 Eylül cuntacılarını koruma altına alan “Geçici 15. madde” ne olacak?

Geçici 15. madde 12 Eylül’le gerçek anlam-da hesaplaşmanın engelidir ve yeni anaya-sa çalışmalarında buna karşı nasıl bir for-mül bulunacak bilmiyoruz.

Vatandaşlık tanımı sizce anayasanın temel meselelerinden biri mi?

“Etnik, dinî, dilssel vs. ayrım gözetilmeksiz-in” ifadesiyle yürürlükteki tanımın yumu-şatıldığı söylenebilir. Türk kavramının et-nik, dilssel aidiyetten arınmış teknik uyruk-luk bağını, tâbiyet ilişkisini tanımladığı vur-gusu, alt-kimlikler bakımından rahatsız edici bulunmayabilir. Ancak bu bağlamda önem taşıyan husus diğer yasalar. Anaya-sada öngörülen ilkelere hayatîyet kazandı-racak düzenlemelere ihtiyaç var. Ana göv-deyi belirliyorsunuz ama, kılcal damarların nasıl gelişeceği çok önemli, dolaşım siste-mini iyi inşa etmezseniz, felç olursunuz.

Mevcut anayasanın en temel sorunu askerî konumu, asker-sivil ilişkisi-nin dengesizliği mi?

Nisan ayından bu yana yaşadıklarımız bu vurguyu çok güçlendirdi. 1982 Anayasa-sı’nın 12 Eylül’ün ürünü olması itibarıyla de bu çok önemli. Kampanya ya da tartışma, topluma maledilmeli, toplumun kendi ör-gütlenmesiyle bu tartışmaya girmesi çok

Anayasada, “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir” Bu tartışılabilir bir ifadedir.

Ayşe Buğra ile Çağlar Keyder’in, “Vatandaşlık Gelirine Doğru” başlıklı kitaplarında savundukları sorumluluk anlayışı bu bağlamda önemli bir tartışma açıyor.

Bunun ciddi biçimde tartışılması gerekir. Bu, örneğin başörtüsü konusundan daha büyük bir sorundur.

önemli. Anayasa metninin demokrasiye uygun olması önemli, ama topluma male-demezsiz, benimsenmeyebilir...

Anayasalar, büyük toplumsal çalkan-tılar sonucunda yapılıyor genellikle. Şimdi gündemde olan yeni anayasa, bu açıdan istisnai bir durum gibi.

İstisnai durum hem var, hem yok aslında. Belki de istisnai olan, yeni anayasa-nın toplumun çok depolitize olduğu bir dönemde gündeme gelmesi. Gerçi cumhuriyet mitingleri, cumhurbaş-kanlığı seçimi, muhtıra, genel seçim, bir politizasyon yarattı ama, geçmiş anayasaların doğduğu ortamla kıyas-landığında, bayağı süt liman sayılır.

Anayasa tartışması bu kısa dönemin siyasî ortamına hapsolmamalı, AKP iktidarının bazı devlet aygıtlarıyla yaşadığı sıkıntıların üstesinden gelmenin aracı olmamalı. Siya-sî taraflar arasındaki tartışma üslubu “AKP anayasası ve onun karşındakiler” ayrış-masına yol açabilir. Bu, anayasanın hazırlanma çabasının başlangıcındaki sivil olma konseptine tamamen aykırı bir sonuç doğurur. İktidarın bunu önlemesi, anayasayı AKP’ye maledecek bir yaklaşımdan kaçın-ması lazım. Herkesin aktif biçimde katılımı-nın ve mutabakatının alınabileceği bir düz-leimde yürütmek ve sonuçlandırmak gere-kıyor. Demokrasi, insan hakları ilkeleri açı-sından bir dirençle karşılaşıyorsa, buna da açıklıkla, yalınlıkla sakınmadan işaret et-mek, vurgu yapmak gerekiyor. Bu, kam-panyalar bakımından da geçerli. Rotayı hem ilkesel olarak bozmamak, hem gemiye olabildiğince çok yolcu almak, hem de bat-mamayı sağlayacak biçimde sürdürebilmek kolay değil, fakat gerekli.

Meclis kompozisyonuna baktığımız-da, CHP’nin ve MHP’nin 12 Eylül Ana-yasasıyla temelde bir meselesi yok. AKP’ninse kısmi olarak var. Toplu-mun genelinin de yeni anayasa talebi, bu yönde bir baskısı yok. “AKP ana-yasası” algılamasıyla sandığa gidildi-ğinde, yüzde 60’a 40 gibi, anayasalar açısından tartışmalı bir sonuç da çı-kabilir. Dolayısıyla yeni Anayasa kısa ömürlü olmaya mahkûm gibi.

AKP’nin anayasa değişikliğini dillendirmе-deki temel argümanı 12 Eylül olmak zorun-da. Türkiye’nin yakın geçmişindeki bu leke-

yi onunla hesaplaşarak giderme çabasını, bir olağanüstülüğe bağlı olmaksızın kendi anayasasını inşa edebileceğini dile getiren sivil bir söylem geliştirilmeli. Geçtiğimiz dört-beş ayın, çatışma, gerilim söyleminin ötesinde bir şeydir bu. Onun nedenleri de bu anayasanın içinde yer alıyor, onu inkâr etmiyorum, ama buna hapsolmamak zorun-da. Toplumsal örgütlenme açısından da ana vurgulardan biri yakın geçmişimizle hesap-laşma olmalı. Bugünkü sorunlarımızı ihmal etmek anlamına gelmiyor bu. Böyle bir he-saplaşma onun da kapısını açacaktır. Bunu bir ölçüde kolaylaştıran bir gerçek de var. 12 Eylül Türkiye’deki bütün siyasî yelpaze-yi mağdur eden bir dönemdi. Bu yelpazeyi anayasal tartışma ve seferberlik zeminine çekebilecek bir yönetim gerekiyor. Toplum-sal örgütlenmenin ve buna ilişkin çabaların böyle bir hafızayı dikkate alması bence çok önemli. Siyasî sahanın da bu toplumsal ça-baları dikkate alması ve onlara yer vermesi, hem sivil bir anayasa olma karakterinin doğ-al sonucu, hem de meşruiyetinin bir gere-ği. Benim endişem, bunun AKP’ye maledilecek bir metin olarak ortaya çıkması. Des-tek veren unsurların da o partinin yordakçı-ları, işbirlikçileri olarak damgalanması, bir anlamda yaşadığımız son dört ayın yeniden sahnelenmesi... Bunu aşmamak bir girda-ba girmektir. Bunu aşmanın yolu da belki, karşısında olunan, değiştirilmesi gereken metnin kaynağında olan askerî dönemin gözden uzak tutulmaması olabilir. Hazırla-nacak metin çok mükemmel olmayabilir. Ama insan haklarına dayanan bir demokra-sinin temel parametelerine sahip olması önemlidir. Devletin yapısal unsurlarını oluş-turan organlar arasında dengeli bir koordi-nasyonun olması önemlidir. Bireysel özerklik alanına saygı gösterilmesi önem-lidir. Temel noktalarda, demokrasiyi güç-lendirme vanalarının açık olduğunu görü-yorsak, bu şebekeyi işletir, buradan su akar gider, katlara da dağılır denebiliyor-sa, bence yeterlidir. Türkiye’nin yoğun, şedit, askerî bir müdahalenin, Diyarbakır cezaevi olaylarının, gözaltında üçyüz gün tutulan insanların, idamların, çocukların idam edildiği o karanlık dönemin ürünü bu güdümlü metinle artık kendini bağlı görmediğinin ferahlığını hissetmesi önemli bence.

Söyleşi: Siren İdemen - Yücel Cökertürk

amargi

YOKSULLUK KADER OLAMAZ

Amargi Güz Sayısı “Yoksulluk Kader Olamaz” Diyor...

Amargi güz sayısı raflara dizildi. Sizleri bekliyor! Bu sayımızda da bir çölen veriyoruz. Herkes davetli. Siyasetin ağır kapılarını aralıyoruz, dünyanın ve Türkiye’nin gündemini yorumluyoruz. “Yoksulluk Kader Olamaz” dosyamızla, küreselleşen acıyı ve politikayı tartışıyoruz. Hayatı, siyaseti, sanatı, edebiyatı feminist pencereden yorumlayan yazılarla sizinle paylaşıyoruz... Amargi, kendi başına ayakta kalmaya çalışarak, kendi dağıtım ağını kurarak, patikalarını büyütüyor. Bu patikalarda ne çok kadının elini tutuyoruz... Biliyoruz, bizi buluşturan, ortak düşlerimiz... Okuyun, birlikte tartışalım...

İletişim Tel: 0 212 251 01 34

Düşünce özgürlüğünde neredeyiz, emekçinin eline ne geçiyor?

AKP'nin kurucularındandı, Abdullah Gül kabinesinde başbakan yardımcılığı ve devlet bakanlığı yaptı. Parti içi muhalefeti ve 1 Mart tezkeresine karşı duruşu nedeniyle Tayyip Erdoğan'ın 22 Temmuz'da üstünü çizdiği isimlerden biri oldu. Memleketi Bursa'da kapısını çaldığımız Ertuğrul Yalçınbayır'la AKP'nin demokratiğini ve yeni anayasa çalışmalarını konuştuk.

1970'lerde Bursa'da CHP'li bir avukattınız, sonra ANAP'ta siyaset yaptınız, sonra da AKP'nin kurucularından biri oldunuz. AKP'de sizi çeken neydi?

Ertuğrul Yalçınbayır: Ben partinin kurucu genel sekreteriyim. Tüzüğün ve programın yazılışında bulundum. AKP'yi demokrat bir parti olarak tasarlamıştık. Başbakan, zaman zaman "AKP muhafazakâr demokrat bir partidir" dese de, partinin hiçbir yazılı metninde bu tanım yoktur, demokrat bir parti olarak kurulmuştur. Beni en çok, kurulacak partinin demokrat olma iddiası çekmiştir. Yola çıkar-ken, demokrat bir parti olmanın sözde kal-mamasını, bireyin hukukunu koruyan ve dü-şüncelerin ifade edilmesine imkân verecek bir parti olunması gerektiğini söyledik. Parti içinde hizipler de olacaktır, sonuçta bir kitle partisidir. Parti ortak akıl ve ortak emekle ku-rulmuştur, bu anlamda lider sultası olmaya-caktır dedik. Partiler sürekli bölünüyor, yeni-leri kuruluyor. 1876'dan bu yana 305 parti kurulmuş. İnsanlar düşüncelerini kendi parti-leri içinde ifade edebilselerdi, yanşma hakla-rı olabilseydi, hukukları korunabilseydi bu kadar ayrılık olur muydu? "O zaman gelin parti içi muhalefetin de, hiziplerin de huku-kunu koruyalım, programımızı parti içi de-mokrasisi üzerinde şekillendirelim" dedik.

AKP'de parti içi demokrasi vardır diye-bileceğiniz bir dönem oldu mu?

Başlangıçta yeni bir partiydi, bugünkünden çok daha demokratik bir çalışma vardı. Daha demokratik derken, demokrasinin tüm kural-larının uygulandığını söylemiyorum, ayıplı bir demokratik sistem vardı. Biz ondaki ayıplar-dan annalım, ortak aklı daha fazla çalıştır-a-lım, ortak emeği daha fazla kullanalım der-ken, tek akla ve birkaç kişinin yönlendirm-e-sine tâbi olan bir konuma geldik. Maalesef, Türkiye'de kayda alınmış hususlarla uygula-ma çok farklıdır. Bu kanunlar itibarıyla da böyledir, tüzükler, yönetmelikler, parti prog-ramları itibarıyla da böyledir. Bence çelişkili davranma, hayatın en önemli yasağı olmal-dır, ama siyaset dün söylediğini veya dün yazdığını ihmal eder, hatta bazen tersi dav-ranışların içine girer. Başlangıçta düşüncele-rimizi açıklayabiliyorduk. Tayyip bey de ilk grup toplantılarında "Milletvekilleri grup baş-kanvekillerine bakıp oy kullanmayacaklardır, emme basma tulumba gibi ellerini indirip kaldırmayacaklardır" demişti. Hatta MYK'da Tayyip beyin bazı talepleri reddedilebiliyor-du. Sonra yavaş yavaş parti bugünkü görü-nümüne doğru ilerlemeye başladı.

Şu anda diğer partilerin üyeleriyle ilişkisi na-sılsa, AKP'nin de öyle. Daha iyi değil. Maale-sef aşağıdan yukarı doğru bir yapılanma yok, yukarıdan aşağı yapılanma var. Partinin yö-netim kademesinin karar alma sürecinde demokratik katılım yeterince yok; olmayınca hem partideki, hem toplumdaki barış zayıflı-yor. Devletle partiler arasındaki ilişkiye baktı-

ğımızda, bugüne kadar 18 partinin kapatıldı-ğını görüyoruz. Bunlar şiddete bulaşmış par-tiler değillerdi, programlarında yazılı söylem-leri nedeniyle kapatılmışlardır. Partilerle dev-let arasındaki ilişki sağlıklı değil, ama partile-rin üyeleriyle ilişkileri de sağlıklı değil. Bir ta-rafta devlet partilerin ağızını kapatırken, par-tiler de bireylerin ağızını kapatıyor. Disiplin tehditleriyle, yanşma haklarının elinden alın-masıyla, sindirmeyle parti üyelerinin hukuku zedeleniyor. Birey kesinlikle özgürleşecek demiştik. Herkes özgürleşmedikçe hiç kimse özgürleşmiş olmaz. Bireylerin özgürleşme-sine fırsat vermek gerekir. Bunları söyleyince partiye muhalefet ediyor dediler.

Siz Anayasa Komisyonu başkanymken de devlet bakanymken de öncelikle 1982 anayasasının değiştirileceğini söyle-miştiniz. Bu neden yapılamadı?

82 anayasası, çıkarıldığından bu yana tartış-lan bir anayasadır. Öncekilerde bu çapta bir tartışma göremezsiniz. Zaman zaman bazı değişiklikler yapıldı, 1995 değişiklikleri de önemlidir, ama en önemli değişiklik, arkasın-da 1999 Kopenhag Zirvesi olan ve 2001'de yapılan değişikliklerdir. Üstelik bu değişiklik altı parçalı mecliste yapılabilmiştir. Geçen dönem AKP ve CHP vardı mecliste, sonra ANAP da katıldı, ama anayasa konusunda bir irade oluşturulamadı.

Neye bağlıyorsunuz bunu?

Birincisi iradenin zafiyetine bağlıyorum, ikin-cisi muhalefetin ve sosyal katmanların yete-rince aktif olmamalarına bağlıyorum. CHP dokunulmazlıklar konusunu, anayasa de-ğişikliklerine destek vermek için önşart olarak koydu. Ben daha 2002 seçimlerinden önce, milletvekili adaylarını belirlediğimiz MYK toplantısında, "Şu kişiler aday olmamalı, ya-rın öbür gün bunların dokunulmazlıkları söz konusu olduğunda CHP itiraz edecektir, bu itiraz nedeniyle anayasa değişiklikleri yapıla-mayacaktır, biz Ak Parti'yiz, sıfır kilometre-yiz. Sırtımızda herhangi bir yük taşımamamız gerekir" dedim. Maalesef öngörümüz tuttu

ve CHP dokunulmazlıkların kaldırılması şartı-nı koştı. Bu yüzden, anayasa değişikliğiyle ilgili bir uzlaşma komisyonu kurulamadı. Türkiye geçen dönemde bu şansını kaybetti. Yeni bir anayasa yapacağız dedik, yeni ana-yasa yerine bölük pörçük bir iki düzenleme yapılabilirdi.

Şimdi de yeni anayasa çalışmaları yapı-lıyor, fakat taslağın kapalı kapılar ar-dında ve toplum katmanlarının görüşü alınmadan hazırlanması eleştiriliyor.

Anayasaların yapımında şekil çok önemlidir. Usul ve adap anayasanın metni kadar, hatta ondan daha önemlidir. Önce bu şeklin belirlenmesi gerekir. Tüm sivil toplum örgütleri-nin, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğin-deki meslek odalarının çalışmalara dahil edil-mesi gerekir. Uluslararası sempozyumlar dü-zenlenmeli, anayasaların karşılaştırılması ya-pılmalı. Biz Bursa'da baro ve üniversite işbir-liğiyle bir anayasa çalışması yapacağız. Elde ettiğimiz sonuçları Ankara'ya ileteceğiz. Bü-tün şehirler böyle bir çalışma yapsa, hem anayasamız daha geniş kesimlerin savunaca-ğı bir anayasa olur, hem de siyasi partiler bu süreçte kendilerine yeni isimler, yeni kadrolar bulabilir. Çok önemli bir değişikliğin eşi-ğindeyiz, bu siyasi partilere, iktidara bırakıl-mayacak kadar ciddi bir olaydır.

AKP'de "Türkiye'ye komünizm gereki-yorsa, onu da biz getiririz" misali, "de-mokratik anayasa gerekiyorsa onu da biz çıkarırız" anlayışı var galiba.

Bu anlayış devam ederse, 82 Anayasası gibi tartışılacak bir anayasa olur. Anayasa, yasa-manın, yürütmenin, yargının, biz vatandaşla-rın bağlı olmak durumunda olduğu bir metin-dir. Ama bir şeklen bağlanmak var, bir de kalben bağlanmak var. Kalite olursa biz bu anayasaya kalben bağlanırsınız.

Demin CHP'nin dokunulmazlıklara iliş-kin tavrından söz ettiniz. Partiniz doku-nulmazlıkları savunurken, CHP'nin de-diği gibi, AKP milletvekillerinin yargı-lanmasını engellemeye mi çalışıyor?

Konuşmaya gelince en solcudan, en sosyal demokrattan daha istekli gibi sayın başbakan. Yüzde 15-20'lere varan işsizlik varsa, 20 milyon insan yoksulluk, bir milyon insan açlık sınırındaysa, insanı gelişmişlikte 96. sıradaysak, durup düşünmemiz gerekir. Özelleştirmenin amacı neydi, yapılanlar ne? Çok tuhaftır, bunlar muhalefetin gündeminde de yok.

Hukuk devletinde kanun önünde eşitlik esastır, ne milletvekilline, ne cumhurbaşkanına, ne de devlet memurlarına imtiyaz tanınabilir. Bunun istisnası milletvekillerinin kürsü sorumsuzluğudur. Kürsüdeki konuşmaları ya da bu konuştuklarını başka platformlarda tekrarlaması halinde vekil sorumsuzdur. Ama milletvekili seçilmeden önce işlediği suçlardan ya da milletvekiliyken konumuyla bağdaşmayacak suçlar nedeniyle dokunulmazlıkların kaldırılması ve yargılanmaları gerekir. 2001 değişikliklerinde bu gündeme geldi, teklifin altındaki sayı yeterli oy sayısından çok daha fazlaydı, 384'tü, ama dokunulmazlıkların sınırlandırılması geçmedi. Çünkü gizli oylama yapıldı. Milletvekilleri dokunulmazlıkları kalsın istemiyor. Çünkü milletvekilleri hem fevkalade yanlış bilgilendirilip korkutuluyor, hem de yargıya olan güvensizlikleri nedeniyle çekiniyor. Meclis dokunulmazlıklarını kaldırırse cezaevine gireriz diyor. Belli bir bölgenin milletvekillerinde daha çok hissediliyor bu. Vekil dokunulmazlıklarının sınırlandırılması oylamasının mutlak surette açık yapılması gerekir.

Bir de suçlu olduğu için dokunulmazlığın kalkmamasını isteyenler var.

RP'nin kayıp trilyon davasında yargılanan 80'den fazla kişi hakkında dava açıldı. Bunlardan sadece beşi yargılanamadı. Abdullah Gül, Abdülkadir Aksu, Bursa milletvekili Mehmet Emin Tutan, Konya milletvekili Özkan Öksüz ve Giresun milletvekili Ali Temur. Abdullah Gül ve Aksu'nun durumu beraat eden diğer genel başkan yardımcılar gibiydi. Partinin üst düzeyde görev yapan elemanlarından sadece sayın Erbakan'la Rıza Ulucak sorumlu görüldü, diğer genel başkan yardımcılarının sorumluluğu olmadığına karar verildi. Ama diğer üç milletvekilinin durumu böyle değil. Bu kişilerle aynı konumdaki il başkanları ve muhasip üyeler evrakta sahtecilik iddiasıyla yargılandılar, hüküm giyenler oldu. Ama bu üç kişi hem geçen dönem hem bu dönem korundu. Onlar yargılanamıyor. Dokunulmazlıkları var. Şimdi bu üç kişiyi özel olarak korumanın bir anlamı var mı? Sayın Aksu da sayın Gül de yargılanmak istediklerini söylediler, ama komisyon "prensipten dolayı dokunulmazlıklarını kaldırmıyoruz" diyerek dokunulmazlıklarını kaldırmadı. Oysa bir milletvekili dokunulmazlığının kaldırılmasını istiyorsa kaldırmak gerekir. Kaldırmazsanız aklanma hakkını engellemiş olursunuz.

Yeni anayasa taslağında da dokunulmazlıkların kaldırılması meclis çoğunluğuna bırakılıyor. Yani her şey çoğunluk partisinin elinde olacak. Bu durumda AKP, hem kendi vekillerini koruyabilir, hem diğer partilere karşı koz olarak kullanabilir dokunulmazlığı.

Dokunulmazlık belki tutuklanmaya engel olabilir. Yani "Bu kişinin bir yere kaçacağı yok, yeri yurdu belli" diye milletvekiliyken kimse tutuklanmasın diyebilirsiniz. Ama adam öyle bir suç işler ki, meclis toplanıp tutuklanma kararına onay verebilir. İstisnai hallerdir bunlar. Ama her durumda dokunulmazlığı meclis kararına bırakır, yargıyı engellerseniz olmaz. Kayıp trilyon davası örneğinde, 76 kişi hüküm giydi, iki kişi istemelerine rağmen dokunulmazlıkları kaldırılmadığı için, üç kişi de milletvekili oldukları için yargılanamadı. Bunun vicdanla bağdaşır bir yanı var mı? AKP bu üç kişiyi geçen dönem vefa adına aday gösterdi, bu dönem de gösterdi, belli ki gelecek dönem de gösterecek. Böylece ne olu-

yor? Bir suçlu işle, sonra milletvekili olup cezadan kurtul. İktidar milletvekili olmak bir ayrıcalık olamaz.

Abdullah Gül cumhurbaşkanı oldu, yine istese bile yargılanamayacak.

Hayır, bazı hukukçuların söylediğinin aksine cumhurbaşkanları da yargılanabilir. Geçmişteki suçları nedeniyle dokunulmaz değildir cumhurbaşkanı. Bu konuda dosyanın hasıraltı edilmesi kabul edilemez. İsrail'de cumhurbaşkanının nasıl yargılandıklarını görüyoruz. Türkiye'de de olmalı. Hukuk devletiysek olacaktır. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra sayın Gül'e yargılanıp aklanması gerektiğini söyledim, kendileri de yargılanmak istediklerini söylediler.

Basında, Süleyman Gündüz ve Faruk Ünsal'la birlikte "Müslüman solcu" olarak anılıyordunuz. Belki Mehmet Elkatmış da bu isimlere dahil edilebilir. Hiçbiriniz 22 Temmuz'da aday gösterilmediniz. Sizin yerinize başta Ertuğrul Günay olmak üzere sosyal demokrat kökenli yeni isimler geldi. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bunlar köklü açılımlar değil, konjonktür gereğidir. Sayın Gül'e hem bakanlığı döneminde hem cumhurbaşkanı adayı olduğu dönemde görüşlerimi söyledim. Partiler bazı kişilerin parlamentoya taşınmasında yarar umabilirler. Bunlar o partinin felsefesini benimsemiş kişiler de olabilir. Bunların parlamentoya taşınmasına fırsat vermek gerekir. Mesela Murat Karayalçın son derece değerli birisidir. Başbakan yardımcılığı, dışişleri bakanlığı yapmıştır. A veya B partisi ya da AKP Karayalçın'ı meclise taşımakla topluma hizmet etmiş, kaliteyi yükseltmiş olur. Gidilir denir ki, "Sayın Karayalçın bizim listemizden bağımsız olarak aday olmayı düşünür müsünüz? Kendi değerlerinizi reddetmeden, bu birlik ve tecrübelerinizle millete hizmet etmenizi istiyoruz. Sizden istediğimiz sadece bizim listemizden girmenizdir, karşısına da bağımsız yazacağız. Çünkü siz bizim partimizin tüzüğünü ve programını benimsemiş insanlar değilsiniz. Dün bizi en şiddetli şekilde eleştiriyordunuz, biz bu hakkınıza saygı duyuyoruz ve sizin parlamentoda olmanızı diliyoruz." Bu bütün toplumu kucaklamayı, yetişmiş insanların seçilmesinin önünü açmayı savunan bir anlayıştır. Eğer partilerimiz bu anlayışa varabilse, bu değerler meclise de taşınır ve önemli bir yumuşama mesajı verilir. Yani mesele sayın Günay'ın eski kimlikle-

rini bir yana bırakıp AKP'li olması değildir, o kimlikleriyle beraber yürümesidir. Eski kimliği bir yana bırakıp gelince o kişi bir takım düşüncelerini ihmal ediyor. Vatandaşın, eskiden tanıdığı Ertuğrul Günay'a olan saygısı azalıyor. Aslından sapmayan Ertuğrul Günay bir değerdir. DSP'den gelen Haluk Özdalga parti içi demokrasi üzerine çalışmaları olan bir isimdir. Peki, AKP'yi tercih ederken parti içi demokrasi olduğu için mi tercih etti, yoksa siyasete adım atmak için mi? Günay, AKP programlarını beğendiği için mi aday oldu, yoksa siyasete deneyim diye mi? Bu isimlerin daha düne kadar AKP'yi şiddetle eleştirdiklerini de biliyoruz. Zafer Üskül'ün, Ertuğrul Günay'ın yazdığı makaleleri biliyoruz. Oturup düşünmeleri gerekir.

AKP soldaki boşluğu gördüğü için mi böyle bir hamle yaptı?

AKP yönetimi de bu karardan sonra kendisiyle yüzleşmelidir. Bu partinin içinde Elkatmış gibi, Turan Çömez gibi, bizler gibi, ayrıca ihraç edilen Fuat Geçen gibi, yine ihraç edilen Koçak gibi değerli arkadaşlarımız vardı. Partinin kuruluşunda, programların yazılışında vardı, felsefesinde vardı onlar. Bu çerçevede sinanmışlardı, ne zaman ne yapacaklarını bilirdiniz. Yani bir Ertuğrul Yalçınbayır ortada anayasaya aykırı bir durum varsa aleyhte oy kullanırdı, düşüncesini özgürce söylerdi. Fuat Geçen yolsuzluğa hiçbir şekilde prim vermezdi. Turan Çömez çalışkandı, Elkatmış duruşlarıyla söylemleriyle saygın birisiydi. Şimdi ne oldu da bunları bırakıp onları aldınız? Onların yerine mi aldınız, onlardan daha değerli olduğu için mi aldınız, oy alma ya veya vitrini düzenlemeye yönelik bir çalışma mıydı? Bence sonuncusu.

Başbakan kendisine yakın bir sendikacının toplantısında emekçi haklarını vurguladığı bir konuşma yaptı. Gazeteler Erdoğan'ı solcu liderlere benzettiler.

Madem sendikadan bahsettiniz, o zaman Türkiye'deki sendikal harekete de bakmak lazım. Örgütlü topluma bakmak lazım. Türkiye'de bir sendikasılaştırma süreci var. Özel sektör ve kamuda belli sendikalara yönlendirme gibi çalışmalar olduğunu hepimiz biliyoruz. AKP'nin kendilerine yakın sendikaların işyerleri ve belediyelerde yerleşmesine yönelik çalışmaları bunlar. Türkiye'de bu derece sendikasılaştırma varken sosyal demokrat gibi davranmak samimi değil. O zaman Türkiye'de sosyal demokratiğin da ne olduğuna bakmak lazım. Düşünce özgürlüğünde

neredeyiz, emekçinin eline ne geçiyor? Söylemleri değil, uygulamayı esas almalıyız. Uygulamada bir şey yok, ama konuşmaya gelince en soldan, en sosyal demokattan daha istekli gibi sayın başbakan. Türkiye’de söylenmemiş hiçbir şey yok. Yani sosyal adalet, sosyal devlet, bunlar birbirinin içine girmiştir, bazı durumlarda maalesef içleri boşaltılmıştır. Yüzde 15-20’lere varan işsizlik varsa, 20 milyon insan yoksulluk, bir milyon insan açlık sınırındaysa, temel hak ve özgürlükler dünya standartları bakımından orta düzeydeyse bunların sorgulanması lazım. İnsani gelişmişlikte 96. sıradaysak, durup düşünmemiz gerekir. Özelleştirmenin amacı neydi, yapılanlar ne? Bunları hep birlikte değerlendirmek gerekir. Çok tuhaftır, bunlar muhalefetin gündeminde de yok. Bizim gibi ülkeler sadece Davos’a bakan ülkeler olmamalı. Ama bizde iktidar partisi de sosyal demokrat olduğunu söyleyen parti de Davos’a bakıyor. **Ertuğrul Özkök, Güneydoğu’da mayınlı saldırıların iyice arttığı nisan ayındaki bir yazısında başbakanın özel bir konuşmada, kendisine “Bugün bölgede ne çekiyorsak 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi yüzündendir” dediğini yazdı. Tezkereye AKP’de en çok karşı çıkan sizdiniz. Başbakanın sözlerini üstünüze alındınız mı?**

(Gülüyor) Başbakan, Özkök’e söylediklerini bir de sayın Gül’e söylesin. Kamuoyunun pek bilmediği, kendisini de pek memnun etmeyecek bir yanıt olacaktır. Başbakanın tam aksine 1 Mart tezkeresinin reddedilmesinin Türkiye’nin onuru olduğunu düşünüyorum. Milyonlarca insan savaşa karşı çıkıyor dünyada, ama hiçbir ülke parlamentosu Türkiye gibi diremedi. Bu, uluslararası hukuka saygının da göstergesiydi. ABD kendi insanlarına tanıdığı özgürlükleri dünya halklarına tanıtmıyor. Milyonlarca insan yer değiştirdi, bir milyon insan öldü, yüzbinlerce insan sakat kaldı. Ne uğruna? Para, petrol ve gücün üstünlüğünü kabul ettirme uğruna. Bu suçta ortak olmamızı engellediği için tezkerenin çıkamaması onurlu bir tavrıdır. Bu tavır nedeniyle Türkiye büyük saygınlık kazandı. Türkiye, İslam Konferansı Örgütü genel sekreterliğini kazandı. Üstelik 52 ülkenin 48’inin oyunu aldı. Bu çok önemlidir.

Sezer’in ismini cumhurbaşkanlığı için ilk sizin telaffuz ettiğiniz doğru mu?

Evet. Ben anayasa komisyonu başkanırken kendileri de Anayasa Mahkemesi üyesiydi. O dönemde birkaç kez kendisini ziyaret etmiş, konuşma fırsatı bulmuştum. Kararlarını da biliyordum, hukuka inanmış birisiydi. Adını ilk defa Eylül 1999’da, ikinci kez de nisan 2000’de televizyonda telaffuz ettim. Hatta kendileri de beni televizyonda izleyince “Sayın Yalçınbayır bizi siyasete buluşturmak istiyor” diye tepki göstermiş. İyi ki seçildi. Çok iyi işler yaptı, adını bu konuda tarihe yazdıran bir kişidir.

Abdullah Gül’ün yakın çalışma arkadaşısınız. Benzer bir performansı ondan da bekliyor musunuz?

Ben zaten cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin, sorumluluğunun bunları gerektirdiğini düşünüyorum. Sayın Sezer çapında olmasa bile sayın Gül’ün de yasaların anayasaya, insan haklarına, uluslararası sözleşmelere uygun olması konusunda çalışmalar yapacağını düşünüyorum. Kendileri artık AKP üyesi değildir, bağımsızdır, tarafsızdır, yansızdır, herkesi kucaklamalıdır.

Gül işe AKP’nin adayı olarak, başbakan tarafından “sevgili kardeşim” diye takdim edilerek başladı. Tarafsız olacağını beklemek ne kadar gerçekçi olur?

Sayın Gül’ün adaylığını önerenlerden biri bendim. Ama ben cumhurbaşkanlığı seçimlerinin partilerin işi olmadığını söyleyerek verdim dilekçemi. Cumhurbaşkanı gizli oyla seçilir. Gizli oyla yapılan işler parti gruplarının işi değildir, bu nedenle bu öneriler partiler adına değil milletvekilleri adına verilir. Ters durum olur da, bir başbakan cumhurbaşkanını, meclis başkanını kendi belirlerse bu kuvvetler aynı değil, kuvvetin teklifi olur. Sayın başbakan görüşlerini yakınlarıyla istişare etmiş de olabilir, ama iradeyi koyan kendisidir. “Köksal Toptan, sen meclis başkanıydın. Sayın Gül, sen de cumhurbaşkanı adaymıydın” dediniz mi, olmaz. Bunlar anayasayla bağdaşmaz. Gizli oyla yapılan işlerde ne grup kararı alınabilir, ne grubun birlikte hareket ettiğine dair kuvvetli bir algıyı yaratılabilir. Bu usullere uyulmayınca, sistem başkanlık sistemi oluyor. Başbakan yasamaya hakim, yürütmenin başında, cumhurbaşkanını belirliyor, özerk kurumları denetliyor, yargıda bütçesiyle etkili oluyor. Bunun adı başkanlık sisteminin de ötesinde bir başkanlıkçı sistemdir. Başkanlık sisteminde bile güç parlamenter sistemdeki gibi üçe ayrılmıştır. Bir tarafta yürütme başkanı ve ekibi tarafından temsil edilir. Bir tarafta tam bağımsız bir yargı ve tam bağımsız bir yasama vardır. Kuvvetlerin dengesi meselesidir bu. Bizde yasama, yürütme, yargı aynı güçlerdir; hiçbir gücün diğerine üstünlüğü yoktur gibi görünse de başbakanın fiilen üstünlüğü vardır. O zaman bu sistemin adı parlamenter sistem midir, değil midir, tartışmamız lazım. Bunlarla da yetinilmiyor, dördüncü güç dediğimiz medya üzerinde de etki yaratılıyor. Basın özgürlüğü ihmal edilemez bir özgürlüktür. Çünkü basının görevi iktidarı halk adına denetlemektir. İktidarlar eliyle, TMSF eliyle basın yayın haklarına özgürlüklerine sahip olunamaz. Ama bunlara rağmen Abdullah Gül’den gerçekten tarafsız bir cumhurbaşkanı olacağına inanıyorum. O da geçmiş cumhurbaşkanları gibi zaman zaman kanunları, anayasa değişikliklerini geri gönderecektir. Kararnameleri imzalamaya yetkisi devam ederse, bazılarını imzalamayacaktır. Sayın Gül’ün cumhurbaşkanı olmasının iyi taraflarından biri de şudur: Bundan sonra AKP yönetiminin sayın Sezer’in zamanındaki gibi “Cumhurbaşkanı önümüzü kesiyor” diyebilme hakkı yoktur.

Sizinle söyleşiye gelmeden önce uğradığımız AKP Bursa İl Merkezi’nde türbanlı öğrencilerin temsilcileriyle karşılaştık. Öğrencilerden biri “AKP türban sorununu çözeceğini vaat etti, ama hâlâ okula alınmıyoruz” diye sitem ediyordu. Bu konuda neden bir ilerleme sağlanamıyor?

2002’de seçim bildirgesini ve programı hazırlarken bunların çözüm önerilerini koymadık. Türbanı kullanmak suretiyle siyaset yapmadık, öyle bir vaadimiz de olmadı. 2007’de de böyle bir vaat olmadı. Böyle bir vaat olmamakla beraber halkın “Bunu AKP çözer” algılaması var. Bu algılamayı “Bunu parlamento çözer”e dönüştürmek gerekir. Bir partinin lehine ya da aleyhine yazılacak iş değildir bu. Bu bazı insanların sorunudur, siyasi düşünceleri de aşan bir sorundur. Bunu elbirliğiyle yapmak gerekir.

Nasıl bir yöntem öneriyorsunuz?

Şimdi bu işin mağdurları da var, bunu siyasette kullananlar var. Bir dönem gelmiştir “İmam Hatipler bizim arka bahçemizdir” denmiştir. Bir dönem gelmiştir, türbanlılar siyasilerle birlikte insan zincirleri oluşturup eylem yapmışlardır. Bir kere siyasiler bu işten elini eteğini çekmeli. Dinin siyasette ve ticarete belirleyici ve etkili rol oynamasının ortadan kaldırılması lazım. En azından toplumda böyle bir algılamanın ve kabulün yerleşmesi gerekir. Gerçekten samimiyetle türban takanlar vardır, ki bu tek bir kişi bile olsa onun hukukunun korunması gerekir. Burada belki hizmet alan hizmet veren anlayışının tartışılması gerekir önce. Hizmet veren kamu görevlisi türban takmaz. Çünkü bir kamu görevlisi görevini yaparken bir dini simgeyle karşındakine mesaj vermemelidir. Ama hizmet alanın özgürlüğünü tanımak gerekir. Din tabii etkili bir unsur. İnanç sahipleri dinlerinin gereğini yerine getireceklerdir, ama kuralların o esaslara göre düzenlenmesini isteyemezler. Tabii ki böyle bir sorun vardır. Bazı kız öğrenciler eğitim alma hakkını gidip başka ülkelerde kullanıyorlar bu yüzden.

Onlar da zengin ailelerin çocukları ve küçük bir azınlık durumundalar.

Evet, imkanı olanlar kullanıyor bu hakkı, zenginler yani. Güçlü kesimdir bu. Gücsüz kesimin onlar tarafından kullanılmasını engellemek gibi bir sorumluluk da var. Baskılarla bu iş yürümüyor, bakalım göreceğiz.

Futbol Federasyonu’nda Ceza Kurulu üyeliği yaptınız, hâlâ da futbolun içindediniz. AKP’yle federasyonun arası bir türlü düzelmedi. Bunun sebebi neydi?

Futbolun ve diğer federasyonların siyasetten arındırılması gerekir. Federasyon başkanına siyasetçinin mücadele etmemesi gerekir. Siyasetçiler halkın büyük ilgi duyduğu alanları kullanmak istiyor. Özellikle belediye başkanlarının bulundukları ilin takımlarının başında olmaları veya onları desteklemeleri hep karşılaştığımız şeyler. Bu, futbola ve evrensel standartlara hizmet etmez. Yunanistan’ın federasyonuna siyasetçilerin katılması karşısında UEFA onların dikkatini çekti, “UEFA turnuvalarına katılamazsınız” dedi. Aynı sebepten FIFA İran’ı uyarıyordu. Türkiye için de böyle bir risk vardı. Ayrıca futbolun bu kadar sorunu varken federasyonla iktidar mücadelesine girmek doğru değildi.

Nedir futbolun en önemli sorunları?

Birincisi şiddetle mücadeledir, ama bunu sadece yasaklarla çözeceksiniz. Şiddet bizim toplumumuzda vardır; evde, işyerinde, okulda vardır. Zayıf, güçsüze karşı vardır. Mücadele buradan başlamalı. Bir de bazı siyasetçilerin kullandığı nezaket dışı sözleri duyuyorsunuz, üstelik bu sözler en üst makamdan çıkıyor. Bunları engellemeliyiz önce. Siyasetçi nezaket dışı davranırsa vatan- daştan nezaket beklemek gibi bir hakkı yoktur. Futbolun diğer önemli meselesi de kayıtdışlıktır. Hatta kayıtdışlığın en çok düğü alan olduğunu söyleyebilirim. Futbolcuyla yapılan mukavele karşılığı ödenen para federasyon ve maliyede ayrı, kulüp kassasında ayrı, futbolcunun cebinde ayrıdır. Açık açık vergi kaçınılır. Denetimi de yapılmaz. Üstelik işlerin böyle döndüğünü maliye de, devletin en üst makamları, hatta taraftarlar da bilir. Kayıtdışlık her alanda en önemli sorunumuz zaten. Ekonomide böyle bu, futbolda da. Hatta bizde siyaset bile kayıtdışı.

Sayın Sezer çok iyi işler yaptı, adını bu konuda tarihe yazdıran bir kişidir. Sezer çapında olmasa bile sayın Gül’ün de yasaların anayasaya, insan haklarına, uluslararası sözleşmelere uygun olması konusunda çalışmalar yapacağını düşünüyorum. Sayın Gül’ün cumhurbaşkanı olmasının iyi taraflarından biri de şudur: Bundan sonra AKP yönetiminin “Cumhurbaşkanı önümüzü kesiyor” diyebilme hakkı yoktur.

YENİ DENGELER, KARMAŞIK İLİŞKİLER: ABD-PJAK-PKK- KDP-TSK-DTP-AKP

Kürt aşuresinde yeni tarifler

Temmuz başında Kuzey Irak'a askerî müdahale en millî meseleydi. Şimdi mevzu değil. Neden acaba? İran'ın Kuzey Irak'taki PJAK kamplarını bombalamasıyla, Türkiye'nin PKK kamplarını bombalamaması arasında nasıl bir ilişki var? Kürt meselesindeki yeni dengelere, giderek karmaşıklaşan ilişkilere yakından bakalım...

22 Temmuz seçimlerinden iki hafta kadar önce "eylemleri azaltma" kararı alan PKK, seçimin ardından eylemlerine hız verirken, bölgedeki askerî operasyonlar da genişletilerek sürdürülüyor. Özellikle Şırnak, Siirt, Tunceli ve Hakkâri'de yaşanan yoğun çatışmalarda hem TSK, hem de PKK ağır kayıplar veriyor. PKK'nın yayın organları da, TSK da, sayıları abartarak sunsa da, Ankara Kocatepe Camii'nde kılınan cenaze namazlarının sıklığı bir fikir edinmeye yetiyor. Fakat seçim öncesinde gündeme oturan harp hazırlığı ve her asker cenazesinde manşetlere çıkarılan Kürdistan Özerk Yönetimi'ne yönelik milliyetçi tepkilerin seçim sonrasında bıçak gibikesilmesi hayli düşündürücü. Bu arada, PKK'nın tepkilerinin hedefinin TSK'dan AKP'ye çevrilmesi de şaşırtıcı. Gerek Kuzey Irak'a operasyon, gerekse Türkiye'deki Kürt sorununun "kabulü" konusunda eski anlayışını sürdürmeye ve yaygınlaştırmaya çablayan TSK'nın, PKK'nın yayın organlarındaki tehdit ve gözdağı metinlerinde hedef tahatasına oturtulmaması, buna karşılık Kuzey Irak operasyonuna yanaşmayan AKP'nin "esas düşman" ilân edilmesi, PKK'nın seçim sonrasında yeni bir politikaya yöneldiğine işaret ediyor.

Diğer taraftan, İran'ın son iki yıldır PKK'ye ve Kürtlere yönelik saldırgan tavrını daha da yükselterek PKK'nın İran kolu olan ve halihazırda üç bin silahlı militanı bulunan PJAK'a (Özgür Yaşam Partisi) saldırması, Kuzey Irak sınırlarını da aşarak PKK karşıtı harekâtı sürdürmesi, Kandil Dağı'nı bombardımana tutması (17 Ağustos); Türkiye'nin de "el altından" bu operasyona destek verdiği iddiası (8 Haziran'da TSK'nın Kuzey Irak'a girdiği haberlerinden bir gün sonra İran uçakları PJAK kamplarını bombaladı); Irak Anayasasında, 2007'nin sonlarına doğru yapılması öngörülen Kerkük referandumunun Barzani yönetimine rağmen, Mayıs 2008'e ertelenmesi; Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin PKK ve PJAK'a si-

Türkiye'nin orta vadede PKK'ye yönelik politikasında radikal bir değişikliğe gitmesi, AKP hükümetinin de, 22 Temmuz'da Kürtlerden aldığı desteği sürekli kılma ve DTP'nin bölgedeki gücünü kırma gayesiyle Kürt sorunu konusunda "ezber bozucu" adımlar atması ihtimal dahilinde görünüyör.

lahları bırakarak ülkelerine (Türkiye ve İran) dönme çağrısı yapması (6 Eylül); ABD'nin İran'a yönelik politikalarını sürdürmesi ve nihayet PKK komutanlarından Murat Karayılan'ın İngiliz Daily Telegraph'ta yayınlanan [İran karşısında] "ABD'nin yanındayız" şeklindeki demeci (9 Eylül), kış aylarına doğru bölgede yeni bir hareketlenmenin ve safların netleşmesinin işaretleri olarak görülebilir.

"Makro" düzeydeki bu gelişmelere bakıldığında, Ocak 2007'de düzenlenen Türkiye Barışını Arıyor Konferansı'nın sonuç bildirgesinde kurulması öngörülen ve 1 Eylül'de Ankara'da gerçekleştirilen Türkiye Barış Buluşması'yla ilân edilen Türkiye Barış Meclisi'nin (TBM) hükümsüz kalacağına yönelik değerlendirmelere de hak vermek elde değil. Türkiye Barışını Arıyor Konferansı yapıldığında henüz DTP'nin bağımsız adaylarla meclise gireceği öngörülmüyordu. TBM'nin oluşturulmak istenmesinin en temel nedeni de buydu. Bugünse DTP'nin TBMM'de grubu var, ama bu bile "başş çabalarını" güçlendirmiş değil.

Demokratik özerklik

Yeni yasama yılının başlamasıyla birlikte, PKK'yle ilgili açıklamalarından dolayı DTP'li milletvekilleri Bengi Yıldız, Ahmet Türk ve Sebahat Tuncel hakkında soruşturma açılırken, DTP'li vekiller, Temmuz sayımızdaki "Artılar, Eksiler, Çarpılar" başlıklı haberde de öngördüğümüz gibi, PKK konusunda "kendilerini zor durumda bırakacak" açıklamalar yapmaya başladı. Abdullah Öcalan ise İmralı'dan DTP'nin politikasını sert bir dille eleştiriyor ve DTP'den "desteğini" çekebileceğini açık bir dille belirtiyor. Bu tepki, her ne kadar avukatları aracılığıyla "ben PKK'nın komutanı değilim" dese de, Öcalan'ın aslında DTP ve PKK üzerinde hakimiyetini sürdürme/sağlama çabasının bir sonucu. Dolayısıyla, Kürt sorunu bağlamında Ortadoğu'daki gelişmeler hakkındaki değerlendirmeleri "taşları yeniden dizerek"

gözden geçirmek gerekiyor.

Militanlarının yarıya yakını İran ve Suriye Kürtlerden oluşan PKK'nın, ABD'nin Irak işgali sürerken, Türkiye ve İran'a yönelik politikasında radikal değişikliklere gittiğini, bu yüzden de DTP'li milletvekillerinin meclise girmelerinin büyük bir açılıma işaret etmeyebileceğine önceki sayılarımızda dikkat çekmiştik. Geçtiğimiz günlerde, Washington Post'un sorularını yanıtlayan PKK liderlerinden Murat Karayılan'ın sözleri ve örgütün yayın organı Özgür Halk'ın Ağustos sayısında M.Avreş imzasıyla yayınlanan "Demokratik Özerklik" başlıklı yazı bu öngörümüzü doğruladı. Karayılan, uzun vadede Türkiye ve İran'da, Kuzey Irak'taki ne benzer bir "demokratik özerklik" sağlama gayesinde olduklarını söylerken, Özgür Halk dergisinde bu proje şu sözlerle özetleniyordu: "Demokratik özerklik, demokratik komünizmin de en iyi kurumsallaşacağı zemindir. Bu zemin iyi değerlendirildiğinde, Kürtler söz konusu devlet sınırları içinde [Suriye, Türkiye, İran ve Irak], devlet-demokrasi formülünün Kürdistan'da pratikleşmesiyle devlet dışı özgür yaşamı istediği gibi kurumsallaştırıp yaşayacaktır." Buradan şu anlamı çıkarabiliriz: "Suriye, İran, Irak ve Türkiye'deki Kürtler, bulundukları devlet sınırlarının içinde kalarak, ancak içişlerinde bağımsızlaşarak demokratik bir sistem kurabilirler".

Öcalan da, 12 Eylül'de yaptığı açıklamada şöyle dedi: "Şimdi yeni bir sivil Anayasa tartışması var, bu Anayasa halkoyuna sunulacak. Şimdiden söyleyeyim, demokratik özerklik sağlanmazsa benim oyum hayırdır. Anayasa'da yapmaya çalıştıkları değişiklikler şeklidir. Demokratik özerkliğe ilişkin tutumlarında değişiklik olmazsa, benim Kürtlere önerim budur. Ne ulusalcı faşist politikalar, ne de siyasal İslam Kürt sorununu çözebilir. Demokratik özerklik olabilecek en makûl ve uygulanabilir yegâne çözümdür. Federasyonun da bir çözüm olmayacağını biliyorum."

Öcalan'ın sözünü ettiği "demokratik özerklik" tasarısı, bundan bir yıl kadar önce, ABD'li Ralph Peters'in Temmuz 2006'da Amerika'da yayımlanan "Never Quit the Fight" isimli kitabında aktardığı, ABD yönetimininse haberdar olmadığını açıkladığı, İran, Irak, Türkiye, Suriye sınırları içindeki Kürt bölgelerini ortak sınırlar altında resmeden "öngörüsünün" bir uzantısı. Nisan 2006 tarihli sayımızdaki "Burası Türkiye, İsrail değil" başlıklı haberimizi bu bağlamda hatırlamakta fayda var:

"PKK'yi İran'a karşı kullanma projesinden dolayı Türkiye'nin PKK'ye müdahale talebini geri çeviren ABD'yle, Barzani ve Talabani de hemfikir. Barzani'nin çeşitli vesilelerle, PKK'yi terör örgütü olarak gördüklerini, ancak müdahalede bulunmayacaklarını ifade ettiği biliniyor. 23 Mart'ta [2006] Ankara'da düzenlenen 'Küresel Terör ve Uluslararası İşbirliği' sempozyumuna katılan ABD Genelkurmay Başkanı Peter Pace, Başbakan Erdoğan'la, PKK müdahalesi konusunda da konuştu. Ancak 'PKK terör örgütüdür' demesine karşın, Pace'in de, bir yıldır, özellikle İran'a müdahale konusunu görüşmek üzere Ankara'yı sık sık ziyaret eden diğer ABD'li yetkililer gibi, örgüte yönelik silahlı müdahaleye sıcak bakmadığı basına yansdı..."

Öte yandan, 11 Eylül'de Irak Dışişleri

Bakan Hoşyar Zebari, Başbakan Nuri El Maliki'nin Ankara ziyareti sırasında kendilerine Türkiye hükümeti tarafından sunulan "PKK'ye karşı işbirliği" anlaşma metnini, "metin iyi hazırlanmadığı için" reddettiklerini açıkladı. Dolayısıyla, son bir yıldır ABD ve Kürdistan Özerk Yönetimi, Türkiye'nin PKK'ye karşı plan ve projelerini reddetmekte hemfikir görünüyor. Türkiye'de ise seçim sonrasında AKP'nin güdümüne daha da fazla giren medyanın da etkisiyle, Kuzey Irak'a yönelik operasyon talepleri neredeyse tamamen rafa kaldırıldı. Ne Genelkurmay böyle bir operasyonun gerekliliğinden dem vuruyor, ne de hükümet. Gelişmeleri dikkatle takip edenlerin görebileceği gibi, Türkiye'nin orta vadede PKK'ye yönelik politikasında radikal bir değişikliğe gitmesi, AKP'nin de, 22 Temmuz'da Kürtlerden aldığı desteği sürekli kılma ve DTP'nin bölgedeki gücünü kırma gayesiyle Kürt sorunu konusunda "ezber bozucu" adımlar atması ihtimal dahilinde görünüyor.

ABD ve İran Kürtleri

İran'ın PKK'ye yönelik geniş çaplı operasyonları karşısında TSK'nın takınacağı tavrın, ABD'nin çıkarlarını zedelemeyecek biçimde belirlenip belirlenmeyeceğini zaman gösterecek, ama olası İran saldırısı öncesinde PKK'ye örtük destek veren ABD'nin (Türkiye'nin PKK'lilerin üzerinde ele geçirdiği silahlarla ABD'nin Irak ordusuna verdiği bazı silahların aynı olduğu Pentagon sözcüsü Geoff Morell tarafından doğrulandı. Morell, silahların PKK'nin eline nasıl geçtiğini bilmediklerini açıkladı -30 Ağustos) TSK'ya karşı PKK'yi desteklemesi ve hatta daha da ileri giderek TSK ve PKK'yi İran planı için yan yana getirme çabasına girmesi o kadar da ihtimal dışı değil. İran'a saldırıya rafa kaldırsa dahi, ABD'nin Ortadoğu'da ve esas olarak vazgeçilmez petrol rezervlerine sahip olan Irak'ta yerini sağlamlaştırmasının yolu, Şii İran yönetiminin bölgedeki ve Iraklı Şiiler üzerindeki etkinliğinin azaltılmasından geçiyor. Bu da İran'daki tek muhalif kesim olan Kürtleri, dolayısıyla PKK'nin İran kolu olan PJAK'ı güçlendirmek ve yönetimi taciz etmelerini sağlamakla mümkün olabilir. Ayrıca, işin içinde İsrail varken ABD'nin İran tasanlarını bir kenara bırakması, Bush'un Eylül ayı ortalarında açıkladığı gibi Irak'taki askerleri kısmen geri çekme kararının ardından tamamen bölgeyi terketmesi, en başta ABD'li şirketlerin, Yahudi lobisinin ve bir yandan da Kürdistan Özerk Yönetimi'nin itirazıyla karşılaşacaktır. Dolayısıyla, ABD'nin, silah desteği verdiğini dolaylı da olsa kabul ettiği PKK'ye yönelik bir imha çabasına destek/izin vermeyeceği çok açık. Ama bir yandan da PKK-TSK çatışmasını minimize etmek ve "ortak düşman" İran'a karşı bu iki hasmı bir araya olmasa bile yan yana getirmek gibi bir planı olduğunu iddia etmek mümkün. Her ne kadar Türkiye, böyle bir yol ayrımında ABD'ye, PKK'yi ekarte etmesi şartıyla İran saldırısında destek vereceğini söyleyebilecek olsa da, ABD'nin İran'a girmesinin esas yolu, İran Kürtleri. Türkiye, PKK'nin imhasında ısrar eder ve abadan ABD'ye "Türkiye, Çin, Rusya ve İran ittifaki" kartını gösterirse, sürecin nasıl bir seyir izleyeceğini kestirmek güç. Diğer yandan, PKK'nin yayın organlarında TSK'ya yönelik neredeyse hiçbir tep-

kinin olmaması, hemen tüm eleştiri ve tepkilerin AKP hükümeti üzerinden yürütülmesini, bu senaryolardan ilkinde, yani İran'a karşı ortak hareket teorisine bağlayanlar var. Fakat gerek Özgür Halk, gerekse başka yayın organlarında, PKK'nin ve Abdullah Gül'e desteğini son anda çeken ve bu nedenle parti içinde çeşitli görüş ayrılıklarının yaşandığı DTP'nin yerel seçimlerle ilgili kaygılarını gözardı etmek de yanlış olur.

Eğilimler termometresi

DTP'nin genel seçimlerde AKP'ye fazlasıyla oy kaptırmasının yerel seçim öncesinde ne tür dengelerin oluşmasına yol açabileceğini sesli düşünmeye çalışacağız. Ancak ondan önce, İran'ın Türkiye kamuoyu üzerindeki etkisine dair bir hatırlatma yapmakta fayda var. 1990'larda Türkiye medyasında "karanlık ülke" olarak tarif edilen İran, o sırada PKK'ye neredeyse aleni biçimde destek veriyordu. Türkiye Dışişleri, İran temasları sırasında, "sürprizler yapıp" ceplerinden İran'daki PKK kamplarının krokilerini çıkarır ve hemen operasyon yapılması talebinde bulunurdu. İranlı yetkililer de bu talebi geri çevirmez ve bazen Türk yetkililerle birlikte kamplara baskınlar düzenlerdi. Ne var ki, PKK kampları çoğunlukla terk edilmiş olurdu... ABD'nin 2003'teki Irak işgaliyle birlikte İran, tehdidin kendisine ne kadar yaklaştığını ve ABD'nin Irak'a giriş biletini Kürtlerden aldığını görünce, kendi sınırları içindeki Kürdistan Eyaleti üzerinde baskılarını yoğunlaştırdı. Bunun üzerine PKK'nin, İran'da faaliyet göstermesi için kurduğu PJAK, İran askerleriyle karşı karşıya geldi. İran hastaneleri PKK'li yaralıları almamaya, polis de PKK'li tutukluları Türkiye'ye teslim etmeye başladı. Bu aslında İran'ın Türkiye'ye yönelik yeni bir "halkla ilişkiler" çalışmasının parçasıydı. Nitekim, Şubat 2005'te Condoleezza Rice'ın, ABD'nin PKK'ye karşı Türkiye'ye yardım sözü ile ilgili konuları görüşmek üzere Ankara'yı ziyaret ettiği gün, İran PKK kamplarını bombaladı. O sırada Türkiye medyası, ABD'nin PKK'yle ilgili sadece konuştuğunu, İran'ın ise dostça davranıp harekete geçtiğini yazdı. 1990'larda şeriat ihraç etme emelleri beslediği gerekçesiyle kötülünen İran, PKK'ye karşı politika değiştirerek, Ortadoğu'da ABD'ye karşı yalnız kalmama ve Türkiye hükümeti ve ordusunu olmasa bile kamuoyunu kendi yanına çekme çalışmalarını bu yolla sürdürüyor. Nitekim,

PKK'ye örtük destek veren ABD'nin TSK'ya karşı PKK'yi desteklemesi ve hatta daha da ileri giderek TSK ve PKK'yi İran planı için yan yana getirme çabasına girmesi o kadar da ihtimal dışı değil.

"2006 Transatlantik Eğilimler" anketine göre, Türklerin yüzde 43'ü İran'la ilgili olumlu düşünceler ifade ederken, ancak yüzde 20'lik bir kesim ABD'ye olumlu bakıyor. ABD'ye "soğuk bakmayan" bu yüzde 20'nin içinde, Irak işgaliyle birlikte Kuzey Irak Kürtlerinin özerklik kazanmasından hoşnut olan Türkiye Kürtlerin de bulunduğunu tahmin etmek güç değil. Anket sonuçlarının yayınlandığı sitede (transatlantictrends.org) şu ifadeler yer alıyor: "Türkiye, ABD ve Avrupa'dan soğumuş, buna karşılık İran'a yakınlık duymaya başlamıştır. 100 ölçekli bir 'termometre' üzerinde, ABD'ye yönelik sıcaklığı 2004'te 28 derece iken 2006'da 20 dereceye düşmüş, AB'ye duyulan yakınlık ise 52 dereceden 45 dereceye düşerek 'soğumuştur'. Aynı dönemde Türkiye'nin İran'a duyduğu sıcaklık 34 dereceden 43 dereceye çıkmıştır."

PJAK faktörü

Hal böyleyken, TSK'nın ve aslında devletin ya İran ya da ABD safında yer almak zorunda kalacağı yol ayrımı yaklaşırken, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında "taşları yeniden dizmek" durumunda kalacağı açık. Başta OYAK olmak üzere, Türkiye'nin büyük sermaye gruplarının Kuzey Irak'ta elde ettikleri pastadan vaz geçmek istemeyeceğini; Kuzey Irak operasyonuna onay vermediği için Kürtlerden destek alan AKP'nin yerel seçimlerde Diyarbakır'ı da "ele geçirme" niyetini; TSK'nın ABD'yle ilişkileri gözden çıkarmaya yanaşmayacağını düşünürsek, Türkiye devletinin önümüzdeki dönemde Barzani ve Talabani'yle daha iyi ilişkiler kurabileceğini ve PKK konusunda bir "açılım" yapabileceğini tahmin edebiliriz. 14 Eylül tarihli Milliyet şu manşetle çıkmıştı: "Kuzey Irak'taki Türk firmaların geri dönüyor". Serpil Yılmaz imzalı haberde, seçim öncesi operasyon söylentilerinin ve Erbil'de patlamaya başlayan bombaların, Türk firmaların iş yapmasını engellediğine dikkat çekiliyordu. Erbil'de patlayan bombalardan zaman zaman Türkiye'nin sorumlu tutulduğu biliniyor. Milliyet'in haberinde Kuzey Irak'ta Türk mallarının boykot edildiği de belirtiliyordu. Dolayısıyla, Türkiye yakın zamanda Kuzey Irak'taki ekonomik politikasını düzenlemek ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ni tanımak zorunda kalacak. Aksi takdirde, Türk sermayesi de tıpkı TSK gibi, Kuzey Irak'ta hükümsüz kalacak.

Yeni gelen haberlerden biri, PKK-Türkiye ilişkilerine dair tahminlerimizin gerçekleşmesini daha fazla muhtemel kılıyor: Eski ABD büyükelçisi Peter Galbraith, Türkiye'nin kapsamlı bir genel af ilanı ile PKK sorununu çözebileceğini ileri sürdü. Newsweek'e demeç veren Galbraith, İran'ın Türkiye, Irak ve ABD için büyük bir tehdit oluşturduğu vurgusunu da yaptı. Eski büyükelçi, ABD'nin PKK ve PJAK'ı Kandil'den çıkarabilecek askeri güce sahip olduğunu, fakat yeni bir cephe açmak istemediğini söyleyerek Bush yönetiminin Türkiye'nin kaygılarını anlayışla karşıladığını, ancak PKK'yi vurmak için gerekli kaynaklarının olmadığını Ankara'ya söylediğini aktardı. Galbraith, yukarıdaki değerlendirmemiz güçlü kulan şu açıklamaları da yaptı: "Türkiye, büyük bir farkla Irak Kürdistanı'nda en büyük yatırımcıdır ve daha önemlisi bağımsız bir Kürdistan gerçeğini kabul etmiş görünüyor. PKK'ye karşı savaşı yürüten es-

ki cumhurbaşkanı Kenan Evren bile Irak'ta bir 'Kürt devleti'nin olduğunu ve Türkiye'nin buna alması gerektiğini kabul etti."

Türkiye'nin temel hedefinin PKK değil, Irak'taki olası bir Kürt kopuşunu engellemek olduğunu, bu yüzden de Kürt özerk yönetiminin elini güçlendirecek olan Kerkük referandumunun ertelenmesi için yoğun bir çaba içine girdiğini önceki sayılarımızda belirtmiştik. Nitekim, Türkiye'nin isteği, 22 Temmuz seçimlerinden AKP'nin galip çıkmasıyla beraber gerçekleşti ve Kerkük referandumu Mayıs 2008'e ertelendi. Böylece, Türkiye'nin "Bağımsız Kürdistan"la ilgili kaygıları da ertelenmiş oldu. Bu, seçimlerden büyük bir galibiyetle çıkan ve Talabani ile Barzani'den övgüler alan AKP'ye TSK karşısında zaman kazandırmış oldu. Ankara kulislerinde, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün önümüzdeki dönemde bir sürpriz yaparak Celal Talabani'yi Türkiye'ye davet edebileceği konuşuluyor. Kürtlere yönelik soğukluğuyla bilinen Ahmet Necdet Sezer'den sonra Gül'ün böyle bir jest için, örtük de olsa, Genelkurmay'dan icazet alması gerekecektir. Talabani Türkiye'ye davet edilirse, bu önümüzdeki dönemde Türkiye'nin İran politikasının nasıl şekilleneceğini de gösterecek. Ama aynı zamanda bu davet, AKP'nin yerel seçimlerde Güneydoğu'da daha fazla oy toplamasının zeminini açacak. Bir dönem PKK'ye karşı Hizbullah'ı destekleyen ordunun da Diyarbakır belediyesini AKP'nin DTP'den almasına sıcak bakması kuvvetle muhtemel. Kıssadan hisse; önümüzdeki dönemde Türkiye'nin İran ve Irak'la ilişkileri konusunda yeni hareketlenmeler beklenirken, PKK'nin, daha doğrusu örgütün İran kolu olan PJAK'ın TSK'nın "esas düşman" listesinden çıkarılması, ama marjinalleştirilmesi için çabaların AKP üzerinden sürmesi, ABD ve İsrail'in diplomatik faaliyetleri neticesinde söz konusu olabilir. Bir yandan da 10 Eylül'de Urumiye'den Hakkâri'ye gelen İran heyeti ile Hakkâri valisi Ayhan Nasuhbeyoğlu'nun başkanlığındaki Türk heyeti, "sınır güvenliği" konusunda bir toplantı yaptı. Nasuhbeyoğlu toplantı öncesinde İran'la ortak hareket edeceklerini belirterek, Türkiye'nin PKK ve PJAK konusunda İran'ın yanında olduğu mesajını verdi. PJAK yetkililerinden Amin Karimi ise ABD Pittsburg Tribune gazetesine verdiği demeçte, ABD'den destek aldıkları haberlerinin "ucuz İran propagandası" olduğunu söylerken, ABD'yle temaslarının olduğunu şu sözlerle doğruladı: "Şu anda Irak'ta bulundukları ve bize komşu oldukları için Amerikalılarla bazı ilişkilerimiz oldu. PJAK'ın ne olduğunu, ne yaptığını öğrenmek istiyorlar. Ancak aramızda her hangi bir işbirliği yok. Bizim buna ihtiyacımız yok. Ortadoğu'daki çoğu örgütün aksine, seküler bir partiyiz. Güçlerimizin yansımlarını kadınlar oluşturuyor. Daha iyi yaşam ve demokrasi için Kürt kadınında büyük bir dinamizm var. Onlar bizden daha iyi savaşıyor, daha iyi politika yapıyor."

Yeni Anayasa taslağının, Ahmet Türk'ün deyişiyle Kürt sorununu pozitif olarak teğet geçen ifadeler ihtiva etmesi; ABD'nin "genel af" çağrısının Türkiye tarafından yapılması, PKK'nin Türkiye'ye yönelik faaliyetlerini en azından orta vadede daha "barışçıl" hale getirebilir. Zira PKK'nin faaliyetlerinin hedefini şu sıralar esas ola-

rak, ABD'den veya başka bir uluslararası güçten icazet almadan sınır ötesi operasyonlar yapabilen İran oluşturuyor. PKK'nin İran, Türkiye, Suriye ve Irak için tasarladığı "demokratik özerklik" projesinin, İran'daki Kürdistan Eyaleti'nin Kuzey Irak'takine benzer bir özerkliğe kavuşmasıyla gerçekleşebileceği, Türkiye'nin bu yüzden öncelikli hedef olmadığı düşünülüyor.

Ancak, yıllardır Kürt sorununun çözümü konusunda tek muhatap olduğunu söyleyen PKK'nin veya DTP'nin, Türkiye'deki olası "çözüm" arayışlarında AKP tarafından muhatap alınmayacağı, AKP'nin DTP'li vekillere karşı tutumundan, DTP'nin Gül'e oy vermemesinden, belediyelerle ilgili didişmeden ve geçen sayımızda DTP milletvekili Hasip Kaplan'ın AKP'nin Kürt sorununa yaklaşımı konusundaki "O ümmetçi bakıyor, biz eşit, özgür yurttaş ideali bağlamında yaklaşıyoruz" sözlerinden de anlaşılabilir. Bu genel manzara, Kürt sorununun çözümünde muhatap olmak için önümüzdeki günlerde "İslamcı-demokrat" Kürtlerin yeni oluşumlara gitmesi muhtemel görülüyor. Bundan kaygılanmış olacak ki Öcalan, avukatları aracılığıyla 12 Eylül'de yaptığı açıklamada, Türkiye Başşını Anıy Konferansı'nın da çağrıcısı, PKK muhalifi İslamcı Kürt siyasetçi Altan Tan'ı açık bir dille "işbirlikçi" ilan etti. Hükümetin AB müzakereleri çerçevesinde de olsa Kürt sorununu gündemine almasıyla birlikte, Kürt cenahında "muhatap" tartışmasının kızışacağı ve PKK'nin muhalif gruplara yönelik sert açıklamalar yapacağı tahmin ediliyor.

DTP ve AKP'nin "kale savaşı"

22 Temmuz'da, başta Hakkâri, Kars, Bingöl olmak üzere çeşitli illerde DTP'nin tabanından büyük oranda oy alan AKP, yerel seçimlerle birlikte, Türkiye'de hâkimiyet kuramadığı hiçbir bölge bırakmamayı hedefliyor. AKP karşıtı devlet birimlerinin bile, AKP'nin bu hedefine sıcak baktığı ve yerel seçimlerde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin AKP'nin eline geçmesini arzuladığı biliniyor. Gerek PKK, gerek DTP ve gerekse Öcalan, AKP'nin Kürt siyasi hareketine yönelik tehdit oluşturduğunun farkındalar, zira "devletçi" partilerin dışında bir söylemle Kürtlere ve Kürt sorununa yaklaşan AKP, aldığı Kürt oylarını artıracığa benziyor. Ağustos sayımızda, Hasip Kaplan, Kürtlerin, Kuzey Irak operasyonuna karşı çıktığı için AKP'ye oy verdiklerini söylemiş ve Kürt oylarının ödünç olduğunu vurgulamıştı. Peki Kürtler, hangi durumda bu ödünç oylarını geri alır? Kaplan'ın değerlendirmesinden hareketle bakılacak olursa, Kuzey Irak'a operasyon olursa, Kürtler oylarını geri alır. Fakat kısa vadede, yerel seçimler öncesinde, olağanüstü bir karışıklık olmaz ve ABD'nin İran emellerinde bir gerileme olmazsa, yani ABD, İran ve Türkiye'yle anlaşılıp Kürtleri kaderlerine terk etmezse -ki bu pek ihtimal dahilinde değil- Türkiye'nin Kuzey Irak operasyonunu ger-

Murat Karayılan, uzun vadede Türkiye ve İran'da, Kuzey Irak'takine benzer bir "demokratik özerklik" sağlama gayesinde olduklarını söylerken, Özgür Halk dergisinde bu proje şu sözlerle özetleniyordu: "Demokratik özerklik, demokratik komünizmin de en iyi kurumlaşacağı zemindir. Bu zemin iyi değerlendirilirse Kürtler devlet dışı özgür yaşamı istediği gibi kurumlaştırıp yaşayacaktır."

çekleştirmesi mümkün görünmüyor. Diğer yandan AKP, Osman Baydemir'in de açıkladığı gibi, bir yandan DTP'li belediyelerin projelerine taş koyarken, diğer yandan da DTP'lilerin halka hizmet yapamadıkları propagandası yapıyor. Hükümet, Şemdinli'nin Irak sınırındaki Derecik beldesine bile cumhuriyet tarihinde ilk defa asfalt yol döşüyor, yaz aylarında kömür dağıtıyor. Yoksulluktan belı kalmış, yıllardır süren savaştan dolayı darmaduman olmuş Kürt toplumunu bu şekilde yanına çekmeye çalışan AKP'nin yerel seçimlerde "Kürt kalelerini" fethetmesi sadece AKP'nin değil, ordunun da zaferi olacak. Bu yüzden, Kürt hareketi son günlerde neredeyse tüm mesaisini AKP'nin Kürtlere karşı yaptıklarını anlatmaya vakfediyor.

Gelişmeleri yakından takip ettiği anlaşılan Öcalan da, son görüşmesinde avukatlarına bu konuyla ilgili şu açıklamalarda bulundu: "AKP çok sistemli çalışıyor. Devletin bütün imkânlarını kullanarak Kürtlerin üzerine gidecekler. DTP'li belediyelere yönelik siyasetleri görülüyor. Buna karşı siyaseten gerekli ciddiyet ve duruş gösterilmezse, AKP onları aşip geçer. Baykal'ın kalelerini birer birer düşürdüler. Kürtlerin kalelerini de düşürürler. AKP'nin arkasında ABD dahil uluslararası güçler var. Ordunun bir kısmı da AKP'nin karşısında durmadı. AKP sizin bütün ekonomik olanaklarınızı kesecek. Sonra da halkımıza gidip, bunlar çalışmıyor, bunlar beceriksiz diyecektir, bunun propagandasını yapmaya da başladı. Siz halkınızı başınıza toplayacak, AKP'nin

Kürtlere yönelik politikalarını deşifre edeceksiniz, siyasal İslam'ın Hizbullah pratiğini unutturmayacaksınız. DTP doğru siyaset yapmalı, halkla iç içe olmalı. Karşınızdakiler çok acımasızdır, canlarınıza da yönelebilirler. Hatta burada bana da yönelebilirler. Şikâyetle, ağlayarak siyaset olmaz. Böyle ciddiyetsiz siyasetiniz devam ederse beni sevenlere, taraftarlarıma artık sizi desteklemediğimi söylerim. Belediye başkanlarını da, DTP'yi de tasfiye edebilirler. Ben onların tasfiyesine değil, halkın onlara verdiği desteğe, emeğine, binlerce öldürülen yurtseverin dökülen kanlarına acıyorum."

PKK liderlerinden Cemil Bayık da Azadiya Welat'a yazdığı makede (10 Eylül) AKP'nin devletin özel savaş gücü olduğunu ve İslami tarikatlar ve devlet kuruluşları üzerinden Kürt bölgesini "işgal" etmeye çalıştığını ifade etti. Bayık, AKP'ye karşı topyekûn mücadele çağrısı da yaptı.

TBMM'nin açılışıyla birlikte DTP milletvekillerinin, bir yandan haklarını açılan soruşturmalarla uğraşırken, diğer yandan da Kürtlerin yoksulluğunu, DTP'li belediyelerin sorunlarını, ciddi çalışmalarla tespit edilen mevsimlik işçilerin mağduriyetlerini meclis gündemine taşınması bekleniyor. Velhasıl yerel seçimler öncesinde Türkiye'deki Kürt sorununun seyrinin bir yönünü bölgesel dengeler, ABD ve Türkiye'nin İran ve Irak politikası, PKK ve PJAK'ın durumu, bir yönünü de AKP ve DTP'nin "kale savaşları" belirleyeceğe benziyor.

İrfan Aktan

LİMAN VE TERSANE İŞÇİLERİ SENDİKASI GENEL BAŞKANI CEM DİNÇ

İşçinin kaza sonucu ölümü

Gemi inşa sanayiinde altın çağını yaşayan Türkiye’de, 2002 yılında 32 olan tersane sayısı 2007’de 62’ye çıktı, 2009 hedefi 123. İş kazalarında yaşamını yitiren tersane işçilerinin sayısı da aynı hızla artıyor. 1985’ten 2000’e 15 yılda 27 işçi ölürken, 2000-2007’de bu sayı 41’e çıktı. Gemi sanayi büyüyor, kâr yükseliyor, bu arada hayatlar sönüyor. 21 Ağustos-3 Eylül 2007 tarihleri arasında, beş işçinin iş kazası sonucunda hayatını kaybettiği Tuzla tersanelerinde yaşananları Liman ve Tersane İşçileri Sendikası Genel Başkanı Cem Dinç’ten dinliyoruz.

Ölümcül iş kazalarının son günlerde bu kadar artmasının sebebi ne?

Cem Dinç: 2003-2004 yıllarında, uluslararası standart olarak, tankerlerin çift cidarlı olması ve 10 yaş sınırının zorunluluğu getirildi. 2000’lere kadar yapılan tankerler genelde tek cidarlıydı. Bunun üzerine, armatörler gemilerini değiştirmek zorunda kaldılar. Piyasa genişlerken Türkiye’de yarışa katıldı. Zonguldak, Samsun, Ordu’da yeni tersaneler açılıyor. Geliboluda’da yeni bir proje var. Piyasadaki bu büyümeye paralel iş güvenliği önlemleri alınmadığı için ölümcül kazalar arttı. Siparişleri yetiştirmek için işçiler köle gibi kullanılıyor. Ve tabii ki taşeronluk sistemi tersanelerde o kadar çok yaygınlaştı ki, çalışanların neredeyse yüzde 5’i kadrolu, diğerleri taşeron çalışan. Ayrıca, iş kazalarıyla ilgili rakamlar sadece bizim ulaşabildiğimiz. Sakatlanmaların haddi hesabı yok. Hemen her gün her tersanede kaza oluyor.

Gizlenen ölüm ve kazalar var mı?

Tersane patronları sırf biz bilmeyelim, basın duymasın diye kazaları saklıyor, işçileri tehdit ediyor. Ulaşabildiğimiz vakalarda, ailelere gidiyoruz, yasal haklarını anlatıyoruz. Ama, maalesef insanlar patronların verdiği paraya razı olmak zorunda kalıyor. Mahkemeye verse, iki-üç sene sürecek dava. Ayrıca, bu konudaki yasal boşlukları unutmamak gerekir.

Taşeronluk sistemi tersanelerde hep mi yaygındı?

1985’ten beri tersanelerde taşeronluk sistemi uygulanıyor. Tuzla civarında irili ufaklı 100 küsur tersane var, ancak toplam çalışan işçi sayısına dair net bir rakam yok. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na (ÇSGB) göre, gemi sektöründe çalışan sayısı 15 bin 900. Ama, Gemi İnşaa Sanayicileri Birliği, (GİSBİR) son açıklamasında “Tuzla İçmeler bölgesinde 45 bin işçi istihdam ediyoruz, yan sanayi ile 200 bin kişiyi buluyor” diyor. Sadece Tuzla’yı baz alırsak, ÇSGB’nin rakamlarıyla arada 29 bin 100 kişilik bir açık kalıyor.

Taşeronluk sistemi nasıl yürüyor?

Armatör işi alır, tersaneye verir, tersane taşeronu verir, taşeron da geminin büyüklüğüne göre, iki-üç taşeronu birden verir. Taşerondan sonra bir de götürücüler var. Anlayacağınız durum vahim, bir işçiye para 5-6 el değiştirdikten sonra gelir.

Taşeronluğun yasal durumu nedir?

4857 sayılı iş yasasının ikinci maddesinde taşeronluk açıkça belirtilmiş. Firma asıl işi değil, uzmanlık gerektiren ve geçici işleri alt işverene verebilir deniliyor. Burada asıl işi, yani gemi yapımını veremez. Ancak bilgisayar donanımı, radar gibi işleri verebilir. Gemi işinin kaynağını, montajını, boyasını, elektriğini, marangoz işini veremez. Elektrik kablosunun çekimini dahi veremez. Bu geminin asıl işidir. Ama bunun da yolunu, yöntemini bulmuşlar. Taşeron armatörle anlaşıyor, tersaneyi kiralamış görünüyor.

Denetim yok mu?

Ücret, dinlenme, çalışma koşulları yasada belirtilmiş, ama uygulamada taşeronun insafına kalıyorsa. Denetimler yetersiz, olsa da yaptırımı yok. Örneğin 2006’da, on tersanede, sırf işçilerin ücretleri verilmediği için direniş yaptık. İhbar tazminatı, sigorta ödemedikleri gibi, çalışanın ücretini de vermiyorlar. Taşeron çaktı gitti, ortada bir bü-

Sigortasız, güvencesiz, ölümle her an burun burunasın. Gemi Sanayicileri Birliği Başkanı Murat Bayrak AA’ya yaptığı açıklamada şöyle diyor: “Türkiye’de işçi maliyetleri düşük, biz buradan kazanıyoruz. İşçi maliyetleri yükselirse, uluslararası piyasayla rekabet edemeyiz.”

rosu bile yok.

Genelde ne tür kazalar oluyor?

Düşme sonucu kolunu, bacağına kırma, göze çapak kaçması en fazladır, başa ya da sırtta bir şey düşmesi, parmakların kırılması... Ölümünün nedeniyse, patlama, ambara ya da denize düşme, elektrik çarpması, üstüne ağır parçaların düşmesi olarak sıralayabiliriz.

Kazaları önlemek için alınması gereken tedbirler neler?

Birincisi, işçinin güvenlik malzemelerini eksiksiz vereceksin. Ve hepsi TSE damgalı olacak. İşçilere, iş güvenliği dersi verilmeli, bu eğitimler denetlenmeli. Ayrıca, çalışma saatlerini düşürmek lazım. Yoğun mesai konsantrasyon eksikliğine ve kazalara neden oluyor.

Saptadığınız yasadışı uygulamaları ilgili kurumlara bildiriyor musunuz?

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı geldiğinde, “burada yasalar uygulanmıyor, insanlar teker teker ölüme gidiyor” dedik. Defaatle şikayetlerde bulunduk, ama ülkemizde yasalar da ne yazık ki patronların istediği gibi işliyor. Örneğin, sendikamızın başkan vekili Hakkı Demiral’ın oğlu Sezai Demiral 20 metreden düşüp hayatını kaybetti. Kamu davası açıldı ve sonuçta asıl patrona değil de taşeronu iki yıl hapis cezası verildi, o da 14 bin YTL ceza-ya çevrildi. Yasaların kimlerden yana işlediğini bir kere daha gördük. Bu kadar kaza vakası olan sektörde, ceza alan bir tek tersane patronu duymadık. Ceza verilse dahi paraya çevriliyor, o da erteleniyor.

Çalışanların ücretleri nasıl?

Ustalar 45-50, yardımcılar 25-35 YTL civarında gündelik alıyor. Türkiye ortalamasına göre biraz fazla gelebilir, ama yapılan işin kaza riski, ağırlığı, dayatılan uzun mesailerle kıyaslandığında rakamlar çok düşük. Sigortasız, güvencesiz, ölümle her an burun burunasın. GİSBİR Başkanı Murat Bayrak, Anadolu Ajansı’na yaptığı açıklamada şöyle diyor: “Türkiye’de işçi maliyetleri düşük, biz buradan kazanıyoruz. İşçi maliyetleri yükselirse, uluslararası piyasayla rekabet edemeyiz”.

Teknolojik açıdan Türkiye’nin bu alandaki durumu nasıl?

Son dönemde, vinçleri, kaynak motorlarını güçlendiriyorlar. Teknolojinin tüm nimetlerinden faydalananıyorlar. Ama, emek yoğun bu sektörde, emeğe, insana yatırım yok. Tersanelerin 2015’e kadar kapasiteleri dolu. Bu yoğunlukta bazen makinelerin bakımı ihmal edilebiliyor. En son, Torlak tersanesinde vinçin bakımı yapılmamıştı, ortadan ikiye kırıldı ve vinç operatörünü öldürdü. Makinelerin periyodik bakımları çok maliyetli değil. Ama iş güvenliğinden daha ziyade iş yetiştirmeye yöneltilirdi için bu bakımlar da aksatılıyor.

Nispeten olumlu örnekler yok mu?

Hidrodinamik tersanesinde, sigortalar asgari ücret üzerinden de olsa yatar. Gemak tersanesi, iş güvenliği konusunda diğerlerine göre daha iyidir diyebiliriz. Gemak, iş kazalarının en çok yaşandığı tersaneydi. 2002’de ambar kapaklarının açılması sırasında iki işçi hayatını kaybetti. Bir işçinin vücudu belinden koptu, diğerinin kolu koptu. 2002’den sonra sıkı denetimler ve güvenlik önlemlerini almak sonucunda ölümlü kazalar azaldı. Demek ki iş güvenliğine önem verilirse, kazaların önüne geçilebilir.

İşçilerin meslekî eğitimi ne düzeyde?

İşçilerin büyük çoğunluğu yaptıkları işe dair bir eğitim almış değil. Eskiden bakkal, manav olan, tekstilde çalışan, veya hiçbir işi olmayan insanlar, bir eğitim almadan tersane-

ye giriyor. Bilerek ölüme davetiye çıkarılıyor. Kendi yaşadığımı anlatayım: 2005'te Türkler tersanesinde işe girdim ve oranın eğitim çalışmasına katıldım. Eğitim bir-birbuçuk saat sürüyor, içeriği aynen şöyle: "Arkadaşlar, çalıştığınız sektör tehlikeli ve zor bir sektör, her zaman tehlekeyle karşı karşıyasınız. Tehlikeli bir durum görürseniz, bize haber vereceksiniz. Taşerondan tulum, baret, emniyet kemeri isteyeceksiniz. Taşeron bu malzemeleri vermezse bize söyleceksiniz." Bunları anlatıp gidiyor. O esnada, taşeronun adamları kapıda bekliyor ki, seni bir an önce iş yerine götürsün. Taşerona soruyorsun, "tulum, demir uclu ayakkabı verecekmişsiniz". Cevap "hele bir işe başlayın veriz". İkinci gün, üçüncü gün derken, bir yerden uyduruk bir baret bulup, tulum, demir uclu ayakkabısız, eldivensiz çalışıyorsun... İtiraz edince de "çalışıyor musun, çalışmıyor musun? Çalışmıyorsan, yerine elaman bulalım" diyorlar. Ayrıca, bu malzemeler seni bir yere kadar koruyabilir, kafana yirmi tonluk çelik levha düşse, baret nasıl korusun? Üstelik, verilen koruyucu malzemelerin çoğu işlevsiz. Yırtık eldivenle açık elektrik kablosunu tutarsan, ölürsün...

Sendika olarak ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

Sendikal örgütlenmenin önündeki engelleri ve taşeroluk sisteminden kaynaklı zorlukları da görmek gerekiyor. Bir yerde örgütlenmeye başlayınca, çalışanların neredeyse tamamını sendika

üyeleri yapsan da yetmiyor. Yine de biz, taşeron işçileri sendika üyesi yapmaya çalışıyoruz, ama bunun yaptırım yok. Yetki almak için yasal yolları sıralarsak; Bakanlığa başvurursak, yetki gelecek, sonra işverenle anlaşacağız. Zaten bunu yapana kadar, ya taşeron firmanın işi bitiyor ya da sendikal işçinin sözleşmesi feshediliyor. 1999'da Yonca tersanesinde kadrolu işçilerin yüzde 80'ini üye yaptık, ÇSGB'ye başvurduk. Tersane itiraz etti. Mahkeme ikibuçuk yıl sürdü. "Limter-İş yetkilidir" kararı çıktı ve yetkimizi aldık. Yeniden işçilerle görüştük, yeniden sendikamıza üye yaptık, ama işçilerimiz işten

atıldı. Yedi ay grev yaptık. Yargıtay verdiği karar daha sonra bozdu. Ne de olsa Yonca tersanesi askeriyeye çalışıyordu... O zamanki emniyet müdürünün "siz haklısınız, ama bana gelen emir bu, işçileri içeriye sokup çalıştıracam" dediğini de biliyorum. Aynı zamanda GİSBİR yönetiminin "bir tersanenin zararı ne olursa olsun biz karşılayacağız, ama Limter-İş buradaki hiçbir iş yerine girmeyecek. Çok mu zorlandık, Türk-İş'e bağlı Dok-Gemi İş'i getiririz" dediklerini ve böyle bir kararlarının olduğunu biliyoruz Bizim her yaptığımız eylem sonrası, iş yerlerinde Dok-Gemi İş sendikası örgütlenmiştir. 2001'de, ekonomik krize karşı binlerce kişiyle yaptığımız eylemde, Dok-Gemi İş sendikası yeni yeni iş yerlerine girdi. 2003'te Yonca grevi sırasında, yeni tersanelere girdiler, 14 tersanede örgütlüler şu anda. GİSBİR, şunu iyi biliyor, Limter-İş sendikası bir tersaneye girdiği zaman, tüm tersaneleri alacak. O yüzden, hakkımızda terörist diye propaganda yapıyorlar. Yöneticilerimiz hep tehdit ediliyor. Son olarak, Desan tersanesinde, işçilerin ücreti verilmediği için direniş yaptık. Bunun üzerine tutuklandık, genel sekreterimiz Kamber Saygılı ile 40 gün Kartal cezaevinde yattık. İş yerinin düzenini bozmuşuz, polisi dövmüşüz. Kafamda beş tane kırık var, ama suçlanan biziz.

Fotoğraf: Şahan Nuhuğlu

LEVENT ERKAN – MONTAJ YARDIMCISI

Resmen cinayet

Daha önce tekstildeydim, iki senedir tersanelerde montaj yardımcısı olarak çalışıyorum. İşe girerken 45 dakikalık bir eğitim verdiler. İlk işim çok kısa sürdü. Çiçek tersanesinde, Kavi Gemi'de (taşeron firma) çalışmaya başladıktan on gün sonra, bir iş kazası oldu, yüksekte düşen bir arkadaşımızı kaybettik. Ertesi gün protesto yürüyüşüne katıldık diye beni ve üç kişiyi işten çıkardılar. Sonra, Şahin Çelik tersanesine girdim; orada, geçtim servisi, mesaiyi, sigortayı, çalıştığımız saatlerin ücretini vermiyorlardı. Yırtık eldiven, içi boş baret veriyorlardı. Sırf kafanda baret gözüksün, müfettişler gelirse ceza yemesinler diye.

Türkler tersanesinde, titreşimden dolayı sac düştü ve bir arkadaşımızın hayatına mal oldu. Başsağlığı için ailesini ziyaret ettik, sendikadan geldiğimizi söyledik, tersaneyle anlaştıklarını, dava açmayacaklarını söylediler. Törem tersanesinde ölen arkadaşımız 24 voltluk bir ampulu 220 voltluk prize takıyor ve elektrik çarpmasından ölüyor. Panonun üzerinde 220 veya 24 volt yazmıyor. Bu da görünmez kaza diye sunuluyor. Görünmez kaza ya da cahillik değil, resmen cinayet. Verdikleri eğitimde, oksijen ve kaynak boruları yanyana durmayacak deniyor, ama gidin bakın, hepsi yanyana, çünkü verilen hortum kısa kalıyor, hatlar doluyor, iş yürüsün diye görmezden geliniyor. İtiraz edersen de "çalışmak istemiyorsan, çık" deniyor.

Kadromuz yok, çalıştığımız süre üzerinden para alıyoruz. Haftanın yedi günü, sigortasız, güvencesiz çalışıyoruz. İş yetiştirmek için akşam mesaiye bırakılır, kalmazsan işten çıkarılır. Yeri gelir, siparişi yetiştirmek için kesintisiz 24-32 saat çalıştırılır.

MUSTAFA KARAOĞLAN – MONTAJ USTASI

Bu yük bir yerde patlar

Gemi İnşa Sanayiciler Birliği (GİSBİR) eski yönetim kurulu başkanı Erkan Selah, kendisi aynı zamanda Selah tersanesinin patronudur, yaralanan ve ölen işçiler için "bunlar Anadolu'dan gelmiş cahil insanlar" dedi. Ya işe uygun adam alacaksınız ya da işçiye işe uygun eğitim vereceksiniz. İkisini de yapmıyorsunuz, sonra çalışanlara cahil diyorsunuz. İşe girerken verilen eğitim o kadar göstermelik ki, eğitimi veren eğitimi yok. Yarım saatlik bir sinevizyon gösterisiyle eğitim mi olur? Aldığımız ücretler tamamen kişinin pazarlık yeteneğine bağlı. İki sene önce, günlük 50 liraya çalışıyordum, bugün aynı işi 45 liraya yapıyorum. Aynı iskelede, aynı işi yapan iki işçi farklı yevmiye alabilir. Biri 8.5 saat çalışırken, diğeri 10 saat çalışır. Birinin sigortası hiç yatmaz, diğeriinki eksik yatar... Sigorta zaten pazarlık konusu, çoğu taşeron daha baştan "sigortanı eksik yatırırım" diye pazarlığa başlar. Sigortası yatanların tamamının sigortası asgari ücret üzerinden yatar. Kazaların hepsini iş eğitimiyle bağdaştırmak saçma olur. Tersane işi emek yoğun bir alan. Bir montaj ustasının omuzundan günde 700-800 kilo çelik geçer ve 10 saat çekiç salıyarak işini yapar. Bu durumda insanda konsantrasyon kalır mı? Bu artan ölümler biraz dönemsel. AKP'den milletvekili olan Kemal Yardımcı'nın (Yardımcı tersanesinin sahibi) GİSBİR'in dergisinde bir açıklaması var "son zamanlarda yoğun bir iş yükü var, bu yük bir yerde patlayacak" diyor. O iş yükünün cefasını işçi, sefasını patron çekiyor maalesef.

A SINIFI İŞGÜVENLİĞİ UZMANI SERKAN KÜÇÜK

Kişi başına maliyet 250 lira

Niye bu kadar çok ölümcül iş kazası oluyor?

Serkan Küçük: Tersanelerde meydana gelen ölümler, basına da yansıdığı gibi iş güvenliği önlemlerinin eksikliğinden kaynaklanıyor. Sektör yoğun olarak alt işveren ve taşeron firmalarla çalışmayı tercih ediyor. Bunun başlıca sebepleri ana işverenin maliyetlerini düşürme politikası olduğu gibi, yasal yaptırımlardan en az düzeyde etkileneceği çabası. İş Sağlığı ve Güvenliğine (İSG) yönelik yasal yükümlülükler de bu alanda önemli bir yer kaplıyor. İSG önlemlerinin gözle görülür, ölçülebilir faydalarına karşın, işveren tarafından önlem alınmaması işverenin ufkuyla ilgili bir sorun olduğu gibi, ralsız ve bedelsiz para kazanma alışkanlığının ulaştığı boyutu göstermesi açısından ise tek kelimeyle ürktücüdür. İSG önlemleri işveren açısından masraf kalemi olarak görülmektedir. Oysa iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu, işverene yansıyan maddi boyut alınacak önlemler yanında düşük kalmaktadır. 2004'te işverenlere İSG hükümlerine uymadıkları için 27 trilyon lira ceza uygulanmış, 33 işyeri kapatılmıştır.

Kişisel Koruyucu Donanımlar pahalı önlemler mi?

Kişisel Koruyucu Donanımlar (KKD) İSG önlemlerinin en ufak boyutudur. Bir işçinin çalıştığı ortamdaki risklerine göre kullanması gereken başlıca KKD'ler baret, gözlük, eldiven, iş ayakkabısı, iş kıyafeti, emniyet kemeri, kulaklık. Bir işçi bu donanımların hepsini aynı anda kullanmamaktadır. Aynı anda hepsini kullandığını ve bunların en kaliteli malzemeler olduğu düşünüldüğünde, kişi başına yaklaşık 250 YTL gibi bir maliyeti olmaktadır.

Söyleşiler: Ender Ergün

Köleciliğe direniş

Antalya Serbest Bölge'de çokuluslu Fresenius Medikal'e bağlı Novamed firmasının diyaliz ürünleri üreten fabrikasında, hemen hepsi kadın olan işçilerin, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sendikanın tanınması için başlattığı grev birinci yılını doldurdu. Express, bu manidar yıldönümünde grevci kadınlarla birlikteydi.

Fabrikada ücretler çok düşük, çalışma koşulları çok zordu. Kadın işçiler evlenmek için izin almak, yönetimin belirlediği zamanlarda çocuk doğurmak zorundaydı. Sekiz saat boyunca sadece 15 dakikalık (sigaranın yasak olduğu) tek bir mola ve 25 dakika yemek arası veriliyordu. Çalışma saatlerinde işçilerin birbiriyle konuşması yasaktı. Antalya Serbest Bölge'de çokuluslu Fresenius Medikal'e bağlı Novamed firmasının diyaliz ürünleri üreten fabrikasında, hemen hepsi kadın olan işçiler baskıdan yıldıkları için üç yıl önce sendikalarının yolunu tuttular. 26 Eylül 2006'da toplu iş sözleşmesi sürecinde işverenle anlaşma sağlanamayınca, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sendikaların tanınması için başlayan grev 26 Eylül 2007'de birinci yılını doldurdu.

Grevde evli, boşanmış, bekâr, çocuklu, çocuksuz, tek başına yaşayan 81 kadın, 2 erkek işçi var. Kadınlar gülerek "erkekler korkak çıktı" diyor. Fabrikada toplam 320 işçi çalışıyor. 15 erkek işçi dışında hepsi kadın. Line'larda yalnızca kadınlar çalışıyor. Zaten üretim de orada oluyor.

"Babaları, kocaları bakıyor diye greve dayanıyorlar" laflarının hiçbir hükmü yok. Sendikalaşmayla gelen ve gelecek olan haklarının farkındalar.

Serbest bölgelerin yasakları

Serbest bölgeler yıllar önce ilk Singapur, Hong Kong, Panama, Güney Kore gibi yok-sul ülkelerde kuruldu. Yüksek kazançlar elde edilince Suriye, Lübnan, Mısır, Türkiye de bu ülkeler arasına katıldı. Serbest bölgelerin çokuluslu sermayeyi çeken yanı, vergi ve ticarî faaliyetlerde geniş muafiyet ve teşviklerle birlikte, işçi ücretlerinin gelişmiş kapitalist ülkelerdekilere göre kat be kat düşük olması. Kazançlardaki patlamanın nedeni sudan ucuza çalıştırılan kadınların el becerileri. Serbest bölgelerde grev, "normal bölgeler"dekinden az, daha doğrusu, neredeyse hiç yok. Sendikalaşma işverenin en büyük korkusu. Serbest bölgeler yerli-yabancı sermayenin mührünü taşıyan iş yasası ve sendikaların olmaması gibi nedenlerle en acımasız sömürünün yapıldığı fabrikalarla dolu. Özellikle kadınların çalıştırılmasının nedeni, vasıfsız işgücü olarak görülmeleri ve haklarını arayamayacakları önkabulü.

Antalya'daki serbest bölge deniz kenarında

Ümmühan ve Döndü İnce kardeşler.

ında çok geniş bir alana yayılmış. Yeşilliği az, etrafı çevrili, kışla görünümlü. Sokaklarda hayat yok. Düzenli yollar etrafında dizilmiş, bakımlı, ama terkedilmiş hissi veren binalar. Fakat insanlar o binalarda haftanın altı günü, çoğunlukla üç vardiya çalışıyor-yasıyor ve hayat hiç kolay değil. Novamed'in Alman ve İtalyan ortakları ülkelerinde sosyal haklar, toplu sözleşme düzeni ve sendikal haklar kuralına uyuyorlar, ama aynı kurallara burada tahammül edemiyorlar.

Korku yolları bekler

Grev başladığında kurulan grev çadırının yerini daha kullanışlı ve güvenli bir kulübe almıştı. Sabah gözcüsü iki kadın güneşten kaçabilmek için bir duvarın dibine sığınmışlar. Yanı başlarındaki denizin bir faydası yok. Bunalmışlar. Kısa bir hoşbeşten sonra, gitmek istiyorlar. Gözlerinden yorgunluk akıyor. Sabah gözcüleri gittikten sonra, nöbeti Ümmühan ve Döndü İnce kardeşler alıyor. İkişer çocukları var. Novamed'e Ümmühan yedi yıl önce, Döndü beş yıl önce girmiş. Evde şişede dondurdıkları suyu getirmişler, dışarıdaki ılıktan da ılık suya katıştırıp içiliyorlar. Evden getirdikleri akşamdan kalma börek ve kabak tatlısı, koca bir paket ayçekirdeği tüm grevciler için iyi bir eğlence oluyor. Örgü ve okuma da vazgeçilmezlerin arasında. Daha önceleri, polis düzenli olarak başlarında beklerken, artık arada bir geliyor. Grev kulübesinin küçücük gölgesine sığışarak yaptığımız "hayat nasıl gidiyor" minvalindeki sohbetimiz sürerken fabrikadan genç kadınlar çıkmaya başlıyor. Sohbet hemen dönüyor. Fabrikada olup biten her şeyle çok ilgililer. Bir yıldır gece gündüz demeden, oturdukları yerden fabrikayı, işe devam edenleri seyrederek grevin sonucunu düşünüp duruyorlar. İçeriden çıkanlar sabah vardiyasından. Biz onları görüyoruz, ama onlar bizi görmüyor. Tek bir kişi bile başını çevirip

bakmıyor. Tam karşılarındayız, arada sadece dar bir yol var. Bizim yerimizde duvar olsa, duvardaki bir gölgeye gözü takılır insanın diye düşünerek isyan ediyorum. "Bu kadarı utanç ve vicdan azabından olmalı" dediğimde, "onlarda vicdan ne gezer, korkudan!" diyorlar. Yıllarca birlikte çalıştıkları arkadaşları selamlarını bile esirgiyor.

Nasıl bir güç bu kadar korku salan? Yalnızca işsiz kalma korkusu mu? Herkesin çalışmaya ihtiyacı var, dışarıdakilerin de içerdekilerin de. Dışarıdakiler "sendikalaşacağız dedik, sendikalaşana kadar burada-yız" diyorlar. Üstelik, grevi kendileri seçmemişti. Sendikacılar kapalı grev oylamasında o aşamada grevin gerekli olmadığını düşündükleri için hayır oyu vermişti, ama sendikasızlar işverenle işbirliği yaparak evet oyu verdikleri için sendikacılar greve çıkmıştı. Bunu birkaç kez anlattıklarında anca anladım. İşveren oyunu hazırlamıştı. Baskı ve tehdit. Nitekim, 320 işçinin 159'u sendikaliyken şu anda 83 kişi grevde. Grev çıkmayan sendikacılar sendikadan istifa etmiş. Sonradan bazıları işten de ayrılmış. Aylarca greve çıkan iki-üç işçi dönmüş. "Mecburlardı" diyorlar, ama nedenini anlatmıyorlar.

Zamanla, basının ilgisi ve dayanışma ziyaretleri de çok azalmış. Grevin ilk günlerinde her şey bütün ayrıntılarıyla yazılırken artık yazılmıyor. Ziyaretlerin azalmasına çok üzüliyorlar. Onlar için zaman çok hızlı geçiyor ya da bir türlü geçmek bilmiyor. İstanbul'da Novamed Greviyle Dayanışma Kadın Platformu'nun birinci yıl için güçlü bir kampanya hazırlığı içinde olduğunu söyleyince, çok memnun oluyorlar. "Keşke ses getirse" diyerek selam yolluyorlar.

Önümüzden çoğu kadın olan şefler, müdürler gelip geçiyor. Ne selam, ne sabah. 15.00-23.00 vardiyası boyunca yanımıza sadece yemek şirketinin bir kadın elemanı geliyor. Buyur ediyoruz, ama işi var. Ümmü-

Evdekilere, grevi anlatmıyorum. Anlamıyorlar çünkü. 'Kadın başına bir iş bulmuşsun, sigortan da var. Daha ne istiyorsun? Neymiş grev?' deyip duruyorlar. Bir türlü insan gibi yaşamak istediğimi anlamıyorlar.

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Umut Sarp Zeylan

Eğitimin Değeri ve Gençlik

Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası

Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası raporlarına göre 2010'da dünyada "genç nüfus oranı en yüksek ülke" haline gelecek olan Türkiye'nin gençlerini tanıyor muyuz?

'Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası' adlı araştırma projesini yürüten Umut Sarp Zeylan, eğitimli İstanbul gençliğinin nelere "değer verdiğini" mercek altına alarak, önce "aile" içinde biçimlenen değerlerin, "okul süreci"nde nasıl geliştiğini ve "iş yaşamı"nda ulaştığı düzeyi tüm boyutlarıyla inceliyor. Araştırma projesinde yer alan İstanbul Bilgi Üniversitesi öğretim üye ve görevlilerinin konulara ilişkin ayrıntılı yorum ve analizlerini de barındıran kitap hızlı değişime "seyirci kalmama" çabasının bir ürünü.

ISBN: 978-975-6176-96-2, 190 sayfa

Caner Bakır

Merkezdeki Banka

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Uluslararası Bir Karşılaştırma

Caner Bakır'ın bu eseri Türkiye'de merkez bankacılığının politik ekonomisini neo-liberal paradigmanın 'tartışma dışı' kabul edilen parametreleri ve bunların eleştirisi çerçevesinde analitik olarak tartışmaktadır. Kitapta TCMB'nin zaman içinde yeniden tanımlanan merkez bankacılığı olgusu, ulusal ve uluslararası dinamiklerin ışığında tartışılırken; tarihsel süreç içinde Banka'nın yeniden tanımlanan görev, amaç, hedef ve araçları ile bağımsızlık, hesap verebilirlik, saydamlık ve enflasyon hedeflemesi gibi güncel kavramlar uluslararası karşılaştırmalar yapılarak irdelenmektedir. Caner Bakır'ın eseri teorik kurgusu ve ampirik bulgularıyla Türkiye'de bu alanda yazılmış tek başvuru kaynağı olmasının yanı sıra, merkez bankacılığının politik ekonomisini çok yönlü ve karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

ISBN: 978-975-6176-93-1, 277 sayfa

Nergis Canefe

Anavatanından Yavruvatana

Milliyetçilik, Bellek ve Aidiyet

Nergis Canefe egemenlik, milliyetçilik, ulus-devlet ve kimlik inşası, vatandaşlık, "azınlık sorunu" gibi bugün sıklıkla tartışılan ve aslında gündelik hayatta olduğu kadar normatif siyaset felsefesinde de merkezi bir konuma sahip olan konular üzerine yazdığı makalelerini derlediği bu kitapta, egemen ulus-devlet idealini, ateşli milliyetçiliğin tarihsel kökenlerini ve bugüne dek gelen tarih yazımının eleştirel bir incelemesini sunuyor. Kitapta ayrıca Türk milliyetçiliğinin doğasından Kıbrıslılığın aldığı farklı biçimlere; zorunlu göçlerin, işgallerin, hukuksal düzenlemelerin şekillendirdiği kimlik algılarından azınlıkların durumuna kadar geniş bir yelpazedeki pratik meselelere ilişkin sorulara da yanıt aranıyor.

ISBN: 978-975-6176-97-9, 473 sayfa

www.bilgiyay.com

İnönü Caddesi, No:28 Kuştepe 34387 Şişli İstanbul

Yayın: (0212) 311 50 00 - Satış/Dağıtım: (0212) 311 50 00 / 217 28 62 - Faks: 0212 347 10 11

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://raftey.org> e-posta: yayin@bilgiyay.com - mailto: yayin@bilgiyay.com - dagitim@bilgiyay.com

han ve Döndü de karşılaştığım diğer kadınlar gibi, "akraba değilsen, yakın arkadaş değilsen (bu da çok yokmuş, sendikalaştıktan sonra oluşmuş) kimse kimsenin sigara içtiğini bile bilmezdi" diyorlar. Sigara içen de, içmeyen de en çok bunu ve hep hüznü bir gülüşle söylüyor. Yan yana çalışırken bile birbirlerinden ne kadar yahtıldıklarına en iyi örneklerden biri bu. Umutla umutsuzluk arasında gidip gelen sohbetin ana konularından biri sağlık. Bant sisteminin ve çalışma haklarının ihlâli nedeniyle, Ümmühan'ın kolu hâlâ biraz iş yapsa ağrıyor. Zor işlerde dönüşüm olması gerekirken, sendikahılar sürekli çalıştırılmıyormuş. Bu nedenle çoğunda kas sıkışması olmuş. Bir de yana yakıla "Biz sendikalaştık, fabrikada koşullar iyileşti. Biz faydalanamıyoruz, çalışanlarsa böyle değilmiş gibi davranıyor" diyorlar.

O kadar çok haksızlık var ki...

Yemek fabrikadan geliyor. Girişteki tuvaletin kullanılmasına izin var, ama ortada şefler, müdürler varken gidemiyorlar, çünkü çok kötü bakıyorlarmış. Ben de korkudan, 17 saat boyunca bir kez tuvalete gidiyorum. Bu nedenle, üçüncü vardiyaya kalamıyorum. Gece 11'de Zeynep Ak ve Ülkü Çetin gece vardiyası için geliyorlar. Gidenleri uğurluyoruz, bıraktığımız yerden, kalan ay çekirdekleriyle geceye devam ediyoruz. Hava çok nemli ve kocaman sivri sineklerle dolu ortalık. Zeynep tedarikli. İlaç veriyor, sürünüyoruz. Fabrikada da vardiya değişimi. Ülkü'nün bölümden arkadaşları uğruyor. "Oh!" diyorum. Nihayet!

Ülkü eşinden ayrılmış. İki çocukla ailesinin yanına taşınmış. Adam nafaka ödememek için adresini saklıyor. Anne-babası işe dönmesi için sürekli baskı yapıyor. Onlar da yoksul. Ev küçücük. "Dul kadınsın" diyerek hayatı konusunda da baskı yapıyorlar. Ülkü'nün morali çok bozuk, ama habire komik şeyler de buluyor yaşadıklarında. Hem kadın hem işçi olmaktan kaynaklanan sorunları konuşuyoruz.

Zeynep anlatıyor: "Ben madem ekmek yiyorum diyerek işimi iyi yapardım. Olup bitenlerle ilgilenmezdim. Söylenenleri yapardım. Bir gün yanımda çalışan arkadaşım bayıldı. Yan gözle bakabiliyordum. Bir şey yapamıyordum. İlgilenmek yasaktı. Ancak şefler ilgilenebilirdi. Bundan çok etkilendim. O kadar çok haksızlık var ki, sendikaya üye oldum. Ben eskiden az konuşurdum. Zaten çalışırken konuşmak yasaktı. Dışarıda da sessizdim. Ama greve çıktığımdan beri çok konuşuyorum. Grevde ailemden çok destek gördüm. Herkese grevi anlatıyorum. Her konuda anlatacağım şeyler var artık. Haklarımızı alacağız."

Ülkü "ben evdekilere grevi anlatmıyorum" diyor. "Anlamıyorlar çünkü. 'Kadın başına bir iş bulmuşsun, sigortan da var. Daha ne istiyorsun? Neymiş grev?' deyip duruyorlar. Bir türlü insan gibi yaşamak istediğimi anlamıyorlar."

Sabahı ediyoruz. Dudu Bayraktar ile Serap Yıldırım ve gülüşerek "grev bebeği" diye tanıttıkları minik Eda sabah göz-cülüğü yapacaklar. Hava yine çok sıcak. Kucaklaşıyoruz. Novamed grevindeki kadın işçiler hepimizden ses bekliyor.

Nilgün Yurdalan

GREVCİ KADINLAR ANLATIYOR

Biz olmasak fabrika mı olurdu?

Niye çalışmak istedin? Niye grevdesin?

Fadime Hortoğlu: Eşime muhtaç olmamak için. Çalıştığım çok memnunum, ama koşullar çok ağırdı. Robot gibi olmamızı istiyorlardı. Ben sabırlı bir insan olduğum için sabrettim. Ama sinirlerim çok bozulmuştu. Şefler işçileri birbirine düşürüyordu. Sendikalaşmadan önce, doğum izni de süt izni de yoktu. Ben de daha iyi şartlarda çalışmak, çocuğuma daha iyi bir gelecek sağlamak için sendika istiyordum. Kreş olmadı için kızım uzaktaydı. Konuya da annemlerin yanında kalıyordu. Şimdi birlikteyiz. Çalışırken evin sorumluluğu da bendeydi. Zor oluyor tabii. Ben gene iyiyim. Komşum çalışmaya girince, eşiyile kavga etmeye başlamışlardı. Eşi demiş ki "çalışmazken böyle değildin, para görünce artık görevini unuttun." Kadınların sırtındaki yük ağırlaşıyor yani. Huzursuzluk oldu çalışmaya başlayınca. Eşine karşı daha dik durmaya başladı, önceden hep ezikti. Neredeyse boşanma eşiğine geldiler. İşten eve eşleriyle aynı saatte girseler de yemeği yine kadınlar yapıyor.

Derya Tuna: Ben ilkokuldan çıktım, 12 yaşında çalışmaya başladım. Birçok yerde çalıştım. Ayakların üzerinde kendin durabiliyorsun ve bir süre sonra "ben her şeyi yapabilirim" diyorsun. Burada 31. işçiyim. Fabrika kurulurken deneme süresi oldu. Baktılar işçiler iyi, hızlı, fabrikayı kurdular. Biz ne kadar verimli olduysak, onlar bizim işimizden o kadar geçinmeye başladılar. Biz olmasak fabrika mı olurdu? İlk beş yıl neredeyse hiç zam yapılmadı. Şefim bir keresinde, "sigarayı bırakmazsan, işi bırakırsın" demişti. Baskı çoktu. Sendikadan bir arkadaşımız söz etti. Sonra, evlerde toplan-

Burada düzen köle düzeni gibi. İşsizlik çok, başvuran çok oluyor. Onu kullanıyor patronlar. "İşçi çok, ister çalışın, ister çalışmayın." Sendikayı istemiyorlar, ama Almanya'daki fabrikada sendika var.

maya, sendikayı konuşmaya başladık. Dışarıdaki işyerlerinde de az kazanıyorduk, şartlar zordu, ama insan muamelesi görüyorduk. Büyük fabrikalarda insan muamelesi görmüyorsun. Eskiden, haklarını konusunda pek bir şey bilmezdim. İşçi olunca değiştim, hakkımı aramaya başladım. Sendika bizi çok eğitti. Sendikacıların verdiği kitaptan iş kanununu öğrendik. Sendikalaşma ve grev olunca, işyerinde şartlar iyileşti. Şimdi çalışanlar daha iyi durumda. Gerçekten bu sendika çok faydalı bir şey, ama insanların bunu algılaması çok zor. Ailelerin, eşlerin desteği olmasaydı, sendikalaşma zor olurdu, ne de olsa babalar biraz sendika görmüş. Fakat çevreden işte "sen kadınsın, niye kadın eliyle böyle bir işe kalkıştınız, yapamazsınız" diyorlardı.

Neslihan Topak: Bazı eşler istemedi, "Bununla uğraşırın, evle ilgilenemezsiniz" dedi. Ama kadınlar "ben çalışıyorum orda, o eziyeti ben çekiyorum ben greve çıkacağım" dedi. "Benim kararım" dedi

Fadime: Sendikaya üye olurken sordum. Karşı çıkmadı. Belki çıksa da yine olurdu. Serbest bölgede çalışmanın dışında çalışmanın farkları neler?

Fatma Özüm: Burada düzen köle düzeni gibi. İşsizlik çok, başvuran çok oluyor. Bu sefer onu kullanıyor patronlar. "İşçi çok, ister çalışın, ister çalışmayın." Mesela bir şirket var; serbest bölgedeki fabrikası sendikası, oradaki fabrikası sendikahı. Bizde sendikayı istemiyorlar, ama Almanya'daki fabrikada sendika var. "Paraya ihtiyacım var" deyip işin zorluğuna katlandık hepimiz. El becerileri daha yüksek olduğu için kadınları işe alıyorlar. Kadınları daha kolay idare ederiz, daha kolay yönetiriz diye dü-

Neslihan Topak, DeryaTuna, Fatma Özüm, Fadime Hortoğlu destek ziyaretine gelen arkadaşlarıyla.

şünüyorlar. Bizim işyerinde, boşanmışları, evine bakmakla yükümlü olan kadınları tercih ediyorlar. Ak-rabalık da dayanışmayı zayıflatıyor. Şef akrabansa seni işe de aldıysa, "sana ekmek verdim" diye baskı yapıyor. Komşumu, kardeşini işe almak için sendikadan istifa ettirdiler. Sürekli klima altında yüz felci yaşıyor. Beş saniyede bir montaj yapmaktan belde, ellerde, boyunda fıtık oluyor. Sekiz saat boyunca aynı hareketi yapınca bileklerimiz sakatlanıyor. Tuvaletle gidince dakika tutuyorlar. Kaç dakika kaldığımızı yazıyorduk, altına imza atıyorduk. Özel durumları da yazmaya başladık. Onlar utanmıyorsa biz niye utanalım ki! "Pedimi şu kadar dakikada değiştirdim". Tuvaletle az giden bölüm 15'er Euro ödül alıyordu. (gülüyor) Doğum sırası vardı bir de... Kıyafetimizi beğenmeyince şefler bizi aşağılardı. En büyük ihtiyaçlardan biri kreş. Yıllarca, her toplantıda kreş istedik, ama olmadı. Sendikalaştıktan sonra, 20 Euro çocuk yardımı yaptılar. O da 0-6 yaş arası için. Grip olduğumuzda, ürünlere zarar veriz diye maske takıyorduk. Bu solüşyonlar da bize zarar veriyor. Sendikalaşırken, "konuşuyorsunuz" diyerekten maskeyi kaldırdılar. Biz Sağlık Bakanlığına başvurunca, sanayide kullanılan maskelerden getirdiler. Çok ağırdı. "Bunu kullanmanız gerekiyor" dendi. "Kullanamayız" dedik. Maske kalktı. Mesela deride ufakık bir yara olsa ve o madde girse, daha çok acıyor ve yakıyor. Grev çıkmadan önce ya grev olursa diye, yeni adla bir yer açıldı, 70 işçi alındı. Biz de dava açtık, ama kaybettik.

Neslihan: Sendikalaşırken herkes korkuyordu. Baskılardan, işten çıkarılma korkusu. Bir de insan çok yakın arkadaşlarına bile güvenemiyordu. İlk başta, kimse kimseye üye olduğunu söylemiyordu. Aslında, sendikalı olmanın büyük cesaret olduğunu söylüyorlar. Kadınlar beklemiyorlar. Bir yandan da "sizin yerinizde erkekler olsaydı, bu grev bu kadar uzamazdı. Bayan olduğunuzdan, aile size baktığı için uzadı" diyorlar. Ama çoğumuz ev geçindiriyoruz. Hem kadınlar bir şey istedikten sonra yaparlar. Kadınların fabrikada verdikleri mücadele eve de yansıyor. "Bak işte grevdeyim, evde de grev yaparım" diyorum. Abimin sendikalaşmada büyük rolü oldu. Sonra onu işten attılar. Sırf insanlar korksun, "bakın işten atıyoruz" diyerekten. Dava açtı. İşe iadeyi kazandı. Ama Türkiye'deki kanunlar "ya parasını ver-risin, ya işe alırsın" dediği için pa-rayı vermeyi tercih ettiler. Biz grev çıktığımızda, kalan işçilere "grev kendisi isteğimle katılmıyorum" diyerekten o gün imza attırdılar. Sonradan katılmak isteyenler oldu. Ama katılma hakkı yoktu. Eğer bu grev dışarıda olsaydı, belki bütün halk gelirdi dayanışmaya. Ama

serbest bölgeye giriş çıkışlar izinli olduğu için gelemiyor.

Aysel: Sonuçta herkes sendikalı olsun, tek patron yönetimiyle olmasın. Patron istediği zaman zam versin, istediği zaman şunu yapsın için sendikalaşma şart. Şefler de üstünden korkarak bize baskı yapıyor. İçinden o da istiyor aslında sendika gelmesini. Çünkü o da baskı altında. Dışarıda "valla siz greve kadınlar olarak çıktınız" dediği zaman, koltuklarımız kabarıyor. Hele de kadın olduğumuz için, kadınlar bu konulara fazla girmez gözüyle bakıldığı için. Ben sendika toplantılarında da tek tük kadın görüyorum. Sendikalaşmayı, örgütlenmeyi kadınlar yapamaz gözüyle bakılıyor. Her yerde, sendikalarda bile hâlâ çoğu erkek. Mesela başkanlar hep erkek. Sendika bile olsa erkeklerin üstünlüğü var. Biz böyle bir şeye girince de "aa kadın temsilci!" diyorlar. Şaşıyorlar.

Fatma: Grevde kazanırsak, bu alanda herkese örnek olacak. Kadınlar da işte sendika başkanı olur, yönetimine girer, yani böyle şeylerde kadınlar belki daha aktif olacak. Daha da çoğalacak.

Neslihan: Bu işi başaracağız, git-tiği yere kadar götüreceğiz.

Derya: Maddî ve manevî çok büyük desteğe ihtiyacımız var. Tamam maddî yönden sendika destek olmaya çalışıyor ama, manevî yönden birilerinin bizi düşündüğünü, sahip çıktığını bilmek bize büyük cesaret veriyor.

Fadime: "Bakin işte bu insanlar bizi anlayabiliyor" demek bile, "unutulmadık" demek bile çok güzel. Bir kişinin gelmesi bile, duyarlı insanların olması gerçekten bizim için çok değerli.

Diğer kadınlara ne söylemek istersiniz?

Neslihan: Valla, inandıkları şeyin peşinden gitsinler. Ezilmesinler.

Fatma: Ezdirmesinler kendilerini.

Derya: "A ben bunu yapamam, bu iş olmaz" demeyecek, hep içinde bir inanç olacak yani.

Fadime: Dayanışma olması, kadının kadına sahip çıkması gerekiyor. Nasıl bir elin nesi var, iki elin sesi var; dayanışma olunca istekleriniz yerine gelebiliyor.

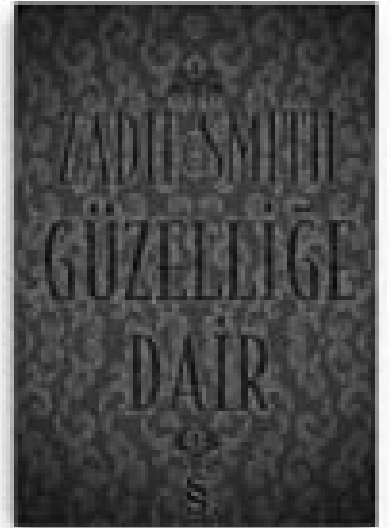
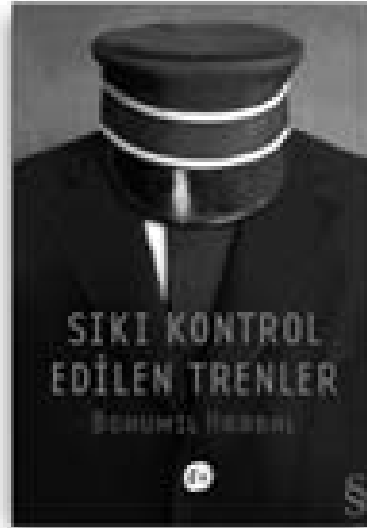
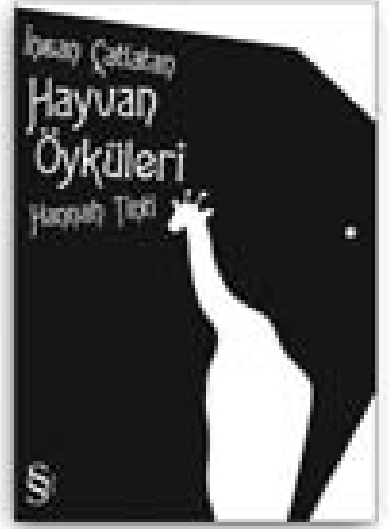
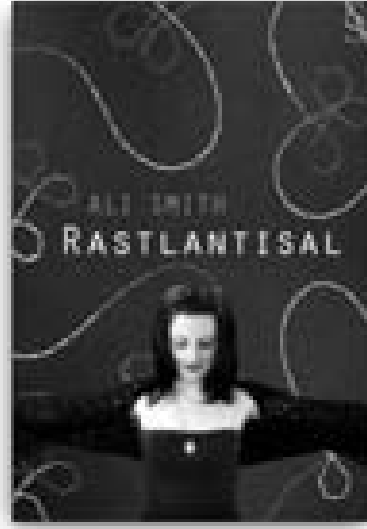
Fatma: İçerideki kadınlar destek verseydi, grevimiz bu kadar uzamayacaktı belki de. Sesimizi duyurmak istiyoruz. Ne kadar çok destek olursa, ne kadar duyulursa gücümüz artacak.

Neslihan: Eğer bu grevi başaramazsak, ailelerimiz, çocuklarımız, bir daha sendikalaşmamış, birlik-telikmiş gibi bir şeye kalkmaz gibi geliyor bana.

Fatma: Yani düşün, Antalya'daki bütün kadınlar, ev kadını olsun, çalışan kadın olsun, bize destek verse, hakkımızı böyle arasak, bence başarız. Böylece örnek oluruz.

Söyleşi: N.Y.

Dünyanın edebiyatı...

Everest'te.

EVEREST YAYINLARI Topkapı Sarayı, No: 10 - 34100 Etiler/Beşiktaş, Tel: 0212 312 34 10 01
Faks: 0212 312 34 10 02 E-posta: iverest@everest.com.tr www.everestpublishing.com

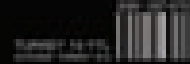
EVEREST

turkish book review

the turkish literature magazine no. 01 july - december 2007

plan b

Aron Aji ile söyleşi ve Bilge Karasu'nun *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı* kitabından bir bölüm, Aron Aji'nin henüz yayımlanmamış çevirisiyle...

Sylvia Plath ve Nilgün Marmara'nın Şiiri Üzerine Bir Analiz

Burgaz Ada'da Bir Hayalperest: Sait Faik

...ve Yaşar Kemal, Ferit Edgü, İlhan Berk, Turgut Cansever, İlber Ortaylı gibi 40'tan fazla yazarın kitaplarının tanıtımı.

plan b

meşrutiyet c. kiblelizade s. tepe han 1/6 şişhane 80050 istanbul tel: (0212) 251 4023 fax: (0212) 251 4024 e-mail: info@planb.com.tr www.planb.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İRAN-IRAK Arap saçı

Irak'ta ölenlerin sayısının 1 milyon 200 bin kişiyi bulduğu açıklanırken Fransa yeni bir aktör olarak oyuna katıldı. Şahinler korosu, şimdi de Irak sorununu çözmenin en iyi yolunun İran'a saldırmak olduğu savını işliyor.

ORB adlı İngiliz araştırma şirketinin, Irak'ta 1700'den fazla denekle yüz yüze görüşerek yaptığı kamuoyu yoklamasına göre, savaşın başladığı 2003'ten beri ölen Iraklıların tahmini sayısı 1.2 milyona ulaştı. Ankete katılan her dört Iraklıdan biri ailesinden birini kaybetmiş. Başkent Bağdat'ta bu olgu "her iki kişiden biri" olarak beliriyor. Bu can kayıplarının yüzde 48'i ateşli silahlarda, yüzde 20'si bombalı saldırılarda, yüzde 9'u da uçakların yaptığı bombardımanlarda verilmiş. Geçen kasımda Johns Hopkins Üniversitesi'nin yayınladığı araştırma, sadece şiddete maruz kalanları değil, açlık, salgın hastalık gibi ölüm gerekçelerini de hesaba katarak ölü sayısının 650 bini geçtiğini saptamıştı. Gerek bu araştırma, gerekse savaş karşıtı örgütler tarafından öne sürülen "1 milyonu geçti" iddiaları, ABD ve Britanya makamları tarafından reddedildi. Alanında saygın bir kurum olan ORB'un anket sonuçları, dünya kamuoyuna yanlış bilgi verdikleri defaten saptanan işgâlcileri yine köşeye sıkıştırdı.

Şöyle ya da böyle, Irak Savaşı'nın yol açtığı can kaybı, 1994'te 800 binden fazla insanın ölümüyle sonuçlanan Ruanda soykırımını geride bıraktı, 70'lerde Kamboçya'da Kızıl Khmerler'in "ölüm tarlaları"nda can verenlerin sayısına (1.7 milyon) yaklaştı. Nihayetinde insan yaşamına dayanan bu rakamları böyle anmak oldukça sevimsiz, ancak bir o kadar da gerekli. Zira, başta Washington Post olmak üzere bütün batı medyası, işgâl süresince çıkan haberleri esas alarak, 75-80 bin dolayında bir tahminle yayınlarına devam ediyor. Sanki Irak'ta olan biten her şeyi biliyorlarmış gibi, sanki en şiddetli çatışmaların yaşandığı Kerbela'ya, Anbar'a giremediklerini söyleyen onlar değilmiş gibi... Pen-

tagon ise medyadaki rakamları bile abartılı buluyor.

IPS, Amerikan işgaline karşı direnişin en yoğun yaşandığı Bağdat'ın Samarra bölgesinde, ABD askerlerinin son birkaç hafta içinde halka karşı işlediği savaş suçlarını dünya kamuoyuna duyurdu. Bunların arasında bir hastanenin bombayla imhası ve yedi çocuklu bir ailenin "yanlışlıkla" katledilmesi yer alıyordu. Ne garip tesadüf ki, bu fiiller işlendiği sırada bir sosyalist doktor, Fransa'nın yeni Dışişleri Bakanı Bernard Kouchner, Irak'la ilişkilerde yeni bir sayfa açmak üzere Bağdat'ta bulunuyordu.

Amerikan işgâline karşı muhalif bir tutum sergileyen Fransa'nın Irak politikasındaki değişim bu ziyaretle birlikte belirginleşti. Elinde çözüme ilişkin hiçbir önerisi bulunmayan Kouchner, ülkedeki kaostan birincil olarak "zayıf Irak hükümetinin sorumlu olduğunu" münasip bir dille beyan etti. Suçu "beceriksiz Iraklılara" atmak isteyen Washington ile ağızbirliği böylece sağlanmış, yeni cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin Amerikan-yanlısı vizyonuna dayanan dış politika nihayet uygulamaya girmişti.

Savaş bölgelerindeki mağdurlara gönüllü sağlık hizmeti götürmeyi amaç edinen Sınır Tanımayan Doktorlar örgütünün kurucularından sosyalist Kouchner, bu göreve dünyaya şirin görünmeye çalışan Sarkozy tarafından özellikle getirilmişti. İktidar, pis işleri temiz yüzlü adamlara yaptırmayı sever. Anlaşılan Kouchner de savaş karşıtı geçmişini ve sosyalist kimliğini bir kenara atmaya karar vermiş. İran konusunda takındığı şahin tavrı bunun göstergesi: "En kötüsüne hazırlıklı olmalıyız, en kötüsü de savaş." Patronu Sarkozy de İran'ın nükleer programını "zamanımızın en büyük krizi" ➤

Siyah hareket sessizliğine son verdi

ABD 1965'te, Alabama'nın Selma kasabasında, Martin Luther King Jr.'ın önderliğinde yapılan ilk yurttaşlık hakları yürüşüne katılanlar, bu sefer torunlarıyla birlikte yürüdü. İrkçi uygulamalarıyla nam salan Louisiana eyaletinin 3 bin nüfuslu kasabası Jena'da, ülkenin dört bir yanından gelen 60 bin gösterici, siyah gençlerin bir okul kavgası yüzünden ağır ceza mahkemesinde yargılanmasını protesto etti. Altı siyah lise öğrencisi, bir beyaz öğrencinin dövüldüğü kavgadan dolayı cinayete teşebbüs ve cinayet amaçlı komplo suçlarından tutuklanmıştı. "Free Jena 6" eylemi, 1 milyon katılımcıyla Washington'da yapılması planlanan ırkçılık karşıtı gösterinin start'ı oldu.

21 Eylül'ün polis devletine karşı!

FİLİPİNLER Toplumsal hareketler, 21 Eylül'de, ülkeye acılı bir tarih bırakan Marcos diktatörlüğünün iktidarı aldığı darbenin 35. yıldönümünde, hâlâ sürmekte olan siyasi baskıları protesto etmek için büyük bir yürüyüş düzenledi. Bush'un "terörle mücadele" kampanyasında Okyanusya'daki en büyük müttefiki olan devlet başkanı Gloria Arroyo'nun çıkardığı anti-terör yasası protestoların odağındaydı. Radikal İslamcı terörü bahane ederek yürütülen polis devleti uygulamaları, esas olarak ülkenin çeşitli adalarında uzun yıllardır bağımsızlık mücadelesi veren Marksist-Leninist gerilla örgütlerini ve onların geniş kitle tabanını hedef alıyor.

Budist rahipler askeri diktatörlüğe başkaldırdı

BURMA Benzin fiyatlarının ikiye katlanmasından sonra yaşanan şiddetli protestoların etkisi geçmeden, Burma yeni bir protesto dalgasıyla sarsıldı. Bu defa budist rahipler, askeri rejime karşı sokağa döktü. Başkent Rangoon'da ülkenin gördüğü en büyük budist gösterisi için biraraya gelen 1500 rahip, dağıttıkları bildiriye, "halk düşmanı" olarak tanımladıkları askeri cunta "Burma toprağından süpürülene kadar" barışçıl protestolarına devam edeceklerini duyurdu. Muhaliflere uyguladığı şiddetten dolayı özür dilemesi için rahipler tarafından hükümete verilen sürenin dolduğu 17 Eylül günü başlayan eylemler zinciri günübirlik devam ediyor.

Maocular çekildi

NEPAL Maocular, monarşiden parlamenter demokrasiye geçiş sürecini yürüten geçici hükümetten çekildi. Nepal Kralı Gyanendra'nın alaşağı edildiği Nisan Devrimi'nde öncü rol oynayan NKP-Maocu, demokratik güçlerle ittifakını silah bırakarak sürdürmüş, devrimin birinci yıldönümünde hükümete katılmıştı. Ancak monarşinin kaldırılması ve seçimlerde nisbi temsil sisteminin benimsenmemesi konusunda hükümetteki diğer yedi partile anlaşamadıkları için bu kararı aldılar. 21 Kasım'da yapılacak kurucu meclis seçimleri de riske girdi. Ülkenin diğer komünist partileri, Maocuları ikna etmeye çalışıyor.

144 sendikacı öldürüldü

ULUSLARARASI Sendikalar Konfederasyonu, sendikal hak ihlallerine yer verilen yıllık raporunda, 2006'da dünyada 144 sendikacının öldürüldüğünü açıkladı. 2005'te 115 olan bu sayının arttığına dikkat çekildi. 78 sendikacının öldürüldüğü Kolombiya, dünyada sendikacılar için en tehlikeli ülke olmaya devam ediyor. Asya'da ise 33 sendikacının öldürüldüğü Filipinler başta geliyor. 138 ülkede sendikaların şiddete maruz kaldığı ya da tutuklandığı saptandı. Raporda Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin yanı sıra Çin, Burma ve Küba'da sendikal faaliyetlerin yasak olduğu ifade edildi.

Chavez arabulucu oldu

KOLOMBİYA Devlet başkanı Alvaro Uribe'nin yardım talebini kabul eden Chavez, FARC gerillalarıyla hükümet arasındaki müzakerelerin arabuluculuğunu üstlendi. FARC'ın elindeki rehinelerle (aralarında politikacılar, subaylar ve üç ABD vatan-daşı bulunuyor) hapisteki 500 kadar gerillaların değişik tokuşuna dayanan anlaşmanın sağlanması barış sürecinin önündeki en büyük pürüzü ortadan kaldıracak. FARC lideri Raul Reyes, Chavez ile 8 Ekim'de, Caracas'ta görüşecek. Bu tarih aynı zamanda efsanevi gerilla lideri Ernesto Che Guevara'nın Bolivya'da yakalanıp öldürülüşünün 40. yıldönümüne denk geliyor.

Kuzey deniz yolu açıldı

AVRUPA Uzak Ajansı (ESA), Kuzey Buz Denizi'ndeki erime sonucu buzulların kapladığı alanın en alt seviyesine indiğini ve Avrupa'dan Büyük Okyanus'a kutup üzerinden kestirme deniz yolunun açıldığını duyurdu. Denizcilik şirketlerinin yıllardır açılmasını umduğu rotanın uydu fotoğraflarını yayımlayan ESA, bölgenin artık "denizciliğe tamamen elverişli olduğunu" açıkladı. Ayrıca, kutupların küresel ısınmaya karşı hassasiyetinin, dünyanın diğer bölgelerinin iki katı olduğu ve bazı bilimcilerin 2040 yılında Kuzey Kutbu'nda hiç buz kalmayacağını tahmin ettiği de kaydedildi. BM'nin tahmini 2070'ti.

► olarak nitelemişti. Sarkozy-Kouchner ikilisinin savaş bezirgânlığına karşı bir açıklama yapma gereği duyan Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu başkanı Muhammed Baradei, "güç kullanmanın belirli kuralları vardır, Irak'taki durumdan ders alınmalıdır" dedi. Baradei, ayrıca İran'daki denetçilerin raporlarına dayanarak halihazırda böyle bir tehlike bulunmadığını bildirdi.

41 yıl önce General de Gaulle'un kararıyla çıkan NATO'ya geri dönmek, Sarkozy hükümetinin gündeminin ön sıralarında yer alıyor. Fransa'nın oyuna girme arzusu, Afganistan'dan sonra Irak'ın da NATO'ya terk edileceğine ilişkin görüşleri kuvvetlendiriyor. Ama Bush yönetimi İran'da NATO'yu kullanmaya pek niyetli görünmüyor. Londra Sunday Times, yakınlarda Pentagon'un İran'daki 1200 hedefe karşı üç gün sürecek ağır bombardıman hareketi hazırlığı içinde olduğunu yazdı. Bu hareket planı, daha önce medyaya sızdığı gibi İran'ın nükleer tesisleriyle sınırlı değil, ülkenin bütün ordusunu imha etmeyi amaçlıyor. Bush son yaptığı konuşmalardan birinde İran'ın "dünyada terörizmi destekleyen ülkelere liderlik ettiğini ve Tahran'ın ölümcül faaliyetlerine karşı koyulması gerektiğini" söyledi. İşin tuhaf yanı, demokratların "savaş karşıtı" başkan adayı Barack Obama da "Tahran'ı durdurmak için bir hava operasyonunun kabul edilebilir" olduğunu düşünüyor. Bush ile prensipte hemfikir yani...

Alexander Cockburn, New Left Review dergisinin son sayısında, ABD'deki savaş karşıtı hareketin, sanki savaş sona ermiş gibi geri çekilmesinin ardındaki tuhafınlık inceliyor. Son kamuoyu yoklamalarına göre Amerikan halkının üçte ikisi savaşa karşı olduğu halde, savaş karşıtı hareketin kabarmak yerine sünmesi, 60'lar ve 70'lerdeki baş hareketinde ve 80'lerde Reagan'ın yürüttüğü Orta Amerika savaşlarına karşı verilen kitlesel mücadelede görülmeyen yeni bir olguyu ortaya koyuyor. Cockburn'a göre, ara seçimlerde Irak Savaşı'nı bitirmek için bastıran demokratlara Kongre'yi veren seçmenin savaş karşıtı hareketle alıp vereceği hiçbir şey yok, tam tersine onun kitle tabanını eritiyor.

Önümüzdeki yıl yapılacak başkanlık seçimleri için ortaya çıkan demokrat adayların (özellikle Ertuğrul Özkök'e "kovboyluk bitti" diyen Hillary Clinton ve Barack Obama) oluşturduğu yeni vizyona kapılan Amerikan kamuoyunun sadece "Irak tarzı işgallere" karşı olduğu ya da "nükleer tehdidi bertaraf etmek için" İran'a yönetilecek bir hi-tech saldırıya hayır demeyeceği düşünülebilir. Bu da fazlasıyla ürkütücü bir başka kabus manzarası...

PAKİSTAN

Tarihin geri dönüşüm kutusu

Benazir Butto alkışlarla yurduna geri dönüyor. Parlamenter demokrasiye geçerken kontrolü kaybetmek istemeyen diktatör Müşerref'in can simidi olacak. Pakistan'ın seçenezsiz siyaseti, bir kez daha tarihi "geri döndürmeye" hazırlanıyor...

BU kez "demokrasiye geçiş" ülke için çok daha zor koşullarda gerçekleşecek. Koltuğunu korumak için bir "oldu bitti" hamlesi uygulayan Pervez Müşerref'in, cumhurbaşkanlığı seçiminin tarihini 6 Ekim olarak açıklamasının hemen ardından, El Kaide usulü bir video ile boy gösteren Usama bin Ladin rejime karşı cihad ilân etti. Afganistan'da NATO'ya stratejik destek veren Müşerref'in baskı rejimi altında giderek büyüyen radikal İslâm, seçenezsizliği tarihsel bir yazgı gibi yaşayan ülkede halkın bir bölümü için "ciddi bir seçenek" haline gelmiş durumda. Siyaseten marjinalleşen Müşerref'in acilen kitle tabanına ihtiyacı var. Bunu sağlayacak tek kişi de Benazir Butto: Müslüman, muhafazakâr, milliyetçi ve neoliberal.

Pakistan'ın eski başbakanlarından Benazir Butto, Dubai'de yaşadığı sürgün hayatına son verip 18 Ekim'de yurduna geri dönüyor. Bu tarih, Pakistan'ın alkışlarla tekrar demokrasiye geçtiği gün olarak kayda geçeceğe benzer. Gerçekte olan ise tarihin ve siyasetin tekrar tekrar geri döndürülmesi...

Tansu ile Benazir Bacı'nın maceraları

Türkiye'de Pakistan'a yönelik yoğun bir sempati vardır. Pakistan'la ilgili bir şeyler duyduğumuzda veya okuduğumuzda bayağı aşına gelir bizlere. Benazir Butto, meselâ, bizim Tansu Çiller'i andırır bir miktardır. İkisi de kendi derin devletlerini kurmaya çalıştılar. Tansu, Ağarlar, Çatılar, Bucaklarla teşrik-i mesaideyken, Benazir de kendi özel ordusunu kurarak bölgedeki aynlıkçı aşiretleri temizlemeye çalışıyordu.

Magazinlere şayan bir dostluk kuran bu iki kadın arasındaki benzerlikler çoğaltılabilir. Meselâ, ikisi de gerektiğinde İslâmcılarla ittifaka girebileceğini gösterdi. Özellikle Ziya Ül Hak'ın son zamanlarında asker vesayetine karşı çıkan demokrat politikacı izlenimi veren Benazir, Afganistan'da Taliban rejimini ilk tanıyan dünya liderlerinden biri oldu. O sıralarda Tansu, Refah Partisi ile koalisyon hükümeti kuruyordu.

Bu benzerlikler yazgılarına da yansdı. Her ikisinin de başı, "gölgede kalan kocaları" üstünde odaklanan yolsuzluk skandalları yüzünden belâya girdi. Diğer taraftan, bu olaylar iki ülkede de halkın hafızasına "kadını kocası yaktı" şeklinde yerleşti. Bu yüzden "kocanın kulağını çekip" gönül rahatlığıyla geri dönmeleri mümkün. Aslında iki ülke arasındaki benzerliklerden söz etmek daha doğru. Askerler belki de sivillerden daha fazla benzeşiyor.

Benazir Butto taraftarları dönüş müjdesini kutluyor

Bir laik diktatörün profili

Pakistan Devlet Başkanı, General Pervez Müşerref, tıpkı 12 Eylül döneminin Kenan Evren'i gibi, iş başına bir darbeye gelmişti. Tek fark, Müşerref'in 1999'daki darbesi "kadife"ydi. Ama daha ilk demecelerinde radikal İslâm'a savaş ilan etmişti. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra, ABD, Afganistan'ın Tora Bora bölgesinde, Pakistan'ın da yardımlarıyla büyük bir askeri hareket düzenleyerek El Kaide ve Taliban kamplarını temizledi. Afganistan'da Taliban rejimi sona ermiş oldu. Bu operasyondan sonra ABD bölgedeki terörle mücadele işlerini Müşerref'e havale etti.

Müşerref'in en çok etkilendiği siyasi lider Mustafa Kemal Atatürk'tü. Bu durumda bizler, zamanında dinci diktatör Ziya Ül Hak'ı sevebildiysek, laikçi Pervez ile müşerref olabildik pekâlâ. "İslâmî aşırıların" mücadelede karalı olan Müşerref, aynı zamanda ülkedeki en büyük siyasal İslâmî koalisyonlarından birine bel bağlamıştı. Hem laik hem müslüman olunabileceğini gösterme gayretindeydi. Kenan Evren'in de 12 Eylül'ü yaparken öne sürdü-

Borneo da tehdit altında

ENDONEZYA Amazonlar kadar büyük olmasa da "dünyanın akciğerleri" kategorisine giren cangıl adası Borneo, biyoyakıtın hışmına uğradı. Atmosfere saldıgı sera gazını azaltmak isteyen AB'nin, 2020'ye kadar biyoyakıtlı taşıt kullanımını en az yüzde 10'a çıkarma kararı, Uzadogu'daki palmiye yağı üretimini tetikledi. Pazar payını artıran Endonezya geçen yıl komşusu Malezya'yı geçerek dünyanın en büyük palmiye yağı üreticisi oldu. Bunun faturası da Borneo adasının Batı Kalimantan bölgesinde ciddi bir cangıl katliamı olarak çıktı. Cangıllar küresel ısınmaya karşı mücadelede yaşamsal önem taşıyor.

Mağdurların tavuk zaferi

KAMERUN Tavuk denince Avrupalılar "sadece göğüs" diyor, onlara öteki parçaları satmak imkânsız. Uluşarı gıda tröstleri artan parçaları düşük fiyatla Afrika'ya pazarlıyor. Bu da öteki küresel kapitalist deneyimler gibi, eşitsiz rekabete maruz kalan yerli üreticinin mağduriyeti demek. Ama neoliberal maya Kamerun'da tutmadı. Çiftçi önderi Bernard Njonga çevresinde etkin bir politik güç oluşturan yerli tavukçular, piyasanın yüzde 70'ini tutan Hollandalı Kühne & Heitz şirketine karşı verdiği savaşı kazandı. Tavuğun geleneksel olarak canlı satıldığı Kamerun'a genetik ürünün girmesini engellediler.

Fijumori yargılanıyor

ŞİLİ Eski Peru devlet başkanı Alberto Fujimori, sürgünde bulunduğu Şili tarafından, insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk suçlarından yargılanmak üzere ülkesine iade edildi. Hakkındaki yedi dava arasında, toplam 25 kişinin öldüğü iki kontrgerilla katliamının yanı sıra 15 milyon doları zimmetine geçirmek ve parlamenterlere rüşvet vermek de bulunuyor. Aynı zamanda Japon vatandaşı olan Fijumori, geçen yıl yapılan başkanlık seçimlerinde aday olmak için lobi faaliyetleri yürütmek üzere Şili'ye gitmiş ve hükümetçe alıkonmuştu. Yüksek Mahkeme'nin kararı birkaç saat içinde uygulandı.

AKP değil CHP kazandı

FAS Seçimlerde birinci parti çıkması beklenen Adalet ve Kalkınma Partisi, parlamentodaki 325 sandalyenin sadece 47'sini kazanabildi. Birinciliği, daha çok bizim CHP'yi andıran iktidar partisi İstiklâl, 52 vekillik kazanarak aldı. İstiklâl ile beş partili koalisyonunda yer alan sosyalistler sandalye kaybederek 36'ya düşerken, çeşitli sol grupların da yer aldığı bağımsızlar bloğu 38 vekil kazandı. Katılım oranının yüzde 37'lerde seyretmesi halkın kral tarafından kontrol edilen siyasetten fazla umutlu olmadığını gösteriyordu. Hüsrana uğrayan AKP, iktidar bloğunun para karşılığında oy satın aldığı iddia etti.

ğü mazeretlerinden biri laikliğin elden gidiyor oluydu. Ama sonraları, çok sevdiği, pek anlaştığı Ziya Ül Hak sayesinde, özellikle taşra konuşmalarında bol bol Kuran-ı Kerim alıntılarını yapmaya başladı. Ankara'da Ziya Ül Hak ile Kenan Evren'in yan yana afişlerini hatırladınız mı? Kenan Evren, Atatürkçü ve laikti. Ne tesadüftür ki, Pervez Müşerref de öyle.

Müşerref'in iktidar paniği

2003 yılına kadar, Müşerref'in işleri yolunda gitti, ama bundan sonra Pakistan merkez üssünde problemler başladı. Müşerref, normalde 2002 yılında seçimlere gitme sözü vermişti. Bu sözünü tutmak yerine Müttehede Meclisi Amel'in (MMA) de desteğini alarak görev süresini uzattırmayı uygun gördü. Ama siyasi etkisini yitirmeye başladı. Sonunda, 1999 darbesi sırasında ana muhalefette olan Benazir Butto'nun kapısını çaldı. Detayları henüz bilinmeyen bu gelişme, "denize düşen yılana sanılır" atasözünün fazlaca andınıyordu; ama küçük bir eklemeyle, "ve sarılacak birkaç yılın varsa en az zararlısını seçer."

Ülkeye parlamenter demokrasiyi getiren tarihsel lider Zülfikâr Ali Butto'nun kızı Benazir Butto'nun babasının yaptığını tekrarlamak üzere geri dönüşü, Pakistan'ın geçmişinde derin yankılar bu-

luyor. Bu yüzden Müşerref ile Butto'nun nasıl bir ikili olacağı çok tartışılan konulardan biri. Butto'nun Müşerref'in devlet içindeki müttefikleriyle çatışmalar yaşamasından korkuluyor. Burada biraz durmak gerekiyor. Çünkü, Müşerref'in devlet içinde ne kadar müttefikinin olabildiği konusu gerçek bir muamma olarak duruyor. Hem ordunun hem de istihbarat teşkilatı ISI'nın içinde aklı Ziya Ül Hak döneminde kalmış çok sayıda subay var. Bu yüzden Müşerref hem MMA'ya hem de Benazir Butto'ya güvenmek durumunda. Anayasa Mahkemesi Başyargıçı Muhammed İftihar Çaudri ile yaşadığı kriz sayesinde de anlaşıldı ki, Müşerref devlet başkanı olduğu ülkenin hukuk adamlarına güvenemez. Çaudri'nin dediği şey aslında gayet basitti: "Aynı zamanda hem Genelkurmay Başkanı hem de Cumhurbaşkanı olamazsın."

Etrafında çok da fazla dostu olmayan Müşerref'in, terörle nasıl mücadele ettiğini anlamak için, 13 Ocak 2006 günü Bajor bölgesinde yaşananlara bakmak yeterli. 11 Eylül'ün üzerinden beş yıl geçmişti ve ABD artık sabırsızlanmaya başlamıştı. El Kaide sözcüsü Eymen Zevahiri, 11 Eylül'ün 2006'daki yıldönümünde artık ABD'nin Irak'ta yenildiğini kabul etmesi gerektiğini söylüyordu. CIA, Zevahiri'nin Bajor'daki sınır köyü Damadola'da ol-

duğuna ilişkin bir istihbarat aldı. CIA'in pilotsuz uçakları, köye ondan fazla füze atarak en az 18 kişiyi öldürdü. Ölenlerin hepsi sivil köylülerdi. Zevahiri köyde yoktu.

Duvarların arkasında gölgeler

Pervez Müşerref tekrar başladığı yere geri dönmüş oldu. ISI'nın merkez binasının hemen yanında yer alan Lâl Mescidi'nde geçen ay yaşanan katliamdan sonra iyice gözden düştü. Dolayısıyla bir yanında Benazir Butto var. Diğer yanda da İslamcılardan oluşan MMA ittifakı. Butto'nun dönüşünün ardından gerçekleşecek genel seçimlerden sonra, büyük ihtimalle dünya kamuoyuna Pakistan'a artık demokrasi geldiği müjdelenecek. Ne yolsuzluk iddialarının bir önemi olacak, ne de bir dönem Keşmir'de Taliban milislerinin kullanıldığının...

Gerçekten de Independent gazetesinin yazmış olduğu gibi, duvarların arkasında, gölgelerin içinde bir şeyler olup bitiyor. Birileri yine fazlaca derinlerdeki çöplüklerden bir şeyleri açığa çıkarmaya, eşelemeye çalışıyor. Kimseler neler olduğunu bilemiyor. Sonra yine birdenbire bombalar, silahlar pathyor. Butto ve Müşerref'in bu sefer neye "geri dönüşeceğini" hâlen anlayabilmiş değiliz.

Balkan Talu

GUATEMALA

Denemeli...

Latin Amerika'daki sol dalgaya Guatemala da katkısını yaptı. Ama bu iktidara gelmeye yetmeyecek gibi görünüyor...

TOPLAM 20 kişinin öldüğü şiddetli çatışmalara sahne olan bir kampanyadan sonra yapılan başkanlık seçimlerinin ilk turunu, toplumsal hareketlerin desteklediği sosyaldemokrat Umudun Ulusal Birliği (UNE) partisinin adayı Alvaro Colom (%28) kazandı. Onu sağıın en güçlü adayı eski general Otto Perez Molina (%23) izledi. İkinci tur, öteki sağ partilerinin desteğini alan Molina'ya daha fazla şans tanıyor. Sağ ve sol oyların aritmetiği yüzde 51-49 gibi bir sonuç veriyor. Bu da 2003 seçimlerindeki sürecin tekrar yaşanacağını gösteriyor. Colom, dört yıl önce de ilk turu alıp ikinci turu burun farkıyla kaybetmişti.

Aslında bu manzara, 30 yılda 200 bin-

İlk turu kaybeden Nobel ödüllü kıızılderili eylemci Rigoberto Menchu (ortada) Colom'u destekliyor

den fazla cana kıymış içsavaşı bitiren barıştan sonra (1996) Guatemala'ya tamamen hâkim olan sağ iktidarların kemikleştirmesini göstergesi. Geçmişte marksist gerillalara karşı ABD destekli bir kirli savaş veren militarist oligarşi, neoliberalizmle kurduğu uyumlu ilişkide evrilerek şu an ülkeyi yöneten iktidar bloğuna dönüştü. Molina'yı aday yapan Vatansaver Parti (PP) bu bloktan ayrılmasına rağmen sola karşı bir sağ cephe oluşturmakta zorlanmıyor. Bush, mayıs ayındaki ziyaretinde, Was-

hington'ın CAFTA (Orta Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) projesine destek veren Guatemala'yı biyoyakıt anlaşmasıyla ihyâ etti. ABD pazarı için büyük ölçekli etanol üretimi, işbirlikçi sermayeyi daha da güçlendirirken, bırakın istihdam yaratmayı daha fazla işsizliğe mal olacak.

Kuzey yarımküredeki en berbat gelir dağılımı profillerinden birini gösteren Guatemala, 13 milyonluk nüfusuyla en kalabalık Orta Amerika ülkesi kimliği taşıyor. Meksika, Ekvador, Peru ve Bolivya ile bir-

likte en çok kıızılderili nüfusun yaşadığı beş ülke arasına giriyor. Günümüzde ulusal burjuvaziye dönüşen İspanyol fatihlere ve hem Pasifik hem Atlantik'e açılan topraklarının stratejik konumundan yararlanan emperyalistlere kaptırdıkları zenginliği geri alamadıkları için tarihsel olarak yoksul kalmış kıızılderili yığınlar yaşıyor burada. Tam da bu yüzden, Guatemala eliti, solu kafesin içinde tutmak için büyük çaba sarfediyor, iktidarı UNE gibi ılımlı bir partiye kaptırmayı bile göze alamıyor.

Gene de 4 Kasım'daki ikinci turdan bu karanlık manzarayı dağıtacak gelişmeler beklenebilir. UNE dağdan inen marksist gerillaların bir kısmının sosyaldemokrasi projesi olduğu kadar, bu tür durumlarda kapsayıcı bir çatı hâline gelebilen bir parti. Colom'un stratejisi, yüzde 60 dolayında seyreden düşük katılımı, özellikle yoksul kıızıderilileri harekete geçirerek kendi lehinde artırmak. 51 ile 49'un yer değiştirmesi, CAFTA üstünden yürüyen neoliberal projede açılmış bir gedik demek. Bu da uğur tutmaya değer...

Dönüm noktası

Tropikal aşure kaynamaya başladı. Topraksızlar, neoliberal hegemonyaya karşı istihdamı esas alan yeni bir tarım reformu projesiyle harekete geçti. Brezilya'nın bütün toplumsal hareketleri istim üstünde...

BREZİLYA'DA siyaset giderek ısınıyor. Sırada bekleyen sosyal reformların vakti yaklaştıkça gerilim artıyor. Ülkenin toplumsal hareketleri büyük bir mobilizasyona hazırlanıyor. Latin Amerika'nın en geniş toplumsal hareketi olarak 1984'den beri faaliyet gösteren Movimento Sem Terra (MST, Topraksız Kırsal İşçiler Hareketi, kısaca Topraksızlar) bu sıcak ortamda beşinci kongresini yaptı. 24 eyaletten gelen binlerce delegenin katıldığı kongrede, örgüt içinde iki yıldır tartışılan Tarım Programı sonuçlandırıldı ve MST'nin Brezilya'ya önerdiği "tarım reformu taslağı" olarak kamuoyuna sunuldu. Programa göre, MST yıllardır savunageldiği toprak reformuna dayalı klasik tarımsal kalkınma modelini terk etti. Lula hükümetinin başlattığı ve şu ana kadar 150 bin aileye istihdam sağlayan toprak reformunun artık yetersiz olduğunu söyleyen Topraksızlar, ülkeyi sefaletle sürükleyen neoliberalizmin tarım politikalarına karşı somut alternatifler getiren yeni bir ajandayı benimsedi. MST'nin öncü lideri ve bir çiftçi enternasyonal hâline gelen La Via Campesina'nın kurucu teorisyeni olduğu kadar bir "sınıf savaşı pratisyeni" olarak da anılan ekonomist João Pedro Stedile ile Rio de Janeiro'da yayınlanan Tribuna da Imprensa gazetesinin yaptığı söyleşiyi aktarıyoruz.

MST'nin savunduğu tarım reformu modelinin tükendiğini açıkladınız. Öyleyse ne yapmalı?

20. yüzyıl boyunca, Latin Amerika'daki çiftçi hareketleri klasik tarım reformu için mücadele verdi. Toprağın yeniden dağılımı ile iç pazarı ve gelir dağılımını güçlendirecek bir ulusal endüstri geliştirme projesinin kombinasyonu olan bir modeldi bu. Çiftçileri yoksulluktan kurtarabilir, daha adil bir kalkınmaya önayak olabilirdi. Kuzey yarımkürenin bütün ülkelerinde tarihsel olarak durum buydu. Ama Brezilya eliti neoliberalizme yapıştı. Uluslararası finans kapitale dayanan bu model tarım reformunu bitirdi. Elit tarafından bitirildi. Biz böyle olsun istemedik. Öte yandan, tarım sorunu çözülmedi; 150 bin ailemiz MST kamplarında ve ülkede 4 milyon topraksız aile daha var. Ancak şu bilinmeli, MST yeni bir tarım reformu için, üretimin yeniden düzenlenmesiyle birarada yürüyen bir toprak demokratikleşmesi için, ulusaşın şirketlerin bugünkü kontrolünden çıkıp iç pazardaki gıdaya öncelik verilmesi için mücadele edecek. Çevreye saygılı yeni bir tarımsal teknolojiyi esas alan, kırsal alanlara kooperatiflerle yapılanmış ziraat endüstrileri götürecek, okul ve eğitim olanakları sunacak bir tarım reformuna ihtiyacımız var.

Brezilya'nın bu yeni tarım modeli nedir?

Ülkenin ihtiyacı küçük ve orta ölçekli kırsal arazileri esas alan yeni bir tarım modelidir. Bunu yapmak için, iş alanları yaratmayı önceliklerin başına koyan yeni bir ulusal kalkınma modeli inşa ederek neoliberalizmi bozguna uğratmamız lazım. İlk adım toprak mülkiyetini demokratikleştirmektir. Bu talep kırsal arazilere büyüklük limiti koyarak sağlanabilir. Bir şirketin, sadece parası var diye, 100 bin veya 1 milyon hektar araziye sahip olması kabul edilemez. Gerçek çiftçiler, kapitalist olanlar bile, 1000 hektar

toprakla dünyanın parasını kazanabileceğini bilir. Üretimin düzenlenmesi, her şeyden önce, iç pazarın ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Avrupa ve ABD tarımsal ürünlerin en geniş pazarı değildir, daha geniş pazar Brezilya'nın kendi yoksuludur. Burada nüfusun yüzde 60'ı yetersiz beslenme sorunu yaşıyor. Başka bir deyişle, tüketmek isteyen 120 milyon Brezilyalı var, ama gelirleri yok. Son zamanlarda ulusaşın şirketler geliyor ve üretimi, pazarlamayı ve fiyatlandırmayı kontrol altına alıyor. Yanlış bu. Gıda üretimi ve işlenmesini kontrol edecek bir alternatif olarak, kırsal kesimde küçük ziraat endüstrileri kurmak, iş ve gelir olanakları yaratmak durumundayız.

Ayrıca, taşrada kimyasal maddelerden arınmış sağlıklı gıda üretmek için ekolojik açıdan doğru teknikler kullanan yeni bir üretim sistemine ihtiyacımız var. Tarımda kullanılan kimyasal maddeler kamu sağlığını olumsuz etkiliyor. Böyle konularla hiçbir ilgisi olmadığı düşünün kentsel nüfus da dahil buna. Ama onlar bu bilgi eksikliğinin bedelini daha sonra hastane faturası olarak ödüyor.

Son olarak, kırsal kesime kamu hizmetlerini götürmek gerekiyor; özellikle formal eğitime ve çiftçi yurttaşları eğitecek bilgi birikimine büyük ihtiyaç var. Eğitimsiz bir çiftçi sadece karşısındaki toprağı görür, onunla neler yapabileceğini bilemez. Brezilya toplumunun ve sınıf savaşının karmaşıklığını da anlayamaz. Kongremizde, Kübalıların "evet yapabiliriz" yöntemine dayanan bir okuma yazma kampanyası başlattık. Bitirenler ilk, orta ve yüksek öğretim düzeylerinde ilerleyebilecek. Bunları tamamlayıcı bir ilke de belirledik: Eğer topraksızlar hareketinde aktivist olmak istiyorsan, bir yandan da okumayı sürdürmen gerekiyor.

MST'nin kamplarını nasıl tanımlamalıyız?

Kamplar, Brezilya toplumunda en düşük ücretli alan ve toprağın onu bir yatırıma çevirenlere veya dış pazar için üretene değil işleyenlere ait olduğuna inanan yoksul kırsal işçiler tarafından kuruluyor. Onlar ürettikleri üründen verdikleri pay karşılığında toprak kiralayan günlük işçiler ve artık kendi topraklarında ekim yapmak istiyorlar. Bunun yanı sıra taşradan büyük kentlerin çevresine sürülmüş ve geri dönmek isteyen çok sayıda yoksul aile var. MST'nin kamplarını hareketi, yaşam koşullarını düzeltebilecek, kendilerine ait bir ev, çalışacak toprak sağlayan, eğitim ve sağlık hizmetlerine kavuşabilecekleri bir alternatif olarak görüyorlar.

MST'yi yeniden politize olmaya ve yeni talepler öne sürmeye iten tarımsal sermayenin taşradaki zaferi midir?

Tarımsal sermayenin veya neoliberalizmin zaferine inanmıyoruz. Halk, Başkan Lula'nın kazandığı iki seçimde de, toprak, servet ve geliri elinde toplayan, daha çok yoksulluk ve işsizlik yaratan, toplumun sorunlarına çözüm getiremeyen bir model olan neoliberalizme karşı oy kullandı.

Tarımsal sermayenin bizi politize ettiği doğru, çünkü toprak reformu için vermekte olduğumuz mücadeleye, neoliberal ekonomik modelin siyasi yenilgisi ve toprağın yeniden dağılımı için gerekli koşulları sağlayıp Brezilya halkının sorunlarını çözecek yeni bir projenin inşası eklendi.

İş yasası reformu tartışılıyor. Sizin bu konudaki pozisyonunuz nedir?

20. yüzyıl boyunca işçilerin verdiği zorlu mücadeleyle kazanılmış tarihsel hakların ellerinden alınmasına karşı duruyoruz. Sendikalar, halk ve öğrenci hareketleriyle birlikte güya sosyal yardım reformlarına karşı büyük bir kampanya başlattık.

Ülkenin ihtiyacı küçük ve orta ölçekli kırsal arazileri

esas alan yeni bir tarım modelidir. Bunu yapmak için, iş alanları yaratmayı önceliklerin başına koyan yeni bir ulusal kalkınma modeli inşa ederek neoliberalizmi bozguna uğratmamız lazım. İlk adım toprak mülkiyetini demokratikleştirmektir.

FOTO KOLAJI: BARBAROS GİRLİTİ

Haklarımızı geri almaya çalışan bütün reformlara karşıyız. Hükümetin, adil bir maaş ve konut güvenliği sağlayan işler yaratacak, böylece tarım reformunu hayata geçirecek bir projeye ihtiyacı var. Yüksek faize ve borçların geri ödenmesine dayanan ekonomik politikalar, işçi sınıfına ve ülkenin bağımsızlığına zarar vermekle kalmayıp bankacıları ve zengin girişimcileri daha da zenginleştiriyor. Bu, sosyal politikalara yönelik her türlü yatırım olasılığını ortadan kaldıran ve eşitsiz bir gelir yoğunlaşması yaratan bir faktör.

Tarım Bakanı eleştirilerinizi geri çeviriyor. Başlıca argümanlarınızı "ortaçağa ait" diye niteliyor. Ne diyorsunuz?

Tarım reformunu gerçekleştirmeye yardımcı olmayan ikincil sorunlarla zaman kaybetmek istemiyoruz. Biz, iç pazara ve ülkenin yoksullarına yönlendirilmiş aile tarımına öncelik veren bu yeni modeli toplumla tartışmak istiyoruz, buna hükümet de dahil tabii. Reform süreci şu anda otoyolların kıyısındaki kamplarda üretim yapan 150 bin ailenin kendilerine tahsis edilen topraklara yerleştirilmesiyle başlamalı. Tarımsal sermayenin sunduğu modelin, topraklarımızı çokuluslu şirketlerin eline bırakan, insanların taşradan göç etmesine yol açan, çevreyi imha eden, genetik olarak modifiye edilmiş bitkilere ve ziraat zehirlerine dayanan bir modelin peşinden gidemeyiz. Asıl mesele şu; Başkan Lula'nın MST'ye ve Brezilya'nın bütün çiftçilerine bir borcu var, çünkü hükümet tarım reformunu çıkarmadı. Tam tersine sermayenin toprak üstündeki yoğunlaşması arttı.

Ülkedeki gelir eşitsizliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Zengin ile yoksul arasındaki eşitsizlik Brezilya eliti'nin geçmişte ve günümüzde yaptığı tercihlerin utanç verici sonucudur. Prof. Marcio Pochmann'ın araştırmalarına göre, 5 bin aile milli gelirin yüzde 40'ını kontrolü altında tutuyor. Toplam nüfusun yüzde 10'unu oluşturan zenginler toplam milli gelirin yüzde 75'ini alırken kalan yüzde 90 gelirin yüzde 25'iyle yetiniyor. 90'ların ortasından beri yürü-

len neoliberal politikalar bu eşitsizliği artırdı. Brezilyalılar, vergileriyle, kamu borçlarının taksidi olarak yılda 75 milyar dolar ödüyor. Bankacılar ve spekülasyoncuların oluşturduğu 20 bin aileye giden bu transfer, Başkan Yardımcısı Alencar tarafından bile saçma bulunuyor. Egemen sınıfların yaptığı tercihler yüzünden klasik tarım reformunu üstlenecek dört tarihsel fırsatı kaçırdık. İlki köleliğin kaldırılması sürecinde, siyah tarım işçilerinin taşrada çalışma talebinin 1850 Toprak Yasası ile engellenmesiydi. Ardından, 1930'lardaki milli endüstri hamlesi sırasında bu fırsat kaçırıldı. 1960'ların başında, Başkan João Goulart'ın tarım reformunu özellikle öne çıkaran taranların etrafında büyük bir kitlesel hareket oluşmuştu. (Bu süreç darbeye sonuçlandı.) Son olarak, "Haklar şimdi!" kampanyası sırasında, Brezilya Demokratik Hareket Partisi'nin (PMDB) ulusal kalkınma projesi tarım reformuna uygun bir iklim yaratmıştı. Bundan sonra da Brezilya eliti ulusal projeden vazgeçti. Ekonomiyi uluslararası finans kapitale tâbi kılan, toplumsal eşitsizliği ve yoksulluğu artıran neoliberalizmi ülkeye dayatmaya başladı.

Taşrada karşılaştığınız şiddetle nasıl mücadele edeceksiniz?

Kırsal işçilere yönelik cinayetlerin sona ermesi, tarım reformunun uygulamaya konmasına ve taşradaki toplumsal hareketlerin şiddete direnme gücüne bağlı, son raporların belirlediği gibi. Ölümler ve bunların sorumlusu büyük toprak sahiplerinin tetikçileriyle birlikte serbestçe dolaşmasını sağlayan cezasızlık, egemen sınıfların Brezilya'nın toplumsal sorunlarına yaklaşımını bir kez daha gösterdi. Onlar sorunları daima şiddet ve ölümlerle "çözmeye" çalıştı.

Yoldaşlarımızın ölümü, toprak mülkiyetinin adaletsiz yapısının ve büyük toprak sahiplerinin gerici mantığının bir sonucudur. Aynı zamanda yurttaşların sorunlarını çözmeyen Brezilya devletinin "anti-sosyal" karakterini de gösterir. Zengini koruyan, halkın hakları söz konusu olunca sıvışan bir Yargı'ya sahibiz. Yasama, köle emeği kullanan çiftçilerin topraklarına tazminatsız el koyulmasına ilişkin bir yasayı on yıldır çıkaramıyor. Yürütme'nin, "toplumsal bir işleve hizmet etmeyen bütün büyük gayrimenkullere el konmalı" diyen anayasayı uygulama cesareti yok.

Lula şimdi tarım reformunun düşmanı mı?

Bizim düşmanlarımız tarımsal sermaye, uluşaşın şirketler, bankalar ve finansal market. Ayrıca Yasama, Yürütme ve Yargı güçlerini de büyük toprak sahiplerini korumak, tarımsal sermayeyi desteklemek ve tarım reformunu engellemekle itham ediyoruz. Hükümetle ilişkilere gelince... Biz halihazırda taslağımızı onlara sunduk. Taşradaki yoksullukla mücadele etmek ve tarım reformunu hayata geçirmek için, hükümetle Brezilya tarımının orta ve uzun vadeli planlarını tartışmak istiyoruz. Özyönetimimizi koruyacağız ve ekonomik politikaları eleştireceğiz. Büyük tarım şirketlerinin ihracat vergilerinden muaf tutulmasına ve kamu bankalarından kredi desteği almasına seyirci kalmayacağız.

Brezilya solunu nasıl görüyorsunuz?

Brezilya solu bir öğrenme sürecinden geçiyor ve toplumsal değişimin, seçilmelerine yardım ettiğimiz dostlarımız olsalar bile, bir başkan, bir parti veya bir hükümetin iradesiyle gerçekleşmeyeceğini idrak ediyor. Ülkenin dönüşümü, Brezilya halkının bir ulusal kalkınma projesinin çevresinde toplanarak eyleme geçmesiyle başlayacaktır. Bu Brezilya toplumunun yapısını değiştirecek bir proje olmalıdır; istihdama dayanan ekonomik büyüme, tarım reformu, eğitime, sağlığa ve diğer kamu hizmetlerine yatırım, gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi gibi meseleleri kapsamalıdır. 80'lerde ülke özel bir dönem yaşadı, kitle hareketi askeri rejime karşı yükselişe geçti ve demokrasiyi başarıyla kurup Brezilya toplumunda derin değişiklikler yarattı. Ama solun kitlesel hareketleri 1989'dan beri bir çekilme yaşıyor. 90'larda bu çekilmeye, neoliberalizmin yol açtığı işsizlik furcasında büyük bir taban kaybına uğrayan sendikaların güç kaybetmesi de eklendi.

Ülkedeki seri skandallar nasıl değerlendiriyorsunuz?

Brezilya devleti tarihsel olarak patrimonyalizmin üstüne inşa edilmiştir. Bu da bürokrasiyle işadamları arasında sıkı bağların olduğu bir yolsuzluk sistemidir. Skandallar yeni değil. Yüzeyselliğin ötesine geçip, senatörler ve milletvekilleri ile işadamları, ihaleciler ve finansal market arasındaki sıkı ilişkilere dayanan bu sapmanın köklerini bulmalıyız. Vale do Rio Doce Corporation'ın 47, Aracruz'un 16, Itau Bankası'nın 27 ve Gerdau Grup'un 27 milletvekilinin bulunduğu bu sistem değişmedikçe demokratik reformlar yapmak bir işe yaramaz. Brezilya demokrasisinin sorunu gazete ve televizyonlarda görünenenden çok daha derin. Evet, bir siyaset reformuna ihtiyacımız var. Ama daha önce, gerçek

katılım ve temsili sağlamak için kurumları ve güçleri insanların hizmetine sunmalıyız. Anayasanın 14. maddesi, halkoylamasını, referandumu ve toplumsal konuları halkla tartışma etmeyi amaçlayan örgütlenmeleri güvence altına alıyor. Buradan yola çıkarak, demokrasiyi savunmak için Barolar Birliği ve Ulusal Piskoposlar Konferansı gibi örgütler ve öteki toplumsal hareketlerle birlikte yeni bir kampanya başlattık.

Avrupa ve ABD tarımsal ürünlerin en geniş pazarı değildir, daha geniş pazar Brezilya'nın kendi yoksuludur. Burada nüfusun yüzde 60'ı yetersiz beslenme sorunu yaşıyor. Başka bir deyişle, tüketmek isteyen 120 milyon Brezilyalı var, ama gelirleri yok.

Tarihsel alternatif

Küresel kapitalizmin mağduru güney ülkelerinin başlattığı isyan, ekonomik eşitsizliği azaltacak yeni arayışları beraberinde getirdi. İstihdama dayalı sosyal refah ekonomisinin filozofu Keynes'in bir zamanlar uluslararası ticaret için önerdiği devrimci fikirler, 21. yüzyılın dünya ekonomisine alternatif oluşturmak üzere yeniden keşfediliyor.

SUSAN GEORGE

Le Monde Diplomatique, Ocak 2007

2001'DE Katar'ın başkentinde yapılan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) bakanlar toplantısında açılan Doha müzakere süreci başarısızlığa uğradı ve sonuçlanamadı. Her ne kadar DTÖ Genel Direktörü Pascal Lamy süreci canlandırmak için umutsuzca çabalasa da, Doha muhalifleri müzakereler boyunca, kötü bir anlaşma yapmaktansa, hiç anlaşmaya varılmamasının daha iyi olduğuna kanaat getirdiler. En başından, 2006'daki sonuçsuz kalan görüşmelere kadar bu raund, dünyanın en büyük tarımsal işletmelerinin kârlarını daha da artırmaya, Güney'in kırılgan ve yeni yeni ortaya çıkan sanayilerini zayıflatmaya, hatta yok etmeye ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (HTGA) yoluyla kamu hizmetlerinin kontrolünün özel sektöre geçmesini sağlamaya yönelikti.

Doha'nın başarısızlığa uğraması 1995'te oluşturulan DTÖ'nün kurucu metnlerinin lağvedildiği anlamına gelmiyor. Tarım Anlaşması, Ticaret Genel Anlaşması (GTTGA) ve sanayi mallarına dair Gümrük Tarifeleri, HTGA ve DTÖ şemsiyesi altındaki yirmi küsur diğer "enstrüman" hâlâ yürürlükte. Ancak, bunların uygulamaları ciddi bir şekilde yavaşlamış durumda. Dolayısıyla, bu duraklamadan, bir tür askıda olma durumundan faydalanabilme fırsatı var önümüzde. Bu dönem yeni bir olasılığa kapı açabilir.

Bu raundun başarısızlığa uğraması karşısında pek çok kişi şu soruyu soruyor: "Doha'nın yerine ne koyabiliriz?" Elbette bu, "kanserin yerine ne koyabiliriz?" diye sormaya benziyor diyebilirsiniz. İçgüdüsel cevap "hiçbir şey" olacaktır. Ancak, uluslararası ticaret söz konusu olduğunda, "hiçbir şey" aklı başında bir cevap sayılmaz. Kanserin olmaması elbette hiç tereddütsüz arzu edilecek bir şeyken, bir uluslararası ticaret rejiminin olmaması, meydana çok daha istilacı ikili, üçlü karşılıklı anlaşmalara bırakır ki, bu da zayıf ülkeler için DTÖ'den daha tehlikeli olur.

Ticarî ilişkilerin geleceğini düzenlemeyi olağan şüphelilere (ulusaşın şirketlerin peşine takılan güçlü devletler) bırakmak yerine, İkinci Dünya Savaşı ertesinde olduğu gibi, uluslararası ilişkilerin yeniden inşasına kalkışmanın zamanı geldi. Savaş sonrasında, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) dahi olumlu karşılanmış, Güney için olduğu gibi, savaşın yıkımına uğramış Kuzey için de oldukça faydalı olmuşlardı; ancak son 25 yıldır bu kuruluşların işlevleri kökten ve dramatik bir biçimde değişti.

Henüz barış sağlanmadan önce, Britanyalı ekonomist John Maynard Keynes dünya ticaretinin kurallarını baştan aşağı yenileyen bir proje ortaya atmıştı. Keynes, International Clearing Union (ICU) adını verdiği uluslararası merkez bankasının desteklediği bir Uluslararası Ticaret Örgütü (UTÖ) kurulmasını öneriyordu. Bu öneriye göre, ICU uluslararası ticarete geçerli olmak üzere "bancor" adında bir dünya parası basacaktı. UTÖ ve ICU hayata geçirilebilmiş olsaydı, nasıl bir dünya olurdu üzerine düşünmek ufuk açıcı olacaktır. Böyle bir girişim hiç şüphesiz, Kuzey ve Güney'in halklarının ihtiyaç-

larına hizmet eden bir ticaret sisteminin geçerli olduğu daha rasyonel bir dünyaya imkân verecekti.

UTÖ ve ICU olsaydı, hiçbir ülke bugün ABD gibi devasa bir ticarî açık (2005 rakamlarıyla 716 milyar dolar) ya da Çin'inki gibi aşırı ticaret fazlası vermeyecekti. Üçüncü dünyanın ezici borçları ve Dünya Bankası ile IMF'nin yapısal uyum programları söz konusu dahi olmayacaktı. Elbette bu plan kapitalizmi ortadan kaldıracak değildi ve kenarından köşesinden düzeltilmesi gerekecekti, ama Keynes'in mefhumunu yeniden canlandırabilirsek, başka bir dünya hakikaten mümkün olabilir.

UTÖ niçin gerçekleştirilemedi?

Getirecek olduğu kuralların ayrıntılarına girmeden önce, UTÖ'nün niçin hayata geçirilmediğine bakmakta fayda var. Genellikle gösterilen gerekçe ABD'nin bu kuruma karşı çıktığıdır. Bu doğru, ama yeterli bir açıklama değil; başka siyasal sebepler de var. ABD ve Britanya savaşın bitmesinden epey önce, UTÖ anlaşmasını müzakere etmeye başladılar; Keynes önerisini 1942'de ortaya atmıştı. Britanyalılar 1944 temmuzunda Bretton Woods konferansında (Keynes'in başkanlığında) bu fikri resmî olarak savundular. Ancak, daha o zamandan, Amerikalılar, büyük sanayicilerinin hislerine tercüman olarak, bu öneriye pek sıcak bakmıyordu. ABD heyetinin baş müzakerecisi Harry Dexter White bu-

William Robert'in tablosunda John Maynard Keynes ve karısı Rus balerin Lydia Lopokova (1932)

nun yerine, Dünya Bankası ve IMF'nin oluşturulmasında ısrarlıydı. (1) Sonuçta, Amerikan Kongresi, "Bretton Woods kuruluşları" diye de anılan bu iki kurumun kurulmasını onayladı. UTÖ bekleyebilirdi.

Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) 1945 yılında doğdu. BM'nin ekonomik bileşeni Ekonomik ve Sosyal Konsey (Economic and Social Council, Ecosoc), ABD ve Britanya'nın savaş sonrasında bir UTÖ kurulması önerilerini incelemeye aldı. 1946'da Ecosoc, ticaret ve istihdam konularını ele almak üzere bir BM konferansı (UN Conference on Trade and Employment) düzenledi. (2)

Bu konferans toplanmadan önce, ABD uluslararası ticarete ikili bir düzenleme uygulamaya başladı. Ticaretin serbestleştirilmesini Washington kadar arzu eden 22 BM ülkesinin katıldığı sınırlı bir toplantı düzenlediler. Bu ülkeler paralel bir forumda

bir araya gelerek, geçici bir düzenleme olarak –ya da en azından o zaman öyle söyleniyordu– GATT'ı (Genel Gümrük ve Ticaret Anlaşması) hazırladılar.

1947'de imzalanan GATT ertesi yıl yürürlüğe girdi. Bütün katılımcılar GATT'ın kalıcı bir örgütlenme olacak olan UTÖ Şartı'nın bir parçası olacağını beklediğinden, GATT çok sınırlı bir kurumsal yapıyla donatıldı. Kısa bir süre sonra, UTÖ Şartı nihayet tamamlandı ve 1948'de Havana Konferansı'nda onaylandı.

Peki ne oldu da UTÖ gerçekleştirilemedi? Kısa sürede siyasal desteğinin önemli bir kısmını kaybetti. 1946'da Keynes vefat etti; UTÖ'nün ateşli savunucularından ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull savaşın sona ermesinden kısa süre önce sağlık nedenleriyle görevinden ayrıldı; Bretton Woods öncesinde hakim olan, "dünyayı yeniden biçimlendirelim" coşkusu kayboldu. Amerikalıların çoğunluğunun ve Kongre'deki temsilcilerinin izolasyonizm yanlısı tutumları da bu doğrultuda etki etti, iş dünyası da bazı açılardan fazla korumacı, bazı açılardan yeterince korumacı olmamakla eleştirdikleri UTÖ'ye karşıydı zaten. ABD'nin Dışişleri ve Hazine bakanlıkları ise Marshall planı ve çeşitli karşılıklı ikili ticarî anlaşmalarla meşguldü. Ve bütün bu sürecin sonunda, zorlu geçeceği aşkâr olan 1948 Amerikan Başkanlık seçimleri vardı ve her iki parti de tartışmalı bir uluslararası anlaşmayla ortalığı karıştırmaktan kaçınıyordu. Daha genel ölçekte, soğuk savaş başlamıştı ve Amerikalı siyasetçilerle bürokratlar için UTÖ'nün aciliyeti ve önemi tâli hale gelmişti.

Kasım 1948'de ikinci kez seçildikten sonra, Başkan Harry Truman, ("Havana Şartı" olarak da adlandırılan) UTÖ Şartı'nı gönülsüzce Kongre'ye sundu, ancak yasama organı bunu oylama zahmetine dahi katlanmadı. Buna karşılık, geçici olacağı söylenen ve pratikte hiçbir kurumsal düzenleme içermeyen GATT kalıcı oldu. Kendi çapında başarılı da oldu: Bu süre içinde gümrük tarifelerini ortalama yüzde 50'lerden yüzde 5'lere düşürdü –pek çok ülkede aşırı yüksek tarifeler zorla yürürlükte tutulurken. GATT ticaretin liberalleştirilmesi doğrultusunda sekiz müzakere raundu düzenledi, bunların sonuncusu Uruguay raundu, daha da ileri ve iddialı bir aşamaya geçerek Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulmasıyla sonuçlandı. Bu ticarî anlaşmaların Keynes'in umut ettiği çerçeveye alâkası yoktu. DTÖ ile bu konseptten daha da uzaklaşıldı.

Havana Şartı

BM ile hiçbir bağı olmayan ve dolayısıyla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) de dahil BM'nin hiçbir yasal enstrümanını tanımayan DTÖ'ye karşılık, UTÖ Şartı, BM'ye referansla başlıyor, çalışma güvencesi, tam istihdam, toplumsal ilerleme ve gelişme öncelikli hedefleri arasında yer alıyor. İkinci bölümünün tamamı işsizliği önleyici tedbirlere ayrılmış. Bu konularda adeta sağrılıksız olan DTÖ'nün aksine, UTÖ adil çalışma normlarının oluşturulması ve ücretlerin iyileştirilmesine vurgu yapıyor; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile işbirliğini zorunlu kılıyor.

Bu arada, uluslararası sendikal hareketin, DTÖ'nün kuruluşunu izleyen altı yıl boyunca bir "toplumsal şart" elde etmeye çalıştığını ve UTÖ'de yeralan prensiplerin fazlasıyla sulandırılmış bir versiyonunun ortaya çıktığını da hatırlatmakta fayda var. Sonuçta, 2001'deki Doha Bakanlar Konferansı'nın ardından sendikalar bu çabayı toptan bıraktı.

UTÖ Şartı teknoloji ve uzmanlık paylaşımını öngörüyordu; yabancı yatırımların "üye devletlerin işlerine karışmanın temeli olarak kullanılmayacağı" belirtiyordu. Yoksul ve güçsüz ülkelerin imarlarını ve gelişmelerini sağlayabilmelerine imkân vermek amacıyla müdahalecilğe ya da koru-

Bir 20. yüzyıl klasiğinden detay: "Modern Endüstri", Diego Rivera, New Workers School için duvar resmi, New York (1933)

macılığa başvurabilecekleri açıkça ifade ediliyordu: "Koruyucu önlemler çerçevesinde yardımlar haklı görülür."

UTÖ Şartı'nın diğer pek çok hükmü temel ürünleri ele alıyor ve küçük üreticilerin gözetilmesini öne çıkarıyordu. Hükümet fonlarının temel ürünlerin fiyatlarını her yıl bir önceki yıla göre stabilize edebileceği belirtiliyor ve dahası "tükenebilir doğal kaynakların korunması" tavsiye ediliyordu. Ürünlerle ve bu ürünleri üreten ülkeler arasındaki görüşmelere ilişkin bu hükümler birlikte ele alındığında, ortaya şaşırtıcı sonuçlar çıkıyor. UTÖ, açıkça beyan etmemekle birlikte, temel ihtiyaç maddeleri ve yerel üretim konusunda OPEC benzeri bir düzenlemeyi –üretici kartellerini– öngörüyordu.

Bu kuralların yarar sağlaması beklenirken, ürün fiyatlarında merhametsiz bir düşüş oldu. BM'nin Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) verilerine göre, 1997-2001 arasında, yıllık ortalama düşüş gıda maddelerinde yüzde 2.6, tropikal meyve ve sebze ürünlerinde yüzde 5.6, yağ tohumu ve yağlarda yüzde 3.5 olarak gerçekleşti. Gıda ve meyve ürünlerinin aksine, küçük üreticilerin harcı olmayan metal üretiminde ise yıllık ortalama düşüş 1.9'da kaldı. Ancak bu oran, üretici ülkelerin gelirlerinde azımsanmayacak bir gerilemeye sebep oldu.

Havana Şartı, sübvansiyon ve kamusal üretim vasıtasıyla ulusal sanayilerin desteklenmesine izin veriyordu. Hatta ulusal sinema sanayileri için bile koruyucu bir kota öngörüyordu. Ülkelerin yerel tarımı ve balıkçılığı korumak için önlemler almasını kabul ediyordu. Doha raundunda en büyük çatışmaların ve görüşmelerin kesilmesinin temel sebebi, tanım ürünleri ihracatının sübvansiyonu konusuydu. UTÖ, dış piyasalara ihraç edilen ürünlerin "yerli tüketicinin ödediği fiyatın altında" satılmasını sağlayan sübvansiyonu yasaklamıştı. Mali sıkıntı içindeki ülkelerin ithalatlarını sınırlandırmasına izin veriyor, ancak bunun ihracatçı firmalar arasında adil bir oranlamayla yapılmasını talep ediyordu.

UTÖ'nün kurumsal düzenlemeleri basit ve demokratikti. UNCAD konferansa davet edilen ülkelerin her biri üye sayılıyordu, müstakbel üyeler de bu yapı tarafından onaylanıyordu. Dünya Bankası ve

IMF'nin aksine her üyenin bir oyu vardı. (Dünya Bankası ve IMF'de, oylar mali katkı oranında ve dolayısıyla ABD önemli kararları bloke edebiliyor.) Yönetim biçimine gelince, UTÖ üyelerinin seçtiği 18 üye yönetim kurulunu oluşturuyordu, bu kurulun 8 üyesi "dünya ticaretinde majör önemi ve payı olan" ülkeleri, geri kalan 10 üye ise farklı bölgeleri ve ekonomi türlerini temsil ediyordu. Kararlar salt çoğunlukla veya bazı durumlarda üçte iki çoğunlukla alınıyordu.

Ticaretin finansmanı

Yeni bir ticaret düzeni kurmak için yapılan bu hamleler, büyük savaşın enkazından kurtulmaya çalışan bir dünyada cereyan ediyordu. ABD'den başka kimsede para yoktu. Marshall Planı'nın onda biri hayırseverlikse, onda dokuzu çıkarılıktı. ABD ve Avrupa arasında ticareti yeniden başlatmanın en münasip yoluydu. Aksi takdirde, ABD tüketebileceğinden daha fazla üretmeye ve ürünlerini kimseye satamama tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Bu şartlarda, herkesin ayaklan üstüne dikilmesi, üretmeye ve ticarete başlaması nasıl gerçekleşebilirdi? Keynes, 1940'ların başında kendi çözümünü formüle etmişti. Savaşın kısmi nedeni, aynı pazarlar için herkesin gırtlak gırtlığa mücadele etmesi olduğuna göre, kimsenin bütün pazarlara egemen olmayacağı ve büyük ticaret kârları biriktiremeyeceği bir düzen kurmak gerekiyordu. Keynes'in çözümü ICU idi: Bütün merkez bankalarının merkez bankası. Bu banka, dünya ticaretinde kullanılacak bir para birimini, "bancor"u basacaktı. Bu sistemde, ihracattan kazanılan bancor'lar, ithalata harcanacaktı. Önemli nokta, bu ikisinin dengede olmasıydı. Yıl sonunda, bir ülkenin ICU'daki hesabı ne artı, ne eksi, "temiz" olacaktı, yani sıfıra yakın bir düzeyde kalacaktı. Her ülkenin para biriminin, bancor'a bağlı sabit, ancak ayarlanabilir bir kuru olacaktı. Keynes'e göre, çok fazla bancor'lu olan ülkeler, tıpkı çok az bancor'lu olan ülkeler gibi, sisteme zararlıydı. Kredi veren ülkeler de, borçlu ülkeler kadar istikrar ve refah için tehlike arz ediyordu.

Peki, ülkeler "neredeyse sıfır" ticaret dengesini tutturmaya ve bunu sürdürmeye nasıl mecbur

bırakılabilirdi? Keynes'in yöntemi dahiyaneydi. ICU, tıpkı sıradan bir bankanın müşterilerine yaptığı gibi, ülkelere bir kredi hesabı açacaktı. Bu hesabın limiti, o ülkenin son beş yıldaki ortalama ticaret değerinin yarısına denk olacaktı. Bu limiti geçen her ülke, ICU'ya aradaki fark kadar faiz ödeyecekti. Borçlu ülkeler verdikleri açığın bedelini ödemek zorunda kalacaklardı, ama asıl yenilik, kredi veren ülkelerin (yani ticaret fazlası olanların) ticaret fazlası için faiz ödemeliydi. Açık ya da fazla ne kadar büyükse, ödenecek faiz de o kadar büyük olacaktı.

Açık veren ülkeler, para birimlerinde devalüasyon yapmak ve ihracaat mallarını ucuzlatıp cazip kılmak zorunda kalacaklardı. Ticaret fazlası olan ülkelerse, para birimlerinde revalüasyon yapmak ve ihracaat mallarını pahalılaştırıp daha az cazip kılmak zorunda kalacaklardı. Ticaret fazlası olan ülkeler, bu fazlayı azaltmadıklarında, ICU söz konusu limiti aşan meblağa el koyacak ve bunu bir rezerv fonuna aktaracaktı. Keynes, bu fonu global bir polis gücü, afetlere yardım ve bütün üye ülkelerin yararına olacak diğer önlemler için kullanılmasını öngörüyordu.

Düzgün bir düzenleme

Keynes'in sistemi düzgün bir düzenlemeydi. Ticaret fazlasına sahip ülkeler, faiz ödemekten ya da limiti aşan gelirlerine el konulmasından kaçınmak isteyecek ve borçlu ülkelere ithalat yapmaya yöneleceklerdi. Açık veren ülkeler de daha fazla ihracaat yaparak denge noktasına yaklaşma imkanı bulabileceklerdi. Sistem herkesin yararına işleyecekti. Ticaret hacmi artacak, dünya daha müreffeh ve barışçıl olacak, az gelişmiş ülkeler kalkınma yatırımları için daha fazla kaynağa sahip olacak, bugünkü gibi borçların katlanarak büyümesi imkansız hale gelecekti.

Bilindiği gibi, Keynes'in sistemi ve savaş sonrası vizyon gerçekleşemedi. Dünya Bankası ve IMF, yapısal uyum programlarıyla facialar yarattı, üçüncü dünyanın borçları ödenemez oldu. Ve şimdi Wall Street, demokratik yollarla işbaşına gelen hükümetlerin politikalarını belirliyor. Brezilya cumhurbaşkanı Lula'nın ve birçok borçlu ülke liderinin durumu bunu kanıtıyor. Dünya ticaret kuralları, DTÖ'nün yoksul üyelerinin aleyhine işlerken zengin ülkeler daha zengin ve daha bencil hale geliyor.

DTÖ ve onun felaket yaratan kuralları yürürlükte oldukça, global adalet hareketi, adil ticaretin gerçekleşmesine nasıl yardımcı olabilir? George Monbiot, ICU'nun kurulmasının gerçekleşmemesi halinde, güney ülkelerinin 26.000 milyar dolarlık borçlarını, dünya finans sistemine karşı bir "nükleer tehdit" olarak kullanabilecekleri kanısında. Güney ülkeleri kendi küçük "temizleme sistemleri"ni kurarak işe başlayabilirler. Belki de Latin Amerika böyle bir planı yürürlüğe sokabilir. Belki de Fransa'da iş başına gelecek yeni bir hükümet bunu gündemine alabilir. Şimdiye kadar çok daha tuhaf şeyler oldu.

Asıl önemlisi şu: Ticaret tekerleğini yeniden keşfetmemize gerek yok. Keynes bunu 60 yıl önce yapmıştı.

1. George Monbiot'nun "Age of Consent"ini okuyana kadar, konuyla ilgilenen herkes gibi ben de Dünya Bankası ve IMF'yi Keynes'in tasarladığını zannediyordum. Monbiot, tarihçi Armand von Dornum'un "Bretton Woods: Birth of A Monetary System" (Bretton Woods: Parasal Bir Sistemin Doğuşu, 1978) adlı çalışmasına atıfta bulunarak, Keynes'in ABD'den birtakım tavizler koparmayı başardığını, ancak IMF'nin ödenemez borçlara sebep olacağını öngördüğünü, fakat neticede ABD'nin önerilerini kabul etmek zorunda kaldığını, zira kurallı bir sistemi kuralızsızlığa tercih ettiğini, ne var ki ortaya çıkan durumdan memnun olmadığını anlatıyor.

2. DTÖ, istihdamla ilgilenmeyi daima reddetmiştir.

NAOMI KLEIN'LA YENİ KİTABI "ŞOK DOKTRİNİ" ÜZERİNE

Sağcı bir sınıf taaruzu

Küresel kapitalizm karşıtı mücadelenin etkili isimlerinden Naomi Klein'in yeni kitabı "The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism" (Şok Doktrini: Felâket Kapitalizmi-nin Yükselişi) epey tartışma yaratacağa benziyor. Neoliberalizme karşı Keynes modelini savunan Klein'a kulak veriyoruz...

Serbest piyasayla demokrasinin el ele yürüdüğünü, bu birlikteliğin özgürlük ve refah getirdiğini ileri süren bir düşünce sistemi var. Sizse, serbest piyasa ideolojisinin dünyanın dört bir yanında egemen olmasının sebebinin insanların piyasayı benimsemeleri olmadığını, bu ideolojinin toplumlara dayatıldığını söylüyorsunuz.

Naomi Klein: Kitabım farklı kapitalizmle- rin arasındaki savaşı, Keynesçilik –yani karma ekonomi– ile köktenci kapitalizm arasındaki savaşı inceliyor. Köktencilik ikti- dar olunca, korporatizmin borusu ötüyor.

Köktenci kapitalizmin nitelikleri ne- ler sizce?

Her türden köktencilüğün niteliklerinden pek farklı değil: Arınma arzusu, mükemmel bir dengeye inanma, karşılaşılan sorunları sapkınlıklar, yozlaşmalar olarak görmek. Bu kökten dincilerden tutun, kökten marksist- lere ve Friedrich Hayek-Milton Friedman li- beralizmine kadar bütün köktencilerin or- tak özellikleri. Hayek ve Friedman kusur- suz, katıksız bir sistem hülyasını paylaşı- yordu. Bu adamlar büyük matematikçi, kurdukları model kağıt üzerinde mükem- mel görünüyor. Ama bence bir sisteme aşık olmak tehlikeli bir şey, çünkü dünya sistemlere sığmıyor. Şiddirmek isteyenler de dünyaya öfkeleniyor.

Biraz Şili'den konuşalım. 1973'te se- çimle iş başına gelen sosyalist Allen- de hükümetine ABD yönetimi taham- mül edemedi.

Kitabımı Kissinger'ın Nixon'a yazdığı bir mektuptan alıntıyla bitiriyorum. O mektup- ta, Kissinger Allende'nin temsil ettiği teh- didin, o dönemde kamuoyuna söyledikle- rinden –Allende'nin SSCB'yle yakınlaştığı, demokrat kisvesinin altında Şili'de totaliter bir sistem kurmak istediği– farklı olduğunu yazıyor. "Asıl tehlike toplumsal demokrasi- nin yayılmasıdır" diyor. Sovyetler elverişli bir hedefti, Stalin'den nefret etmek kolaydı. ABD için asıl tehlike, totaliter komünizmle kapitalizm dışındaki üçüncü yol fikri, yani demokratik sosyalizm fikriydi.

Sovyetler Birliği'nden ziyade demok- ratik sosyalizmden mi korkuyorlardı? Darbelere bakıldığında bu görülüyor. İran'- da Musaddık'ın, Guetamala'da Arbenz'in devrilmesi –bunlar 1950'lerdeki ilk iki CIA darbesiydi... Bu liderler ulusal demokrat çizgideydi, ama SSCB'nin kuklaları olarak gösterildi. O darbeler, sistematik olarak de- mokratik rejimleri ortadan kaldırmayı he- defliyordu, çünkü o rejimler ABD yatırımla- rına tehdit olarak görülüyordu.

Allende'yi deviren Pinochet, ABD yö- netiminden ve Friedman'cı Chicago Okulu'ndan büyük destek aldı. Kitle- sel katliamlar ve çeşitli vahşet biçim- leriyle toplumsal muhalefetin ezilme- sini, Şili'de yeni bir ekonomik düzeni uygulamaya koymayı hedefleyen

Naomi Klein, Meksikalı yönetmen Alfonso Cuarón'la Venedik Film Festivali'nde silahlanmayı protesto eyleminde. (8 Eylül 2007)

programın bir parçası olarak mı görü- yorsunuz?

Şili'yi Chicago Okulu ekonomisinin labora- tuarı haline getirmek, Beverly Hills'de kapi- talizme karşı bir devrim yapmaya kalkış- maktan bir farkı yoktu. Şili, Chicago Oku- lu'nun fikirlerine temelden karşı bir ortam- dı. ABD devlet bursuyla Chicago Üniversi- tes'i'nde eğitilen Şilili ekonomistler ve Pi- nochet, ülkelerini Chicago Okulu'nun labo- ratuarı haline getirdiler. Friedman'ın mani- festosunu yasa yaptılar. Tarihin o noktasın- da, ulusal kalkınma fikrinin arkasında bü- yük bir toplumsal destek vardı. Şiddete başvurmada Şili'yi aksi istikamete sokma- ları mümkün değildi.

Kitabınızda, Çin'i de Şili tarzı bir la- boratuar olarak görüyorsunuz. Baskı- cı bir devlet ve şeffaf olmayan bir ekonomi var. Ama, bunlara rağmen özgürlükler ve hayat standardında görmezden gelinemeyecek iyileşme- ler de söz konusu.

Çinliler aynı kanıda değil. Çin'de, kendile- rine "yeni sol" diyen bir entelektüel ekol var, onlar partiyi eleştiriyor. Hükümet ve parti de, kırsalda ve kentlerde büyüyen eşitsizlikten büyük kaygı duyuyor. Hiper zenginler ve hiper yoksullar yan yana yaşı- yor. Buna çare olarak, yeni bir bölüşüm modeli geliştiriliyor, ki bu Chicago Okulu modelinden farklı bir şey. Kırsala yeni yatırımlar yapıyorlar, dokuz yıllık temel eğitimi ücretsiz hale getiriyorlar. Geçtiğimiz yıl, Çin'de 87.000 protesto gösterisi oldu. Bu inanılmaz bir istatistik. Dolayısıyla, Çin'de gidişattan memnun olmayan kitleler var. Aynı zamanda, Çin yeni teknolojilerin sıra-

Kitabımı Kissinger'ın Nixon'a yazdığı bir mektuptan alıntıyla bitiriyorum. O mektupta, Kissinger "Asıl tehlike toplumsal demokrasinin yayılmasıdır" diyor.

ABD için asıl tehlike, totaliter komünizmle kapitalizm dışındaki üçüncü yol fikri, yani demokratik sosyalizm fikriydi.

dışı kullanımı açısından bir laboratuar olma yolunda. İnsanlar, Mao döneminde müm- kün olmayacak bir gözetlenme-denetlenme altındalar. New York Times'da, Shenzen –ihracat odaklı üretim modelinin başkenti olan liman kenti– hakkında bir makale oku- dum. İnanılmaz bir Mobese şebekesi var, 200 bin adet. Ve polis GPS'lerle (Küresel Yer Belirleme Sistemi) teçhizatlandırılmış durumda. Bayağı bilimkurgu vaziyetleri söz konusu. Bu olağandışı gözetlenme-denet- lenme düzeyi, varlığını Microsoft'la yapılan işbirliğine borçlu. 1989'da, büyük teleko- münikasyon şirketleri, televizyonun –uydu kanallarının– Çin'e özgürlük ve demokrasi getireceğini iddia ediyordu. Aynı şirketlerin marifetiyle iletişim araçları hiper gözetlen- me-denetlenme araçları haline geldi. Dola- yısıyla Çin'de olup bitenlere pek vakıf ol- madığımı düşünüyorum. Çin bize şunu gösteriyor: Kapitalizmle, serbest piyasayla özgürlük arasında doğal bir korelasyon yok. Oradaki sistem korporatizm. Ama bu Çin'e özgü bir sistem değil. Rusya'da da, ABD'de de, Pinochet Şili'sinde de olan şey. Hepsinin ortak özelliği, müdahaleci devlet- ler olması. Ekonomiye şirketler lehine, işçi- ler aleyhine müdahale ediyorlar.

ABD'yi nasıl görüyorsunuz?

Gördüğüm, Friedman'cılığın New Deal'e (Yeni Anlaşma) karşı yürüttüğü siyasî kam- panya. Friedman, tarihin 1930'larda yanlış istikamete girdiğini yazmıştı. 1929 krizinden sonra bir konsensüs oluşmuştu: "Piya- sayı kendi haline bırakmak vahşi sonuçlar doğuruyor." Ve New Deal'le birlikte başka bir kapitalizm, bölüşümü yeniden düzenle- yen bir kapitalizm benimsenmişti. Bunun sebebi insanların iyilikseverliği değildi. Ko- münizmle kapitalizm arasında bir fikir sa- vaşı vardı. Kapitalist modele sosyalist un- surlar şırınga edildi ve böylece radikal bir sosyalist versiyonun daha az cazip kılınma- sı sağlanmaya çalışıldı. Bunları ben söyle- miyorum, Roosvelt ve Keynes'ten alıntı ya- pıyorum. New Deal modelinin uygulandığı dönem, ekonomik büyümenin en hızlı ol- duğu dönemdi. Bölüşüm daha adil. O dö- nemde orta sınıf gerçekten kalkındı, yalnız ABD'de değil, Şili ve Arjantin gibi ülkeler- de de. Sonra bir sınıf taaruzu başlatıldı, sağcı bir sınıf taaruzu.

Ne zaman oldu bu?

ABD'de Reagan yönetimiyle başladı. Ve bu büyük ölçüde Wall Street tarafından finan- se edildi. Keynesçiliğe karşı başlatılan bu karşı devrimin sebebi, ABD elitlerinin Amerikalı işçilerle refahi paylaşmak iste- memeleriydi. 1980'de büyük şirketlerin ge- nel müdürleriyle işçiler arasındaki gelir far- kı 43'e 1'di. Şimdi 422'ye 1.

Ama karşı devrimin çok başarılı oldu- ğu da söylenemez. ABD hâlâ karma ekonomi. Sağlık harcamalarına ve ka- mu harcamalarının GSMH'ya oranına baktığınızda, rakamların karşı devri- min başladığı tarihtekinden daha iyi olduğu görülüyor.

Ama sözünü ettiğiniz harcamalar halka git- miyor ki. Sağlık harcamaları HMO'ya (Bir nevi özelleştirilmiş SSK) gidiyor. Forbes'in en başarılı şirketler listesinde yedinci sıra- daki HMO, Irak'tan dönen askerlerin trav- ma tedavileriyle zenginleşti. Çünkü, Rums- feld askerlere verilen sağlık hizmetlerini özelleştirdi. Bush yönetimi, felaket kapita- listleridir! Çünkü felâketlerden doğrudan

nemalanıyorlar. Karşı devrim başarılı olmuştur, eşitsizliği katlamıştır. İşçilerin durumu New Deal öncesinden daha kötü.

Hayır, işçi sınıfının durumu New Deal öncesinden daha iyi.

ABD'deki asgari ücret yoksulluk sınırının yanına bile yaklaşmıyor.

Ücretlerin yeterli olduğunu söylemiyorum. Ama kişi başına düşen milli gelire baktığımızda, işçi sınıfının durumu daha iyi.

Toplamlar yanıltıcıdır, çünkü mesele eşitsizliktir. Milli geliri toplayıp kişi başına böldüğümüzde, son 30 yılda büyüyen uçurumun üstünü örtmüş oluruz.

Clinton yönetimiyle Bush yönetimi arasında bir fark görüyor musunuz?

Bush yönetiminin çok özgün bir çıplaklığı var. Clinton yönetimi, şimdiki politikayı geliştirmek için elinden geleni ardına koymadı. Devletin kollarını kestiler ve geriye sadece temel çekirdek kaldı. Bush yönetimi de o çekirdeği temizledi ve devleti boş bir kabuk haline getirdi. Orduyu özelleştirip Blackwater şirketine verdiler. Orada burada birbiri ardına çöken köprüler durumun özeti. Devlet acz içinde. Bu kitabı, tarihimizi birazcık daha iyi bilmemiz gerektiğini düşündüğüm için yazdım. Daha da fazla felâket var önümüzde. Bütün veriler daha fazla doğal afete ve terörist saldırıya hedef olacağımızı gösteriyor. Bunu söylemek hoşuma gitmiyor, ama çok edici bir zamanda yaşıyoruz. Bu kitabı insanları şoklara daha dayanıklı kılmak için yazdım. Tarihimizi bildiğimizde istismara daha az açık olacağımızı düşünüyorum.

Kapitalizmin belliri ülkelerde başarılı olduğunu kabul etmiyor musunuz? Son 10 ya da 20 yılın dünya nüfusuna baktığımızda, geçmişe kıyasla çok daha az sayıda insanın aşırı yoksulluk içinde yaşadığı görülüyor.

Size katılmıyorum. O istatistiklerin büyük bölümü Çin ve Hindistan gibi hızla kentleşen ülkelere dair. Günde bir doların, kendi yiyeceğini ürettiğin, suya eriştiğin bir çiftlikte yaşıyorsan başka bir değeri var, Delhi'de bir gece-konduda yaşıyorsan başka bir değeri var. Elbette kapitalizmin önemli başarıları oldu. Siz de, ben de bu başarılardan yararlanıyoruz. Bizler, piyasa sisteminin nimetlerinden yararlanmamızın koşulunun başka insanların da aynı imkanlara kavuşmasını sağlayacak köprülerin berhava edilmesi olduğuna inandırıyoruz. Ve eğitim harçlarını 1990'lar boyunca üçe katlayarak, sağlık hizmetlerini özelleştirerek sınıflar arasındaki köprüleri atıyoruz. Çok vahşi bir ekonomi hukukumuz var.

Sağlık hizmetleri özelleştirilmedi!

Ama gündemde. Ve epey erozyona uğradı.

Zenginlik daha iyi bölüşülse, piyasa ekonomisine itirazınız olmayacak mı?

Kesinlikle.

Siyasi tavrınızı anlamaya çalışıyorum, ama anlamıyorum.

Sanırım radikal solcuların birçoğu, kitabımın ne denli Keynesçi olduğunu görüp hayal kırıklığına uğrayacak.

Siz karma ekonomi yanlısı bir Keynesçi misiniz? Ben sadece realistim.

ABD'de Reagan yönetimiyle sağcı bir sınıf taaruzu başlatıldı.

Ve büyük ölçüde Wall Street tarafından finanse edildi.

Keynesçiliğe karşı başlatılan karşı devrimin sebebi, ABD elitlerinin

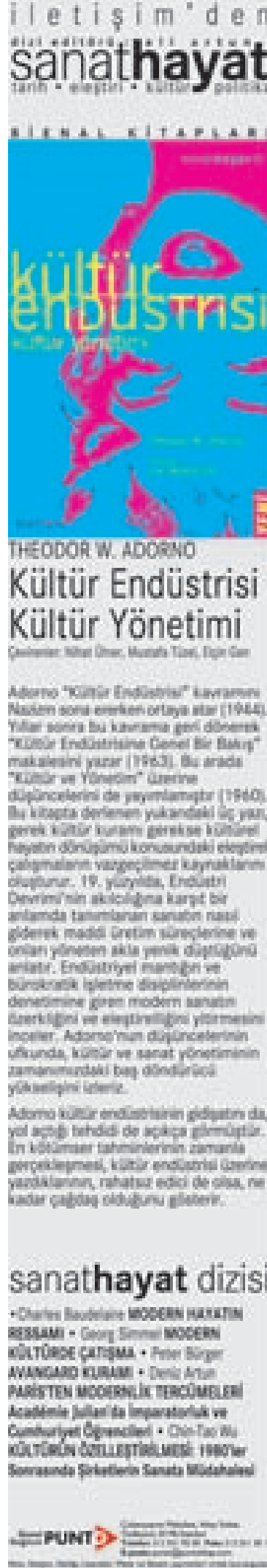
Amerikalı işçilerle refahı paylaşmak istememeleriydi.

1980'de büyük şirketlerin genel müdürleriyle

işçiler arasındaki gelir farkı

43'e 1'di.

Şimdi 422'ye 1.

Çeviren: Yücel Gökçtürk

FESTUS OKEY CİNAYETİ VE ÖTESİ

Açıkça teneffüs edilen ırkçılık

20 Ağustos akşamı uyuşturucu madde taşıdığı iddiasıyla Beyoğlu Emniyeti'nde gözaltına alınan Nijeryalı Festus Okey polis kurşununa kurban gitti. Yaklaşık bir ay sonra da Polonyalı Dariusz Witek'in göçmen misafirhanesinde canına kıydığı haberi geldi. Yeni polis yasasıyla resmi şiddetin dozu tırmanırken, toplumdaki en korunmasız topluluk mültecilerin hakları da gündeme geldi... Sığınmacı ve göçmenlere destek olan Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Oktay Durukan ve Özlem Dalkıran'dan meselenin yerel ve evrensel boyutlarını dinliyoruz...

Festus Okey hakkında elinizde ne gibi bilgiler var?

Oktay Durukan: Festus Okey, şubat 2007'de Türkiye'de izinsiz olarak bulunmaktan gözaltına alınmış ve Kumkapı'daki yabancılar misafirhanesine konmuş. Orada kendisi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) ulaşmış ve "zulüm korkusu taşıdığını, ülkesine geri dönmekten korktuğunu ve Türkiye'den sığınma talebinde bulunmak istediğini" ifade etmiş. Yabancılar, özellikle gözaltında böyle bir sığınma talebinde bulunduğunda, beş-altı aya kadar varan bekleme süreleri yaşıyorlar.

Başvuru ve bekleme süresi bu insanların hayatında görece bir ferahlama yaratıyor mu?

Adı misafirhane olan, esasen gözaltı merkezlerinde tutulmaya devam ediliyorlar. Nezaret-hanede insanlar üç-beş gün kalır. Buraya 300 kişi koyduğunuz, ortalama altı ay tuttuğunuz düşünün. Beslenme sorun, temizlik sorun, inanılmaz bir izolasyon var, aileleriyle, arkadaşlarıyla konuşamıyorlar. Hasta olduklarında ciddi sağlık sorunları yaşıyorlar, tıbbi yardıma, hukuki yardıma erişimleri sorun. Bizim genel olarak yabancıların gözaltında bulunduğu bu mekânların koşulları, uygulamaları ve özellikle de sığınma prosedürüne erişimlerine dair bir takibimiz var. Tablo iç açıcı değil. Özellikle sığınma talebinde bulunmak isteyenlerin talepleri sistematik olarak geri çevriliyor. Festus Okey bize o süreçte ulaştı. BMMYK'nın ve ofisimizin yürüttüğü ortak gayretler sonucunda, aylar sonra, ağustosta serbest bırakıldı. Nasıl serbest bırakıldığı da çok önemli. İstanbul Yabancı Şube yetkilileri kendisine yazılı bir tebliğle, "sen Mersin'e git; Türkiye'ye Mersin'den giriş yapmışsın, oradan resmen sığınma talebinde bulun" diyorlar. Yani Festus Okey'in sığınma talebi

Yetkililer Festus Okey'e yazılı bir tebliğle, "Türkiye'ye Mersin'den giriş yapmışsın, oradan resmen sığınma talebinde bulun" diyorlar. Festus Okey İstanbul'a da, 15 günlüğüne resmî izin alarak gelmiş; bazı eşyalarını alıp Mersin'e dönecekti. O gece İstanbul'daki son günüyümüş. Devletten resmen sığınma talebinde bulunmuş, ama yine de bir devlet yetkilisi tarafından öldürülüyor.

BMMYK'yla İçişleri Bakanlığı arasında resmî bir yazışmanın konusu oluyor.

Özlem Dalkıran: İstanbul'a da, 15 günlüğüne resmî izin alarak gelmiş; bazı eşyalarını alıp tekrar Mersin'e geri dönecekti ve o gece İstanbul'daki son günüyümüş.

Durukan: Festus'un haberini veren Moritanya'lı bir sığınmacıydı. Sonra biz kendi temaslarımızla Nijerya cemaatinden insanlarla konuştuk. Önce ne olduğunu anlamaya çalıştık. Sonra müdahil olmamızı gerektirecek kadar ciddi bir iş olduğuna karar verdik.

İltica başvuru süreci Türkiye'de nasıl işliyor?

Durukan: Türkiye'de iltica/sığınma sisteminin çalışması oldukça karışık. Türkiye, devletlerin mültecileri korumasıyla ilgili taahhütlerini belirleyen, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne bir coğrafi sınırlamayla imza atmış. Bu, o anlaşmayı imzalayan devletlere tanınan bir imkân. Türkiye de bunu kullanmış. Bunun anlamı, Türkiye devleti, Avrupa ülkelerinden gelen kişilere iltica koruması sağlamayı taahhüt etmiş durumda, ama eğer Avrupa dışından geliyorsa mülteciler, onlarla ilgili 1951 sözleşmesinden gelen uluslararası koruma yükümlülüklerini kabul etmiyor. Bugün Türkiye'ye kimler geliyor? İranlılar, Iraklılar ve sayıları giderek artan ölçüde Afrikalılar, Avrupalı olmayanlar... Türkiye de diyor ki, "iltica, koruma talebinde olan kişiler buyursunlar, BMMYK'nın Ankara'daki ofisine başvursunlar ve BMMYK onların mültecilik iddiasını mesnetli bulursa, yine BMMYK'nın aracılığıyla üçüncü bir ülkeye yerleştirilebilirler." Ama şunu da diyor: "BMMYK haklarında karar verene kadar, ülkeyi mülteci olarak terkedinceye kadar Türkiye'de yasal olarak kalabilmeleri için bir taraftan da Türk makamlarına ikinci bir başvuru yapsınlar." Bunun adı da geçici sığınma başvurusu. Ülkeye ister ya-

sal yollarla, ister yasal olmayan yollarla girmiş olsunlar, Türkiye'de geçici sığınma başvurusu yapma hakları var. Ama bu, geçici sığınma rejiminin çalışmayan bir sürü tarafı var. Mersin hikâyesi de şöyle: Türkiye devleti diyor ki, buyursunlar yapsınlar başvurusu, ama kimse İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde kalmayın, başvurularını benim tayin edeceğim iç şehirlerden birine gidip yapsın ve BMMYK haklarında karar verene kadar da orada ikâmet etsinler. Resmen, kağıt üzerinde bir çalışma hakkı var; bulabiliyorsan bir iş bul, çalış, hasta olursan doktora git, bunun ücretini sen karşıla. Bunun istisnası, va-

lililer altındaki sosyal yardımlaşma vakıflarına muğlak bir görev verilmiş, imkânlar ölçüsünde yardım edilsin deniyor. Bir sürü kentte bu destek sisteminin çalışmadığını biliyoruz. Türkiye'nin sığınma rejimine göre, ülkeye yasal olmayan yollardan girmiş olanların ilk başvurularını girdikleri ilk ilden yapmaları gerekiyor. Festus Okey'i Mersin'e yönlendirmelerinin sebebi de buydu.

Dalkıran: Muhtemelen Festus Okey de Mersin'de barınmayacaktı, başka bir ile göndereceklerdi. 27 il olduğu söyleniyor, ama

Mersin o uydı kentler arasında değil henüz. Mersin'e bu statünün verileceği söyleniyor.

Durukan: Festus Okey bir sığınmacıydı. Ofimizin davaya müdahil olma arzusu da buradan kaynaklanıyor. Devletten resmen sığınma talebinde bulunmuş, ama yine de bir devlet yetkilisi tarafından öldürülüyor.

Helsinki Yurttaşlar Derneği'yle sığınmacılar nasıl iletişime geçiyor?

Durukan: 2003'ten beri Türkiye'de olup da mültecilik başvurusu yapmak isteyenlere ücretsiz hukuki yardım sağlıyoruz. Enformel bir şekilde başladık, ama 2004'ten beri Mülteci Destek Programı (MDP) adı altında bir hukukî yardım projesi yürütüyoruz. Bu dönem içinde mülteci gruplarıyla kurduğumuz bir güven ilişkisi var. İstanbul'da böyle bir ofis olduğunu, kapısının her zaman açık olduğunu, gizlilik ilkesi çerçevesinde iyi niyetle destek vermeye çalışıldığını biliyorlar. Festus'un da bize ulaşması bu şekilde oldu. Bizi gözaltına alındıkları yerlerden sürekli anyorlar. Sadece İstanbul'dan değil, Edirne'den, Kırklareli'nden, İzmir'den sürekli telefonlar alıyoruz.

En çok ne tür şikâyetlerle kapınızı çalıyorlar?

Dalkıran: İstanbul'da, özellikle de Tarlabaşı bölgesinde yaşayan Afrika kökenli yabancılar ev baskınlarına, sokakta polisin kötü muamelesine maruz kalıyor. Yabancılar Şubesi'nden değil, asayişten gelen bir baskı var. Son olay doruk noktası oldu. Biz de bir açmaz yaşıyoruz, çünkü şikâyetler var, ama bunları ancak birer iddia olarak değerlendirebiliyoruz. Çünkü soruşturma açılması için bu insanların ifade vermesi gerekiyor, kimse de ifade vermek istemiyor. Son dönemde Beyoğlu Emniyeti'nde ayyuka çıkan kötü muamele uygulamaları birbirinin üzerine oturunca, yetkililerin Festus Okey olayının üzerine gitmekten başka çaresi kalmadı.

Büyük illere göçmenleri sokmama politikasından bahsettiniz. İstanbul'daki Afrikalıların hepsi kaçak mı?

Durukan: İstanbul'dakileri büyük ölçüde "düzensiz göçmen" ya da "transit göçmen" olarak tanımlamak daha doğru. Düzensiz göçmen ya da kaçak tabir edilen Afrikalılar için minimal korunma da söz konusu değil. Festus olayından sonra bize gelen Nijeryalılardan biri şöyle dedi: "Senin evine hırsız girse, polis gelir, sonra da hırsız yakalamaya gider. Ama benim evime hırsız girince polis beni yakalıyor, hırsızla ilgilenmiyor."

Emniyetin Festus Okey'le ilgili açıklamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Durukan: Üzerinden çıktığı söylenen o kimlikler Emniyet'in web sitesine kondu. Photoshop'la hazırlandığı belli bir İspanyol kimliği, bir de Somali kimliği görünüyor. Bu bir sır değil. Bu insanlar sığınma başvurusunda bulundukları zaman da bunu açıkça ifade ediyorlar. Devletin size zulüm ediyorsa, bir takibat altındaysanız, ülkenizi pasaportla, vizeyle terketmiyorsunuz zaten. Bugün mülteci durumunda olan insanlar zaten illegal bir şekilde ülkelerini terketmenin yollarını buluyorlar. Geçtikleri, geldikleri ülkelerde de otoritelerle sorun yaşamamak için geçerli olmayan bir takım belgeler edindikleri biliniyor. Ama 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne baktığınız zaman, bir mülteciyi, sığınma talebinde bulunan bir kişiyi, sırf geçerli bir seyahat belgesi olmadığı için geri çeviremezsiniz. Yani bu durum, kişinin sığınma, iltica korunmasından yararlanma hakkına halel getirmiyor. Somali kimliği ilginç; birçok Afrikalı'nın üzerinden buna benzer uydurma belgeler çıkabilir. Somali, bugün hem pratik olarak hem de uluslararası insan hakları yükümlülüklerinden dolayı kimse'nin sınırdışı edilemediği, gönderilemediği bir ülke. Dolayısıyla, polis tarafından gözaltına alınan kaçak durumundaki Afrikalılar rutin olarak Somalili olduklarını söylüyor. Festus Okey'in sığınma talebi olmamış olsaydı dahi, uluslararası hukuk düzeninde tanımlanmış temel insan hakları güvenceleri var. Türkiye'nin de taahhüt ettiği standartlar bunlar. Örneğin bir kişi en ağır suç işlemiş olsun, bu suçtan dolayı uyruğunu taşıdığı ülke, sizden bu kişinin geri gönderilmesini talep etmiş olsun, o ülkede işkence görme riski varsa, o kişiyi geri gönderemezsiniz. Bugün Türkiye'nin de parçasının bulunduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi koruma rejiminin üçüncü maddesi bunu gerektirir.

Dalkıran: İstanbul valisi Muammer Güler'in yaptığı açıklama korkunçtu: "Zaten üstünden sahte kimlik çıktı, uyuşturucu da çıktı." Bir insanın üzerinden uyuşturucu da çıkmış olabilir, sahte kimlik de. O başka adli bir mesele. Bu, o insanın bir devlet binasında öldürülmesinin haklı sebebi olamaz, ayrıca bu davayla da bir ilişkisi yok. İstatistiklere bakalım, Türkiye'de yakalanan büyük uyuşturucu tacirlerinin yüzde kaç kaç yabancı? Elbette buradaki yabancılar arasında uyuşturucu satan, adı suçlara bulaşan insanlar vardır, ama uyuşturucu ticareti Afrikalılara mahsus bir iş değil.

Afrikalılar çok homojen bir topluluğa gibi algılanıyor değil mi?

Dalkıran: Tabii, nasıl bütün Kürtler PKK'lıdır, bütün Afrikalılar da uyuşturucu satıcısıdır. Bu basmakalıplaştırma işi çok basit.

Durukan: Bu tür açıklamalar, mülteci-sığınmacı kategorisinin toplumdaki sınırlı meşruiyetini aşındırmaya yönelik. Zaten kamuoyunda kâfi derecede varolan bir önyargıyı birazcık daha kaşıyıp işin içini boşaltmaktadır bu. Bir taraftan sığınmacılara destek çalışma-

İstanbul valisi Muammer Güler'in yaptığı açıklama da korkunçtu: "Zaten üstünden sahte kimlik çıktı, uyuşturucu da çıktı."
Bir insanın üzerinden uyuşturucu da çıkmış olabilir sahte kimlik de. O başka adli bir mesele.
Bu, o insanın bir devlet binasında öldürülmesinin haklı sebebi olamaz.

sı yürütürken, diğer yandan da işin ideoloji tarafında da kavramlara ve tartışmaya sahip çıkmaya çalışıyoruz. Anaakım medyanın sansasyon merakı ve üstüne valilik ve emniyetten gelen açıklamalar Tarlabası'nda, Kumkapı'da göçmenlerle beraber yaşayan insanların bakışını hemen değiştiriyor. Empati düşmeye başlıyor. Medyanın hak haberciliği meselesini tekrar düşünmesi gerekiyor.

Durukan: Açıkça teneffüs edilen bir ırkçılık var. Türkiye'de ırkçılık meselesi Güney Afrika'da, Amerika'da beyazların siyahlara yaptığı, uzaklarda olan bir şeymiş gibi görülüyor. Filmelerde gördüğümüz bir olaymış gibi düşünülüyor. Halbuki siyah insanlar buraya geldiği zaman bir turnusol kağıdı gibi, ırkçılık var mı, yok mu, görüyoruz. Ama bundan da öte, ten renginden başka, vatandaşın vatandaş yaptığı çok ciddi bir ırkçılık var. Bugün Kürtler de ciddi bir ırkçılığın muhatabı.

Dalkıran: Bizim için dava kapanmadı. Festus Okey morgta özellikle tutuluyor. Nijeryalılar talebi bu. İşin içinde Nijerya elçiliği de var, bağımsız ve detaylı bir otopsi raporunun gelmesini bekliyorlar. Darp var mıydı, yok muydu bilmiyoruz. Arkadaşının ifadesine göre dövlümüş, daha yolda başlanmış dövlümeye. Şu anda doğrudan müdahil değiliz. Festus Okey'in ailesinden vekâletname bekliyoruz. Vekâletname geldiği anda, davaya müdahil olmak isteyen, takip etmek isteyen avukatlar var. Dernek olarak da davayı sonuna kadar izleyeceğiz. İki nedenden dolayı davaya müdahil olmak çok önemli: Birincisi, bu insanların sahihsiz olmadığını göstermek ve bu ülkede yasal hakları olduğunun altını çizmek gerekiyor. İkincisi, Festus Okey'in öldürülmesiyle Türkiye'de mültecilik yazılır çizilir olmaya başladı. Mülteci ne demek, kaçak göçmen ne demek, kaçak göçmen dedikleri insanlar aslında neden kaçak sayılmıyor gibi kavramları anlatabiliyoruz.

Türkiye'deki göçmen ve sığınmacıların nüfusu ne kadar?

Dalkıran: Kayıtdışı yabancıların sayısını bilmemizin imkânı yok. Ama sistemle bir noktada ilişkiye geçmiş olan yabancıların istatis-

yor, bu kişinin sınırdışı edilmesinin pratik nedenlerden mümkün olmadığı ve çok pahalı olduğuna kanaat getiriliyor ve bu kişiye 23 Belgesi denen bir belge verilerek serbest bırakılıyor. Pasaport kanunun 23. maddesine bir atıf var. Söylenen şu: Bu kişinin pasaport kanunun 23. maddesi altındaki işlemleri devam etmektedir. Yani sınırdışı edilmesiyle ilgili işlemler devam etmektedir, bu işlemler sonuçlanana kadar aşağıdaki adreste ikâmet edecektir. Yani size bir kağıt veriyorlar, "git şu otelde otur, biz sınırdışı edileceğin zaman seni çağıracağız ve geri göndereceğiz" diyorlar. Bu aslında şu demek: "Biz sizinle gerçekte ne yapacağımızı bilmiyoruz, al bu kağıdı git!" Düzensiz göçmenler bu belgeyi alıyorlar, fotokopiyle küçültüp PVC kaplatıp kimlik gibi kullanıyorlar. "Benim kimliğim bu, polise kayıtlıyım" diyorlar. İki aylık bir geçerliliği var bu belgenin, o iki ayın sonunda da yeniden kaçak durumuna düşüyorlar. Yabancılar şubesi dışındaki emniyet yetkilileri de çok bilgili değil; sığınmacı ne, mülteci ne bilmiyorlar. Sadece bir güvenlik sorunu olarak bakıyorlar. Türkiye devletinin bu anlamda bir rejim oluşturmaması, bir prosedür oluşturmaması çok yeni. Yabancılar şubesi de yeni yeni, neyi, nasıl yapmaları gerektiğini öğreniyor. BMMYK aslında devletin yapması gereken işi yapıyor. Korunma ihtiyacı olan bu insanlara Türkiye'de kalmaları mümkün olmadığı için üçüncü ülkeler aranıyor, bu ülkeler de ABD, Kanada gibi yerler oluyor. Dünyada 14 milyon mülteci var. Sanılmasın bu insanlar böyle zengin batılı ülkelere sığınma imkânı buluyor. Bir senede BMMYK aracılığıyla üçüncü ülkelere yerleştirilenlerin sayısı en fazla 80-90 bin. Kimin kabul edilip edilmeyeceği de o ülkelerin göç politikalarıyla alakalı. Örneğin 11 Eylül saldırısından sonra ABD'ye Müslüman, genç erkek yerleştirmek oldukça zorlaştı. Bu yüzden mülteciliği tanımış, ama beş-altı senedir üçüncü ülkelere yerleştirilmeyi bekleyen insanlar var. Türkiye'de 2006 sonu itibarıyla BMMYK'ya kayıtlı 2633 mülteci tanımı kişi var, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi bekliyorlar. 6219 kişi de BMMYK'nın karar vermesini bekliyor.

BMMYK'da işler nasıl yürüyor?

Durukan: Son derece zor, uzun süren bürokratik bir sürecin ardından haklarında karar veriliyor. Ülkesinde yaşadığı zulmü kanıtlaması için bir belgesi de yok ki elinde, zaten yanlarına hiçbir şey alamadan, apar topar ülkelerini terketmek zorunda kalıyorlar. Kapalı bir odada bir görüşmecinin karşısına çıkıyor-sunuz, üç-dört saat içinde bütün hayatınız boyunca yaşadığınız sorunları ve niçin korktuğunuzu anlatmak zorundasınız. Bir sürü mağduriyet yaşamışsınız, travma yaşamışsınız.... Nisan 2003'ten, Irak'ın "kurtarıldığı"ndan beri, 2 milyon Iraklı'nın çevre ülkelere kaçmak suretiyle yerinden edildiği hesaplanıyor. Suriye'de bir milyon civarında Iraklı var, Ürdün'de 750 bin civarında. Lübnan, Mısır, Türkiye'de ciddi sayılarda Iraklı var ve bunların çoğu Hristiyan. Iraklılarla ilgili bir parantez açılmalı. Bir kere şunu görmek gerekiyor: Irak 2003 Nisan'ında kurtarıldı mı, kurtarılmadı mı? BMMYK'nın verilerine göre 2 milyon kişi ülke içinde yerinden olmuş, 2 milyon kişi de komşu ülkelere kaçmış. Ayda 50 bin kişinin evini terketmek zorunda kaldığını biliyoruz. Bu kişilerin bir kısmı da Türkiye'de sığınma arıyor. BMMYK dediğiniz zaman, burası BM'nin örgütü. Dolayısıyla politikalarını ve aldığı inisiyatifleri de devletler

Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Oktay Durukan ve Özlem Dalkıran

tikleri Emniyet ve BMMYK'da mevcut.

Durukan: Emniyet'in açıkladığı bazı genel istatistikler var. Senede 70-80 bin civarında yabancı'nın, ülkede yasadışı bulunmaktan tutuklandığı yönünde. Tabii aynı kişi birkaç kez yakalanmış olabilir. Bu rakamın içinde Doğu Avrupa'dan, eski Sovyet ülkelerinden gelen insanlar da var. Dolayısıyla, rakam vermek zor. Birini sınırdışı etmek, hele de uzak ülkeden geldiyse, sınırdışı etmek hiç kolay değil. Aslında, yıllardır devam eden şöyle tuhaf bir uygulama var: Polisler bu kişileri sınırdışı etmek üzere alıkoyuyorlar, aradan aylar geçi-

belirliyor. Nisan 2003'te Saddam yönetimi düştükten sonra BMMYK, Iraklıların mültecilik başvurularını askıya aldı, çünkü şartların süratle düzeleceğine dair bir beklenti içindeydi. Bu beklentinin nesnel bir beklenti olmadığını anlamaları için aradan üç yılın geçmesi gerekti. Bu, Türkiye'deki Iraklılar için de geçerli. 2006'nın Aralık ayına kadar, "Irak düzelmüyor galiba" değerlendirmesine kadar, Iraklılara ne olacağı belli değildi. Türkiye'deki sayıların 10 bin civarında olduğu tahmin ediliyor. Çok büyük ölçüde Keldani ve Asuri Hristiyanlar. Daha önceki dönemde Irak'tan gelenler Kürtlerdi, şimdi o tablo tamamen değişti. Aralık 2006'dan sonra BMMYK yeni bir politika belirledi ve dendi ki, "kuzeydeki üç eyalet, Süleymaniye, Dohuk, Erbil dışından gelen Iraklıları mülteci olarak kabul edeceğim." Yani onlarla bireysel görüşme yapmayacak. İşte Türkiye'deki Iraklılar şimdi BMMYK'dan mülteci statülerini alıp, üçüncü bir ülkeye gitmek için bekliyorlar. Sorun şu ki; BMMYK'nın bu 10 bin kişiyi yerleştirecek kotası yok. Akın ve kaçış devam ediyor.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tarifi ırk, din, siyasi görüşler nedeniyle vatandaşı olduğunuz devletin korumasından yararlanılamadığı ve zulüm korkusu duyulduğu halleri kapsarken, ekonomik nedenleri geçersiz buluyor. Ekonomik zulüm esasen çok temel bir mağduriyet oluşturmuyor mu? Bu sözleşmeye güncellemeler yapılıyor mu?

Durukan: 1951 sözleşmesi 2. Dünya Savaşı ertesi Avrupa koşullarında, bir sürü insanın yerinden olduğu, sınırların yeniden çizildiği şartlarda şekillenmiş. 1951'deki orijinal tanım, "1951 öncesi Avrupa'daki olaylar yüzünden bu duruma düşmüş kişilerin korunmasına yöneliktir" diyor. Tamamen Avrupa'nın mülteci sorununu çözmek üzere imzalanmış bir antlaşma. Ama ilerleyen yıllar içinde mültecilik durumları çok değişti. Sömürgelerin özgürleşmesi, Afrika ve Asya'da yaşanan bir sürü iç savaş var. Bir süre sonra anlaşılıyor ki, artık 1951 sözleşmesi yazılırken düşünülen çok farklı mültecilik halleri var dünyada. 1951 sözleşmesi esasen soğuk savaş koşullarının ürünüydü, o zaman akıllardaki mülteci tipi ideolojik mücadelenin parçasıydı. Bu resim sonra çok değişti.

Dalkıran: Dünyanın şu anki konjonktörüne bakıldığında, mülteci tanımıyla ve devletlerin taahhütleriyle ilgili böyle bir genişletme söz konusu değil. Tam tersine, kapsam daraltılmaya çalışılıyor. Ama ülkelerin kendi kriterleri farklılaşabiliyor. Mesela Amerika ve Avrupa'da bazı ülkeler namus adına öldürülme tehdidi altında bulunan kadınları mülteci olarak kabul edebiliyor. İnsan hakları savunucuları yaklaşık 15-20 yıldır mültecilik tanımının genişletilmesi için çok aktif olarak kavga veriyor, öte yandan mülteci odaklı çalışan hak savunucuları da "aman ha, dokunmayın" diyor. Şu anda devletler, bana dokunmayan mülteci, istediği yerde yaşasın politikası güdüyor. Biz kalkıp "yoksulluk da bir insan hakkı ihlalidir, yoksul insanları da alın" dediğimizde kayaya çarpmış oluyoruz aslında. İnsanların mülteci kılınmasının sebebi, yine o kendini mülteci kabul etmeyi istemeyen batı ülkeleri, yani sömürge devletleri. En büyük yoksulluğun yaşandığı ülkeler Afrika'da. Yıllarca Hollanda, İspanya, İngiltere, Fransa'nın sömürgesi olarak yaşadılar. Bütün yerüstü ve yeraltı kaynakları bu sömürge devletleri tarafından tüketildi. Arkalarında yoksul, eğitim-

Avrupa'ya gitmeye hazırlanan Pakistanlılar. (Ad Van Denderen)

siz ve savaşların başladığı ülkeler bırakarak gittiler. Kendi yarattıkları bu ucube yönetimlerin sorumluluğunu almak zorundalar. Bugün dünyadaki ölüm nedenlerinin başında yoksulluk geliyor, savaşlar değil. Dünyada bir-iki tane nedeni ekonomik algılanan iltica başvurusu kabul edilmiş örnek var. Aslında, işin özünde yine zulüm korkusu var. Taliban döneminde bir televizyon tamircisinin yaşama hakkı kalmadığı için iltica başvurusu kabul edildi. İlk bakışta meseleğini icra edemediği gibi bir durum var, ama televizyon tamir ettiği için ölüm tehdidiyle yaşıyor. Çünkü televizyon bir gavur icadı. Küresel ısınmayla birlikte yeni mültecilik durumları da ortaya çıktı. İnsanlar iklim değişikliğinden kaynaklanan yaşam koşullarının değişmesi nedeniyle yaşadıkları bölgelerden kaçmak zorunda kalıyor. Bu, hareket halinde bir insan kitlesi ortaya çıkartıyor, bugün 25 milyon civarında insandan bahsediliyor. Devletler için bu kavram çok yeni ve bu insanları mülteci olarak kabul etmeyecekleri belli. Ama nesnel olarak yaşama koşulları ortadan kalkmış insanlar söz konusu. Denizlerin yükselmesi nedeniyle yaşama bölgeleri sular altında kalmış ya da kalacak, kuraklık yüzünden hiçbir şekilde ürün vermeyen topraklardan bahsediyoruz. Bu ekonomik göç değil. Bu yaşam alanımızın olmayışı demek. Devletler iklim değişikliğiyle ilgilenmiyorlar, ama kendi yarattıkları bu felâketin sonucu olan mülteci sorununa derhal bir çözüm üretmek zorundalar. İskandinav ülkeleri "iklim mültecileri" kavramını kullanmaya başladı, çünkü giderek görünür hale gelmeye başladı. Kavramı kullanıyorlar, ama bununla ilgili politika belirlemek anlamında değil; böyle bir sorun olacak anlamında.

Van İHD başkanlığı yapmış Abdülvahap Ertan bir söyleşimizde şöyle demişti: "Kazananlarla kaybedenlerin olduğu bir dünyada, kaybedenler ortadan kaybolmaz; gidecek başka bir yer ararlar." Dünya ölçeğinde mülteci nüfus hangi coğrafyalarda yoğunlaşıyor?

Durukan: Dünyada 14 milyon mülteci varsa, bunların yaklaşık bir milyonu 2006'da ülkesini terketmek zorunda kalmış kişiler. AB ülkelerinde 200 bin civarında, ABD'de 150 bin civarında mülteci var. Arından 15-45 binlik rakamlarla Kanada ve Avustralya geliyor. Bir taraftan bakıyorsunuz, Pakistan'da iki milyon üzerinde Afgan var. Suriye'de bir buçuk milyon civarında Iraklı ve Filistinli var. İran'da bir milyon civarında Afgan var. Dolayısıyla

Türkiye'de ırkçılık meselesi Güney Afrika'da, Amerika'da beyazların siyahlara yaptığı, uzakta olup biten bir şeymiş gibi görülüyor. Halbuki siyah insanlar buraya geldiği zaman bir turnusol kağıdı gibi, ırkçılık var mı, yok mu, görüyoruz. Ama, ten renginden başka, vatandaşın vatandaşa yaptığı çok ciddi bir ırkçılık var.

la, kimler, hangi ülkeler mülteci üretmiş, hangi ülkelerde bu insanlar çorba bulabilmişler diye bakınca, tamamen dünyanın fakir kısmında gözüküyor sorumluluk. Mağdur insanlar, mağdur bırakılmış bölgelerde sıkışıp kalıyorlar. Kale Avrupası olarak tabir edilen, AB'nin son 15 yıl içindeki sığınma ve iltica politikalarının seyrini, genel olarak da göç politikalarını tarif eden bir kavram var. Bu bir göç kontrolü yaklaşımı. Çünkü çok sayıda insan daha iyi bir hayat için AB ülkelerine gitmeye çalışıyor. "Bu insanlar bir kere gelince geri göndermek zor oluyor, sorunlar yaşanıyor, dolayısıyla sınırlarımıza hiç ulaşmamalarını sağlayabilir miyiz?" diye politikalar oluşturuyorlar. Göçmenlerin ve sığınmacıların geldiği ülkelerde AB görevlilerinin seyahat belgelerini kontrol etmesinden tutun, Senegal, Moritanya gibi Batı Afrika ülkeleriyle yine göç kontrolüne, yasadışı tabir edilen göçü engellemeye yönelik ikili işbirliği antlaşmalarına kadar türlü türlü araçla, olabildiğince az insanın AB kapılarına dayanmasına çalışıyorlar. AB sürecindeki Türkiye'nin de bir yandan sınırlarını kontrol etmesi, bir yandan da AB ülkelerinin "yük" dedikleri o koruma sorumluluğunu paylaşması isteniyor.

Son seçimle meclisteki kompozisyon değişti. Konuyu gündemde tutmak için çalışmalarınız olacak mı?

Dalkıran: Türkiye'deki mültecilik meselesiyle ilgili olarak Ufuk Uras'a bir brifing yolladık. 1 Ekim'de meclis açıldığında hâlâ herhangi bir aşama kaydedilmemişse bir soru önergesi verilecek. Bunun takibi iki nedenden dolayı önemli; İçişleri Bakanlığı'nın bir biriminin koruma altına aldığı, sonuçta Hüdut İltica Daire Başkanlığı'nın koruması altında olan bir kişi, Beyoğlu Emniyeti'nin Asayişinde öldürülebilir. Narkotik'te çalışırsun diye sadece narkotiği bilemezsin, mültecilikle ilgili olarak da bilgi sahibi olman gerekir. Bu her gün daha çok gündeme gelen bir konu. Bütün polis memurlarına bir meslek içi ders olarak mültecilik ve iltica prosedürü anlatılmalı. Polis okullarında bu bilgilerin verilmesi lazım. Daha da önemlisi, hukuk fakültelerinde mülteci hukuku bölümünün açılmasında sonsuz fayda var. Bir mülteci gidip barodan yardım istese konunun muhatabı yok. Şimdi İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden başlayan bir hak ve özgürlükler temelinde Anayasa yapıldığı iddia ediliyorsa, iltica hakkının da mutlaka dahil edilmesi gerekiyor.

- A.Buğra - Ç.Keyder** (der.) Vatandaşlık Gelişimine Doğru (İletişim)
Antonio Negri İmparatorlukta Hareketler (Otonom Politika)
*** Daniel Bensaid** Köstebek ve Lokomotif (Yazın Yayıncılık)
Ergun Aydınoğlu Türkiye Solu 1960-1980 (Versus)
Ernesto Laclau Popülist Akıl Üzerine (Epos)
Fatih Özgüven Hiç Niyetim Yoktu (Metis)
Gülten Akın Celâliiler Destanı (YKY)
Italo Calvino Bütün Kozmokokomik Öyküler (YKY)
İzzet Yasar Asla Yazamayacağın O Şiiri (Yasakmeyve)
Jelto Drenth Dünyanın Kökeni: Vajina (Agora)
■ John Berger Sanat ve Devrim (Agora)
Jürgen Habermas Bölünmüş Batı (YKY)
Küçük İskender Lucifer'in Bisikleti (Sel)
Mithat Sancar (haz.) 19. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti (Ayrıntı)
M.K. Matossian- S.H.Villa 1914 Öncesi Ermeni Köy Hayatı (Aras)
Noam Chomsky Demokrasi ve Eğitim (BGST)
Nicolas Dessaux Irak'ta Sol Muhalefet (Versus)
Oscar Wilde Şu Bizim Hortlak (İmge)
Ronald Wright İlerlemenin Kısa Tarihi (Versus)
▲ Sarkis Paçacı & Vartan Paçacı Kalpler Birleşmez Haturalarda (Aras)
Virgini Hamilton, Paul Robeson Paul Robeson (Pencere Yayınları)

karikatürler: Sarkis Paçacı & Vartan Paçacı

Ruslar, bir resim ya da heykelden bahsederken, eserin içindeki yaşantıdan, konusunun ilk yaşanmasından, resim yapılarak korunan yaşantıdan duyguya, coşkuyla söz ederler; ama iş, eserle ilişkili kendi yaşantılarına, sanatçının yaptığına gelince, kullandıkları sözcükler çoğunlukla basmakalıptır.

Bu tutumun eski dinsel tutumla ortak bir yanı vardır ve belki de onun etkisi altında kalmıştır. (Tarihsel olarak ara yerden bir örnek de, Tolstoy'un Anna Karenina'da sanatçı Mihailov'u ele alış şeklidir.) İkon, gözle görülen dünyayı inanılır kılar. Çağdaş resim, seyircisinin daha önce belirlenmiş dünya yaşantısını bir üst düzeye çıkararak, yani ulusal kültür geleneği çerçevesi içine yerleştirerek, değerini bir kez daha doğrular, böylelikle bu yaşantıyı kutsal kılar.

İşte, Rus sanat anlayışındaki ruhsal coşkunun kaynağı budur. Yavan bir eser karşısında bile duyulan bu coşku, Batı sanat "anlayışı"nın sinik, hedonist, heyecan ve yenilik düşkünü tutumuyla taban tabana karşıttır.

Ama içine düşülen çıkmazın, yani gelişmemenin kaynağı da işte budur. Bir "üst düzeye yükseltirken" yaşantının en küçük bir değişime uğratılması beklenmez. Kutsallaştırılması bir anda ve adeta görülmeyecek şekilde olmalıdır. Üstünde hiç düşünülmeden, sanat süreci var sayılır; seyircinin yaşantısının daima dışında kalır. Bir vasıta ancak sanatsal süreç; yaşantı, bir çeşit kültürel son durağa sağlamlıkla varsın diye, özenle içine yerleştirilmiştir. Sanat sürecini sanatçı nezdinde bir aygıt durumuna indirgeyen akademizm, onu seyirci gözünde de bir vasıta durumuna indirger. Yaşantı ile o yaşantının dile getirilmesi, deney ile o deneyin formüle edilmesi arasında en küçük bir diyalektik bağ yoktur. Oysa bir kültür gelişip karmaşılaştıkça, bireysel yaşantı da o oranda sürekli değişim içinde olmalıdır ki, başka yaşantılarla karşılaştırılabilsin, aynı zamanda onlarla bağını koparmasın.

Devrimciler neden büyük melankoliklerdir? Robespierre'in kabullenilmiş yenilgi şeklindeki sonul melankolisi: "Adaletin olmadığı bir düzende neden daha fazla kalınsın? Ölüm, ölümsüzlüğün başlangıcıdır." Son mücadelesinde "bitlerin sosyalizmi alt edeceğine" kanaat getirmiş bir diğer "eylem düşünürü"nün melankolisi. Mayıs 1918: "Felaket eli kulağında." Temmuz 1918: "Halk bayıltılmış bir adama benziyor." Ocak 1919: "Umutsuz bir krizden geçiyoruz." Aralık 1920: "Durum dehşet verici." Nisan 1921: "Bu durum çıkışsız görünüyor." Haziran 1921: "Ülkenin yıkımı olağanüstü düzeyde." Tabii ki Benjamin'in intiharçı melankolisi. Tucholsky'nin üzgürlü ve yine intiharçı melankolisi: Varolmadığında kazanacak bir sosyal demokrasi görüyorum –yalnız alçak, gevşek ve çıkarıcı olmasından ileri gelmez bu. Muharebe-yi kaybetti, çünkü öğretisinin hiçbir değeri yok. Sıfırdan başlamak gerekiyor. Sıfırdan. Ta başından. Biz bunu göremeyeceğiz. Cesaretim mi kırılıyor acaba? Ama yanlış ve yanıltıcı umutları ortadan kaldırmak da az buz şey değildir. İçi boş şekillerin ve esasında artık var olamayan şeylerin sıkıca tutunduğu bir çağ bu. Tüm bunlar bitti –hissetmiyor musunuz? Burjuva çağı gidiyor ve neyin geldiğini kimse bilmiyor."

Guevara'nın ironik melankolisi. Ve son olarak Marcos'un melankolik mizahı. Nezaketle gülümser Marcos. Her şeye rağmen gülümser.

Ya Trocki'nin titizce saklanmış, edeplince uysallaştırılmış melankolisi? Her daim aktif olan, umutsuzluğun eşğinde pes etmeyen, silahlarını bırakmayan bir melankolidir. 25 Mart 1935: "Lenin ile (ya da daha doğrusu Turgenev ile 55 yaşının geçmekten daha büyük bir kusur olmadığı konusunda hemfikirim. Benim, mirasın devredilmesini sağlamak için en az bir beş yıl daha aralıksız çalışmam gerekiyor." Tabii bir de yalnızlık melankolisi: "Rakovski benim eski devrimci kuşakla son bağımı. Eski mücadele arkadaşlarıyla bir çeşit sembolik bağ. Şimdi artık kimse yok."

Geçmiş, karanlık odada durmaz

Mithat Sancar **Geçmişle Hesaplaşma** (İletişim)

Çalışmasına "hikâye" sözcüğünü izah etmekle başlayan Mithat Sancar, yıllardır kafa yorduğu "geçmişle hesaplaşma" meselesine, bu sözcüğü deserek giriş yapıyor. Sancar, tek tek bireylerin olduğu gibi toplumların da hikâyeleri olduğunu hatırlatırken, bu hikâyelerden kimsenin kaçamayacağını vurguluyor. Daha önce muhtelif zamanlarda Express'e de "geçmişle hesaplaşma" konusunun önemini açıklayan Sancar, Türkiye'de bu alandaki ilk yayına imzasını atarken, Türkiye'li okurları, dünyanın çeşitli yerlerindeki "hikâyeler" ve "yüzleşme" örnekleriyle tanıştırıyor. Bunu yaparken de Türkiye toplumunun yüzleşmediği, yüzleşmekten kaçtığı, korktuğu "eski" hikâyelerinin olduğunu hatırlatıyor ve geçmişten kaçılmayacağını, çünkü geçmişin asla "geride" kalmadığını çok güzel örneklerle gözler önüne sürüyor. Sancar'ın şu ifadesi, şu sıralar içinde bulunduğumuz toplumsal haleti ruhiyenin çok iyi bir tercümesi değil mi: "Geçmiş görmezden gelme tutumunda direldikçe, geçmişin bugün üzerindeki etkisi artar; bir süre sonra bugün, korkulan ve kaçılan geçmişin bir ürünü haline gelir. Bizde de böyle oluyor; geçmiş yakamızı bırakmıyor; biz onu yok saydıkça, o giderek daha asi ve inatçı oluyor. Oysa geçmişe uysal bir hizmetkâr muamelesi yapmaya çok alışmıştık; onu istediğimiz zaman çağırır, istediğimiz gibi kullanır, isimiz bitince de karanlık odaya hapsederdik..."

Osmanlı "mirası", 1915 Ermeni tecirisi sırasında yapılan kırım, 6-7 Eylül olayları sırasında gayrimüslimlere yönelik "sivil" saldırılar, Kürt kimliğinin inkârı, başta kanlı 12 Eylül olmak üzere 1960'tan bu yana hemen her on yılda bir orduda nükseden darbeci geleneğin faillerinin anısı bir biçimde hapsedilen karanlık odalardan çıktığında, o geçmişte tekrar içeri tıkamak için "onulmaz" bir ref-

leksin de gösterildiği malûm. Ancak Mithat Sancar'a göre aslında geçmişin gizlenmesi konusundaki reflekslerin hiçbirisi "onulmaz" değil. Geçmiş, geleceği takip eder. Tıpkı tek tek bireylerin başından geçen olayların yarattığı izler gibi, toplumların da hafızalarına çeşitli olaylar dolayısıyla izler kazınır ve o izler, siyasi erk tarafından silinmek istense de, bir biçimde nükseder; acıysa acı, travmaysa travma, buhransa buhran olarak o toplumun karşısına duvar gibi dikilir. Onun için de toplumlar, geçmişin duvarlarını yıkmadan geleceğe doğru yol alamazlar. Geçmişte yaşattıkları acıların hesabını vermeyen toplumlar, devletler, iktidarlar, sırtlarındaki bu kamburla geleceğe bakar; o yüzden de bizim toplumumuz gibi hep yorgun, asabi, ürkek ve bittabi faşizme açık, "pir u pak"lığa teşne olurlar.

Neyse ki artık Türkiye'de "geçmişle hesaplaşma" konusunda hem akademik alanda çalışmalar yürütülüyor; Mithat Sancar gibi öncü isimler bize başka toplumların, karşılaştıkları acı geçmişleriyle nasıl yüzleştiklerini anlatırken, bir yandan da Ocak 2006'da Ankara'da gerçekleştirilen "Türkiye Barışını Arıyor Konferansı", Şubat 2007'de İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Uluslararası Geçmişle Hesaplaşma Konferansı" veya "Türkiye Barış Meclisi" gibi organizasyonlarla, bu hadisenin siyasi alana da tercüme edilmesinin yolu açılmaya çalışılıyor.

Mithat Sancar'ın "Geçmişle Hesaplaşma" kitabı, toplumumuzun en karmaşık hikâyelerini barındıran son yüzylındaki "duvarların" yarattığı kamburu, "geçmişin başkaldırısı"nı, "hafızanın patlaması" veya infilak etmesi tehlikesini yakından anlamak ve dünyadaki geçmişle hesaplaşma örneklerine vakıf olmak isteyen ve geçmişin karanlık odaya hapsedilemeyeceğini bilen-bilmeyen herkes için Türkiye'deki tek kaynak olma özelliğini taşıyor.

- İrfan Aktan

Görsel antropoloji

John Berger- Jean Mohr **Anlatmanın Başka Bir Biçimi** (Agora)

Bir süredir fotoğrafın plastiğine, çerçevenin yüzeyindeki lekelere ve görünümlere, geride saklı duran içeriğinin önünde bir önem atfediliyor. Oysa Roland Barthes'in deyişiyle "fotoğraf, her iki yapığını birbirinden ayıramayacağımız katmanlı nesneler sınıfına girer: pencere ve görünüm ya da iyi ve kötü, tutku ve nesnesi; kavrayabildiğimiz ancak algılayamadığımız ikilikler..." Susan Sontag'ın meşhur "biçim, içeriğin faaliyet alanıdır" deyişi de fotoğrafın temsil ettiği şeyden hiç ayırt edilemezliğini ifade etmiyor mu? Barthes'dan devam edelim: "Göze nasıl görünürse görünsün, ne türden olursa olsun, fotoğraf görünmez: Gördüğümüz şey aslında o değildir. Bu eşine az rastlanır bağlılık fotoğraf üzerinde yoğunlaşmayı zorlaştırır. Bütün öteki sanatlar için yazılmış olanlara oranla sayıları çok az olan fotoğraf kitapları bu zorluğun kurbanlarıdır."

Yayınlandığı tarihten çeyrek asır sonra Türkçe'ye kazandırılan, John Berger ve İsviçreli fotoğrafçı Jean Mohr'un dördüncü ortak çalışması "Anlatmanın Bir Başka Biçimi", Berger'in BBC için derlediği "Görme Biçimleri"nin devamı niteliğinde; görünümlerin anlamlarına dair bir fotoğraf teorisi kurmaya çalışan bir görsel antropoloji kitabı.

Fotoğraf ve fotoğraf makinesi artık çok yakından tanınan şeyler. 1826'da Niepce'in dondurduğu ilk andan bu yana, pek çok kafayı meşgul etmiş, tam cevaplar bulamamış "fotoğraf nedir, neyi anlatır, nasıl kullanılır" gibi sorulara yöneliyor Berger, Benjamin, Barthes ve Sontag'ın bıraktığı yerden.

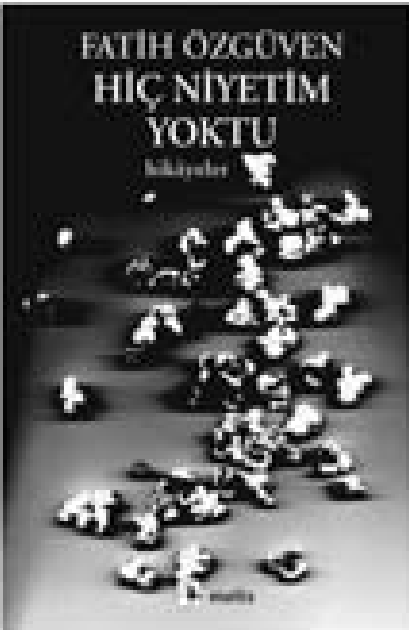

"Görünümlerden çeviri değil, alıntı yapan" fotoğrafın gücünün ve zayıflığının nereden kaynaklandığını, nasıl bir ifade aracı olduğunu ve ne menem bir belirsizlik taşıdığını, bir dil olarak fotoğrafın pozitivist ve popüler kullanım biçimlerini tarihsel bir bakışla değerlendiren eserde, Mohr'un görmüş geçirmiş pratiği, Berger'in rafine kritiğiyle harman olmuş. Hatıralar, anekdotlar ve nefis fotoğraflar da cabası...

- Şahan Nuhoglu

FATİH ÖZGÜVEN HIÇ NİYETİM YOKTU

Hikâyeler

Daha fazla bilgi için bizi, www.merakkitap.com

Fatih Özgüven Hiç Niyetim Yoktu

Ailede Avrupa'da, küçük bir çocukken sevdiğim, daha sonra kendim olmaya çalışırken, olmak istediğim şeye uymadığı için hafifçe utandığım, sonra yeniden sevdiğim biriyle sokaklarda dolaşıyoruz./ Bahçedeki Canavar'da olup bitenleri bana başkaları anlattı. Önce güldüm. Sonra uzun uzun düşündüm. Orada olmadığımı sevindim. Sonra keşke orada olsaydım, dedim./ Akşamüstü Oldu mu, tatil yerleri hüzünlü olur. İnsan yanındaki ecebi arkadaşına derin konulardan bahsetmek isteyebilir./ Beyoğlu evimizse, Amapola da işte o eve dair bir hikâye./ Bir Sarıyan Melek'te, Esma kötü bir şey diyor; bazen dileğini geri almak için çok geçer./ İnsanlara bakıp hikâyeler uydururuz. Üstelik Otlıbilgisindeki diğer ayın dillerden konuşuyorlardı./ Eski Moda Bir Hikâye'nin kahramanı Avrupa'da bir Türk playboyu olabilecek bütün özelliklere sahipti. Ama tam öyle olmadı./ Gizli Nagme büyük bir hikâyeciyi armağan... Olaylar Serikdoryan yerine Babylon'da başlıyor. Fark etmez./ Kemal, kapılanna vardığı Hayalet Şehir'de Batı ile Doğu'yu birleştiren büyük bir tez yazmak istediğini anlatacağı. Acaba yandı mı?/ İki Kişili Hikâye'deki iki arkadaş metroda karşılaşılıyor. Ama aslında daha önce de karşılaşmışlar./ Mithat'ın genç bir adam yanında siyah deri taklidi bavullarıyla bir yabancıların arabasına binip bir şehirden ötekine gidiyor. Orada özel bir işi var./ Paris'te Bir Apartman'da birkaç hayalet birden oturuyor. Bir insan, bir memleket, bir çocukluk.../ Ateşim vardı, biraz. Ajda, Beni Regal Dönemi'yle yatakte yakaladı. Bilmece Bildirmece. Çözüldü Düşününce.

Tina totalitarizmi

Le Monde Diplomatique'in Ağustos sayısında yer alan Chomsky söyleşisini çevirmiş, yayına hazırlıyorduk ki, Radikal'in erken davrandığını gördük. Az kalsın yapılmış sayfayı çöpe atıyorduk, ama Radikal'in yaptığı "kısaltmalar"a bakınca, Express çevirisini yayınlamak farz oldu. Zira, Radikal'in dışarda bıraktığı ifadeler, gazetelerin kısaltma/ özetleme mecburiyetinin ötesinde: Chomsky'nin sözünü ettiği medya manipülasyonunun timsali. İşaretlediğimiz satırlar, Radikal'in "atladığı" satırlar. Buyrun "orjinal demokrasi"ye...

Medya meselesinden başlayalım. 2005 mayısındaki Avrupa Anayasası metni referandumunda, Fransa'da medya organlarının büyük çoğunluğu "evet" taraftaydı, ama yüzde 55 "hayır" oyu verdi. Medyanın manipülasyon gücü de mutlak değil anlaşılır. Vatandaşların bu oyu sizce medyaya karşı da bir "hayır" olarak yorumlanabilir mi?

Noam Chomsky: Bu çok karmaşık bir konu, bu çerçevede yapılmış bazı derinlemesine araştırmalar, medyanın aslında toplumun en eğitilmiş kesimleri üzerinde daha fazla etkili olduğunu gösteriyor. Kitleler kamuoyu medyanın çizgisine daha az bağımı gözüküyor. Muhtemel İran savaşı örneğine bakalım, Amerikalıların yüzde 75'i ABD'nin askerî tehditlere son verip diplomatik yollarla bir anlaşmaya varmasını istiyor. Batılı kuruluşlar tarafından yapılan anket çalışmalarını nükleer sorun konusunun bir çok boyutunda İran ve Amerikan halklarının benzer düşündüğünü ortaya koyuyor: Her iki ülkede de ezici çoğunluk İsrail'den İran'a uzanan alanın bütününe, bölgedeki ABD kuvvetlerinin elinde bulunanlar da dahil olmak üzere, nükleer silahlardan tamamen arındırılması gerektiği görüşünde. Halbuki bu türden haberleri medyalarla kolay kolay bulamazsınız.

Her iki ülkedeki belli başlı siyasî partilere gelince, hiçbirisi bu bakış açısını savunmuyor. Eğer İran ve ABD, çoğunluğun gerçekten kamusal politikaları belirlediği hakiki demokrasiler olsaydı, bugün yaşadığımız nükleer konusundaki ihtilaf kesinlikle çözülmüş olurdu. Bu türden daha pek çok örnek var.

Örneğin ABD'nin federal bütçesi hakkında, Amerikalıların büyük çoğunluğu askerî harcamaların azaltılmasını, buna karşılık toplumsal harcamaların, BM'ye verilen kredilerin, uluslararası ekonomik ve insani yardımın artırılmasını ve Bush yönetiminin zenginlerin yaranna çıkardığı vergi indirimlerinin iptal edilmesi gerektiğini düşünüyor. Bütün bu konularda Beyaz Saray'ın politikaları kamuoyunun taleplerinin tamamen zıttı yönde. Ama toplumun bu ısrarlı muhalefeti ortaya koyan kamuoyu araştırmaları çok ender olarak yayınlanıyor. Bu durumda, vatandaşlar sadece siyasal karar alma merkezlerinden uzaklaştırılmış olmakla kalmıyor, aynı zamanda kamuoyunun gerçek durumundan da habersiz kalıyorlar. ABD'nin devâsâ "çifte açığı", yani ticaret ve bütçe açığı, uluslararası düzeyde ciddi bir endişe kaynağı. Oysa bu açıklar bir üçüncü açıkla sıkı sıkıya bağlantılı: Giderek büyüyen demokrasi açığı. Üstelik, bu açık sadece ABD'de değil, genel olarak bütün Batı dünyasında derinleşiyor.

Ünlü gazetecilere, televizyonculara siyasal baskıyla, sansürle karşılaşarak sorulduğunda, hep son derece serbest oldukları, vicdanlarının sesine göre haber yaptıkları cevabı alını. Diktatörlüklerde düşünce ve ifade

Chomsky, Aram Yayıncılık tarafından yayınlanan "Rızanın İmalatı" adlı kitabı hakkında açılan davada, yayıncısı Fatih Taş'a destek olmak için Türkiye'ye geldiğinde Diyarbakır'ı da ziyaret etmişti. (Ekim 2006)

ABD'nin devâsâ "çifte açığı", yani ticaret ve bütçe açığı, uluslararası düzeyde ciddi bir endişe kaynağı. Oysa bu açıklar bir üçüncü açıkla sıkı sıkıya bağlantılı: Giderek büyüyen demokrasi açığı. Üstelik, bu açık sadece ABD'de değil, genel olarak bütün Batı dünyasında derinleşiyor.

özgürlüğünün nasıl kontrol altında tutulduğunu biliyoruz; bu denetim demokratik toplumlarda nasıl işliyor?

Evet, gazetecilere sorduğunuz zaman, hep aynı cevabı alırsınız: "Hiç kimseden baskı görmüyorum, ne düşünüyorsam onu yazıyorum." Doğrudur. Ancak, hakim normların tersine tavır almaya kalktıkları zaman, köşelerini kaybedeceklerini bilirler. Mutlak bir kural yok elbette, Amerikan basınında benim yazılarının yayınlandığı da oluyor, ABD totaliter bir ülke de değil. Ancak, bazı asgari şartları yerine getirmediğin anda köşeni başkasına kaptırırsın. Totaliter bir devletteki propaganda sistemiyle demokratik toplumlardaki işleyiş arasındaki en büyük farklılık budur. Ufak bir mübalağa ile söylersek, totaliter ülkelerde sınırları devlet çizer ve herkes buna uymak zorundadır. Demokratik toplumlarda işleyiş daha farklı. "Sınırlar" hiçbir zaman açıkça söylenmez, imâ edilir. Bir anlamda "özgürce beyin yıkama" yöntemi uygulanır. Büyük basındaki en "ateşli" tartışmalar dahi ortak olarak rıza gösterilen sınırlar ve zımî kurallara çerçevesinde, pek çok karşıt görüşü dışarıda bırakarak yapılır. Demokratik toplumlarda denetleme sistemi mükemmelen işler; çizilen sınırları göremeyiz, tıpkı soluduğumuz hava gibi

içimize işler. Zaman zaman keskin tartışmalar yürüttüğümüz hissine kapılırsınız sadece. Temelde, denetleme sistemi totaliter sistemlerden çok daha güçlüdür.

1930'ların başındaki Almanya'ya baka- lım. Daha ziyade unutmaya meyilliyiz ama, o dönemde Almanya Avrupa'nın en ileri ülkesiydi, sanatta, bilimde, teknolojiye, edebiyatta ve felsefede öncü konumdaydı. Sonra, çok kısa bir süre içinde tam bir altüst oluş yaşandı ve Almanya insanlık tarihinin en kıyıcı, cani ve barbar devleti haline geldi. Bu, insanların üzerine korkunun salınmasıyla gerçekleşti: Bolşevik korkusu, Yahudi korkusu, Amerikalı, Çingene korkusu... Kısacası, Nazilere göre, Avrupa medeniyetinin, yani "Yunan uygarlığının doğrudan mirasçılarının" özünü tehdit eden herkese karşı duyulan korku. Sonuçta, Martin Heidegger'in 1935'te yazdığı buydu. Öte yandan, halkı bu tür mesajların bombardımanına tutan Alman basınının kullandığı pazarlama teknikleriyle Amerikalı reklamcılar geliştirdikleri tekniklerdi. Bir ideolojinin dayatılıp benimsetilmesinde her zaman aynı yöntem kullanılır. Halkın üzerinde hakimiyet kurmak için şiddet yeterli değildir, mutlaka meşrulaştırıcı bir gerekçe gerekir. Bir kişi bir diğeri üzerinde iktidar kurduğunda -ister diktatör, ister sömürgeci, ister bürokrat ya da koca veya patron olsun- her zaman eylemini geçerli kılacak bir ideolojiye ihtiyacı vardır; bu "güç" hep üzerinde hakimiyet kurulmasının iyiliği içindir. Bir başka deyişle, iktidardakiler kendilerini her zaman diğerkâim, çıkar gütmeyen, âlicenap, yüce gönüllü olarak gösterir.

1930'larda Nazi propagandasının temel kuralları basit kelimeler seçmeye, bu kelimeleri duygularla, kaygılarla, korkularla içiçe geçirerek sürekli tekrar etmeye dayanıyordu. 1938'de Hitler Südet bölgesini işgal ettiğinde, en asil, en hayırsever gerekçeleri öne sürmüştü: Almanca konuşan topluluğun "etnik temizliğe" uğramasını engellemek için "insanî müdahale" zarurî hale gelmişti. Bundan böyle herkes, sanat ve kültürde dünyanın en ileri ülkesinin desteğinde, Almanya'nın koruyucu kanatları altında yaşayabilecekti.

Propaganda alanında Atina'dan bu yana bir anlamda pek şey değişmediyse de, bir yetkinleşmeden söz edebiliriz. Bir kere, kullanılan araçlar çok daha rafineleşti, özellikle ve paradoksal bir şekilde, dünyanın yurttaşlık haklarının en fazla geliştiği, en özgür ülkeleri Britanya ve ABD'de. Günümüzün halka ilişkiler endüstrisinin ya da bir başka deyişle, kanaat belirleme, rıza üretme ya da propaganda sektörünün 1920'lerde başka bir yerde değil de bu ülkelerde ortaya çıktığını unutmayın. Her iki ülke de demokratik haklar (kadınların oy kullanması, ifade özgürlüğü vb.) açısından, özgürlük arzusunun devlet şiddetiyle dizginlenemeyeceği kadar ileri bir noktaya gelmişti. Dolayısıyla, iktidarları yeni "rıza üretimi" teknolojilerinin geliştirilmesine yöneltiler. Halkla ilişkiler sektörü kelimenin gerçek anlamıyla rıza, itaat, teslimiyet üretiyor; fikirleri, düşünceleri, zihinleri denetliyor. Totalitarizme kıyasla büyük gelişme: Reklamlara maruz kalmak, işkence odasında sorgulanmaya göre ehveni şerdir herhalde.

ABD'de ifade özgürlüğü, öyle sanıyorum ki başka ülkelerde eşgi görülmeyen bir düzeyde korunuyor. Bu oldukça yeni bir değişiklik sayılır. 1960'larda, Yüksek Mahkeme ifade özgürlüğü normlarını 18. yüzyılda Aydınlanma ile temeli atılan prensiplerin düzeyine

yükseltti. Mahkeme, ifade özgürlüğünün tek sınırını bir suç fiiline katılmak olarak belirliyor. Mesela, soygun maksadıyla bir dükkana giresem ve elinde silah bulunan suç arkadaşşıma "ateş et" dersem, bu sözüm Anayasa tarafından koruma altında değildir. Ama bunun dışında, ifade özgürlüğünün sınırlanması için çok ciddi bir gerekçe gerekir. Yüksek Mahkeme bu ilkeyi Ku Klux Klan üyelerinin dahi lehine uyguladı. Fransa ve Britanya'da, sanayim Avrupalı'nın diğer ülkelerinde de, ifade özgürlüğü daha kısıtlı bir şekilde tanımlanıyor. Benim kanaatime göre, esas mesele şu: Tarihsel hakikatin ne olduğunu belirlemeye ve bu hakikate karşı çıkanları cezalandırmaya devletin hakkı var mıdır? Eğer devlete böyle bir güç atfediyorsak, Stalinist yöntemleri kabul ediyoruz demektir. Bu yaklaşımı reddettiğiniz zaman da istisnalar getirmemelisiniz. Devlet hiçbir şekilde, güneşin dünya etrafında döndüğünü iddia eden birini cezalandıramaz. İfade özgürlüğünün temel bir ilkesi vardır: Ya en nefret ettiğiniz görüşler için de bu hakkı savunursunuz ya da hiç savunmazsınız. Hitler ve Stalin de fikirlerini paylaştıkları insanların ifade özgürlüğünü tanıyordu. "Fikirlerimi ömrümün sonuna kadar savunacağım, ama sizin fikirlerinizi savunabilmeniz için hayatımı vermeye hazırım" diyen Voltaire'den iki yüz yıl sonra bunları konuşmayı acıklı, hatta utanç verici buluyorum.

Kitaplarınızdan birinde Milton Friedman'ın "Kâr etmek demokrasinin özüdür" cümlesine gönderme yapıyorsunuz...

Kâr ve demokrasi öylesine karşıt şeyler ki, bu konuda yorumda bulunmak dahi mümkün değil. Demokrasinin ereği, insanların kendi hayatları hakkında karar alabilmeleri ve kendilerini ilgilendiren siyasal tercihlerde bulunabilmeleridir. Kâr etmekse, toplumlarımızın bir takım özgün yapıları dayanan bir patolojisi, bir hastalığıdır. Doğru dürüst, etik bir toplumda kâr kaygısı ancak marjinal bir yer tutabilir. Üniversitedeki bölümüme [Massachusetts Institute of Technology] bakın: Çok para kazanmak için gece gündüz çalışan birkaç bilimadamı var, ama onlar istisnai, biraz sapkın, rahatsız, hatta hastalıklı kişiler olarak görülüyorlar. Akademik camianın çoğunluğunu harekete geçirense entelektüel kaygılarla ya da herkesin iyiliği yaranna yeni alanlar açmak, buluşlar yapmaktır.

Size ithafen hazırlanan bir kitapta Jean Ziegler şöyle diyor: "Üç totalitarizm biçimi gördük: Stalinizm, Nazizm ve şimdi de Tina [Margaret Thatcher'ın neoliberal kapitalizm ve serbest piyasaya dayanan küreselleşmenin kaçınılmazlığını anlatmak için kullandığı "There is no alternative" sözünün baş harflerinden oluşan kısaltma]." Bu üçünün kıyaslanabilir olduğunu düşünüyor musunuz?

Aynı düzlemde ele alınabileceklerini düşünmüyorum. "Tina"ya karşı mücadele etmek, temerküz kamplarıyla ya da gulag'la kıyaslanamaz bir entelektüel denetim sistemiyle karşı kasiya gelmek ve çatışmak demek. ABD politikaları dünyanın her yerinde kitlesel bir muhalefete yol açıyor. Latin Amerika'da, Arjantin ve Venezuela Uluslararası Para Fonu'nu (IMF) kapı dışarı ettiler. Washington artık, bundan yirmi-otuz yıl öncesi ne kadar adeti olduğu üzere askerî darbelerle Latin Amerika'yı kontrolü altında tutamı-

Kâr ve demokrasi öylesine karşıt şeyler ki, bu konuda yorumda bulunmak dahi mümkün değil. Demokrasinin ereği, insanların kendi hayatları hakkında karar alabilmeleri ve kendilerini ilgilendiren siyasal tercihlerde bulunabilmeleridir. Kâr etmekse, toplumlarımızın bir patolojisi.

yor. 1980'li, 90'lı yıllarda ABD tarafından zorla dayatılan neoliberal ekonomik programa bugün bütün kıta karşı çıkıyor. Küresel piyasaya muhalefeti bütün dünyada görüyoruz. Dünya Sosyal Forumları (DSF) sırasında medyanın ilgisini çeken Küresel Adalet Hareketi (Global Justice Movement) aslında yıl boyunca çalışıyor. Bu çok yeni bir hareket ve bir başlangıç belki de gerçek bir Enternasyonal'in başlangıcı olabilir. Bunun birinci hedefi başka bir çözüm yolunun, bir alternatifin mümkün olduğunu kanıtlamak olmalı. Gerçi, Dünya Sosyal Forumu'nun kendisinden daha iyi bir başka küreselleşme örneği olabilir mi? Hasım medya organları neoliberal küreselleşmeye karşı çıkanlara "antiküreselleşmeciler" diyor, oysa muhalifler başka bir küreselleşme için, yoksulların küreselleşmesi için mücadele ediyor. İki küreselleşme arasında karşıtlığı gözlemlemek çok kolay, çünkü DSF ile aynı anda, Davos'ta, dünya çapında ekonomik entegrasyonu gerçekleştirmek için çalışan, ancak sadece finans, banka ve sigorta kesiminin çıkarlarını gözetten Dünya Ekonomik Forumu toplanıyor. Aynı zamanda medyanın kontrolünü de elinde tutan bu güçlerin savunduğu entegrasyon yatırımcıların çıkarlarının hizmetinde. Egemen medya, bu entegrasyon biçimine küreselleşme adını veriyor. Demokratik toplumlarda ideolojik propagandanın işleyişine Davos çok iyi bir örnek. Öyle ki, DSF katılımcılarının bile bu kötü niyetli "antiküreselleşme" adlandırmasını kabul ettikleri oluyor. Porto Alegre'de Sosyal Forum'a ve Via Campesina Konferansı'na katıldım; sırf onlar dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturuyorlar.

Siz anarşist ya da liberter sosyalist olarak görülüyorsunuz. Sizin benimsediğiniz demokrasi anlayışında devletin rolü nedir?

Şimdi ve burada yaşıyoruz, hayali bir dünya değil. Ve bu dünyada, tiranik, zorba örgütlenmeler var, bunlar büyük şirketler. Totaliter oluşumlara en fazla benzeyen yapılar bunlar. Hiçbir şekilde halka ya da topluma

hesap verme durumunda değiller; daha küçük şirketleri kurban ederek yağmacılar gibi hareket ediyorlar. Onlara karşı halkların kendilerini savunabilecekleri tek bir araç var, o da devlet. Oysa, devlet de etkili bir kalkan değil, zira çoğu durumda yağmacılarla içiçe. Ama yine de gözardı edilemeyecek bir fark var: Örneğin, General Motors hiçbir hesap verme durumunda değil, oysa devlet zaman zaman yaptıklarını halka izah etme durumunda. Demokrasi, vatandaşların üretim ve bölüşüm araçlarının kontrolüne sahip oldukları, içinde yaşadıkları çevrenin işleyişine ve yönetimine katıldıkları düzeyde genişlediği zaman, devlet de yavaş yavaş ortadan kalılabilecektir. Onun yerini, insanların yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerde oluşturacakları gönüllü örgütlenmeler alacaktır.

Sovyetler tipi örgütlenmeleri mi kastediyorsunuz?

Vaktiyle sovyetler idi. Fakat, Ekim devriminden hemen sonra, Lenin ve Troçki'nin ilk yıktıkları şey sovyetler, işçi konseyleri ve bütün demokratik kurumlar oldu. Bu anlamda, Lenin ve Troçki 20. yüzyıl sosyalizminin en büyük düşmanlarıdır. Ortodoks marksistler olarak, o dönemin Rusyası gibi geri kalmış bir ülkenin, acilen ve zorla sanayileşmeden, doğrudan sosyalizme geçemeyeceğini düşünüyorlardı. 1989'da, komünist sistem çöktüğünde, paradoksal gözükse de, bunun sosyalizm açısından bir zafer olduğunu düşünmüştüm. Çünkü benim sosyalizm anlayışım, en azından, üretimin, bölüşümün ve insanların varoluşunun diğer alanlarının demokratik kontrolünü içeriyor. İki ana propaganda sistemi de, Lenin ve Troçki tarafından kurulan, daha sonra Stalin tarafından politik bir canavara dönüştürülen tiranlık sisteminin "sosyalizm" olduğunda anlaştı. Sosyalizm kelimesinin bu absürd ve utanç verici kullanımından gayet hoşnut olan Batılı yöneticiler bu sayede on yıllar boyunca hakiki sosyalizme çamur atabildiler. Sovyet propaganda sistemiye hakiki sosyalist ideallerin emekçilerde uyandırdığı sempati ve angajmanı aynı şevk ve gayretle, ama zıt yönde, istismar etmeye çalıştı.

Anarşist ilkelere dayanan bütün otonom örgütlenme biçimleri de sonuçta yıkıldı, öyle değil mi?

"Anarşist ilkelere" diye sabit bir şey, hepimizin bağılık andı içeceğimiz bir tür libeter din yok. Anarşizm –en azından benim anladığım şekliyle– otorite ve tahakküm yapılarını teşhis etmeyi, bunlardan haklılıklarını, geçerliliklerini ve doğruluklarını kanıtlamalarını ve eğer kendilerini "aklayamıyorlarsa", ki çoğunlukla öyledir, onları aşmayı amaçlayan bir düşünce ve eylem hareketidir. Yıkılmak bir yana, anarşizm ve liberter düşünce tersine gayet iyi durumda. Pek çok alanda çok önemli gerçek ilerlemelere anarşizm kaynaklık etti. Yakın zamana kadar baskı ve adaletsizlik olarak görülen, kesinlikle tartışılmayan pek çok adaletsizlik biçimi bugün artık kabul görmüyor. Başlıbaşına bu bile başarısızlık değil, bir başarı, insanlığın bütünü için bir ilerlemedir.

Desen: Rogelio Naranjo (1978)

“KÜRT ŞİİRİ ANTOLOJİSİ”, BİNLERCE YILLIK BİR ŞİİR SERÜVENİNİN EN BÜYÜK FOTOĞRAFI...

ŞİİR-ANTOLOJİ >

Kürtçe'nin edebi servetine odaklı bir çalışma olarak 293 şairin 520 şiirine yer veren “Kürt Şiiri Antolojisi” hem Kürtçe ve Kürt edebiyatıyla, hem de genelde klasik Doğu edebiyatıyla ilgili genelgeçer belirlemeleri tartışmaya açan ve tartışılır kılan bir kitaptır. Bu özelliğiyle, yalnızca yok sayılanı değil, yok sanılanı da ortaya çıkaran, geniş bir coğrafyaya yayılmış Kürtçe'nin imkânlarına ve tarihsel köklerine de ışık tutmaktadır.

<SİYASET

KÜRKEREL DİNMA VE
İKLİM KİTİBİ
Ömer Mado

Şiirler, toplumda hayat yaşayan bir grupun, halini, gelişimini ve içinde yaşadıkları toplumun bir yansımasıdır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır.

<FOTOĞRAF

KÜRKEREL DİNMA VE
İKLİM KİTİBİ
Ömer Mado

Şiirler, toplumda hayat yaşayan bir grupun, halini, gelişimini ve içinde yaşadıkları toplumun bir yansımasıdır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır.

<SİNEMA

KÜRKEREL DİNMA VE
İKLİM KİTİBİ
Ömer Mado

Şiirler, toplumda hayat yaşayan bir grupun, halini, gelişimini ve içinde yaşadıkları toplumun bir yansımasıdır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır. Şiir, toplumun ve insanın iç dünyasını yansıtan bir araçtır.

meselesi olan kitaplar...

www.agorakitapligi.com
Tel: 0312 243 96 27
Faks: 0312 243 96 28

6

agorakitapligi

RONALD WRIGHT'LA "İLERLEMENİN KISA TARİHİ ÜZERİNE"

O kadar az vaktimiz var ki!

Kıyamet tellâllığının elbette alemi yok, ama mevcut uygarlığın yalnız kendi mezarını değil, insanlığın geleceğinin de mezarını kazdığını görmek için de alim olmaya gerek yok. Geçtiğimiz günlerde "İlerlemenin Kısa Tarihi" başlıklı çalışması Türkçeye kazandırılan Kanadalı yazar Ronald Wright'a bağlanıyoruz...

"İlerlemenin Kısa Tarihi"nde, uygarlıklar değişimlere karşı çok savunmasız kıldığı için uzmanlaşmayı uygarlıkları tehdit eden temel risklerden biri olarak tarif ediyorsunuz. Şöyle diyorsunuz: "Giderek daha az şey hakkında, daha çok şey öğrenme öğrenme sonunda hiçbir şeye dair her şeyi bilmeye varan insanlar." Sizce uzmanlaşma uygarlığımızı niye savunmasız kılıyor? Daha güçlü kılması gerekmez mi?

Ronald Wright: Ben esas olarak insan beyninin uzmanlaşmasını kastediyorum. Bugün varlığımızı tehdit eden olağanüstü şeyleri, nükleer ve biyolojik silahları, iklim değişimini, genetiği değiştirilmiş organizmaları, zeki insanın keşfettiği tüm diğer teknolojileri yaratan bu uzmanlaşma.

"İlerleme tuzakları" dediğiniz şeyden çokup gitmiş pek çok uygarlık örneği var. Bu uygarlıklar, bundan nasıl kaçınabileceklerini bilmelerine rağmen çöktüler. Çöküşten kaçabilmiş bazı örnekler de veriyorsunuz kitabınızda. Uygarlıklar temel güçlüklerle, onları çökmüşe götürecek olası durumlarla karşılaştıklarında, bunları çözüp çözememelerini belirleyen temel etkenler neler?

İlerleme tuzaklarının bazıları açısından durum şuydu: Problem fark edildiğinde iş işten geçmişti. Örneğin Sümerler, yüzlerce yıl sulama yaptıktan sonra topraklarının tuzla zehirlendiğini gördüler, bunu önceden görme şansları pek yoktu. Öte yandan, uygarlıklarının sonuna yakın askerî maceralara girerek ve imara çok fazla harcama

yaparak çöküşlerini hızlandırdılar. Mayaların yaptığı da buydu, keza bizim yaptığımız da. Uzun süre yaşamış olan Çin ve Mısır uygarlıkları ile tarım alanlarını imara açmayacak kadar akıllı olan ve elde ettiği fazla enerjinin çoğunu toprağı tanıma elverişli hale getirmek için kullanan İnkalar, doğadan "sübvansiyon" aldılar, başka bir deyişle Nil, alüvyon, löslü toprak, guano gibi ekstra kaynaklardan faydalandılar. Uzun dönemli akıllıca planlarıyla krediyi hak ettiler. Böyle planların etkili olması için kuşaklar boyunca doğru siyasi ve ekonomik tercihlerin yapılması gerekli. Bizim kültürümüzde eksik olan bu. Siyasî ve ekonomik güdülerimiz kısa dönemli. Aslında çocuklarımızın ve torunlarımızın geleceğinden çalıyoruz. Üstüne bir de nüfusun ve tüketimin aşırı derecede hızlı artışı eklenince, durum iyice kötüleşiyor.

Mayalar ve İnkalar coğrafi açıdan birbirine yakın alanlarda yaşadılar, ama "kaderleri" çok farklı oldu. Yukarıda bahsettikleriniz dışında, İnkalar uygarlığını daha dayanıklı kılan örgütsel ve siyasi özellikler var mıydı? İnkalar varlıklarını sürdürürken Mayalar niçin böyle bir çöküş yaşadılar?

Bu konuda bir kitap yazılabilir! Benim gördüğüm farklılıklar kısaca şöyle: 1) Maya ekosistemi daha az çeşitliliğe sahipti ve ormansızlaşmaya, iklim dalgalanmalarına, aşırı nüfus artışına karşı daha savunmasızdı. İnkalar İmparatorluğu oldukça büyük bir merkezî devletti, mükemmel yollarla ve lama katarlarıyla birbirine bağlanan birçok farklı ekolojik bölgeyi –çölleri, cangılları teraslanmış dağları, yaylaları– kontrol ediyor-

du. 2) Mayalar kent-devletlerinde yaşıyorlardı. Bu model bin yıldan fazla gayet iyi işlemişti, ama klasik dönemin sonuna doğru bu kent devletleri azalan kaynaklar nedeniyle birbirleriyle savaşmaya başladılar. 3) İnkaların guano avantajı vardı. Deniz kuşlarının fosilleşmiş atıklarından oluşan bu doğal gübreyi kullanıyor ve böylece doğadan ciddi bir destek alıyorlardı. 4) Merkezî planlama yapmaya alışkın olan İnkalar ekilebilir topraklara inşaat yapmaktan kaçınmak gerektiğini öğrenmişlerdi. Ellerindeki büyük iş gücünü teraslama ve sulamayla tarım alanlarını arttırmak için kullanıyorlardı. Çiçek virüsünün ve İspanyolların eline düştüğünde İnkalar İmparatorluğu henüz sadece yüz yaşındaydı, ama eğer kendi halinde kalsaydı daha ne kadar sürerdi, bunu bilemeyiz.

Kitabınızda insanın yarattığı her uygarlıkta hiyerarşinin ortaya çıktığını söylüyorsunuz. "İktidar piramidi"nin tepesindekiler, ortak çıkarları bir kenara atıp kendi çıkarlarını gözetmeye başlıyor. Nasıl bir sosyo-ekonomik model bunu engelleyebilir?

Bunu yapabilmeyi gerçekten çok isterdim! Thomas More'dan Alexis de Tocqueville'e, Karl Marx'a dek siyaset filozoflarının yapmaya çalıştığı da bu değil mi? 20. yüzyıl bize, sağın da solun da tüm yanıtlara sahip olmadığını gösterdi. Fakirle zengin, güçlüyle zayıf arasındaki uçurumu daraltmıyız. Bunu demokratik kurumlarla, artık değeri hem ülke içinde, hem de ülkeler arasında adil bir şekilde dağıtarak yapmalıyız. Bunu İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra "refah devleti" döneminde yapmaya başlamıştık. Fakat 1919-1945 yılları arasında büyük bedeller pahasına öğrenilmiş dersler, Margaret Thatcher ve Ronald Reagan tarafından, Viktoriya döneminin "bırakınız yapsınlar" ekonomilerini yeni bir fikrimiş gibi ısıtıp yeniden önümüze koyan "Chicago Okulu" ekonomistleri tarafından yerle bir edildi. Zenginlik bugün yukarıda toplanıyor ve bu durum şunu garanti ediyor: Toplumun tüm kesimlerine yayılacak yeterli varlığımız olmayacak. Devrim için, savaş için, ekolojik yıkım ve (şehirlerdeki yoksulluk, kalabalık sebebiyle ortaya çıkabilecek) salgın hastalıklar için gerçekten iyi bir reçete bu!

Keynesçi refah devletini uygarlığımızın çöküşünü engelleyebilecek bir çözüm olarak görüyor musunuz? Bu bağlamda katılımcı ekonomiler hakkında, örneğin Michael Albert'in modeli hakkında ne düşünüyorsunuz?

Katılımcı ekonomilerde harika fikirler olabilir, fakat "buradan" "oraya" sağ salım varmanın çok fazla zaman alacağından korkuyorum. Ayrıca, katılımcı modellerin bir bütün olarak insanların iyi niyetini ve aklını abartıyor olabileceğini de hissediyorum. Keynesçi sisteme dönmek, ekonomimizi ve toplumumuzu daha radikal bir şekilde yeniden yapılandırmak için bize zaman sağlayacaktır. Bunu yapan politik ve ekonomik kurumlar zaten mevcut –özellikle Avrupa'da. Ne yapılması ve ne yapılmaması gerektiğine dair yakın geçmişimizi rehber olarak kullanabiliriz. Katılımcı ekonomileri daha sonra kullanabiliriz, Keynesçi reformlara hemen başlamak daha uygun görünüyor. O kadar az vaktimiz var ki!

"Half Gone" isimli kitabında Jeremy Legget bize bir senaryo sunuyor. Bu

doxa

mekân tasarım alanı

SAYI 5
EYLÜL 2007

Norgunk Yayıncılık

Şehit Erdoğdu İhsan Sokak C/8 Akatlar / İstanbul
T. 0212 351 48 38 / F. 0212 327 71 94
www.norgunk.com / doks@norgunk.com

senaryoda, dünya uygarlığı petrolün ve doğal gazın tükenmesinden ve akabinde gelen ekolojik yıkımdan dolayı kısmî bir çöküş yaşıyor. Çöküşün ardından insanlar alternatif enerji kaynakları kullanmanın düşündüklerinden çok daha kolay olduğunu öğreniyorlar. Böylece, giderek kendi enerjilerini üretiyorlar ve ekonomide bir yerleşme yaşanıyor. Örneğin, dünyanın dört bir yanında ucuz emek kullanmanın ve tüm kaynakların ulusötesi şirketlere aktarılmasının yerini yerel dinamiklerin denetimindeki yerel ekonomi alıyor. İletişimin giderek küreselleşmesiyle birlikte bu yerleşme ideal demokrasi olarak görülebilecek şeye yol açıyor. Bu senaryoya ne diyorsunuz?

O kitabı bilmiyorum. Ama çöküşün "kısmî" olması için aşırı derecede şanslı olmamız gerekir. Bence yaşanacak bir çöküş alternatif teknolojiler geliştirme ve ihtiyaçlarımızı karşılayacak ölçekte onları uygulama yeteneğimize zarar verecektir, bu daha muhtemel. Tarih, uygarlıkların çoğunun sanıldığından çok daha kırılgan olduğunu gösteriyor. İstikrarsızlık korkuyu ve militarizmi kışkırtır. Kek kabarmayı kestiğinde, hızla ve çabucak söner.

Tim Flannery "The Weather Makers" adlı kitabında, hükümetlerin sürdürülebilir politikalar izlemeleri sorununu ele alıyor. Bahsettiği örneklerden biri de "Daralma ve Uyum" tasarısı; bu tasarıya göre bütün dünya için maksimum bir karbondioksit emisyon kotası konuyor, kişi başına düşen emisyon miktarı buna göre belirleniyor. Bunun sonucunda daha endüstriyel ülkeler, gelişmekte olan ülkelere karbondioksit kredisi satın almak zorunda kalıyor. Böylece, hem karbondioksit emisyonu sınırlandırılmış, hem de zenginliğin dağılımı sağlanmış oluyor. Bu kulağa harika bir proje gibi geliyor, fakat ne yazık ki öngörülebilir bir gelecekte çok mümkün görünmüyor. Bu proje ve uygulanabilirliği hakkındaki fikirleriniz nelerdir?

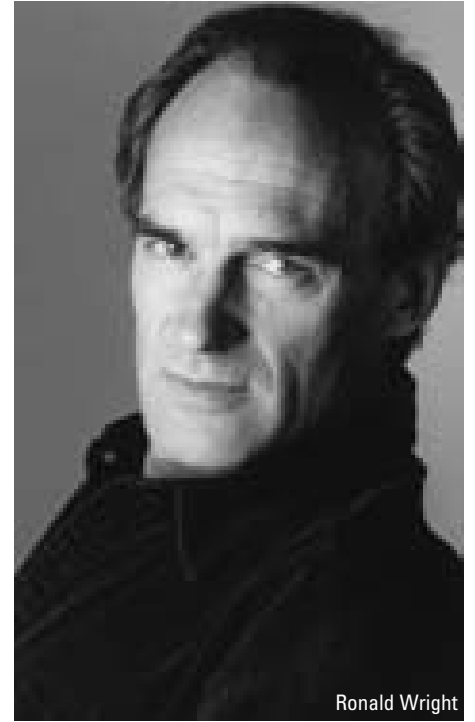
Katılımcı ekonomilerin gerektirdiği geniş kapsamlı değişimlerle kıyaslandığında, Flannery'nin önerisinin dünya çapında uygulanması çok daha kolaydır. George Monbiot'un "Heat" adlı kitabında savunduğu önlemlerle bir araya getirildiğinde iklim değişimini hızla kontrol altına almamıza yardımcı olabilir. Elbette ki, karbon mevcut krizin sadece bir yanı. Ben buna "onda bir kuralı" dediğim bir şeyi de eklemek istiyorum. İlk adım olarak, zenginle fakir arasındaki uçurumun hem ülke içinde, hem ülkeler arasında 1'e 10 oranına düşürülmesi hedeflenmeli. Bu görüldüğü kadar zor olmayabilir: Sadece bir kuşak önce, bir fabrika işçisiyle büyük bir Amerikan şirketindeki yöneticinin maaşı arasındaki oran 1'e 39'du. Şimdi bu oran 1'e 1000'den bile fazla. Bu tehlikeli eğilim tersine çevrilebilir ve de çevrilmeli.

Sistemimizi bir "intihar makinesi" olarak adlandırıyorsunuz. Uygarlığımızın geleceği için temel tehlikeler sizce neler?

Şu anda beni en çok endişelendiren tehlikeler şunlar: 1) İklim değişimi. Zira, çok kısa bir süre içinde dünya çapında büyük mahsul kayıpları olabilir. 2) Yoksul ülkelerdeki kalabalık, yoksulluk ve salgın hastalıklar. Bu durum, feci boyutlarda yeni salgın hastalıkların görülmesine zemin hazırlayabilir. 3) Kirlilik, ayrıca dünyadaki toprağın, suyun, havanın tükenmesi.

Aşırı nüfus artışı da çok ciddi bir tehdit. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

1998'de Birleşmiş Milletler, dünyadaki en yoksul 1.5 milyar kişiye temel sağlık hizmeti, eğitim ve su sağlamanın tahmi-

Ronald Wright

1919 – 1945 arasında büyük bedeller pahasına öğrenilmiş dersler, Viktorya döneminin "bırakınız yapınlar" ekonomilerini yeni bir fikirmiş gibi ısıtıp yeniden önümüze koyan "Chicago Okulu" ekonomistleri tarafından yerle bir edildi. Keynesçi sisteme dönmek, ekonomimizi ve toplumumuzu daha radikal bir şekilde yeniden yapılandırmak için bize zaman sağlayacaktır.

Sadece bir kuşak önce, bir fabrika işçisiyle büyük bir Amerikan şirketindeki yöneticinin maaşı arasındaki oran 1'e 39'du. Şimdi bu oran 1'e 1000'den bile fazla. Bu tehlikeli eğilim tersine çevrilmeli. 1998'de BM, dünyadaki en yoksul 1.5 milyar kişiye temel sağlık hizmeti, eğitim ve su sağlamanın maliyetini yıllık 40 milyar dolar olarak açıkladı. Irak Savaşı için harcanandan çok daha az bir miktar bu.

ni maliyetini yıllık 40 milyar dolar olarak açıkladı. Irak Savaşı için harcanandan çok daha az bir miktar bu. Eğer bu temel "güvenlik ağı" doğum kontrolü programlarıyla birleştirilirse, genellikle yoksulluğun ve belirsizliğin yol açtığı nüfus artışı oranı, şu anda en yüksek olduğu yerlerde muhtemelen hızla düşecektir. Uzun vadede dünya nüfusunu şu andakinin yansına (örneğin 1960'lardaki orana) düşürmeyi hedeflememiz gerekiyor. Yirmi otuz yıl önce Tayland'daki gibi gönüllü projelerle bu hedefe varmamız mümkün olabilir. Daha da önemlisi, özellikle zengin ülkelerde her bireyin ekolojiye yaptığı yükü, ekoloji üzerindeki etkisini azaltmaktır. Politik açıdan, tasarruf uygulamak yasayla doğum kontrolü uygulamaktan daha kolaydır ve daha ivedi etkileri olacaktır.

BM, İnsan Hakları Beyannamesi'nde, aileyi toplumun doğal ve temel birimi olarak tanımlıyor. Bunu, ailenin büyüklüğüne ancak ve ancak ailenin kendisinin karar verebileceği, başkasının bu kararı veremeyeceği açıklaması izliyor. Öte yandan, BM üyelerinin bir kısmı, besin kaynaklarının yetersizliği gibi faktörlere rağmen nüfus artışını destekliyor. Örneğin Türkiye Başbakanı geçenlerde, ülke nüfusunun olabildiğince artması gerektiğini, böylece nüfusu azalan ülkelere üstünlük sağlanacağını söyledi. Bu felakete davetiye çıkaran bir bakış açısı değil mi? Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Nüfus artışını desteklemenin çılgınlık olduğunu düşünüyorum. Bunun arkasında ya etnik veya milliyetçi güdüler ya da kısa dönemli ekonomik sebepler vardır, örneğin genç işçilerin giderek artması emekli aylığı ödemeyi gereksiz kılar vb. Fakat rasyonel ve aşamalı vergilendirme oranlarına dönerek "kontrolden çıkmış bu tren" durdurulabilir. İktisatçılar dünyanın küçük ve sonlu bir yer olduğunu anlamak zorundalar. Sınırsız büyüme artık bir seçenek olamaz; olsa olsa intihara giden bir yanılsama olur.

Çoğu bilimsel araştırma ve yayın, iklim değişiminin daha hafif önlemlerle, tabii ki mevcut sosyo-ekonomik modelin esaslarını değiştirmeksizin, kontrol edilebileceğini iddia ediyor. Sizce mümkün mü bu?

Bilim insanları, yönetilebilir olan durumdan en korkunç duruma dek geniş bir yelpazedeki olası sonuçları sunuyorlar. Gün geçmiyor ki durumun zaten ne kadar ciddi olduğunu gösteren yeni bir kanıt ortaya çıkmassın. Sanırım her gün daha fazla insan kısa zamanda çok katı önlemlerin alınması gereğinin farkına varıyor. Bu konuda George Monbiot'nun yeni kitabı "Heat"i okumanızı öneririm. Gözüpek, ama uygulanabilir bir eylem planı sunuyor.

Uygun iklim politikasıyla ilgili tartışmalara egemen ekonomik anlayış damgasını vuruyor, maliyet ve kâr analizleri yapılıyor. Böyle bir bakışla bu sorun çözülebilir mi?

Hayır. Uzun dönemdeki gerçek maliyeti ve gerçek kârı bu günden bilemeyebiliriz. Burada ihtiyata dayalı prensiplere bağlı kalmak zorundayız: En kötüsüne hazırlanıp planı ona göre yapacağız, en iyiyi umut etmeyeceğiz. Eğer durum korktuğumuz kadar vahim gelişmezse, kendimizi fazlasıyla güvenceye almış oluruz, bundan bir zarar gelmez. Tam tersine, sadece daha sağlıklı, daha tutumlu bir hayat yaşamış oluruz ve toprağın altında daha fazla petrolümüz kalmış olur. Ama diğer yola sapar da yanılırsak, gerekeni yapmazsak, endüstri uygarlığımız çöker ve milyarlarca insan açlıktan ölür. Son on bin yıldır, yani son Buz Çağı'ndan beri dünyanın iklimi istisnai derecede sabit. Uygarlığımız bu iklim sayesinde doğdu ve gelişti. Hedefimiz her şeyi, bu doğal sınırlar içinde tutmak olmalıdır. Eğer bunu biz yapmazsak, doğa bizim yerimize yapacak, hem de en korkunç şekilde! Sanırım olayların kontrolümüzden çıkacağı o geri dönüşsüz noktaya bayağı bir yakınız. Ama eğer siyasi irademizi doğru kullanırsak, özellikle "doğal sermaye"de kısa dönemli maliyet hesabından uzun dönemli maliyet hesabına geçerek ekonomik önceliklerimizi değiştirirsek, hâlâ bir şansımız var. Bush rejiminin korkunç politikaları nedeniyle iklim değişikliği ve diğer ekolojik önlemler konusunda yaklaşık bir on yıl kaybettik. Geleceğimizi kurtarmak için sanırım en fazla bir on yılımız daha var. Büyük uygarlık tecrübemizin sürmesini sağlamak için bu son şansımız, emin olabilirsiniz.

Söyleşi: Amy Spangler-Zarife Biliz

doxa

mâkin tasarımı, algısını

SAYI 5
Eylül 2007

is. Kaban

Norgunk Yayıncılık
Selim Erdoğan İhsan Sokak C/6 Akarlar / İstanbul
T. 0212 351 48 38 / F. 0212 227 71 94
www.norgunk.com / doxa@norgunk.com

BİR ALIŞVERİŞ ŞAHİKASI: SHOPPING TV VAKASI

İçimizdeki kelepir avcısı

Shopping TV, sunucuların canlı yayında ürün sattığı bir alışveriş kanalı. İki yıl önce ev kadınlarına yönelik mutfak eşyaları, ev tekstili ve kozmetik ürünleri satarak yayın hayatına başlayan kanalda, bugün pirinçten takım elbiseye, bilgisayardan pırlanta yüzüğe, akla gelebilecek her şey satılıyor. Müşterilerinin koklamadan parfüm, denemeden ayakkabı aldığı Shopping TV'yi, gecenin 3'ünde fön makinesi satıldığına tanık olduk- tan sonra mercek altına aldık.

18 saati canlı yayın olmak üzere 24 saat yayın yapan Shopping TV'de ağırlıklı olarak, açık artırmanın tersi mantıkla yürüyen, patenti kendilerine ait "açık eksiltme" dedikleri müzayedeye yöntemiyle satış yapıyor. Yani satılan ürünün fiyatı en üstten açılıyor, satın alan oldukça fiyat düşüyor. Bütün alıcılar kapanıştaki en düşük fiyatı ödüyor. Ekranın sol tarafında fiyatın düşüşünü gösteren grafik var, alttaki banttan da ürünün özellikleri ve "ürünü almayı başaranların" isimleri geçiyor. Bu sırada sunucular "Bitmek üzere, acele edin" diye, mezatçı gibi feryat etmekle meşgul. Örneğin, 239 YTL açılış fiyatıyla satışa sunulan elli adet makyaj seti, önce "çok indirimle" 135 YTL'ye düşürülüp müzayedeye başlatılıyor. Ürünü alan oldukça fiyat düşüyor, on dakika süren satışta kapanış fiyatı 116 YTL. Açılış fiyatı ve indirimler elbette kanalın inisiyatifinde.

Kanalın tanıtımlarında "Trafik olmadan, kalabalığa yakalanmadan alışveriş etmenin adresi bizzat" deniyor. Ama incelemeden, dokunmadan, koklamadan (parfüm de satılıyor), karşılaştırma şansı olmadan yapılan bir alışveriş bu. Diğer taraftan, o anda neyin satıldığının ya da bizim o ürüne ihtiyacımız olup olmadığının önemi yok, sürekli vurgulanan, piyasa fiyatının altından satılan ürünün ucuza kapatmaması. Kanalın yayın yönetmeninin deyişiyle, seyircinin içindeki kelepir avcısını harekete geçirmeye çalışılıyor.

Saat 00.30 suları. Sunucu, otuz çift kramponu satışa çıkarmış, "Bu şahane

kramponlarla halı sahada birbirinden güzel gollere imza atacaksınız" diyor, halı sahada krampon giyilmediğini bilmiyormuş gibi davranıyor. Maçta giyilse insanı madara edecek sapsarı yıldızlı kramponlar yedi dakika içinde tükeniyor. Bir süre sonra sunucuların o ayın en çok alışveriş yapan müşterisini evinde ziyaret ettiği "Alışveriş Casusu" adlı mini programa rastlıyoruz. Rekortmen müşteri Cemalettin bey, kanaldan aldığı ürünleri gösteriyor. Gerçekten inanılır gibi değil, ev neredeyse Shopping TV'den döşenmiş. Çalışma masası, bilgisayar, elektrikli ev aletleri, koltuklar... Kullanmadığı ürünler de satın almış Cemalettin bey. Yatağın üzerinde gururla sergilediği bu ürünleri -yatak örtüsünü de Shopping TV'den aldığını vurguladıktan sonra- tek tek anlatıyor. Paketi açılmamış çok sayıda gömleğin arasından pırl pırl parlayan sarı kramponlara takılıyor gözümüz. Cemalettin bey pek inanılmaz gollere imza atacak birine benzemiyor, zira 60'lı yaşlarında. Sunucu da soruyor zaten "futbol oynar mısınız?" diye. Cemalettin bey oynamadığını, ama hep hayalini kurduğunu söylüyor. Kanalın en büyük "marifeti" bu: Ayakkabıcılarla dolu bir alışveriş merkezini on kez dolaşsa krampon almak aklına gelmeyecek insanlara krampon satmak.

Yarım saatlik sürelerle canlı yayına çıkan satıcı-sunucular ellerindeki ürünü bitirene kadar hiç durmadan konuşuyor; reklamını yaptıkları ürünü müşterilere düşünme fırsatı bırakmadan ilk etkinin gücüyle satıyorlar. Aceleci ve afallatıcı bir iletişim bu.

Paketi açılmamış çok sayıda gömleğin arasından pırl pırl parlayan sarı kramponlara takılıyor gözümüz. Cemalettin bey inanılmaz gollere imza atacak birine benzemiyor, zira 60'lı yaşlarda. Sunucu da soruyor zaten "futbol oynar mısınız?" diye. Cemalettin bey oynamadığını, ama hep hayalini kurduğunu söylüyor.

Bir an önce telefona sarılmak zorundasınız, yetişen alıyor çünkü.

Kral TV'nin VJ'leri gibi izleyiciyle "sanimi" bir ilişki kurmaya çalışan sunucuların hiçbirisi ünlü değil, fakat zamanla hepsinin hayranları oluşmuş. Sunuculara gelen "size aşık oldum" mektupları, Türkçe hatalarını düzelten dil polisleri, sevdiği sunucuya diğer sunucuyla ilgili dedikodu mail'i yollayanlar, bir sunucunun dışındaki bir problemi yayında söylemesi üzerine dış hekimini tavsiye edenler ve hatta ilaç gönderenler... İzleyiciler hayran oldukları televizyon kahramanlarından alışveriş yapıyorlar yani. Kanalı diğer alışveriş televizyonlarından ayıran en önemli özellik, sunucuların izleyici-müşteriyle kurduğu bu ilişki.

Sunucular için canlı yayının riski, satış süresinin uzaması ihtimali. Sözgelimi altı dakika süreceği düşünülen bir satış on dakikaya uzayıp söylenecek laf kalmayınca, "Bu kare desenli yatak örtüsünün bir avantajı da, isterseniz çocuklarınızla seksek oynayabilirsiniz. Küçükken ne çok seksek oynardım bir bilerseniz, eve girmek istemezdim", "Su ısıtıcımızın en önemli özelliği, düğmesini kapatınca ısıtmayı derhal kesmesi ve içindeki suyun hızla soğumaya başlaması. Soğuk su lazımsa ısıtıcıyı ne yapayım diye düşünen zeki izleyicilerimiz olabilir, ama uzmanlar suyumuzu kaynatıp içmemiz gerektiğini söylüyorlar", "Benim evimde mutfak robotu var demeyin, kızınızın çeyizi için alın. Kızınız yoksa oğlunuza verirsiniz. Maalesef çocuğumuz olmuyor diyorsanız, yeni evlenecek bir çiftte ne güzel bir hediye olur. Herkes senede birkaç kez düğüne gider değil mi" örneklerinde olduğu gibi zirvalama olasılığı artıyor.

Bazen satışa ek rekabet getirmek için çeşitli yarışmalar düzenleniyor. Kırkar adet Roberto Carlos ve Lincoln formasının satışa çıkarıldığı müzayedeye bunun bir örneğiydi. Fenerbahçeliler Carlos formlarını 10 dakika 23 saniyede, Galatasaraylılar Lincoln formlarını 8 dakika 5 saniyede tüketti. Spor basınına "Ekran derbisini Galatasaray kazandı" diye haber olan bu müzayedeye ertesi hafta tekrarlandı. Kanalda sürekli "ikinci derbiyi kaçırmayın" tanıtımları döndü. Biraz şaibe kokan ikinci müzayedeyi Fenerbahçeliler "kazandı." Şaibe kokuyor diyoruz, çünkü kanalın çağrı merkezinde çalışanlar, gazetelerde sonucu okuyan Fenerbahçelilerden gelen ve alışveriş amaçlı olmayan, sitem yüklü "Bizim haberimiz yoktu, neden önceden ilan etmediniz? Böyle tarafsız yayıncılık olur mu?" telefonlarından bıkışlar. "Yine Galatasaraylılar kazansa arkasını getirmek gerekirdi, baş edemedik. Beraberlik en iyisi" diyen kanal yöneticileri, bir daha da böyle bir işe girişmedi zaten.

İlk kurulduğunda yalnızca uydudan yayın yapan kanal, 2006'da kabloluda, bu yılın mart ayında da Digitürk ve D-Smart'ta yayına geçti. 420 bin kayıtlı müşterisi olan Shopping TV'nin aylık ortalama ürün satışı 50 bin parça. Kanalın bir anda bu kadar büyümesi başka grupların da iştahını kabarttı. Doğan Grubu Fransız TF1 ile ortak bir televizyondan pazarlama şirketi kurdu, şimdilik D-Smart'ta D-Shopping adıyla test yayınındalar. İnternetin büyük alışveriş sitelerinden altivi.com da benzer bir alışveriş kanalı kurmaya hazırlanıyor.

Murat Toklucu

Mezraya Akmerkez'i götürüyoruz

Uzun yıllar Şansal Büyüka ve Can Tanrıyar'la birlikte Televole'nin çekirdek ekibinde çalışan Barış Tekin, bir yıldır Shopping TV'nin başında. Yoğun mesaisi nedeniyle sabahın çok erken bir saatinde görüştüğümüz Tekin, başlıktaki sözünden de anlaşılacağı gibi, çok önemli bir hizmet sunduklarını düşünüyor.

Shopping TV'nin sahipleri kim?

Barış Tekin: Kanalin sahipleri İngiltere'de ticaretle uğraşan üç Türk kardeş. Pek ön plana çıkmayı seven insanlar değiller, o yüzden pek kimse tanımaz. Proje onların akıllarına gelmiş, zaten İngiltere televizyonlarında 42 tane alışveriş kanalı var. Oradan görüp Türkiye'de bu işi yapmaya karar veriyorlar. Başlayınca da pazarın sandıklarından da büyük olduğunu anlıyorlar. İnanılmaz bir ilgi var çünkü.

Bu ilgiyi neye bağlıyorsunuz?

Shopping TV'deki en büyük olayımız, bir malı en ucuz fiyata satmak. Geçenlerde bir yerde okudum, her insanın içinde bir kelepirci yatar diyor. Buna oynuyoruz biz. Bizim ekranın solundaki üçgenler hep fiyatların düştüğünü gösterir, bu da insanlarda psikolojik etki yaratır. Ama zaten piyasanın çok altında fiyatlarla satış yaptığımız belli, bu da işimizi kolaylaştırıyor.

Bir ürünü dediğiniz kadar ucuza nasıl satabiliyorsunuz?

Perakendecilerin yer sınırlaması vardır, bizim böyle bir durumumuz yok. Çoğu malın sadece numunesi geliyor bize, gönderme işini bile biz yapmıyoruz. Öncelikle depolama derdimiz, mağaza derdimiz yok. Ürünleri ya doğrudan üreticiden ya da spotçulardan alıyoruz. Türkiye'de spotçuluk Doğubank zihniyetiyle sınırlıdır, ama dünyada çok büyük spotçular var. Miami'den Çin'e kadar bağlantıları olan spotçu bize geliyor diyor ki, şu Amerikan giyim markasının sezon sonu pantolonlarını sana etiketini yüzde 20'si fiyata vereyim. Sezon sonu olduğu için mağazalarda tutmak istemiyorlar, biz satıyoruz. Böyle yürüyor işler. Ürünler aynı yolla elimize geçse bile, biz sürüm sayesinde yine daha ucuza satarsınız. Yaz sezonunda ayda 30-40 bin parça mal satıyoruz; eylül, ekim aylarında 60 bine çıkacağımızı düşünüyorum. Bu sürümde normal perakendeci bizimle rekabet edemez.

Ayak kabı, parfüm, güneş gözlüğü gibi insanların denemeden almayacağı düşünülen şeyler de satıyorsunuz ve epey ilgi gördüğünü anlaşıyor. Bu durum size de tuhaf gelmiyor mu?

Valla bazen ben de şaşıyorum, ama alıyorlar işte. Aslında düşününce o kadar da mantıksız değil. Çünkü mesela Nike ayakkabı satıyoruz. Zaten meraklısı Nike'ta kaç numara giydiğini bilir. Parfüm alıp kokusunu beğenmedi diyelim, o zaman da ürünü iade edebilir. Ama o parfümü başka yerden o fiyata alamaz. Başka bir örnek vereyim, bir süredir pirinç satıyoruz. İnsanların televizyondan pirinç alabileceği aklınıza gelir miydi? Aşure mevsiminde de aşure seti sattık, kapış kapış gitti. Açıkçası biz de böyle bir şey beklemiyorduk. Buradaki mesele, güven yaratma meselesi.

Aslında tüketici derneklerine bakılırsa, televizyondan alışverişle ilgili ekranda gösterilen ürünün gelmemesi,

Barış Tekin

ürünün vaat ettiği işlevleri yapamaması, iadeden sonra paranın geri ödenmesinin geciktirilmesi gibi epey şikâyet başvurusu varmış.

Bunların hepsine katılıyorum, ama şikâyetler daha çok bazı kanallarda gecenin geç

saatlerinde yayınlanan birkaç dakikalık ürün tanıtımlarıyla ilgili. Şimdi ürünün ismini vermeyeyim, birkaç yıl önce bir egzersiz aleti sattılar televizyondan. Ekranda 1-1.5 metre görünen aletten evlere 20-30 santimlik minyatürü gitti. Hem de yüz binden fazla sattılar. Bu daha çok ithalatçıların yaptığı bir iş. Sadece televizyondan satılmak için üretilmiş ürünler pazarlıyorlar. Zaten o tanıtımlar da genelde yabancı yapımlardır, berbat bir dublaj yapılır, alttan orijinal ses duyulmaya devam eder. Gelip geçici işler bunlar. Burada sadece bu iş için kurulu 24 saat yayın yapan bir kanal var, bizim böyle şeylere tenezzül etmemiz mümkün değil. Burada kilit nokta şu, ithalatçı bir tur iş yapar, kamyonla para kazanır, gider. Güven kazanma gibi bir derdi yoktur. Biz güven vermezsek, müşteri bir daha gelmez. Bu kadar basit. Bizde bir üründen diyelim ki 50 tane satış çıkmış. Bu üründen herkes sadece bir tane alabilir. Mesela bizi izleyen bir perakendeci ürünümüzü ucuz bulsa ve hepsini bir anda almak istese beş dakikalık satışı on saniyede yaparsınız. Ama bizim derdimiz bu değil. Tüketim alışkanlıklarıyla ilgili bilgilere sahip olduğumuz için daha çok müşteri kazanmak istiyoruz. Asıl amacımız da bir üyeye bir dahaki hafta, bir dahaki ay başka bir ürün daha satmak. Böyle bir derdiniz varsa kimseyi kandıramazsınız. Az önce verdiğim egzersiz aleti örneğini düşünün. Sadece bir kerede televizyondan alışveriş yapmaya hazır yüz bin insan kandırılmış. Daha kafadan asıl hedef kitlemizden yüz bin kişiyi kaybetmişiz. Kazıklandığını düşünen insanlar bir daha televizyondan alışveriş yapmaz çünkü. Yani tüketicinin kandırılmasının büyük mağduru biziz aslında. İmajı pek düzgün bir şey değil bu, yavaş yavaş bunu da aşıyoruz.

Geçen yıl, hedef kitlenizin televizyon

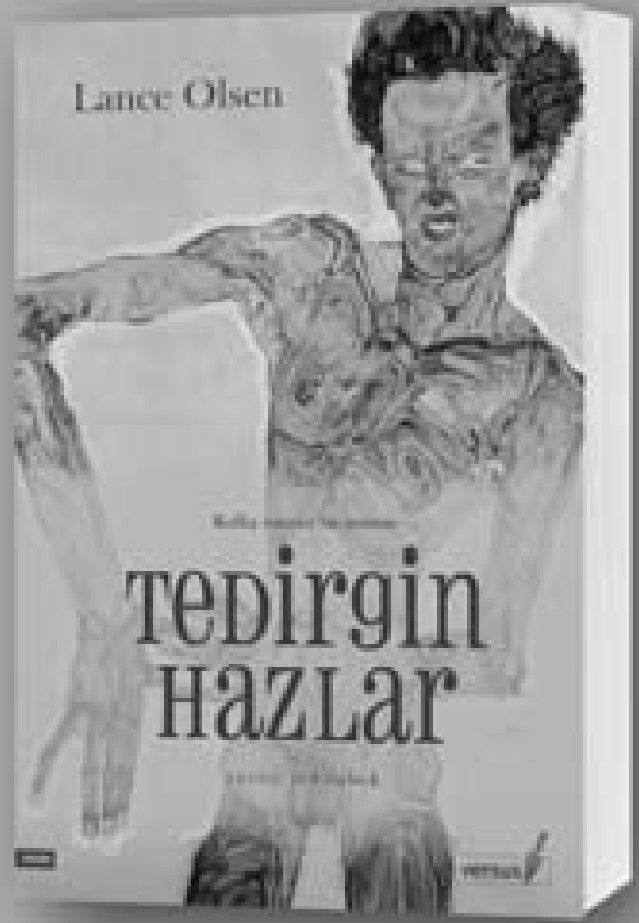
Yarım saatlik sürelerle canlı yayına çıkan satıcı-sunucular ellerindeki ürünü bitirene kadar hiç durmadan konuşuyor.

Tedirgin Hazlar

Lance Olsen

Kafka'yı nasıl bilirdiniz? Aile kavramı zihninizdeki hangi ormanlara karşılık geliyor? Bir öykü en fazla kaç farklı biçimde anlatılabilir? Artık handiyse bir fenomen haline gelmiş olan Gregor Samsa'nın varoluşu ne böcek ne insan olabildiği karanlık, uçurumlu arafta nasıl sarkaçlara tutunuyordu? Postmodern dünyanın bombaları yüreği kaç şizofrenik parçaya böler? Zaman mı görecelidir, yoksa hepimiz farklı aynalarda hep gözlerimizden vurularak mı öldürülürüz?

Lance Olsen, Tedirgin Hazlar'da bir arayış, bir aralığı, umudun durmadan yalnızlıkla yer değiştirdiği çıkışsız bir kendine kapanışı, çocukluğa, yoksulluğa, şiddete, sefilliğe ve bencilliğe teyelliyor. Bütün fenerleri en çok korktuğumuz yerlerimizde gezdiriyor. Klişelerden bambaşka bir özgünlüğe ulaşıyor. Nietzsche'nin Öpücükleri'nde sektirdiği taşları, -biri ceset- beş kişilik bir ailenin ve onların hizmetçilerinin, kiracılarının, komşularının, sevgililerinin kucağına düşürüyor. Dönüştüğümüz 'şeylere' hüznü, alaycı, ölümcül selamlar yolluyor. Üstelik 'okur'dan da öykü içinde öykü tekniğiyle bir karakter yaratarak kendimizi uzaktan, çırlıçıplak seyretmemize neden oluyor, saklanacak hiçbir yer bulamadan dosdoğru girelim diye cümlelerin içine. Kısacası hepimize açık açık meydan okuyor. Bu demir leblebiyi sindirebilecek cesareti olanlar! Afiyet olsun!

Genç Adem

Alexander Trocchi

"ANLATILACAKLARIN size geçmişten, siz sokakta yürürken pencereden izleyen biri gibi baktığı zamanlar vardır. Geçmiş saatler, geçmiş eylemler, tekinsiz bir yalıtılmışlığa dönüşür; onlar ve dönüp onlara bakan siz arasında devamlılık yoktur artık."

Varoluşçuluğun babalarından sayılan İskoç romancı ve Nâzım Hikmet'ten Sartre'a pek çok yazarın yayıncısı -ve majestelerinin hükümeti nezdinde resmen devlet desteğine muhtaç 'bağımlı'- Alexander Trocchi'nin ilk romanı 'Genç Âdem' bu paragrafla başlıyor ve Glasgow-Edinburgh arasındaki Clyde Nehri'nde yük taşıyan mavnalardan birinde çalışan genç Joe'nun, nehirde bulduğu kadın cesediyle kargaşaya boğulan dünyasına giriyor, delikanlının tekne sahibi ve eşiyle ilişkisi etrafında dolanıyor, ölen kadınla olan bağlantısına varıyor ve 'Ben olsam ne yapardım?' sorusunu sorduran ahlâki bir denklemde düşümleniyor. 2003 yılında başrollerini Ewan McGregor ve Tilda Swinton'ın paylaştığı aynı adlı filmle sinemaya uyarlanan Genç Âdem, kontrol edilebilen ve edilemeyen olay ve olguların bireyi sürüklediği varoluşçu ikilemleri ilkel benliğin hâkimi cinsellikle yoğurarak okurunu pek çok konuyu sorgulamaya yöneltten bir yolculuğa çıkarıyor.

Bir tür reality show

Shopping TV vakasını, televizyon program türleri üzerine çalışmaları olan Doç. Dr. Sevilay Çelenk Özen'e sorduk.

jargonunda “C grubu” diye adlandırılan, eğitim düzeyi ve alım gücü düşük kesimler olduğu söylenebilir. Taksitli satışa başlamanızdan sonra bilgisayar, pırlanta yüzük, kamera gibi pahalı ürünler de satmaya başladınız. Hedef kitleniz mi değişti, yoksa müşterilerinizin lüks tüketim yapma arzusunu mu keşfettiniz?

Kitle değişti, daha doğrusu genişledi. Ama ürün yelpazesinin çeşitlenmesinin sadece taksitli satışla ilgisi yok. Evet, uydu ve kabloludan yayın yaptığımız zaman C demeyeyim de, BC grubu bir kitleye hitap ettiğimiz doğru. Ama Digtürk'te de yayına geçtikten sonra seyirci bir anda sınıf atladı. (gülüyor) Ben de hayret ettim. Şimdi eski izleyicilerimizin yanına AB grubunu da ekledik diyebilirim. Bunun sonucunda dediğiniz türden ürünlerin satışı arttı. Aslında mesela kamera ve bilgisayarı biz önceden de satıyorduk, genelde ucuzluğu ön planda olan eski modellerdi bunlar. Ama şimdi en pahalı cep telefonunu satabiliyoruz. Bunların yanında Gucci, Prada gibi lüks markaları da satmaya başladık.

İnternet sitenizdeki sunucu özgeçmişlerinde, birçoğunun üniversite mezunu olduğu görülüyor. Bir kısmı konservatuar mezunu, genelde televizyonla bağlantılı işlerden geliyor. Ancak, bazı kadın sunucular “mahallenin kızı” tavırları içindeler. Müşteri çekmek için mi özellikle öyle davranıyorlar?

Sunucularımızın hepsinin ayrı karakteri var. Mesela kadın sunucularımızdan biri 1.90'a yakın boyu olan, çok düzgün fiziklî, alımlı biri. Onun iletişim kurduğu müşteriler ve sattığı ürün aynı. Bir de Hülya diye bir arkadaşımız var. Onu da mesela anneniz güne çağırırsa hiç yabancılaşmaz, ortamdaki herkesle ahhap olur. Onun kitlesi de daha başka tabii. Daha çok evde vakit geçiren kadınlara hitap ettiği için öyle davranması lazım. Pazarlama artık eskisi gibi değil, tamamen psikoloji işi. Değişik yollar bulmak lazım, daha çok bunu zorluyoruz. Ben arkadaşlarımıza “sunucu kökenli satıcılar” diyorum. Akmerkez'de falan dolaşırken iyi bir tezgahtar bulsam onu da alacağım, ama şimdiye kadar rastlamadım böyle birine. **Siz senelerce Televole ekibinde çalıştınız. Oradaki tecrübelerinizin faydası oldu mu şimdiki işinize?**

Aslında ikisinin çok farklı olmadığını düşünüyorum. Sadece Televole değil, televizyonun başka alanında çalışsam da böyle bu. Çünkü Televole'de haber ambalajlayıp satıyordum, şimdi başka bir şey satıyorum. Burası daha zor tabii, seyrinin cebinden para da alıyoruz. Ama yaptığımız kesinlikle çok önemli bir hizmet. (Türkiye haritasının güneydoğu ucunu gösteriyor) Bakın şurada mezrada yaşayan Hatice hanım var mesela. Biz Hatice hanımın ayağına Akmerkez'i götürüyoruz. Hiçbir zaman rastlayamayacağı ürünleri bizden alabilir Hatice hanım. Roberto Carlos forması alabilir, cep telefonu alabilir. Gucci çanta alabilir, Prada alabilir. Şaşırmayın, bunları örnek diye söylüyorum. İstiyorsa saklama kabı alsın. Herkese uygun ürün var bizde.

TV izleyicisinin TV müşterisine dönüşüğü görüşüne katılıyor musunuz?

Sevilay Çelenk Özen: TV izleyicisine bir tür alışveriş ortamı sunan programların yayını ve hatta bu amaçla kurulan TV kanalları Türkiye'de ticarî televizyon dönemi ile başladı. Bu anlamda, çok yeni değil. Özal döneminde başlayan ticarî TV yayıncılığı, dönemin liberal ekonomi politikaları ile uyumlu bir biçimde izleyicinin konumunu zaten bir tür “müşteri” olarak belirlemişti. 1990'larla birlikte TV programcılığı “bizden ayrılmayın” diyen bir pazarlama seslenişinin içine yerleşti. Daha dolaysız bir biçimde ürün tanıtımlarına yer veren, satış ve pazarlama yapan programlar da ilk kez o dönem ekranlarda görüldü. Flash TV'deki “Tükenmeden Tüketelim” ve “Pazarlama Kuşağı”, TGRT'deki “Tür-Pa” ve HBB'deki “Tüketici Dosyası” bu programlara örnek gösterilebilir. Dahası, 1992'nin Ekim ayında Kanal 6'yı kuran Ahmet Özal'ın kardeşi Efe Özal'la Kanal Market adıyla yeni bir kanalı devreye soktuğu ve bunun da Türkiye'de TV aracılığıyla pazarlama tekniğini kullanan ilk kanal olduğu hatırlanmalıdır. Kısacası, alışveriş yapmayı ve TV izlemeyi birleştiren –ve zaten bizden önce keşfedilmiş olan– bu sistem, Türkiye'de de ilk fırsatta hayata geçirilmişti. Bugün bir tür “showroom” hizmeti veren TV ekranı bu keşfin günümüzdeki görünümüdür.

Haberimize konu olan Shopping TV'nin 420 bin kayıtlı müşterisi var. Bu büyük ilginin sebebi ne olabilir?

Bir araştırma yapmadım, ancak bazı ürünlerin sadece ekranda duyurulan telefon numaraları ya da internet adresleri aracılığıyla satılıyor olması talebi arttırıyordur diye düşünüyorum. Bu ürünler arasında kozmetik ürünlerinin, fitness malzemelerinin, pasif egzersiz aletlerinin ve pratik-küçük ev aletlerinin yaygın olması da anlamlı. Daha çok, evde oturan kadın kitlesine dönük programlar bunlar. Evine sinema, konser, mahalle gazinosu vs. zaten çoktan taşınmış olan bir izler kitleye, alışveriş mekânları, vitrinler, ürün seçenekleri de sunulmuş oluyor. Üstelik TV ya da internetten bir şeyler sipariş veriyor olmanın yaşattığı bir tür “dönüşmüş, gelişmiş, kültürlenmiş” olma duygusu var ki –ya da ben öyle sanıyorum– bu da haz veriyor olsa gerek. Ben Amazon'dan, Idéefixe'den kitap sipariş vermeyi, yeni yayınlardan haberdar olmayı ne kadar seviyorsam, bir başkası da bir telefonla ayak-kabı veya mikser sipariş vermeyi seviyor olabilir. İnternette kitap siparişi vermek, bir kitapçıda yeni kitapların kokusunu içime çekerek dolaşma, kaşırtırma, dokunma şansımı ne kadar azaltıyorsa, diğeri de evinde oturan izleyicinin sokağa çıkma, başkalarıyla temas etme şansını o kadar azaltıyordu. Fakat oturduğumuz yerden kitap siparişi verebilenin avantajları da yok mu? Bence var.

TV'nin yeni bir alışveriş kültürü üretmeye başladığı söylenebilir mi?

TV'yi fazla ciddiye aldığımızı düşünmeye

Alışveriş bireysel, sessiz bir etkileşim olmaktan çıkarak bir tür “reality show”a dönüştürmek muhtemelen ilgiyi birkaç katına çıkarıyordu. İzleyici aynı zamanda belirli bir gruba aidiyeti deneyimliyor, oturduğu yerden sosyalleşiyor. Hatta bir ürünün fiyatına etki ediyor. İzleyici, TV programı gibi “önemli bir şeyin” seyrini etkiliyor.

başladım. TV, Türkiye'de ciddi bir şey. İzleyici tarafından ciddiye alınan, belki de alınması gereken bir şey. Fakat biz, televizyon üzerine de düşünenler olarak –gazeteci, eleştirmen, akademisyen– bu kadar ciddiye almalı mıyız? Bundan emin olamıyorum. Devasa alışveriş merkezleri, raflar dolusu pırlıtlı ürün... Bunlarla ilgili meselemiz her neyse, TV'yle ilgili meselemiz de aynı yerden kurulmalı. “Sokakta olabilir, ama TV ekranı başka bir şey” demeye devam etmeli miyiz, kuşkuluyum. İzleyici TV'ye bakıyor, biz hem TV'ye hem izleyiciye bakıp duruyoruz. Bakmaya devam edeceksek, TV'nin de izleyicinin de içine yerleştiği siyasal-toplumsal-kültürel-ekonomik bağlama, buralardaki dönüşüme, dönüşümün yönüne de dikkatle bakmalıyız. Bu ikincisinin epeyce ihmal edildiği kanaatindeyim.

Shopping TV bir tür müzayede yöntemiyle satış yapıyor. İzleyici bu sırada telefonuyla alışverişe, daha da önemlisi bir TV programına müdahil olabiliyor. İlgi çekmelerinin en büyük sebeplerinden biri bu galiba.

Tabii “açık eksiltme” dedikleri müzayede yöntemiyle satış diğerlerinden farklı. Yine “dahiyane” bir televizyon buluşu. Demek ki bu konuda da abartmanın sınırı yok. TV'den alışveriş bireysel, sessiz bir etkileşim olmaktan çıkarak böyle kitleselleştirmek, bir tür “kuşak programı” ya da “reality show”a dönüştürmek muhtemelen ilgiyi birkaç katına çıkarıyordu. İzleyici aynı zamanda belirli bir gruba aidiyeti deneyimliyor, oturduğu yerden sosyalleşiyor. Hatta bir ürünün fiyatına etki ediyor. İzleyici, TV programı gibi “önemli bir şeyin” seyrini etkiliyor. Oradaki bir ürünün kimlere gideceğini ve ne kadardan gideceğini belirliyor. Buna dahil olmak için uğraş veriyor.

Bu durum, izleyicinin “Biri Bizi Gözetliyor” tarzı programlarla kurduğu ilişkiye benziyor mu?

Evet, reality programlarına da çok benziyor aslında. Kim gitsin, kim kalsın, o parayı kim kazansın... İzleyici TV'ye doğrudan ya da dolaylı dahil olmayı, ona müdahale etmeyi zaten çok seviyor. Üstelik shopping programlarında, TV izleyicinin eline somut, dokunabileceği, kullanabileceği, yararlanabileceği bir şey de vermiş oluyor sonunda. “Dahiyane” demem bundandı, tırnak içinde yani. Bu durum evindeki izleyiciye, sunucu ve diğer izleyicilerle bir ağ oluşturmak gibi geliyor olabilir. İzleyicilerin radyodan, televizyondan gelen sesleri, orada görünen yüzleri aşın önemsemek gibi bir eğilimi her yerde var. Birçoğumuzun adını sanını bilmediği bir radyo programcısı belirli bir grubun, cemaatin, kuşağın “idol”u olabiliyor. TV'de işin içine girdi de girince sunucular ve onlarla kurulan ilişki daha bir önem kazanıyor. Bir tür oyun aslında. İster ayakta satıyor olsun, ister birilerini birileriyle başgöz etmeye çalışıyor olsun. Ekrandaki kişiyle bir temas kuruyor olmak çok önemseniyor.

10 albüm

Atom Heart Mother Pink Floyd

Çar Newa Ziz

Çeyrek Ezginin Günlüğü

Fuat Kalbüm

Happy Mondays Uncle Dysfunktional

Kreş Zaman Yok

Manic Street Preachers Send Away The Tigers

The Good, The Bad & The Queen

The Good, The Bad & The Queen

21st Century Schizoid Man King Crimson

Patti Smith Twelve

5 şarkı

Cavalry Quicksilver Messenger Service

If 6 Was 9 Jimi Hendrix

Kül Vakti Ezginin Günlüğü

Olmalı mı, Olmamalı mı Bülent Ortaçgil

Smack My Bitch Up Prodigy

Kara Tren

"Dün yine seni andık / Cümbür cemaat cümbür / Andık ayazdakaldık / Cümbür cemaat cümbür": Memleket müziğine 500'e yakın şarkı kazandıran ustaların ustası Özer Şenay, 9 Eylül günü, İstanbul'da, 63 yaşında akciğer kanserine mağlup oldu. '60'lardan bugüne Arif Sağ ve Orhan

Gencebay'la birlikte yeni bir bağlama ekolü yaratan, Gencebay'ın yanı sıra Erkin Koray, Müslüm Gürses, Ferdi Tayfur, Biricik, Esengül, Neşe Karaböcek, Huri Sapan, Derdiyoklar gibi isimlerle çalışan, '70'lerde Almanya'da Ensemble Orientale'la deneysel işler çıkaran Ege'li emektar müzisyenin "Arapsacı", "Cümbür Cemaat", "Benim Meselem", "Sen Kalem Ol Ben Kağıt", "İki Gözüm İki Çeşme" gibi şarkıların dillerden düşmedi, düşmeyecek...

"Tuna nehri akmam diyor": Tuşlu çalgılar üstadı Joe Zawinul, 11 Eylül günü doğduğu şehir Viyana'da, 75 yaşında cilt kanseri sonucu hayata veda etti. Ailesinden genetik olarak devraldığı Çingene ve Doğu Avrupalı müzikal mirası dünya cazına aşıl原因, yalnız "Stories of the Danube" senfonisine değil, tüm çalışmalarına Tuna nehrinin ruhunu katan müzisyen 50'lerin sonunda yerleştiği ABD'de, yıllar içinde Miles Davis'ten Arto Tunçboyacıyan'a pek çok isimle çalıştı, saksofoncu Wayne Shorter'la son caz efsanesi Weather Report'u oluşturdu, Sendika adlı ekibiyle çaldığı caz-rock'u üç kez İstanbullularla paylaştı. "In A Silent Way"ın bu deriş takkeli beste-kârına Brian Eno "Zawinul/Lava", John McLaughlin "Jozy"yi adamıştı.

Wayne Shorter'la son caz efsanesi Weather Report'u oluşturdu, Sendika adlı ekibiyle çaldığı caz-rock'u üç kez İstanbullularla paylaştı. "In A Silent Way"ın bu deriş takkeli beste-kârına Brian Eno "Zawinul/Lava", John McLaughlin "Jozy"yi adamıştı.

Çeyrek asır şerefine 25 defa...

Ezginin Günlüğü Çeyrek (Seyhan Müzik)

Ezginin Günlüğü, 1980 sonrasında yüz akı grupların biri oldu hep. Eksildiler, çoğaldılar, ama çeyrek asırdır ayakta. Yırtık bir afiş görüp de hülyalara daldığımızda şarkılarını mırıldandığımız gruptur Ezginin Günlüğü. Darbeler, sürgünler, mahpuslar derken 25 yıl geçmiş aradan. 25 Ağustos'ta çıkan "Çeyrek" isimli tribute albümle bu çeyrek asrı yad etme şansına sahibiz şimdi.

Tribute albüm denince, bünyeyi hafiften bir korku sarmıyor değil. Cem Karaca ve Barış Manço için hazırlanmış olan facia albümler hala zihinlerimizde. "Çeyrek"te, 25 yıl için iki cd'ye 25 parça kaydedilmiş. Albüm, Sezen Aksu'nun "1980"i yorumlayışıyla açılıyor. Bülent Ortaçgil'in "Teninle Konuşmak"ıyla devam ediyor. İç ferahlatıcı bir açılış. Arkadan gelen Candan Erçetin'in "Gelmiyorsun" yorumu için aynı şeyleri söylemek pek mümkün değil. Heba edilmiş parçalardan biri de "Küçük Hanımın Şarkısı" maalesef. Feyza Eren, Ezginin Günlüğü'nün iyi kadın vokalistlerinden biri olmuştur, ama "Küçük Hanımın Şarkısı"na caz aranjmanı pek uymamış.

Albümdeki deneysel aranjmanlar arasında başarılı örnekler de var. Sabahat Akkiraz tarafından yorumlanan "Gemi" mesela. Eski zamanlardan güzel bir rebetika dinler gibi oluyor insan. Feridun Düzağaç'ın yorumladığı "Mutlu Olmak Varken", Gürol Ağırbaş tarafından bir caz parçası

Vassiliki Papageorgiou

olarak yeniden aranje edilmiş olan "Yaprak" da diğer güzel örnekler.

"Çeyrek", Haluk Levent (kanbersiz düğün Haluk Levent'siz tribute neden olamıyor) Yaşar, Bulutsuzluk Özlemi gibi popüler isimleri de barındırıyor. Ama "Çeyrek"i değerli kılan şey sürprizleri arasında: Yüksek Sadakat ("Ayrılış"), Modern Folk Üçlüsü, ("Düşler Sokağı") Levent Yüksel ("Selluka"). Bu anlamda en hoş (erken ölümüyle de hüznü) sürprizlerden biri Barış Akarsu'nun "Leyla"sı. Bir de Sunay Akın gibi hoş olmayan sürprizler var.

Şöyle ifade edelim Sunay Akın hikayesini anlatmasına anlatsaydı yine de, biz "Seni Düşünmek"i iyi bir kadın vokalden dinleseydik. Ayten Alpman'dan veya Hümeysra'dan mesela. "İstersen Hiç Başlamasın" ve "Dönmek" in tadı hâlâ damağımızda ne de olsa.

Eksiklerine, gediklerine rağmen "Çeyrek", güzel ve dengeli bir albüm. En fazla alkışı ve ilgiyi "Leyla" ile Barış Akarsu alacak gibi duruyor. Bunun duygusal sebepleri de var elbette, ama "Leyla" da albümdeki en kaliteli yorumlardan biri. Yine de Sezen Aksu ve Bülent Ortaçgil'e şapka çıkarmamak olmaz. Levent Yüksel'in "Selluka" ve Sabahat Akkiraz'ın "Gemi" yorumu için de aynı şey geçerli. Ama, bize kalırsa albümün en güzel sürprizi Vassiliki Papageorgiou'nin söylediği "Kül Vakti". Onu Papageorgiou'dan, 27 Ağustos'ta Kuruçeşme Arena'daki 25. yıl konserinde dinleyeler Allah'ın şanslı kullarıydı.

– Balkan Talu

Güneşli Pazartesiler

Happy Mondays / Unkle Dysfunktional (Sequel)

Happy Mondays! Adı illa bir yerden çalınmıştır kuşlağınız. Hatta bir-iki şarkısını dinlemişsinizdir bir yerlerde... Mesela bir "24 Hour Party People", "Kinky Afro" ya da müthiş "Stayin' Alive" cover'ları... 1980'lerde efsanevi gece kulübü Haçienda'daki bir yarışmada keşfediliyorlar. 10 Ağustos'ta kaybettiğimiz "Manchester Sound"un babası Tony Wilson, bizimkileri görür görmez sözleşmeyi koyuyor önlerine. Wikipedia'ya bakacak olursak, hem de yarışmada sonuncu oldukları halde! (Rahmetli bir tek The Smiths'i es geçerken yanılmıştı!) O tarihten itibaren de Happy Mondays bir dizi çok klâs dans plagına imzasını atıyor. Rave kültürünün en karanlık yerlerinden, bol uyuşturuculu, bol seksli sert hikâyeler anlatıyor, ama neşesini de hiç kaybetmiyor. Müzik ciddiye aldıkları bir şey değil zaten.

'90'ların başında, grubun başyapıtı olarak kabul edilen "Pills 'n' Thrills and Bellyaches"ın ardından, yayınlanan "Yes, Please" bir fiyasko olarak kabul edilmişti. Shaun Ryder'in eroin bağımlılığı da artıkça artmıştı. Günün birinde, bol kârlı bir plak anlaşmasının ortasında "Kentucky Fried Chicken"ı almak için odadan çıktı. Çıkış o çıkış. Happy Mondays de o gün uzun süreliğine tarihe karıştı. Tavuğu çok mu seviyordunuz? Yoo! "Kentucky Fried Chicken" kendi aralarında "nane"ye verdikleri isimdi. Ryder bir süre sonra, grubun dansörü Bez ile rap'çi Kermit'i yanına alıp Black Grapes'i kurdu... Eğlencenin gene tam gaz olduğu, daha karanlık, daha seksi albümler yayınladı. Grup olarak olmasa da,

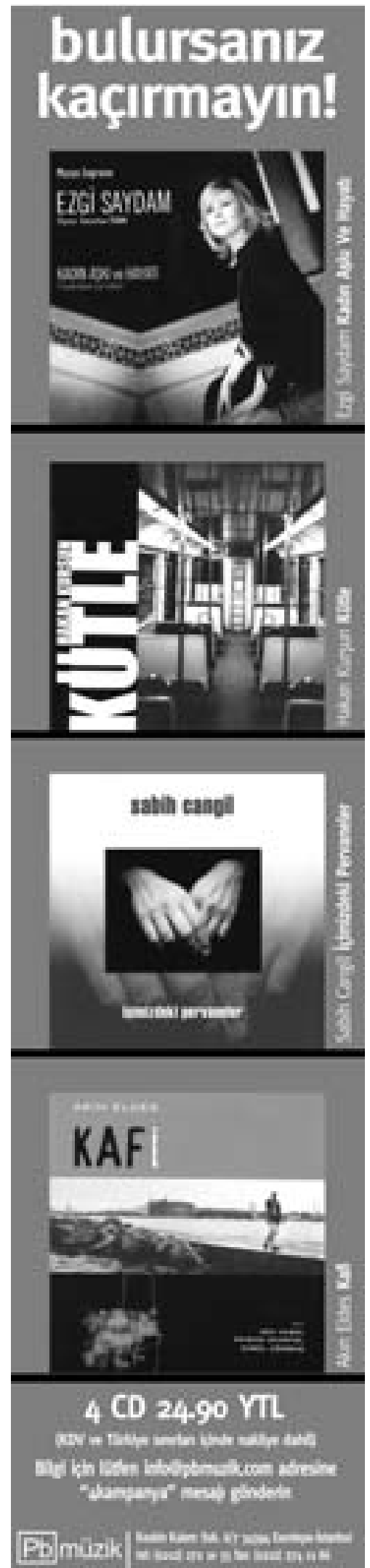
birey olarak popüler kültürün göbeğinde oldular. Ryder, Gorillaz ile çalıştı, bir ara "reality show" bile yaptı. Ancak durmadan "fuck" kelimesini kullanınca, kanala çıkması yasaklandı. Yıllar içinde Happy Mondays de birkaç sefer bir araya geldi, festivalerde, konserlerde birlikte çaldı söyledi... Bu yoğunlukta, "Unkle Dysfunktional" ekibin 14 sene beri kolları sıvayıp çıkarabildiği ilk Happy Mondays albümü oldu. Hiç kısa süre değil. Artık iyice göbekli, sesi resmen Tom Waits olmuş bir Shaun Ryder, saçlarına kır düşmüş bir Bez var karşımızda. Ancak muhabbetle hiç bir eksilme yok. Funk, rock, tekno, hip hop gene kol kola, gene diz dize. Prodüktör koltuğunda Quincy Jones'un oğlu Sunny Levine ile elektronikacı Howie B'nin olduğu gayet eğlenceli, kıpır kıpır bir albüm olmuş "Unkle Dysfunktional". Galiba bir tek genç kızların sevgili olamayacaklar, onu da dert edeceklerini hiç sanmayız.

– İlker Aksoy

Sizde varken bu duruş!

**İsmail Türüt:
"Bu parçada bir
kabadayılıktan
bahsetme gibi
bir niyetim
olsaydı,
'Ogün, Yasin'
değil,
'Çakıcılar ve
Pekerler bitmez'
derdim."**

der insanca uyardık sizi/ Söz dinlemezseniz bekleyin bizi / Erivan'da çalacağız bu sazı / Şölen yeri seçtik köyünü senin / Kalayladım/ Kalayladım/ Kalayladım ulan soyunu senin!"

Bu laflar?

Ozan Arif "Ak mı Kara mı" adlı son albümündeki "Kör müsün?" adlı esesinde, Türüt'e verdiği şarkıda olduğu gibi yine "Ermeniciler"den söz ediyor. Şarkıda geçen "pamuk"un Orhan Pamuk olduğunu ve Ozan Arif'in bu tip atraksiyonları çok sevdiğini de söyleyelim: "AB dediklerin Kürt'ü Türk'ten ayırıp/ Karpuz gibi dilim dilim diliyor, kör müsün? / Frenk kızı yalayanlar, boynundan haç çıkanlar / Bunların içinde kim yok ki ooff of/ Kimisi medyatör kimisi prof / Pamuklar, yamuklar, bazı kavatlar / Ermenici oluyorlar, kör müsün? / Bakın yankilerle verince el ele / Çalkalken it oldu iki hergele / Talabani bile, Barzani bile, paçamıza dalıyorlar kör müsün? / Zaten PKK'yı kuran da Batı/ Kurup arkasında duran da Batı/ Bizi sırtımızdan vuran da Batı / Ensemizde soluyorlar kör müsün? / Bit-sin artık dostuz mostuz mavalı / Gördük işte en dost olan düveli/ Başımıza kim geçirdi çuvalı? / Bir de kıs kıs gültüyorlar, kör müsün? / Washington, Brüksel, Strasbourg, Roma / Arif bunlar dost mu olur adama?"

Ozan Arif'in son albümündeki "Kimlik" adlı parçasından aktaracağımız bölümse, ülkücü müzik alemindeki Kürt algısına iyi bir örnek: "Şu alt kimlik üst kimlik lafları nasıl laflar?/ Bunlar Batı'nın ağzı/ Bunlar gavur efendiler / Türkiye'de tek kimlik Türklüktür efendiler/ Ne Kürt, ne Laz, ne Çerkez/ Bunlar ayrı ırk değil/ Türklükten ayrı bir kimlik / Gerektiren fark değil/ Şimdi kimi soracak / Kürtler Türk müdür yani?/ Türk'tür tabii, ne sandın, ayrı ırk mıdır yani?/ Hasan Haso olmuştusa bu bir fark mıdır yani/ Bakmayın, Apo gibi piçlerle kirlendiler/ Türkiye'de tek

Ülkücü şarkı sözleri yıllardan beri ırkçı aşağılamalarla, şiddete teşvik edici sözlerle dolu.
Ozan Nihat'ın "Susurluk Yolu" albümündeki, "Ermeni'ye Yumuşak Kalay"ı bunun bir örneği.

Ozan Nihat

kimlik Türklüktür efendiler."

Ozan Nihat da "El Ele" parçasında "Türk yurdu Türkiye büyük merkezdir / Alevi, Türk, Sünni, Türk'tür herkes bir / Hepsi Türk kökünden Kürt, Laz, Çerkez'dir" diye insanı bir muammadan öbür muammaya sürüklüyor. Bu kadarla da kalmıyor Ozan Nihat, "Vatan Bizim Yurt Bizim"de kimlik konusunda şüphesi olanlara bir de müracaat adresi gösteriyor: "Nihat'ım aylık kalmasın bitsin / Şüpheliler tarihe müracaat etsin/ İstemeyen varsa defolsun gitsin /Türkmen bizim Çerkez bizim Kürt bizim..."

Komünist Moşe Dayan

Ermeniler kadar olmasa da Yunanlılar da hedeftedir. Ozan Nihat, "Yunan'a İkaz" adlı trajikomik eserinde "Yunan"ı son kez uyarmakla kalmamış, Kardak, kıta sahanlığı ve Kıbrıs gibi üç önemli soruna tek şarkıda değinmeyi de başarmış: "Uslu uslu otur fazla kaşınma/ Gözüne yumruğu çakanız Yunan/ On iki mil falan filan düşünme / Yurdunu başına yıkarız Yunan/ Kardak'a gönderdin pis keşişini/ Serdime oraya murdar leşini / Tek tek sakalını, bir bir dişini/ Küflü kerpentenle sökeriz Yunan / Tarih dersi fayda etmez dersin/ Bu kuyruk acısı bitmez dersin/ İzmir'in körfezi yetmez dersin/ Şimdi seni Akdeniz'e dökeriz Yunan / Şimdi okyanusa dökeriz Yunan / Kıbrıs üzerine koyarsak tavnı/ Mum yakıp ararsın bugünkü devri / Zaten Kıbrıs'ın da bir ucu sivri / Çevirip gözüne sokarız Yunan."

Ozan Nihat, şarkının son bölümünde Yunanistan işgalinin Mora üzerinden yapılmasını istediğinin işaretlerini de veriyor: "Ozan Nihat der ki, sarılıp lafa / Verdiğin sözleri kaldırma rafa/ Gece yarısında eserse kafa / Mora'ya bayrağı dikeriz Yunan/ Sabah Atina'ya çıkarız Yunan."

Ozan Arif de kendine hem Yahudi, hem

mason, hem de "komünist" bir av bulmuş ve fırsatı kaçırmamış: "Yahudi'nin bitmez İslam'a kini/ Masonlar farklı mı kızıldan yani/ Tek gözlü bir domuz vardı ya hani / Geberen o Moşe Dayan da komünist."

Ülkücü camiada, Devlet Bahçeli'yle papaz olana kadar "Ulu Ozan" diye anılan Ozan Arif hedef gösterme konusunda da pek maharetlidir. Uğur Mumcu'nun Papa Suikastını araştırdığı ve Mehmet Ali Ağca'nın MHP bağlantılarını yazdığı 1981'de, "Bilmek istiyorum" adlı bir şarkı yapar. Şarkı baştan sona kadar Uğur Mumcu'ya hakaretle doludur. Fikir vermesi açısından bir bölümünü aktaralım: "Yedi nice ülkücünün etini / buna rağmen oynatıyor atını / daha hâlâ Uğur Mumcu itini / yazdırın kuvveti bilmek istiyorum."

Ötügen yolu

Genç ülkücü müzisyenlerin "Reis" diye hitap ettiği Ahmet Yılmaz ise ülküçülere faşist diyenlere şöyle seslenmiş: "Ötügen yolu yoktur / Kafaları tokuştur / Bize faşist diyenler / Ya haindir ya puştur / Ya öyledir ya böyle!"

Tuhaf şekilde kafayı Bulgarlara takan da olmuş. Ozan Arif'in "Bilesin Bulgar" adlı parçası bunlardan biri: "Kanın aksın, deryalar dem olsun/ Kor ateşler ağzınıza gem olsun/ Cesediniz çakallara yem olsun / Leşini köpekler yalasın Bulgar."

Ozan Arif'le başladık, onunla bitirelim. Kendisinin katillere övgü düzdüğü tek şarkı, Türüt'e verdiği Oğün'lü Yasin'li şarkı değildir. 1980'li yıllarda yazdığı "Sus Yavrum" şarkısının sözleri şöyledir örneğin: "Ülkücü-yüm deme sakın/ Suçlu yaparlar seni / Bir kahpeye rastgelirsin / Kör ederler yavrum seni / Arif sözü dinle sabı / Ülkü demir bir leblebi / Fikri gibi, Cengiz gibi / Yerler yavrum sonra seni." Şarkıda geçen Fikri, iki devrimci öğrencinin katili Fikri Ankan'dır ve 27 Mart 1982'de Ankara'da idam edilmiştir. Cengiz ise, 12 Eylül öncesinde "seyyar tetikçi" olarak anılan, Ankara, İstanbul ve Adana'da çok sayıda cinayetten sorumlu tutulan meşhur faşist katil Cengiz Ayhan'dır.

Murat Toklucu

joe strummer
julien Temple'in belgeseli Filmekimi'nde
the good, the bad and the queen
melankolik sesli, favorili bir adam

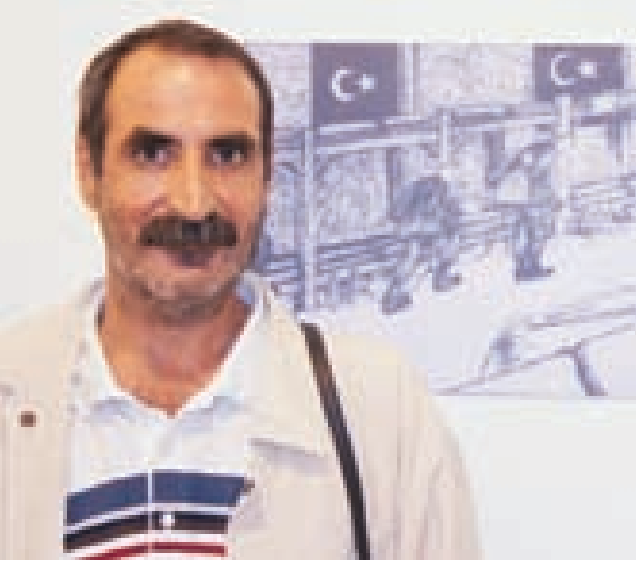
derdiyoklar
türkiye'nin size ihtiyacı var
kreş
pop dylan
anton corbijn
ölü canlar
fuat
organize kafa karışıklığı
marjane satrapi
bir garip gurbete gitse

ROLL
122
Eylül-Ekim
'07

paco pena • carla bruni
johnny clegg • roger lucey
brenna maccrimmon
bert jansch • tinarwen

JOE STRUMMER
Julien Temple'in belgeseli Filmekimi'nde
Gelenek belirsiz,
kademi
kendin gıa

abonelik: expressroll@gmail.com

DIYARBAKIR CEZAEVİ VAHŞETİNİN RESSAMI ZÜLFİKAR TAK ANLATIYOR

Derin bir yara

12 Eylül döneminde Diyarbakır Cezaevi'nde yapılan dehşet verici zulmü anlatan resimleri, eylül ayında İstanbul'da, Diyarbakır'da ve Londra'da sergilenen Zülfikâr Tak, "Büyük Kapatma"yı anlatıyor...

Diyarbakır Cezaevi'ne ne zaman girdiniz, ne kadar yattınız?

Zülfikâr Tak: Ağustos 1980'de girdim. Daha işkencedeki yaralanmış iyileşmeden 12 Eylül geldi. Ocak 1981'de hücreye alındım. 12 Eylül'ün getirdiği askeri kuralları vardı: "Türküm" diyeceksiniz, marşlar okuyacaksınız, kendinizi inkâr edeceksiniz, zaten Kürt diye bir şey yok; "herkes Türktür." Bunu kabullenmeyince hücreye alındık ve yoğun işkence süreci başladı. O çizimlerdeki işkencelerin çoğu hücrede yapılan işkenceler değil, daha çok koşullarda, teslim olup koşullara alınanların itirazlaştırılması için uygulanan işkencelerdir. Aslında kurallara uyan, "Türküm" diyen, marş okuyan, askeri düzene geçen, bu çerçevede hem koşu içinde, hem havalandırmada askeri eğitim yapan insanlardır. Hücrede kalan insanlar birkaç karede var. Ya ölüm orucundaki insanlar ya da kendini asan insanlardır onlar. Diğerlerinin hepsi koşullardaki arkadaşlara yapılan işkenceler.

O resimleri ne zaman, nasıl yaptınız?

Toplu direnişler başlayınca koşuştan yanıma gelen arkadaşların anlatımlarından yola çıktım. Vahşet dönemi bittikten sonra, koşullarda uygulanan işkence yöntemlerine dair bir araştırmaya girdim. 20 yıl içinde kaldım. 20 yılın 8'i Diyarbakır'da geçti. Sekiz yılın he-mem hemen tamamında hücredeydim. Direnişlerden sonra elde edilen kazanımların devreye gireceği sırada başka cezaevlerine sürgün edildim. 1989'da Ceyhan'da bu çalışmaların yapma imkânı buldum. Orada da ağılık grevleri, ölüm oruçları oldu ama, Diyarbakır'daki gibi vahşi işkencelerle karşılaşmadık.

Resme ilginiz ne zaman başladı?

Her çocuk hayaller kurar. Dünyayı, objeleri kendine göre yorumlamak, yaratmak ister. Benimki de o dönemden kalma. Akademik eğitimi olmayan biriyim, köylü çocuğuydum. Köyümüzde okul yoktu, başka köye giderdik.

Köyünüz neresi?

Siverek'e bağlı Çatok köyü. Sedat Bucak'ın köyü. İlkokuldan sonra okuma şansım olmadı.

Türk aydını şimdiye kadar Diyarbakır vahşetini lanetledi, hiçbir zaman kabul etmedi, ama ilk kez sorumluluğunu üstleniyor. Bu büyük bir adımdır, büyük yüzleşmedir. 78'lilerin girişimi çok onurludur. Ama sadece belgeler düzeyinde açığa çıkarmalarla olmaz. Orada işkence yapan cellat da bir kurbandır, sistemin kurbanıdır. Onların da yüzleşmesi gerekiyor. Bu derin bir yaradır, toplumsal anlamda derin bir yaradır.

Üçüncü sınıftayken çizdiğim resim, ben yakalanıncaya kadar okulda asılmış. Yakalandıktan sonra hoca korkusundan indirmiş.

Ne resmiydi?

Bir lamba. Ev ödeviydi. Köylerde o zaman elektrik filan yok. Gaz lambasını ekmek tahkasinın üstüne koyar o şekilde dersimizi yaptık. O resmim birinci geldi ve sınıfa astılar. Sonra da devam ettim. Evin ekonomik işlerini üstüme aldığım için okuyamadım, abim okutmaya çalıştı. "Ailede bir kişi okusun" yaklaşımı oldu.

Siyasete ilgi duymanız nasıl başladı?

Köyde iki radyo vardı, biri bizimdi. Sosyalist sisteme yakın rejimlerin Türkçe yayınlarını takip ediyorduk. Çünkü TRT devletin propagandasını yapardı. Hem Türkiye'yi, hem dünyayı anlamaya çalışıyorduk. Sonra Deniz Gezmiş'lerin durumu oldu. Adım adım izlemeye çalıştık, gerek radyodan, gerek gazetedan. Feodallerin, Deniz'lere karşı duruşları bizi heyecanlandırdı. Müthiş bir karşı duruşları vardı. Bu kadar şiddetle karşı duruyorlarsa, bunda mutlaka bizim çıkarımıza bir şey var dedik. Bir sempati geliştirdik ve kendimizi taraf olarak görmeye başladık. Hatta köyde Deniz'cilerle Deniz'e karşı olanlar biçiminde iki grup vardı. Deniz'e karşı olanların grubunu feodallerin çocukları oluşturmuştu. Serfler, yancılar, köylüler de Deniz'i savunuyordu. Öyle bir ayrışma oldu. Daha sonra Türkiye'deki devrimci hareketin gelişimi, PKK'nın grup olarak ortaya çıkışı, belirttiğim eksende bizi de kendi içerisine almaya başladı. Bu şekilde mücadelede katıldım.

Yargılandığınız dava neydi?

Üç olay sıralanıyordu. Bir asker ölmüştü. İkincisi, feodallerin, Bucak'ların kamulaştırılan ürünleri vardı –yoksul halka dağıtılmıştı. Bir de, bir öğretmenle okul müdürünün öldürülmesi olayı vardı. Bunlar dava konusuydu. Cezasını da çektik, fakat askeri alan benim çalışma alanım değil. "Hakim bey, biz suçsuz" pozisyonuna girmedik. "Biz yapmamışız, arkadaşlarımız yapmış, bize de ceza verilebilirsiniz, onlara da. Biz de yapabiliriz, ama yapmamışız" gibi bir söylemimiz oldu. Benim çalışma alanım örgütlenmeydi: Köylüler arasında yaşanan sorunlar, köydeki gençlerin eğitimi, aydınlatılması... Askeri alana girmek çok istedim, fakat abim dört arkadaşıyla birlikte şehit düşünce, örgütün o yönde bir kararı çıktı. Bir aileden iki şehit olamasın diye, örgütlenme ve aydınlanma alanında görevlendirdim. Yakalanıncaya kadar bu alanda çalıştım. Fakat mahkeme, işkence yapılan insanların ya da itirazçıların verdiği ifadeleri esas alarak ceza verdi.

Resime ilginiz siyasi mücadele döneminde de sürüyor muydu?

Resimden hiç ayrılmadım. Köydeyken de, Antakya'da işçilik yaparken de çizdim.

Ne işçiliği yaptınız?

Sondaj işçiliği. Üç yıl Antakya'da kaldım, çünkü feodallerin dayattığı yaşamı kaldıracak güç yoktu bende. Kaçtım. Daha çocuk-tum, 13-14 yaşlarındaydım. Orada da resme ilgim devam etti. Hatta patronumuz, "masraflarını karşılayayım, Güzel Sanatlar'a git" dedi. "Yok" dedim, "buraya çalışmaya geldim." "Masraflarını karşılamamı gururuna yediremiyorsan, burada çalışıyor gibi görün, ama sadece resim yap" demişti. Ayılığımı da 900 liradan 1250 liraya yükseltmişti. Aydın bir insandı. Hem işi, hem resmi bir arada götürmeye çalıştım. Daha sonra devrimci hareket sırasında da devam ettim. Cezaevine gir-

dikten sonra da, o vahşet koşulları başlayıp elimizden defter kalem alınıncaya kadar çizdim. Duvarlara ordunun tespit ettiği resimleri çizdiriyorlardı. Yeteneğim olmasına rağmen en sonuncu geldim ve cezalandırıldım.

Ne tür resimler istiyorlardı?

Atatürk portreleri, ordunun kahramanlığı... Hücredeki duvarlara yapıyorduk, dışındaki duvarlara özel seçilmiş insanlar yapıyorlardı. Öyle ki, Diyarbakır Cezaevi'nde hücrelerden koşullara, koridorlara kadar her taraf tutuklulara yaptırılan resim ve yazılarla doluydu.

"Mazlum Doğan'ın Newroz'u" ve "Dörtlerin Eylemi" resimlerinin öyküsü ne?

Mazlum Doğan'ın resmi yer olarak, eylem biçimi olarak soyutlamadır. Mazlum, hücresinin tuvalet bölümünde, ki çatı biçiminde, insanın ayağı kalkabilecek pozisyonu yoktur, orada kendisini astı. O eylemi gösterebilmek için böyle bir kompozisyon uygun gördüm, "Dörtlerin Eylemi" ise soyutlama değil. Üzerlerine tiner ve boya döküp yaktılar kendilerini. O tiner ve boya demin sözünü ettiğim resim çiziminde kullanılan malzemeydi.

Sevdiğiniz ressam kimler?

Picasso'nun muhteşem çizimleri var, ama ben en çok etkileyen "Guernica". O çalışmaya aşığım. Bizi anlatıyor. Öyle bir süreçten geçtik ki, pek çok duyguyu öldürdü. Eskiden bir çiçeğe bakarken haz alıyorduk. O sürecin en büyük tahrifatı bu. Bir resme bakarken, eskisi gibi, "ben de bunu bu şekilde yapmalıydım" gibi bir duygu uyanmıyor, çünkü kalem acılarını gösterme noktasına gidiyor. Hani insanın bir yeri yaralı olduğu zaman, eli hep o yara ya gider ya, biraz o durumdayız. O yaramız iyileşmeden dünyaya, olaylara, çiçeklere normal bir insan gibi bakamıyoruz. Haz alamıyorsun, onunla bütünleşemiyorsun, onunla ilgili bir tasarım yapamıyorsun, çünkü kafan yüreğin, düşüncelerin hücrede hâlâ. Bundan kurtulmak için de yapılması gereken unutmak değil. Orası unutulamaz. Yapılması gereken yüzleşmektir. Cellat ve kurbanların, zalim ve mazlumların o gerçeklikle yüzleşmesi lâzım. Bu yapılsın belki o yük, işkence görenlerin üzerinden kalkar.

78'lilerin öncülüğünde kurulan Diyarbakır Geçirgini Araştırma ve Adalet Komisyonu o yüzleşmeyi sağlayabilir mi?

Destek vererek yapabilirler. Türk aydını şimdiye kadar Diyarbakır vahşetini lanetledi, hiçbir zaman kabul etmedi, ama ilk kez sorumluluğunu üstleniyor. Bu büyük bir adımdır, büyük yüzleşmedir. 78'lilerin girişimi çok anlamlıdır, onurludur. Ama sadece belgeler düzeyinde açığa çıkarmalarla olmaz. Orada işkence yapan cellat da bir kurbandır, sistemin kurbanıdır. Onların da yüzleşmesi gerekiyor. Bu derin bir yaradır, toplumsal anlamda derin bir yaradır. O yarayı kabullenip birlikte derman olmaya çalışırsak o yara kapanır.

Çıktıktan beri neler yapıyorsunuz?

Roman, öykü çalışmalarım var. Araştırma, inceleme yazıları çeşitli dergilerde yayınlıyorum. Yazınsal ve çizimsel faaliyetler içindeyim. Ama cezaevinden sonra tempom bayağı düştü. Dışarıya kendimizi uyarlayamadık.

Severek okuduğunuz kitaplar neler?

"Gülün Adı"nı severek okudum. Fevzi Yetkin'in "Şah Köyünde Yaşamın Örülüğü" beni çok etkiledi. Kapağını da ben çizmiştim. Bizi anlatıyor. Fevzi, Hilvan Türklerinden, 24 yıl yatmış PKK davasından. O kitabı beni çok sarstı. Keşke okumasaydım, çünkü ondan beri kitap okuyamıyorum, o tadı bulamıyorum.

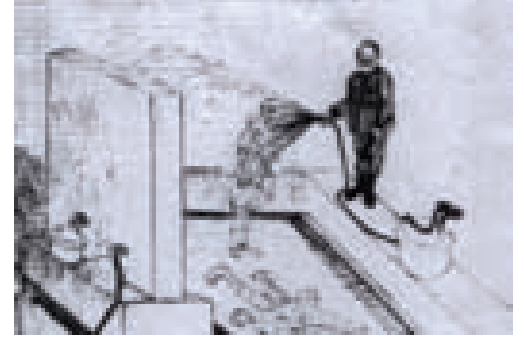
Büyük Kapatma

Polis sorgusundan sonra tutuklanıp cezaevine getirilen tutukluların iradelerini kırıp teslim almak için Diyarbakır cezaevinde yapılan ilk uygulama: "Hoşgeldin Töreni".

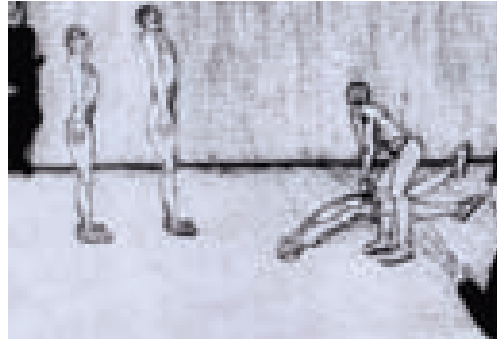
Banyo için hazırlanan tutuklular soyulur, dışarı çıkartılır, dövülür ve yere çarpılır (ezilir).

Banyo kısmına alınan tutuklulara kışın ortasında hortumla soğuk su püskürtülür, yerlerde süründürülür.

Banyodan çıkarılan tutuklular, ana koridordan koğuşa kadar süründürülür, en iri cüseli olan gardiyan tutuluların sırtına çıkarak işkence yapar.

Havalandırmaya çıkarılan tutuklulardan en iri ve güçlüsü gardiyan tarafından kantar olmakla görevlendirilir. Kantar görevini yapan tutuklu, sırayla gelip önünde sırt üstü uzanan tutukluları cinsel organından tutarak havaya kaldırmaya çalışır ve o kaldırma esnasında gardiyana dönerek "falan kişi bu kadar kiloyla emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım" diye tekmil verir.

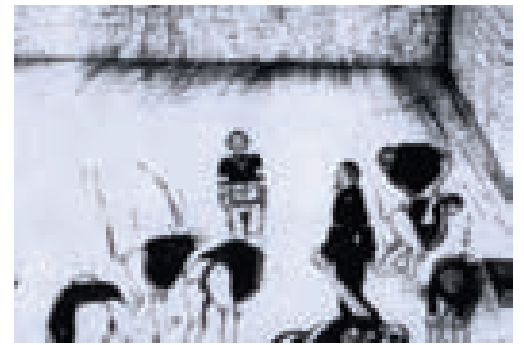
Askeri eğitim için havalandırmaya çıkarılan tutuklulardan kervan oluşturulur. Kervan dört kategoriye bölünür a)Deve, b)insan, c)eşek, d)köpek.

Sıvı yağla yağlanmış cop, tutuklunun makatına sokulur. Copun dışarıda kalan kısmının kuyruğu andırması nedeniyle bu tecavüz ya da işkence biçimine, işkencecilerin verdiği isim "Kuyruklu Kürt"tür. (Resmin alt köşesinde görülen kişi Diyarbakır Cezaevi'nde vahşet mimarı olarak tarihe geçen Esat Oktay Yıldırım'dır)

"Ya bok ya da kuzu" işkencesi en çarpıcı işkence yöntemlerinden biridir. Havalandırmaya çıkarılan tutuklular, ellerine birer servis tabağı verilerek kapağı açılan foseptik çukurunun önünde sıraya sokulur. Bütün tutuklular foseptik çukurunda birikmiş insan dışkısını tabaklarına koyup yemek zorundadır. Bunu yapmayanlar gardiyanların üstüne "kuzu" yazdıkları kalas ve sopalarla dövülür.

Kıçtan sigara içirme: Havalandırmaya çıkarılan tutukluların elbiselerinin alt kısmı çıkartılarak bellerini bükerek ileriye doğru uzanmaları emir edilir. O pozisyonunda tutukluların makatına birer sigara yerleştirilerek yakılır, sigara bitinceye kadar o pozisyonunda tutuklulara havalandırma turu atılır.

Hücrede bulunan tutuklulara dayak düzeni aldırılır. Hücre parmaklıklarından ayaklarını dışarı uzatan tutuklulara ellerinde kalas bulunan gardiyanlar gün boyu işkence eder.

Onlarca metre uzunluğundaki ana maltada kilolarca deterjan, suyla karıştırılarak köpük haline getirilir ve dört tutuklu sırt üstü bu köpüğün içinde yere yatırılır. Dört tutuklu da yere uzanan tutukluların ayaklarından çekerek maltayı baştan başa dolaştırıp temizlik yapmaya çalışır.

Tutuklular başaşağı pozisyonunda ayaklarından biri merdiven parmaklıklarına diğeri de kapı mazgalına zincirlerle bağlanarak gerdirebilir, gerdirelen tutukluya gardiyanlar tarafından üzerinde "okşa beni" yazısı olan kalaslarla işkence yapılır.

Gece yarısı yataklarından kaldırılan tutuklular teker teker kapı dibinde kurulan masanın önüne getirilir. Tutukluya PKK iddianamesinde yazılı olan suçu okunduktan sonra merdiven parmaklıklarına bağladıkları ipi boyunlarına geçirmek için boş meyve sandıklarının üstüne çıkarılır, gardiyanlardan biri boş kasaları tekmelemesiyle birlikte tutuklu ipten asılır. Kapı mazgalında bakan "Minik Asteğmen" in işaretiyle asılı olan tutuklu ipten kurtarılır.

Ellerinden kelepçelenip elleri ve ayaklarından zincirlerle birbirine bağlanan tutuklular sıralar halinde mahkemeye gitmek üzere işkence eşliğinde ringe bindirilirler.

Dörtlerin eylemi. (18 Mayıs 1982'de Ferhat Kurtay, Necmi Öner, Mahmut Zengin ve Eşref Anyık kendilerini yakarak Diyarbakır Cezaevi'ndeki zulümden "kurtuldular".

1984 Ocak direnişi ve sinema salonunda tektip elbise giydirmeye işkencesi.

Görüş sırasında hem tutuklular, hem de ziyarete gelen aileler, her iki taraftan gardiyanlar tarafından denetlenir ve tartaklanır. Kürtçe konuşmak kesinlikle yasaktır. Yan duvarda "Türkçe Konuş, Çok Konuş" yazısı vardır.

Mahkeme salonunun cezaevi koğuşu ya da havalandırmasından tek farkı tutukluların mahkeme salonunda oturarak işkence görmesidir.

Mazlum Doğan'ın Newrozu.

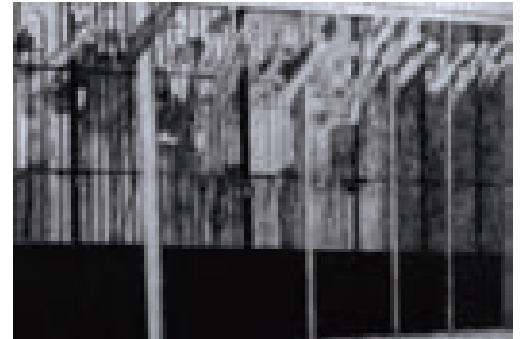
1984 Ocak direnişi. Kapıdan giremedikleri için çatıdan saldıran askerlere direnen Necmettin Büyükkaya, Orhan Keskin, Cemal Arat, Yılmaz Demir, Remzi Aytürk yaşamlarını yitirdi.

Duruşmaya çıkarılan tutuklular mahkemeye götürülmeden önce ana maltada toplanırlar. Elleri arkadan kelepçelenen tutuklular, mahkeme salonunda işkenceyi anlatmamaları için önce tembihlenirler, daha sonra dövülerek askeri marşlar eşliğinde ringlere dolduruluncaya kadar askeri eğitim yapmak zorunda bırakılırlar.

1981 ölüm orucu, 43 gün sürdü. Ali Ereğ bu eylemde işkence edilerek katledildi.

1983 Eylül direnişi

35. koğuşta, 1984 Ocak direnişi ve bu direnişe tazyikli suyla yapılan müdahale.

Rock'n'roll resim gibidir. O muhteşem klasik resimler bugün yapılabilir mi? Fırçayı kimin tuttuğuna bağlı. "Rock'n'roll bir zamanlar güzeldi, şimdiyse boktan" demem, hiç demedim. Rock'n'roll benim için her zaman devrimciydi. Şarkılar birer silahtır. Rock, değişimin, birliğin, coşkunluğun sesi olabilen bir halk sanatıdır. İnsanlar rock'n'roll'dan korktular, ona şeytanın müziği dediler. Evet, doğru, çünkü devrimin müziği rock'n'roll. Rock'n'roll tarihi de bunu gösterir zaten. 1974'te insanları ateşleyebileceğimizi düşünüyorduk. Bu müziğin temelleri toprakta yatar. İyi ya da kötü olmasına biz karar veririz. Tıpkı Beyaz Saray'da oturacak adama karar verdiğimiz gibi...

Soho'da, Dünya Ticaret Merkezi'ne yürüyerek yirmi dakika mesafede oturuyorum. O sabah, her gün olduğu gibi, kızımı öpüp okula yolladım, bir tarafta Ticaret Merkezi'nin, diğer tarafta Empire State Building'in kulelerine baktım. Sonra dönüp yattım. Uçağın gürültüsüyle uyandım. Telefon çaldı, bir tanıdık "hemen giyin, saldırıya uğradık!" dedi. Dehşete kapılmıştım, ama önce anne olarak davrandım: Sokağa fırlayıp kızımı aradım ve ancak onu kollarıma aldığımda içim rahatladı.

İnsanın içinden şöyle geçiyordu: İşte savaş böyle bir şey demek ki. Amerikalılar ve bütün insanlık açısından trajedinin boyutlarının farkındaydım. Ama bu dehşet duygusu geçtikten sonra, düşünmeye koyuldum: Tabii ki çok korkunç bir şey bu, ama bazı ülkelerde insanlar bunu, yani açlığı, savaşı, terörizmi her gün yaşıyor. Ve bazıları için mümkün olan tek mukabele yolu terörizm. Sonuçta, Amerikan bağımsızlık savaşı sırasında, Thomas Paine de bir anlamda teröristti. Amerika kitle imha silahlarına sahip, ama başkalarını basit, el yapımı bombalar kullandığında şoka uğruyoruz. Suçlayarak Davud'a işaret parmağını sallayan Golyat'ız biz. Hiç şüphesiz 11 Eylül bir trajediydi, ama uluslararası camiayı bir araya getirerek bu sorunları beraber düşünmek ve bazı insanların niçin bu tür eylemlere başvurmaya mecbur kalacak denli kendilerini kısıtlanmış ve mahrum hissettiklerini kendi kendimize sormak için fırsatı ve zamanı kullanmadığımızı da anlıyorum. 11 Eylül bir diyalog çağını açabilirdi. Halbuki, tersine, bugün durum hiçbir zaman olmadığı kadar kötü.

11 Eylül'den sonra, dünyanın başka yerlerinde kaç masum insan bu saldırıyı hayatlarıyla ödeyecek diye geçirmiştim içimden. Maalesef korktuğum her şey gerçekleşti. Afganistan'a saldırılmasından korkuyordum, oldu. Ariel Sharon'un

fırsattan istifade ederek Filistinlilere karşı şiddetli saldırılara girişeceğinden korkuyordum, şu anda buna tanık oluyoruz. Terörizmle böyle mücadele edilmez. Fransızlar Cezayir'de bunun acı tecrübesini yaşadı. Terörizm bir ruh hali, bir zihin halidir. İntihar saldırısında ölmeyi göze alan insanlar bütün umutlarını yitirmiş, insanlardır. Bu noktaya nasıl geldiğimizi görmek için insanlarla diyalog içinde olmamız, konuşmamız gerekiyor. Bugün, Bush'u defetmek gerekiyor, bu aşikâr. Milliyetçi olmadan da yurtsever olunabilir.

Yıllar boyunca Gandhi'nin eserlerini tekrar tekrar okudum. Şimdi, ülkesini özgürlüğe kavuşturmak için milyonlarca insanı nasıl seferber ettiğini hatırlatmak istiyorum. İnsanlar kalabalıkların harekete geçmesinin gücünü unuttu. Vietnam için insanlar kitlesel gösteriler yaptılar. Ama Irak için herkes evinde oturuyor! Halbuki bizim ülkemizde her şey yurtaşların seferberliği sonucu elde edildi: Kadınların oy hakkı, yurttaşlık hakları, Vietnam savaşının sona erdirilmesi... Bugünün gençleri tüketim ve televizyon için yaşıyor; onların gözlerini sanata, müziğe, edebiyata açmalıyız, dünyayı deşifre edebilecek araçları onlara sunmalıyız. Şirketlerin ve hükümetin elinde pasif araçlar olmamalı artık. Yarnın dünyasını onlar yönetecek. Onlara pozitif, bilimsel, manevî ve şiirsel düşüncenin yapılarını sunmamız, onları uyandırmamız gerekiyor. Bu açıdan, "Trampin" benim en evrensel albümüm. "Horses" marjinallere, toplumdan dışlanmışlara yönelikti. Bu albüm herkes için, her anneyle çocuğu, sabahleyin işe giden her aile babası için. Çoğunlukla hakkımda düşünüldüğünün aksine, nihilist değilim. İlk zamanlarımdan beri bağdaştırıldığım punk-rock'un açığa çıkardığı o enerjiye katılıyorum belki. Ama, "No future" sloganı benim için bir şey ifade etmiyor.

CIA operasyonları sırasında, El Kaide'yle ilişkisi olduğu gerekçesiyle Pakistan'da tutuklanıp beş yıla yakın bir süre Küba'daki Guantanamo üssünde yargısız tutsak edildikten sonra Almanya'ya iade edilen Türk asıllı terör zanlısı Murat Kurnaz hakkında "Without Chains" (Zincirsiz) adlı bir şarkı yaptım. Neden tutuklandığını ve hapsedildiğini bilmiyorum, ama bu şarkıyı onun hikâyesine duyduğum tepkinin ifadesi olarak yazdım. Bu genç adama baktığım zaman kendime soruyorum: Benim oğlum tatil için gittiği bir yerde, onun hakkında sadece keyfi kuşku olan bir başka hükümet tarafından alınıp beş yıl esir tutulsa ne yapardım?

Patti Smith,

(Roll'un 87 ve 118. sayılarından derleme)